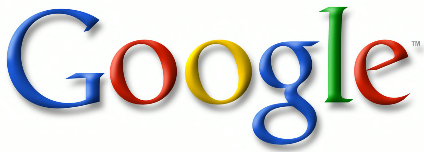
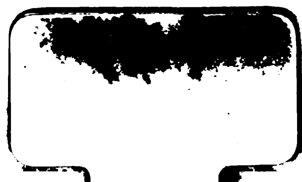

DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA
Taylor Institution.

BIBLIOTHEEK

VAN

MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

Dr. H. E. MOLTZER
Hoogleeraar te Groningen,

EN

Dr. JAN TE WINKEL
Praeceptor aan het Gymnasium te Groningen.

MET MEDEWERKING VAN

Prof. W. G. BRILL, Prof. J. F. J. HEREMANS, Prof. W. J. A. JONCKBLOET,
Prof. J. VERDAM en Prof. M. DE VRIES.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1882.

FERGUUT,

NIEUWE UITGAVE VAN

Dr. EELCO VERWIJS.

UIT ZIJNE NALATENSCHAP UITGEGEVEN EN VAN

EEN GLOSSARIUM VOORZIEN

DOOR

Dr. J. VERDAM,

HOOGLEERAAR TE AMSTERDAM.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1882.

Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.

INLEIDING.

„De uitgave van den *Ferguut*, die in 1838 het licht zag [1]), is een allernuttigst werk geweest, waaraan de studie der Middelnederlandsche taal veel te danken heeft gehad. Gelijk men op de scholen cacographieën bezigt, om de leerlingen door het opsporen en verbeteren der fouten opmerkzaam te maken op de regelen der spraakkunst, en hen te oefenen in het zuiver schrijven der taal, zoo heeft ook deze Middelnederlandsche cacographie indertijd de aankomende beoefenaars van het valk gescherpt in het verbeteren van bedorven teksten, in het letten op de regelen der oude grammatica en de eischen eener grondige woordverklaring, in één woord, in de toepassing der wetten van het gezond verstand op eene studie, waarin na den dood van HUYDECOPER en CLIGNETT de meening scheen te heerschen, dat men het wel buiten die wetten stellen kon [2])." Zoo was gedurende eene reeks van jaren de *Ferguut* bij het academisch onderwijs „een uitstekend hulpmiddel ter inleiding in de critische methode." Nu men zich evenwel veertig jaren met die spreekwoordelijk geworden slechte uitgave beholpen heeft, is wel de tijd gekomen om den beoefenaars der Dietsche letterkunde een zuiverder tekst aan te bieden. De taak „eene goede critische uitgave" te bezorgen is den bewerker in vele opzichten gemakkelijk gemaakt. De collatie van het handschrift was het eerste werk van ieder, die met vrucht den deerlijk bedorven tekst van VISSCHER's werk wilde bestudeeren, en werd ook voor anderen, die het handschrift niet konden inzien, openbaar gemaakt [3]). Door telkens herhaalde critiek werden „op zeer weinige uitzonderingen na.... de moeilijkheden opgelost, de gebrekkige plaatsen verbeterd, de duistere woorden verklaard [4])." Wij behoeven hier slechts de namen te noemen van Dr. JONCKBLOET, die den aanval opende door een zonder naam des schrijvers

[1]) *Ferguut*, Ridderroman uit den Fabelkring van de ronde Tafel, uitg. door L. G. VISSCHER, Professor aan de Universiteit te Utrecht.

[2]) Dr. DE VRIES in den *Taalgids* IX, 169.

[3]) *Hand. en Meded. van de Mij der Nedl. Lett.*, 1865, bl. 3—26.

[4]) *Taalg.* t. a. pl. 170.

verschenen boekske: *Iets over den Ferguut* [1]); van HALBERTSMA, die in zijn *Letterkundigen Naoogst* [2]) menige dwaling herstelde, al mogen dan ook vele zijner verklaringen den toets niet kunnen doorstaan, en inzonderheid van Dr. DE VRIES, die èn in zijne *Proeve van Middelnederlandsche Taalzuivering*, èn in zijne *Tekstcritiek en Woordverklaring* menige bedorven plaats van den *Ferguut* verbeterde en over een tal van zwarigheden een helder licht ontstak [3]) Lang evenwel ontbrak ons een der belangrijkste hulpmiddelen voor het bezorgen eener zuivere critische uitgave: de vergelijking van het Dietsche gedicht met den oorspronkelijken Franschen tekst. Wel was reeds in het jaar 1841 door F. MICHEL het Fransche gedicht uitgegeven onder den titel: *Le roman des aventures de Frégus par Guillaume le clerc, trouvère du XIIIe siècle;* doch de toevoeging: *Edimbourg, imprimé pour le club d' Abbotsford*, duidt aan dat het werk nagenoeg voor ieder ontoegankelijk is en alleen in het bezit van het vijftigtal leden dier club en van enkele openbare Boekerijen in Engeland, misschien ook van die te Parijs.

Door een gelukkig toeval kwam voor eenige jaren de Leidsche Maatschappij in het bezit van een der weinige exemplaren van de Engelsche uitgave, en verscheen er niet lang daarna, in het jaar 1872, eene nieuwe uitgave, door Dr. ERNST MARTIN, thans Hoogleeraar te Straatsburg bezorgd, onder den titel van: *Fergus, Roman von Guillaume le Clerc, Halle* 1872. Het handschrift, hetwelk aan dezen tekst ten grondslag ligt, is het oudste en in bezit van den Hertog van Aumale, terwijl de tekst van MICHEL afgedrukt is naar het jongere handschrift, dat op de *Bibliothèque nationale* te Parijs berust [4]). Voor de Middelnederlandsche bewerking is daarom het werk van den Duitschen geleerde van het hoogste belang, daar deze meer overeenkomst heeft met den ouderen Franschen tekst naar het handschrift van den Hertog van Aumale (A), dan met den jongeren (P), welke aan de Edinburgsche editie ten grondslag ligt [5]).

Met al deze hulpmiddelen gewapend is het thans mogelijk geworden een betrekkelijk zuiveren tekst van den *Ferguut* te leveren en de oplossing te geven van eenige nog bestaande zwarigheden; doch zelfs met behulp van den *Roman de Fergus* gevoel ik mij buiten machte het ideaal van mijn vriend DE VRIES te verwezenlijken: „de weinige moeilijkheden, die nog wellicht in den *Ferguut* schuilen, met zekerheid op te lossen, om zóó het geheele gedicht in zijne oorspronkelijke zuiverheid te herstellen en juist te verstaan [6])."

Eene nadere beschouwing van het Fransche gedicht zal daarvan eene der redenen verklaren.

---

[1]) Leiden, H. W. Hazenberg, 1838. [2]) bl. 1—95.

[3]) *Nog iets over den* Ferguut, in den *Taalg.* IX, 169—197, alsmede in den *Taal- en Ltb.* I, 154—158. [4]) MARTIN, *Fergus* V—VI.

[5]) „Diese bearbeitung schliesst sich mehr an A als an P an, so sehr dass sie selbst die fehler der ersteren hs. widergibt. [6]) *Taalg.* t. a. pl. 197.

I.

De *Fergus* dagteekent naar alle waarschijnlijkheid uit de eerste jaren der XIIIde eeuw en is het werk van Guillaume le Clerc, die zich aan het einde als den dichter noemt (189, 35 vlgg.):

Guillarmes li clers trait a fin
De sa matere et de sa trove;
Car en nule terre ne trueve
Nul homme qui tant ait vescu,
Del chevalier au biel escu
Plus en avant conter l'en sace.

Volgens de vroeger algemeen verspreide meening was deze dichter dezelfde als Guillaume le Clerc de Normandie, de schrijver van *le Bestiaire divin* en *le Besant de Dieu* [1]). In zijne uitgave van laatstgenoemd werk van den Normandischen dichter [2]) werd deze meening nog gedeeld door den Hoogleeraar MARTIN, die ze in de Inleiding op den *Fergus* herriep, nadat de vroegere bewering elders bestreden was [3]). Hij voert de volgende gronden voor zijn gewijzigd gevoelen aan:

„In der tat ist inhalt, zweck und stil des Fergus ganz verschieden von den sicher bezeugten werken des G. le Normand: jener ist eine behagliche erzählung, ganz in den ritterlichen anschauungen befangen und hat nichts von den moralisierenden tendenzen des klerikers, nichts von dessen rhetorisch-pathetischer darstellung. Man könnte behaupten wollen, dass die eigentümlichkeiten der sittengedichte sich aus dem vorgeschrittenen alter des dichters erklären liessen; allein sie finden sich bereits im Bestiaire, der doch beinahe zwanzig jahre vor den letzten datierbaren gedichten dieser art verfasst ist [4])."

Daar deze zaak evenwel buiten ons bestek ligt en met de Dietsche bewerking in geenerlei verband staat, hebben wij ze hier slechts terloops aangestipt, en deelen liever in bijzonderheden mede hetgeen door Dr. MARTIN omtrent den vermoedelijken dichter en den tijd der vervaardiging van den *Fergus* geopperd wordt [5]).

Guillaume beroept zich op een geschreven bron: *par ce qu'en escrit trové l'ai* (110, 34). Daar evenwel van eene Ferguutsage niets bekend

---

[1]) Zie o. a. VISSCHER, *Ferg.* II vlgg., Dr. JONCKBLOET, *Gesch d. Mnl. Dichtk.* II, 172.
[2]) Halle, 1869.
[3]) Door MUSSAFIA in het *Liter. Centralblat* 1869, nr. 69.
[4]) *Fergus* IX, verg. verder IX—XII, waar uit grammaticale en metrieke bijzonderheden het verschil tusschen beide dichters aangewezen wordt.
[5]) T. a. pl. XVII—XXIV. Daar Prof. MARTIN's *Fergus* niet door iederen lezer zal geraadpleegd worden, heb ik zijn betoog in de hoofdtrekken gevolgd.

is, schijnt het zeker, dat de stof eene vinding is van den dichter, die daarbij veelvuldig gebruik maakte van de werken van Crestiens de Troies, inzonderheid van den Perceval, en in vorm en stijl, alsook in het gebruiken van gelijksoortige uitdrukkingen telkens met genoemden dichter overeenkomt [1]. Verder vlecht hij een aantal Engelsche en Schotsche plaats- en persoonsnamen in zijn gedicht in [2], en bewijst nu en dan zijne bekendheid met de zeden en gewoonten des lands door bijzonderheden, welke hij in zijn verhaal inlascht, en die deels in den Dietschen tekst voorkomen, deels er in ontbreken: als over het bouwen der sterkten in Galloway 9, 20 (in onzen tekst vs. 272 vlgg.). Bij de beschrijving van Ferguuts wapening maakt hij melding van de korte en breede zwaarden (16, 23): *une espée, corte estoit, mais molt estoit lée;* iets verder van de in het land gebruikelijke zweepen (17, 8; in onzen tekst vs. 477—79):

Une corgie a nels en son
Portent tos jors cil del païs
Dont li valiès estoit naïs.

Bij de beschrijving van het paard vindt men in onzen tekst slechts algemeenheden (vs. 466 vlgg.), terwijl in den *Ferg.* 16, 33 vlgg. vermeld wordt, dat de paarden daar te lande bijzonder snel op den moerassigen bodem voortkunnen:

Et sacies bien certainnement,
Que la costume en est itals
El païs de pluissors cevals,
Qu'il corent plus delivrement
Sor le marois qui vait hocent
Que ne feroit nus hom a pée.

De namen èn van Ferguut èn van zijnen vader Somilet wijzen op bekende personen in de geschiedenis van Schotland. In de tweede helft der XII^de^ eeuw ontmoeten wij eenen *Somerled*, *the powerful lord of the Hebride isles* [3], wiens rijk niet alleen die eilanden, maar ook het naburige Argyle omvatte. In het eerste jaar van koning Malcolm 1153 *Summerledus regulus Ergadiae et sui nepotes insurrexerunt*, volgens het bericht van JOHANNES DE FORDUN I, 448, en wordt hij na een twaalfjarigen opstand bij Reynfrou, waar hij geland was om te plunderen, met zijnen zoon door de bewoners verslagen (ald. 452). Nog is de naam *Smollet* dien ook de schrijver TOBIAS SMOLLET (1721—1771) droeg, in Schotland inheemsch.

---

[1]) T. a. pl. XVII—XIX.

[2]) T. a. pl. XIX—XXIII. Een aantal der aangevoerde namen ontbreken in de Mnl. bewerking of zijn door andere vervangen.

[3]) CHALMERS, *Caledonia* I, 625—28; BURTON I, 103: zie *Ferg.* XXIII.

Met dezen Somerled was, volgens Dr. MARTIN's meening, waarschijnlijk Ferguut verwant, die toen ter tijd over de westelijke Hooglanden, met name Galloway, heerschte. Over dezen Ferguut geeft ons JOH. DE FORDUN het volgende bericht [1]).

Malcolm bedwingt de bewoners van *Galwallia*, *quae et Galwidia dicitur*, *ut eorum regulus*, *qui Fergusius dicebatur*, *militaribus renuncians Ucthredum filium suum haeredem obsidem regi dimiserit et apud sanctam crucem de Edinburgh habitum canonicalem susceperit.* Volgens CHALMERS 629, stierf hij in het jaar 1161. Van zijne zonen wordt in den oorlog van koning Willem van Schotland tegen koning Hendrik van Engeland meermalen melding gemaakt [2]). Den 13den Juli 1174 bij de gevangenneming van Willem bij Alnewic, *Huctredus filius Fergus et Gilebertus frater ejus statim redierunt cum Galwalensibus suis in proprietates suas et statim expulerunt a Galweia omnes ballivos et custodes quos rex Scotiae eis imposuerat;* zij dooden alle Engelschen en Franschen en verwoesten alle koninklijke burchten. *Regi vero Angliae patri plurimum supplicaverunt et dona plurima obtulerunt ut ipse eos a domino Scotiae eriperet et suo subjugaret imperio.* Maar nog in hetzelfde jaar *orta dissensione inter Uctredum et Gillebertum filios Fergus duces Galwalensium Malcolmius filius Gilleberti proditiose cepit ipsum Uctredum et fecit eum interfici abscissis testiculis et oculis evulsis.* De roofzuchtige Gilbert, die door Hendrik II van Engeland ondersteund werd, wordt na 1180 gedood, en Rotholandus, de zoon van Othred, onderwerpt Galloway voor koning Willem (FORDUN 490). Rotholand wordt na den dood zijns zwagers Willem de Morville in het jaar 1195 zelf *constabularius Scotiae* (ald. 509) en sterft in 1200 (ald. 515). Hem volgt in het bestuur op zijn zoon, de groote Alanus de Galweia, die zich bijzonder bij Ierlands onderwerping voor Hendrik III onderscheidde. Van zijn roem getuigt een oud gedicht:

Francia Pipinis, Brabantia milite signi (*l.*cygni),
Anglia Ricardo, Galwidia gaudet Alano.

Hij stierf in het jaar 1233, slechts dochters als erven nalatende (FORDUN II, 60).

Voor hem dichtte, volgens Dr. MARTIN, Guillaume le Clerc den Roman van Ferguut, ter verheerlijking van de clanhoofden Somerled en Ferguut, die toen reeds tot het gebied der sage behoorden, en uit welke des dichters beroemde beschermheer zoude gesproten zijn.

Mocht deze zeer aannemelijke gissing nader bevestigd worden, dan brengen ook deze bijzonderheden er ons toe, den tijd der vervaardiging van het Fransche gedicht in het eerste vierde der XIIIde eeuw te stellen.

---

[1]) *Scotichronicon* (Edinb. 1759), I 450. [2]) PALGRAVE 80, HOVEDEN 308.

II.

Vóór wij tot eene beschouwing der Dietsche bewerking en eene vergelijking met het oorspronkelijk gedicht overgaan, is het noodig eene eenigszins breedvoerige ontleding te geven van den *Fergus*, inzonderheid van het laatste gedeelte. Wij noemden onzen *Ferguut* eene Dietsche bewerking van het Fransch origineel: de naam van vertaling toch is er voor een gedeelte althans volstrekt niet op toepasselijk.

Tot vs. 2592 van onzen tekst is de vertaling tamelijk getrouw, voor zooverre van getrouwheid bij vertaling van een werk in dichtmaat sprake zijn kan, hoezeer zij ook in dit gedeelte vooral door het weglaten van een aantal plaatsnamen, herhaaldelijk van beide Fransche teksten was afgeweken [1]). Doch van vs. 2593 af wordt de bewerking geheel vrij, en vindt men bijna overal min of meer belangrijke afwijkingen, waardoor eene geregelde vergelijking met het oorspronkelijke onmogelijk wordt. Plaats- en persoonsnamen worden veranderd; aan ongenoemde personen namen toegevoegd; gesprekken in den tekst ingelascht of aanmerkelijk uitgebreid; hier geheele episodes weggelaten, elders andere in den tekst ingeschoven. Vooral in het laatste gedeelte zijn de afwijkingen zeer talrijk, en wordt zelfs de draad van het verhaal verbroken; heeft eene omzetting van enkele tafereelen plaats, en wordt de afgebroken draad op zoo onhandige wijze weder opgevat, dat daardoor de geleidelijke ontknooping van het Fransche gedicht in het onze tot eene gewrongene en onnatuurlijke wordt.

In de aanteekeningen bij den tekst is op vele dier afwijkingen gewezen, en wij komen er hier nog later op terug; maar in de eerste plaats behoort eene ontleding van den *Fergus* vooraf te gan, om de punten van verschil in de hoofdtrekken van den loop des verhaals duidelijk in het licht te stellen. Op voorbeeld van den Duitschen geleerde hebben wij ons overzicht in 30 tafereelen gesplitst; doch moesten, om het aanmerkelijk verschil tusschen beide bewerkingen in het oog te doen springen, hier en daar tot grootere breedvoerigheid onze toevlucht nemen, om althans de hoofdpunten van verschil in beide bewerkingen aan te duiden [2]).

[1]) Als: la forest de *Gedeorde*, 4, 35; la contrée de *Landemore* (6, 4); *Aroie* (6, 10); la *Nouquetran* (22, 6, 18 enz.); *Loenois* (28, 26); *Lodien* (55, 10; 70, 35). Ook de aanroeping van den nationaalheilige van Schotland: *saint Mangon* (14, 12; 23, 17; 24, 2), en *saint Mangon qu'est a Glacow* ontbreekt in onzen tekst. Het is de thans nog als Sint Mungo te Glasgow vereerde heilige Kentigern, aan wien niet alleen de domkerk, maar ook de jaarmarkt, *S. Mungos fair*, gewijd is. Zie *Ferg.* XXII.

[2]) Om den lezer met één oogopslag de vergelijking der afwijkingen gemakkelijk te maken, zijn de verschillende episodes met verschillende getalteekens aangeduid, t. w. met Romeinsche en Arabische cijfers, de laatste weder met gewone en vette letter. De Romeinsche cijfers wijzen die episodes aan, welke den Franschen tekst min of meer getrouw op den voet volgen; de gewone Arabische cijfers die waarin onze tekst afwijkt van het origineel; de vette cijfers duiden aan dat de afwijkingen zeer belangrijk zijn, of wel dat het eene verhaal van het andere geheel verschilt.

I. Koning Artur heeft op sint Jan hof gehouden te Caradigan [1]). Na het eten noodigt hij zijne ridders uit ter jacht in het woud van Goriende [2]), waar zich een wit hert ophoudt. Allen maken zich gereed, en ook de koningin rijdt mede uit, begeleid door Gavain. Men jaagt het hert op, dat ontvlucht in het woud van Gedeorde [3]). De koning en zijne ridders geven eindelijk de jacht op, hoewel Artur gezworen had niet te zullen rusten vóór het hert was gevangen. Alleen Perceval vervolgt het door het woud van Gedeorde, het land van Landemore [4]), het bosch van Glascow, door Aroie [5]), tot het heidensche Ingeval [6]). Daar springt het hert in een moeras en wordt door Percevals brak afgemaakt. Deze blaast op zijn horen; de koning verschijnt met zijne ridders en beschenkt Perceval met een vergulden drinkbeker; dien hij den overwinnaar had toegezegd. Perceval vereert Gavain des konings geschenk. Daarop gaat men ter rust. *Vs.* 1—282, *in onzen tekst vs.* 1—251.

II. Den volgenden morgen breken de ridders op en trekken naar Carduel [7]). Aan de grens van Ingeval woont een rijke boer van Pelande [8]) aan de Iersche zee, Soumilloit genaamd, die met eene rijke en aanzienlijke vrouw was gehuwd. De oudste der drie zonen is met den ploeg op het veld, als de koning met zijn stoet voorbijkomt. In het eerst is hij hevig verschrikt, en verneemt later van een knaap, die met een hinkend lastdier achteraankomt, dat het de ridders der Tafelronde zijn, met koning Artur aan het hoofd. Hij besluit naar 's konings hof te gaan en diens raadsman te worden. *Vs.* 283—424, *in onzen tekst vs.* 252—362.

III. Hij ontspant zijn ploeg en gaat ijlings naar huis, waar hij het ploegijzer ter aarde werpt, maar zeer slecht door zijnen vader ontvangen wordt, toen deze verneemt wat zijn zoon verlangt. Somilloit wil hem zelfs met een stok te lijf gaan; doch de edelgeborene moeder komt tusschenbeide, en na vele smaadredenen laat eindelijk de dorper zich overreden zijns zoons verzoek toe te staan. De oude verroeste wapenen worden voor den dag gehaald, en de knaap trekt ze over zijne boeren-

---

[1]) Thans *Cardigan*, een stadje in Zuid-Wales. Het kasteel werd in 1160 door Gilbert de Clare gesticht. — De bijzonderheden omtrent de in den *Ferg.* voorkomende plaatsnamen zijn ontleend aan Dr. MARTIN's *Einl.* XIX—XXII.

[2]) Onzekere naamsbepaling. Zie Einl. XXI.

[3]) Jedburg, eigenlijk Jedweorth, „a royal borough, shire of Roxburgh, formerly an abbey, founded by David I." In de Chron. van Mailros ad 1258 wordt eene „foresta" „apud Gedewrd" vermeld.

[4]) Thans *Lammermuir*, de streek bezuiden Edinburg.

[5]) Waarschijnlijk „*Ayr*, shire, parish and royal borough" in de nabijheid van de *firth of Clyde.*

[6]) Waarschijnlijk *Galloway;* doch vanwaar de naam is, schijnt onbekend.

[7]) Thans *Carlisle* in Wales.

[8]) Misschien *Pentland.* De *Pentland hills* loopen zuidwestelijk van Edinburg naar Lanark.

kleederen aan. Zonder stijgbeugels springt hij op een kloek paard, da hij zonder sporen, maar met een zweep bestuurt. Na speer en schild ontvangen te hebben, begeert hij in zijn onervarenheid nog zes werpspiesen, en vol ongeduld vertrekt hij na een kort afscheid van zijne bedroefde moeder. *Vs.* 425—630, *in onzen tekst vs.* 363—504.

IV. Het spoor van Arturs hofstoet volgend, komt hij in een woud waar hij den weg bijster wordt. Op een kruisweg vallen hem vier roovers aan, van welke hij twee verslaat, wier koppen hij aan zijn zadelboog hangt. *Vs.* 631—712, *in onzen tekst vs.* 505—578.

V. Eindelijk bereikt hij Cardoel, waar Artur zich ophoudt. Hij maakt zich als Ferguut bekend en verlangt onder 's konings raadslieden opgenomen te worden. Keye drijft hierop bitter den spot met hem: de nar had het goed voorzegd, dat een ridder zou komen en naar Nouquetran [1]) trekken, waar Merlin vele jaren woonde, om den horen en den sluier van den hals van den leeuw te halen en met den zwarten ridder te vechten. Gavain berispt Keye, dat hij den knaap dus bespot; en Ferguut neemt op zich, hoezeer de koning hem van zijn dolzinnig voornemen zoekt af te brengen, horen en sluier op den zwarten ridder te veroveren. Koning Artur belooft Ferguut hem onder zijne lieden op te nemen, waarop hij afscheid neemt. *Vs.* 713—890, *in onzen tekst vs.* 579—714.

VI. Nadat Ferguut te vergeefs op eene uitnoodiging om 's nacht te blijven had gewacht, wordt hij door een regenbui overvallen, en eindelijk aangesproken door een jonkvrouw, die hem vraagt waartoe hij zoo laat in den regen staat. Hij roept hare gastvrijheid in, en zij is geneigd hem te herbergen, zoo haar vader, 's konings kamerling, er genoegen mede neemt. De koppen der beide roovers worden weggeworpen op bevel der jonkvrouw, die zich daarna met den jongeling aan tafel zet, waar hem een gastvrij onthaal wacht. De kamerling keert terug, noodigt mede F. te blijven, en zoekt den onervaren boerenknaap door verschillende lessen van wellevendheid voor te bereiden tot zijn verschijnen aan 's konings hof. Slechts met moeite laat F. zich overreden den ridderslag van den koning te ontvangen. Men begeeft zich ter rust, nadat de kamerling zijne dochter gelast had betere kleederen voor F. gereed te houden, waarin hij den volgenden morgen, vergezeld door zijnen gastheer, aan Arturs hof verschijnt. *Vs.* 891—1256, *in onzen tekst vs.* 715—980.

VII. Na de mis gehoord te hebben maakt zich de koning gereed een partij schaak te spelen. Ferguut verschijnt, knielt voor den koning en verzoekt den ridderslag, waarna hij belooft het koene waagstuk te ondernemen.

De voornaamste ridders verleenen hunne hulp bij de wapening van den jongen ridder, die daarna zijn eigen paard bestijgt, dat hij voor geen ander wil verruilen. De koning beklaagt zich zulk een dapperen ridder door Keye's spot te moeten verliezen; doch de nar voorspelt Fer-

---

[1]) Misschien *New Castletown* aan de Lid.

guuts terugkomst met horen en sluier en Keye's straf voor zijn spot. *Vs.* 1257—1474, *in onzen tekst vs.* 981—1140.

VIII. Fergunt neemt afscheid van koning Artur en zijne ridders, in 't bijzonder van Gavain, en begeeft zich op weg. 's Avonds komt hij voor het kasteel Lidel [1]) en vindt op de brug van het slot eenen ridder, die er met zijne nicht, de schoone Galiene, wandelt. Ferguut begeleidt hen naar binnen en wordt gastvrij onthaald; Galiene ontsteekt in liefde voor den schoonen ridder, die zijnen gastheer zijne wapening aan 's konings hof en zijn voorgenomen waagstuk verhaalt. In den nacht geraakt Galiene in hevigen tweestrijd tusschen hare liefde en jonkvrouwelijke schaamte, en besluit eindelijk tot F. te gaan, wien zij hare liefde aanbiedt. De nog ongevoelige ridder wil niets van liefde weten, en kan ze eerst der jonkvrouw toezeggen als hij zijne heldendaad volvoerd heeft. Met de wanhoop in het hart verlaat zij den wreede en besluit naar haren vader in Lodian [2]) te vluchten. *Vs.* 1475—2006, *in onzen tekst vs.* 1141—1532.

IX. Den volgenden morgen begeeft F. zich op weg naar den Zwarten Berg [3]), na eerst zijnen gastheer beloofd te hebben te zullen wederkeeren, als hij overwinnaar blijft. Eindelijk bereikt hij den steilen berg, aan welks voet hij vol bezorgdheid zijn paard moet achterlaten, dat hij bindt aan een olijfboom, waartegen hij ook zijne lans plaatst. Met moeite bereikt hij den top, van waar hij de Iersche zee, Engeland en Cornuaille ziet. Vóór een kapel bemerkt hij een gevaarlijken reus met een ijzeren hamer in de hand. Hij spreekt den reus tot tweemalen toe aan, en, toen hij geen antwoord ontving, werpt hij met een rotsblok, en verbrijzelt hem beide armen; doch bemerkt tot zijne beschaming dat de reus slechts een metalen beeld is. Hij ijlt naar de kapel en neemt horen en sluier van den hals van den ivoren leeuw. Driemalen blaast hij op den horen tot ontzetting van de omwonenden, die des ridders vreeselijk lot voorzien, en verlaat den berg, aan welks voet hij tot zijne groote vreugde paard en lans terugvindt. Hij stijgt te paard, en nu verschijnt onder gruwelijk misbaar de Zwarte Ridder, die F. met hoonende taal bejegent en Artur en de ridders der Tafelronde met bitteren spot overlaadt. Hierop beginnen beide ridders den strijd, tot de Zwarte Ridder zich gewonnen geeft en belooft naar het hof van koning Artur te gaan en zich gevangen te geven. *Vs.* 2007—2536, *in onzen tekst vs.* 1533—1964.

X. F. keert naar zijnen gastheer te Lidel terug, en verneemt van dezen dat Galiene ontvlucht is. Hierop ontwaakt bij F. de liefde voor de versmade jonkvrouw; hij doet zich de bitterste verwijten en slaat zelfs het aanbod des ridders af, om dien nacht bij hem te vertoeven. *Vs.* 2537—2798, *in onzen tekst vs.* 1965—2201.

---

[1]) *Liddel* est le nom d'un ancien chateau de Cumberland situé au confluent du L. et de l'Esk. Il se trouve mentionné dans plusieurs chroniques", F. MICHEL, *Notes*.

[2]) Thans *Lothian*, de streek om Edinburg.

[3]) Waarschijnlijk *Blackhall hills* tusschen *Jedburgh* en *Newcastletown*.

XI. In de maneschijn komt hij in het bosch bij eene tent, waarvoor een vreeselijke dwerg de wacht houdt. Deze slaat Ferguuts paard en wordt door hem daarvoor getuchtigd. Op zijn geschreeuw schiet de ridder toe, alleen gewapend met zijn zwaard. Ferguut staat hem toe zich te wapenen, en 's ridders geliefde is hem daarin behulpzaam. Hij wordt door F. uit den zadel gelicht en overwonnen, en belooft zich aan koning Artur gevangen te geven. *Vs.* 2537—3077, *in onzen tekst vs.* 2202—2460.

XII. F. komt bij een toren, waar een roofridder als tol zijn paard eischt. Daarop volgt een strijd, waarin F. overwinnaar blijft en den roover gelast naar 's konings hof te gaan. *Vs.* 3078—3229, *in onzen tekst vs.* 2461—2592.

13. Hongerig komt F. aan een prieël, waar vijftien roofridders zich gereed maken aan tafel te gaan. Hij stijgt van zijn paard, en zonder een woord te spreken, neemt hij ongevraagd, een brood, dat voor een der ridders ligt, haalt van het braadspit een der kapoenen, en begint te eten, waarna hij een beker grijpt en dien in één teug ledigt. Zonder zich aan hunne aanmerkingen te storen, wil hij het tweede kapoen nemen; doch hij wordt hierin verhinderd en gemaand met paard, lans en schild zijne vertering te betalen. Hij grijpt het spit en slaat er duchtig op los, maar trekt eindelijk zijn zwaard, terwijl de ridders hem met stokken en brandhouten toetakelen. Hij doodt dertien roovers; de twee anderen smeeken om genade en worden door F. naar Arturs hof verwezen, waarop hij zich ter ruste legt. *Vs.* 3230—3393, *in onzen tekst vs.* 2593—2759, *waarna vs.* 2760—2812, *die in den Franschen tekst ontbreken.*

14. Den volgenden morgen beraadslaagt Artur met zijne ridders, hoe hij zich zal wreken over den zwarten ridder en den sluier meester worden. Keye is weder gereed met zijn spot, en zegt dat F. zich daarmede wel zal belasten, waarop Gavain den spotter terechtwijst. Terwijl de koning hen zoekt te bevredigen, zien zij een deerlijk gehavenden ridder aankomen, die van zijn paard stijgt, den koning naderten verhaalt hoe hij door F. verslagen is, en deze hem gelast heeft,,horen en sluier ten hove te brengen en alle ridders behalve Keye te groeten, waarop hij zich gevangen geeft. Artur beraadslaagt wat te doen, en besluit vooral op raad van Gavain den ridder te vergeven, hetwelk door de andere ridders wordt toegejuicht. Van zijnen overwinnaar weet hij tot aller smart niets mede te deelen. Ondertusschen verschijnen ook de ridder met zijne geliefde en den dwerg, die in het kort zijn wedervaren mededeelt, en daarna de twee ridders, die zich eveneens gevangen geven en door den koning begenadigd worden. Allen zijn vol lof over de ongeëvenaarde dapperheid van F., en ten zeerste verbitterd op Keye, die door zijn spot den jongen ridder van het hof heeft verjaagd. *Vs.* 3394—3659, *in onzen tekst vs.* 2813—2990.

15. Wanhopend van minnesmart zwerft F. meer dan één jaar in het woud rond, gedurende hetwelk hij zich alleen voedt met het rauwe vleesch van hert en ree. Eindelijk komt hij geheel haveloos en verwilderd op zijn mager ros bij eene fontein, die eene wonderdadige geneeskracht

bezit. Bij de bron stond eene kapel, die bewaakt werd door een dwerg, welke aan hen, die uit de fontein drinken, de toekomst voorspelde. F. en zijn paard drinken beide en worden eensklaps gezond. Daarop verschijnt de dwerg, die met alle omstandigheden en ervaringen van F. bekend is, en hem voorzegt dat hij de schoone Galiene zal winnen, zoo hij te Dunostre [1]) het witte schild verovert. Ferguut toont zich bereid dit waagstuk te ondernemen, en vraagt waar hij het kan vinden. De dwerg schildert hem de vele gevaren, die aan zijne onderneming verbonden zijn, de wonderkrachten van het schild, de vervaarlijke reuzin die het bewaakt, en den vreeselijken strijd, dien hij met de reuzin zal moeten voeren. Daarop verdwijnt hij eensklaps binnen de kapel, zonder nader uitsluitsel te geven; en F. vertrekt eindelijk, na vergeefsche moeite gedaan te hebben om meer te weten te komen. *Vs.* 3660—3877, *in onzen tekst vs.* 3018—3162.

16. F. zwerft eenigen tijd rond en tracht overal inlichtingen te krijgen over het witte schild, maar te vergeefs. Hij doortrekt zonder het te weten het geheele gebied der schoone Galiene, geheel Lodien, en komt aan het Castel as Puceles [2]), van waar hij zich naar Port la Roine [3]) begeeft, om zich naar Escoche te doen overzetten. Hij gaat scheep en wordt in zee aangevallen door de schippers, die hem willen berooven van paard en wapenrusting. Hij is bereid zijn wapenrok voor den overtocht te betalen, doch smadelijk weigeren zij dit en vallen F. aan, die hen allen verslaat met uitzondering van den aanvoerder, die liever sterven wil dan zich over te geven, en over boord springt. F. grijpt daarop het roer en komt behouden te Dunfremelin [4]) aan, waar hij het schip verlaat en zijn paard bestijgt. *Vs.* 3877—4034, *in onzen tekst vs.* 3163—3276.

17. Twee maanden en een week doortrekt hij Escoche zonder een spoor van het schild te vinden. Eindelijk komt hij op eene plaats, waar het schitterende licht hem aanwijst dat zich het witte schild moet bevinden. Vol vreugde rent hij op den toren aan en vindt op de brug de afschuwelijke reuzin, met eene zeis gewapend. Daar de brug te smal is, stijgt hij zijns ondanks van het paard, en valt te voet de reuzin aan, die den ingang van den toren bewaakt. Hij wondt haar met zijn speer in de zijde, terwijl zij hem op den helm slaat en zijn schild in stukken houwt. Doch met geweldige kracht dringt de zeis in een marmeren pilaar, waaruit zij ze niet kan los rukken, en F. trekt het zwaard en slaat haar beide handen af. De reuzin tracht in den toren te vluchten, doch wordt door F. met een vervaarlijken slag van het zwaard geveld. In den toren vindt hij het schild, dat bewaakt wordt door eene reuzenslang, die te slapen ligt. Hij bestijgt de trappen en neemt het schild van den pilaar, waaraan het hing, doch teruggaande stoot hij

[1]) Thans *Dunottar*, in de shire van Kincardine, een mijl van Stonehaven.
[2]) Thans *Edinburg*. Zie verder Einl. XIX.
[3]) Thans *Queensferry*.
[4]) Thans *Dunfermline*, "a royal borough, shire of Fife."

tegen de slapende slang, die ontwaakt en vuur en vlammen brakende op F. aankomt en hem met de staart een duchtigen slag toebrengt. Na vervaarlijk in het nauw te zijn gebracht, houwt hij haar eindelijk het hoofd af. Hierop rust hij uit, bestijgt zijn paard en verlaat met het schild het kasteel van Dunostre. *Vs.* 4035—4329, *in onzen tekst vs.* 3277—3475.

[**18.** Vol vreugde begeeft zich F. op weg met het schild en komt aan de zee, waar hij een koopman vindt, die op het punt staat met eene lading leder over te steken. Met de meeste bereidwilligheid staat deze F. vrijen overtocht toe, en na eene voorspoedige reis landen zij te Port la Roine. Na den geheelen dag omgezworven te hebben zonder eten en drinken ontmoet F. drie herders, van welke hij inlichtingen vraagt waar hij zich bevindt. Hij verneemt dat het land Lodien heet, waarvan Galiene koningin is. Zij wordt in het kasteel Roceborc [1]) belegerd door een machtigen koning, en is slechts omringd door dertig haar getrouw gebleven ridders, terwijl de levensmiddelen beginnen te ontbreken. Hij besluit haar zoo spoedig mogelijk te hulp te snellen, en begeeft zich op weg, in droevige gepeinzen over zijne geliefde. *Vs.* 4330—4435; *ontbr. in onzen tekst geheel.*]

19. F. verdwaalt en komt bij Mont Dolerous [2]) aan op den berg van Maros [3]), waar hij door een vreeselijken reus, den echtgenoot der verslagene reuzin van Dunostre vijandig ontvangen wordt, zoodra deze hem in het bezit ziet van het witte schild. Woedend over den dood van zijne vrouw en van de slang valt de reus F. met een zware knots aan en doodt 's ridders geliefd ros, die in woede ontstoken den reus de rechter hand afhouwt. Met de linker slaat de reus F. den helm van 't hoofd; en deze houdt zich voor verloren, zoo de reus zijn knots terugkrijgt. Hij vat post waar het schild op den grond ligt; de reus nadert hem en verbrijzelt met een geweldigen vuistslag zijn harnas. De strijd wordt heeter en zwaar voor F., die den reus in de rechter schouder wondt. Deze vat F. onder zijn linker arm en draagt hem naar een water, waarin hij hem wil verdrinken. Doch F. worstelt zoo lang tot het hem gelukt den reus zijn zwaard in de borst te stooten, waarop deze dood ter aarde valt. De overwinnaar treedt daarop de burcht binnen, waar hij twee jonkvrouwen vindt die treuren om hare minnaars, welke de reus 's avonds te voren gedood had. Onder hare hoede is de zoon van den reus, dien F. bij de haren grijpt, langs de trappen sleurt en in de gracht werpt. De jonkvrouwen werpen zich aan de voeten van haren beschermer, die het geheele kasteel gaat onderzoeken en in den kelder een woest ros vindt, dat door hem getemd wordt. Daarna laat hij zich ontwapenen door de jonkvrouwen, die hem kostbare kleederen

[1]) *Roxburgh.* „The old city stood over against Kelso, peninsulated by the Tweed and Teviot."

[2]) Bij *Galfridus Monmutensis:* „Condidit Ebraucus urbem Aclud versus Albaniam et oppidum montis Agned, quod nunc Castellum Puellarum dicitur, et *Montem Dolorosum.*"

[3]) Thans *Melrose.*

brengen. Met de jonkvrouwen zet hij zich aan tafel en gaat na een goeden avondmaaltijd slapen. Bij zijn ontwaken vindt hij een hem door de jonkvrouwen toebereid bad. *Vs.* 4436—4753, *in onzen tekst vs.* 3476—3821, *terwijl vs.* 3822—3864 *in den* Ferg. *ontbreken.*

20. Drie dagen wordt F. door de jonkvrouwen met de meeste zorg verpleegd en herwint zijne verloren krachten. Op den derden ziet hij uit den toren het geheele omliggende land van Lodien en Roceborc, waar Galiene in grooten nood verkeert. Hij besluit haar ijlings te hulp te snellen, laat zich wapenen door de jonkvrouwen, die hem een wit harnas geven, en stijgt te paard. Hij komt voor de belegerde burcht aan, welke de aanvallers op het punt staan te berennen. F. werpt zich onder Galiene's belagers en verslaat al wat hem op zijnen weg bejegent, en daaronder vier der beste baronnen. Den koning slaat de schrik om het hart, en hij beveelt de bestorming te staken. De belegerden scheppen moed wegens de onverwachte hulp en doen een uitval, terwijl F. voortgaat wonderen van dapperheid te verrichten. Te vergeefs zoekt hij den koning, doch verslaat den seneschalk. Steeds heviger wordt de strijd, dien Galiene van de burchttin aanschouwt. F. laat zich door een knaap een nieuwe lans reiken en valt 's konings neef aan, dien hij ter aarde werpt, waarop hij door den knaap het buitgemaakte paard aan Galiene doet aanbieden. Deze volvoert zijn last, doch weet niets te berichten aangaande den witten ridder, omtrent wien de jonkvrouwe van begeerte brandt meer te vernemen. Ondertusschen heeft zich F. weggemaakt en naar het kasteel begeven, waar hij door de jonkvrouwen met groote vreugde wordt ontvangen en zorgvuldig verpleegd. *Vs.* 4754—5050, *in onzen tekst vs.* 3865—4032.

21. Een week lang duurt de strijd, in welken de koning steeds meer in het nauw gebracht wordt, waarop hij besluit met zijne leenmannen raad te houden. Artofilas, 's konings neef wil Galiene harde voorwaarden voorschrijven. Zij moet haar land den koning teruggeven; aan hare mannen wordt vrije aftocht toegestaan; doch zij moet in 's konings macht blijven, die met haar zou mogen handelen naar willekeur. Mocht zij weigeren, de koning zou haar aan zijne knapen overleveren. Artofilas biedt zich zelven als overbrenger der smadelijke boodschap aan, en eischt op hoogen toon in beleedigende woorden bij Galiene toegelaten te worden. Op onbeschaamde wijze kwijt hij zich van zijn last, waarop Galiene in toorn ontbrandt en den vermetele zijne dronkenmansmanieren voor de voeten werpt. Eene woordenwisseling volgt, en in het vuur der verontwaardiging belooft Galiene acht dagen later één kampoen te zullen stellen, die tegen twee der beste van 's konings ridders in het krijt zou treden. Artofilas neemt dit voorstel aan en vertrekt. *Vs.* 5051—5269, *in onzen tekst vs.* 4033—4297.

22. Galiene krijgt berouw, door hare dwaasheid den strijd te hebben uitgelokt, en zoekt raad bij hare ridders. Geen hunner wil voor haar

in het strijdperk treden; zij verwijten haar hare onberadenheid en voegen haar toe, dat zij haar eigen brouwsel moet drinken. Wanhopend zoekt zij troost bij hare vrouwen, waarvan eene, de hoofsche Arondiele, belooft naar het hof van koning Artur te zullen gaan, om hulp te zoeken bij de ridders der Tafelronde. Zij begeeft zich op weg en komt na drie dagen te Cardoil aan, waar zij weinig troost vindt, daar alle ridders zijn uitgetogen om den verloren Ferguut te zoeken. Reeds anderhalve maand waren zij weg en zij zouden eerst met Hemelvaartsdag terugkeeren. Arondiele is troosteloos over deze bittere teleurstelling, en hoewel Artur haar aanmaant hunne terugkomst af te wachten, reist zij terug, daar de bepaalde tijd met rasse schreden naderde. Zij komt langs den toren van Marois, waar F. haar uitnoodigt te overnachten en hem de reden harer droefheid mede te deelen. Arondiele weigert de haar door den onbekenden ridder aangeboden gastvrijheid: zij moet dien avond nog te Roceborc zijn, om hare meesteres te troosten, die zich zal dooden, zoo zij geen hulp krijgt. F. vraagt of dan de jonkvrouw geenen geliefde had, die haar in den nood zou bijstaan; en Arondiele verhaalt daarop de dwaze liefde zijner meesteres voor den onbekenden Ferguut. Deze verzekert haar, dat, zoo F. bekend was met den nood van Galiene, hij haar zeker zoude te hulp snellen. Op zijne vraag, of dan niemand haar gedurende de belegering had bijgestaan, verhaalt zij van de heldenfeiten van den onbekenden ridder, dien zij nergens kan vinden. F. dringt haar nogmaals dien nacht in zijn kasteel te vertoeven; doch de jonkvrouw volhardt bij hare weigering. F. deelt haar mede dat de onbekende in het kasteel zich heeft opgehouden, doch zich er thans niet binnen bevindt; maar zeker, zoo het God behaagde, zou terugkeeren om voor hare meesteres in het krijt te treden. Na deze onbepaalde troostgronden van den haar onbekenden ridder vertrekt de jonkvrouw vol droefheid naar Roceborc. *Vs.* 5270—5583, *in onzen tekst vs.* 4298—4539.

23. Galiene geraakt in vertwijfeling over de weinig troostrijke berichten van Arondiele, en wordt berispt door hare ridders, die haar het huwelijk met den koning aanraden. Met smaad wijst zij dit van de hand en begeeft zich naar hare kamer, waar zij door hare jonkvrouwen wordt bewaakt, die voor eene wanhopige daad bevreesd zijn. Zij slaakt bittere klachten over haar ongeluk en hare onbeantwoorde liefde, en besluit zich eer van den toren naar beneden te werpen, dan de gemalin des konings te worden. Na een slapeloozen nacht gaat zij 's morgens de mis hooren en belooft nogmaals hare hand en goederen te zullen geven aan hem, die voor haar in het krijt zoude treden. De koning en zijn neef verschijnen in het strijdperk en bespotten de ongelukkige, dat zich nog geen ridder te harer verdediging heeft opgedaan. Ten einde raad, na een roerend afscheid aan Ferguut, dien zij in Gods bescherming aanbeveelt, maakt zij het teeken des kruises en wil zich uit het torenvenster storten, toen eene stem uit den hemel haar beveelt de blikken naar het

bosch te richten. Zij ziet het bosch als in vlammen staan: de morgendauw had het witte schild bevochtigd, en door de stralen der morgenzon beschenen schitterde het van een ongewonen gloed. Het was de onverwachte hulp, die eindelijk tot hare redding opdaagde. F. verschijnt en raadt de ongeduldige ridders naar huis te trekken. Hij drijft duchtig den spot met hen, dat zij met hun beiden tegen één ridder zullen strijden. Artofilas, in woede ontstoken, barst in scheldwoorden uit, en wordt op hoofsche wijze door F. beantwoord, die zich verklaart Galiene's kampioen te zullen zijn, en zich onder den toren plaatst, om door haar gezien te worden. De drie ridders rennen met gevelde lans op elkander los; F. werpt Artofilas dood uit het zadel, en spot met den gevallene. Daarop maakt hij zich gereed den koning aan te vallen, die het lijk wil wegdragen. Beide ridders rijden op elkander in; F. verbrijzelt 's konings schild en harnas, en velt hem ter aarde. Toen F. daarop met getrokken zwaard op hem afkomt, wordt de koning bevreesd en smeekt genade, die hem door zijn overwinnaar wordt geschonken op voorwaarde dat hij aan Galiene al het veroverde land en de gevangen ridders zal teruggeven. Voorts moest hij zich naar Arturs hof begeven en bekend maken dat hij door F. was gezonden, die zich eerlang op Keye hoopte te wreken. Eerst moest hij in het kasteel namens den onbekenden ridder Galiene begroeten. *Vs.* 5584—6002, *in onzen tekst vs.* 4540—4841.

24. Ferguut rijdt weg tot groote smart van Galiene, die het betreurt haren redder niet te kunnen spreken. De koning begeeft zich naar het kasteel en groet Galiene namens den onbekende. Galiene begint te vermoeden, dat het misschien de ridder zoude kunnen zijn, die eens hare liefde versmaadde. De koning keert daarop naar zijn leger terug, doet zijn neef ter aarde bestellen, breekt het beleg op en trekt door Corbelande [1]) naar Cardoil, waar hij op Hemelvaartsdag aankomt. *Vs.* 6003—6124, *in onzen tekst vs.* 4842—4890 *en vs.* 4927—4930 (*vs.* 4891—4926 *ontbr. in den Franschen tekst*).

25. De koning houdt hof met al zijne ridders, die teruggekeerd zijn van hun vruchteloozen onderzoekingstocht om Ferguut. Artur is zeer ter neergeslagen over het verlies van den dapperen ridder, aan wien hij voortdurend denkt. Terwijl hij in droevige gepeinzen verzonken is, verschijnt de verslagen koning, die zich gevangen geeft en verhaalt hoe hij door F. is overwonnen. De nar begint daarop den spot te drijven met Keye, die zoo verwoed wordt dat hij zijn dolk naar hem werpt, waardoor hij zich eene ernstige berisping van Artur op den hals haalt. De gevangen koning wordt in genade aangenomen, en aller mond is vol van den lof van F., dien men, wat het ook koste, moet opsporen. De gevangen koning raadt hem in het bosch van Roceborc te doen zoeken, waar hij zich zeker zal bevinden. Gavain stelt voor een tornooi te doen uitroepen in de vlakte

---

[1]) Thans *Cumberland*, de omstreek van Carlisle.

van Gedeorde, en den overwinnaar een koningrijk en eene gemalin toe te zeggen. F. zoude wel aan die roepstem gehoor geven en, waar hij zich ook mocht bevinden, in het strijdperk verschijnen. Dit voorstel wordt door Artur aangenomen, en naar alle zijden worden boden uitgezonden om het tornooi uit te roepen, dat veertien dagen zoude duren. Er verloopt eene maand eer alle ridders verschenen zijn, en gedurende dien tijd bekomt de gevangen koning verlof om te vertrekken. *Vs.* 6125—6308, *in onzen tekst vs.* 4931—78 *en vs.* 5090—95.

26. Ook Galiene verneemt de mare van het op handen zijnde tornooi, en beraadslaagt met hare mannen zich er mede heen te begeven. Zij wil aan Artur vragen haar uit te huwelijken, daar zij haar rijk zonder mans hulp niet kan besturen, in de heimelijke hoop er den ridder met het witte schild te zullen vinden. Dien zoude zij van den koning tot echtgenoot begeeren, daar zij hém alleen liefheeft en geen anderen zoude willen. *Vs.* 6309—50, *in onzen tekst vs.* 4979—5019.

27. Dinsdags vóór sint Jan zijn alle ridders tot het tornooi bij Gedeorde verzameld. Ook F. verschijnt, die er de mare van vernomen had. Heer Keye rijdt het eerst uit de gelederen en verzoekt Artur de eerste lans te mogen breken. Ferguut, verhit op wraak, rent uit het bosch op zijn tegenstander aan; alle omstanders voorspellen zijn tegenstander een bloedige nederlaag. Beide ridders naderen elkander met gevelde lans, en F. werpt Keye van het paard. Deze komt in een poel te land en neemt gedwongen een bad, waarover hij door F. met bitteren spot overladen wordt. Hierna overwint hij Lancelot, en het tornooi neemt den eersten dag een einde. F. zoekt zijne schuilplaats op; de andere ridders aan beide zijden begeven zich naar hunne tenten, waar allen uitweiden over de dapperheid van den vreemden ridder. Den volgenden dag wordt Saigremons door F. overwonnen; daarop komt de beurt aan Percheval, dien F. slechts noode aanvalt, omdat hij van hem zijn zwaard ten geschenke bekomen had. Doch hij wil niet voor een lafaard doorgaan, rijdt op zijn tegenstander aan en vergenoegt zich hem terug te drijven, waarop hij weder in het bosch verdwijnt. Dit duurt zoo de geheele week: F. blijft steeds overwinnaar. *Vs.* 6351—6614, *in onzen tekst vs.* 5159—5409.

[28. Op een vrijdag komt Galiene aan 's konings hof, deelt hem haren treurigen toestand mede en verzoekt Artur haar een echtgenoot te willen geven uit zijne ridders. De koning toont zich bereid haar verzoek in te willigen en vraagt haar slechts te willen kiezen. Galiene verklaart dat zij geen anderen liever wil dan den ridder met het witte schild. Artur vraagt, of het misschien dezelfde is, die gedurende het tornooi zich zoo dapper gekweten heeft; en als Galiene dit bevestigt en zegt alleen hem lief te hebben, oppert hij zwarigheden, daar de vreemde ridder zich aan elke kennismaking onttrekt. De koning wint den raad in van Gavain, die belooft den volgenden morgen het eerst in het krijt te zullen verschijnen, en moeite te doen den vreemden ridder aan Arturs hof te

brengen, waarvoor Galiene zich zeer dankbaar betoont. *Vs.* 6615—6713, *ontbr. in onzen tekst; doch verg. vs.* 5020—89.]

29. Den volgenden morgen rijdt Gavain in het strijdperk. Allen herkennen hem terstond, en geen waagt het den kamp met hem aan te nemen. F. kómt uit het bosch en wordt herkend door Gavain, die besluit niet tegen hem te strijden, maar hem nadert en verzoekt met den koning te komen spreken. F. weigert en verzoekt Gavain zich te noemen, waaraan deze voldoet. Niet wetende wat te zeggen, stijgt F. van zijn paard, valt Gavain te voet, en maakt zich bekend. Gavain stijgt mede af, en beide ridders omhelzen elkander. Hierop snellen Artur, zijne ridders en Galiene toe; Gavain neemt F. bij de hand en voert hem tot den koning, wien hij zijnen lieven gezel voorstelt. Artur verwijdert zich met Ferguut, Gavain en Galiene, om met hen te beraadslagen. Hij belooft Ferguut als gemalin Galiene met het koningrijk Lodien en het land van Tudiele. [1]) F. is bevreesd Galiene onwaardig te zijn, doch toen deze schuchter hare toestemming geeft, sluit hij de geliefde in zijne armen, die hem voor al het goed van Normendië noch het geheele rijk van Rome weder zoude willen missen. De koning stelt het gelukkige paar aan zijn hof voor, en allen betuigen hunne ingenomenheid met het huwelijk, dat op den volgenden dag bepaald wordt. *Vs.* 6715—6908, *in onzen tekst vs.* 5464—5555.

30. Op verzoek van F. begeven zich allen naar Roceborc, waar het huwelijk des Zondags op sint Jan wordt gesloten. F. had de beide jonkvrouwen uit Malreus doen komen, om de bruiloft bij te wonen, die zeer schitterend was en ruim veertien dagen duurde. Na verloop van dien tijd begeleidt F. den koning en zijne ridders een eind weegs en wordt door Gavain aangemaand, ondanks zijn huwelijk zijn ridderschap trouw te blijven. F. zweert dit: overal waar hij van avonturen hoort, zal hij de eerste zijn. Daarop keert hij naar Roceborc terug, waar hij regeert met Galiene, die hij liefheeft als zijne beminde, en zij hem als haren trouwen minnaar. *Vs.* 6909—75, *in onzen tekst vs.* 5556—89.

Daarmede besluit Guillaume le Clerc; want nergens leeft iemand die meer weet te vertellen van den ridder met het schoone schild. *Vs.* 6976—84.

III.

Ten einde de vergelijking met den *Fergus* gemakkelijk te maken, laten wij hier mede eene korte ontleding der Dietsche bewerking volgen.

I. Hof gehouden te Caradigaen op Pinksteren. Artur noodigt de ridders uit ter jacht in het woud van Goriende, waar het witte hert zich bevindt. De stoet begeeft zich op weg en vindt het hert, dat ontvlucht, en alleen door Perceval gevolgd wordt. Na een lange vervolging achterhaalt hij het in Indegale; het hert springt in een moeras en wordt door

[1]) Of *Thevidale* bij Glasgow, òf *Tweeddale* in de „shire of Peebles."

Perçevals brak gedood. Op Percevals horengeschal verschijnen Artur en zijne ridders; Perceval wordt door den koning beschonken met een kop, dien hij aan Gavain geeft. *Vs.* 1—251.

II. Den volgenden morgen terugkeer naar Cardoel. De stoet komt langs den burcht van een dorper uit Pelande, den rijken Somilet. Een zijner drie zonen is met den ploeg op 't veld, als de koning voorbijkomt, en verneemt van een achtergebleven knaap wie de ridders zijn. Hij besluit hierop naar 's konings hof te gaan. *Vs.* 252—362.

III. De jongeling keert haastig naar huis, waar hij slecht wordt ontvangen door zijnen vader, die den spot drijft met zijn voornemen en hem met scheldwoorden overlaadt. Zijne edelgeborene moeder springt voor hem in de bres; Somilet laat zich overreden en verschaft zijnen zoon zijne oude verroeste wapenen. Deze wapent zich, stijgt te paard en vertrekt vol ongeduld. *Vs.* 363—504.

IV. Het spoor van Arturs hofstoet volgend, komt hij aan een kruisweg, waar vier roofridders hem overvallen. Hij doodt er twee en hangt hunne koppen aan zijn zadelboog. *Vs.* 505—578.

V. Hij komt te Cardoel, maakt zich als Ferguut bekend en verzoekt onder 's konings raadslieden te worden opgenomen. Keye spot met hem en daagt hem uit, horen en sluier van de zwarte rots te halen. Gavain neemt den jongeling in bescherming, die het waagstuk wil volvoeren. Artur belooft hem onder zijne raadslieden op te nemen, waarop F. vertrekt. *Vs.* 579—714.

VI. Ferguut zoekt eene herberg, doch wordt nergens uitgenoodigd. Doornat ten gevolge van aanhoudenden regen, wordt hij gastvij opgenomen door eene jonkvrouw die hem nachtverblijf aanbiedt, onder voorwaarde dat haar vader, 's konings kamerling, bij zijne tehuiskomst dit goedkeurt. De kamerling noodigt hem uit te blijven, en overreedt hem zich door Artur ridder te doen slaan. Den volgenden morgen begeven zich beiden naar 's konings hof. *Vs.* 715—980.

VII. Ferguut wordt ridder geslagen en door de beste ridders gewapend, waarop hij vertrekt om de stoute onderneming te wagen. De nar voorspelt Keye straf voor zijn spot. *Vs.* 981—1140.

VIII. 's Avonds komt F. aan het slot Ydeel, waar hij door eenen ridder en zijne nicht, de schoone Galiene, vriendelijk ontvangen en onthaald wordt. De jonkvrouw in hevige liefde ontstoken, begeeft zich 's nachts naar zijne kamer en bekent hare liefde. F. weigert hare bede aan te hooren: hij moet eerst zijn heldenfeit volbracht hebben. Galiene verlaat wanhopend en vol schaamte den ridder en besluit naar haren vader terug te keeren. *Vs.* 1141—1532.

IX. Aankomst van F. aan de Zwarte Rots, waar hij eerst den metalen reus verbrijzelt, horen en sluier van den hals des leeuws neemt en daarop driemaal op den horen blaast. Beneden aan den berg gekomen, strijdt hij met den Zwarten ridder, dien hij overwint, en die belooft zich aan Artur gevangen te geven. *Vs.* 1533—1964.

X. Ferguut keert naar zijnen gastheer terug en verneemt dat Galiene verdwenen is, voor welke hij nu in liefde ontbrandt. Hij slaat des ridders uitnoodiging af om dien nacht te blijven. *Vs.* 1965—2201.

XI. In den maneschijn nadert F. eene tent, waarvoor wacht gehouden wordt door een dwerg, dien hij tuchtigt. De ridder komt op het geroep van den dwerg uit zijne tent, wordt door zijne geliefde gewapend, en begint den strijd met F., die hem overwint en gelast naar 's konings hof te gaan. *Vs.* 2202—2460.

XII. Ferguut komt bij een toren, waar een roofridder als tol zijn paard eischt. Na ook dezen overwonnen te hebben, zendt hij hem naar Artur. *Vs.* 2461—2592.

13. Na dien dag en den nacht tot den dageraad rondgedoold te hebben, komt F. hongerig en vermoeid op een plein, waar hij vijftien roofridders vindt, gereed om aan tafel te gaan. F. voorziet zich van spijs en drank, zonder een wóord te spreken en zonder zich aan de aanmerkingen der ridders te storen, en weigert eindelijk, voor het genotene, ros en wapenrusting te geven. De aanvoerder grijpt een stuk brandend hout en gaat F. te lijf, doch wordt door dezen in het vuur geworpen. De anderen vallen hem aan en worden na een hevigen strijd door F. overwonnen, die, na er dertien gedood te hebben, de twee overgeblevenen gelast zich aan Artur gevangen te geven. *Vs.* 2593—2759.

13*a*. Ferguut vervolgt zijnen weg in gepeins over Galiene. Bespiegeling over de toovermacht der liefde, die ook F. al zijn kracht, wijsheid en dapperheid doet verliezen en hem eenzaam doet ronddolen. — Na genezen te zijn wapent zich de Zwarte Ridder en maakt zich gereed tot de reis naar Cardoel, waar hij eindelijk aankomt. *Vs.* 2760—2812; *ontbr. in den* Fergus.

14. De Zwarte Ridder werpt zich aan 's konings voeten, verhaalt hoe hij door F. overwonnen is, en brengt diens boodschap en groete over. Daarop geeft hij zich gevangen, en ontvangt vergiffenis van Artur, die hem aan de koningin overlevert. Kort daarop verschijnt de ridder met zijne geliefde en den dwerg, doet mede den koning verslag van zijnen strijd met F., groet allen behalve Keye, en wordt mede door den koning begenadigd. Ook de ridder van den toren en de twee roofridders verschijnen, en verhalen hunne onderwerping aan Artur, die ze alle tot de koningin zendt. De ridders der Tafelronde verheffen daarop hunne stem en willen dat Artur alom boden zal zenden om den dapperen ridder op te sporen, dien Keye door zijn spot verjaagd had. De koning voldoet aan hun verzoek; de boden vertrekken, doch komen alle onverrichter zake terug tot groot leedwezen des konings. *Vs.* 2813—3017.

15. Wanhopend van liefdepijn doolt F. twee jaren rond in het woud, zich slechts voedende met wortelen, die hij uit den grond graaft. Eindelijk komt hij op zijn mager paard bij eene wonderdadige bron, waarvan beide drinken, ten gevolge waarvan zij eensklaps gezond worden. Vóór eene kapel bij de bron vindt hij een dwerg staan, die hem bespot, dat hij

daar Galiene zoekt. Eerst moet F. het witte schild veroverd hebben, waarvan hij de wonderkrachten verhaalt. Zonder hem nader in te lichten, verdwijnt de dwerg in de kapel en sluit de deur achter zich. Ferguut, niet wetende waar het schild te vinden, vertrekt daarop onder vervloekingen tegen den dwerg. *Vs.* 3018—3162.

16. F. zwerft eenigen tijd rond en komt eindelijk aan een arm van de zee, waar hij een schip vindt, door tien roovers bemand. Hij scheept zich in en wordt aangevallen door de roovers, die hem van paard en wapenen willen berooven. F. verslaat na een heeten strijd allen op één na, die zich gevangen geeft en belooft naar Arturs hof te zullen gaan. De dief zet hem daarop aan land en F. vervolgt zijnen tocht. *Vs.* 3163—3276.

17. Na een half jaar zwervens ontmoet hij eenige herders, die hem mededeelen waar zich het schild bevindt, doch trachten hem van zijn dolzinnig voornemen af te brengen. Vol vreugde rijdt hij verder en komt met den dageraad bij den toren, waar het schild wordt bewaakt door eene afschuwelijke reuzin, die door onzen dichter Pantasale genoemd wordt. Toen zij F. ziet naderen, grijpt zij eene vervaarlijke zeis en zoekt den ridder te treffen. Doch de zeis raakt een steen en breekt in stukken. F. treft haar op het hoofd, en zij bijt hem in de schouders, zoodat hij ter aarde valt; doch spoedig springt hij op en slaat haar de rechterhand af. Pantasale zijgt ter aarde en wordt door F. tot de tanden toe gekloofd. Hij maakt zich meester van het schild, dat in den toren hangt en bewaakt wordt door eene slang, die vast ligt te slapen. In overmoed steekt hij met zijn zwaard op den staart van het ondier, dat woedend ontwaakt en vuur en vlammen spuwende op F. afkomt. Na een hevigen strijd stoot F. zijn zwaard in den muil van het monster, dat dood ter aarde stort, en verlaat den toren. *Vs.* 3277—3475.

[18. *van den* Fergus *ontbr. in onze bewerking.*]

19. Na twaalf dagen rondgezworven te hebben begroet F. met vreugde een kasteel, waarvoor een reus staat. Zoodra deze den ridder met het witte schild ziet, barst hij in geweeklaag uit over den dood van Pantasale, zijne vrouw, en dreigt wraak over F. Met een woudeik komt hij op F. aan, doch raakt alleen 's ridders paard, dat door den slag gedood wordt. Door de hevigheid van den slag dringt de zware knods wel acht voet in den drassigen grond. Terwijl de reus den boom tracht los te wringen, slaat F. hem den rechterarm af. De reus vat F. onder den linkerarm en wil hem verdrinken; maar F. ontkomt hem en houwt hem den anderen arm en daarop het hoofd af. Alzoo was het einde van den reus Lokefeer. In het kasteel vindt F. twee jonkvrouwen, die den zoon van den reus oppassen. Hij grijpt het kind bij de voeten en slingert het van de brug in het water. De jonkvrouwen verhalen hem, hoe zij twee jaren gevangen zijn gehouden door den reus, die hare geliefden had gedood. Daarop ontwapent zich F., en zet zich aan tafel met de jonkvrouwen, die hem naar de reden van zijn smart vragen. Hij deelt haar mede, dat hij zijn

paard verloren heeft. Zij troosten hem en verhalen, dat in het bezit van den reus een onvergelijkelijk paard is, dat Pennevare heet; zij vertellen hem mede, hoe het in de macht van den reus is gekomen, en sommen de voortreffelijkheden er van op. De eene jonkvrouw geleidt hem naar een kelder, waar hij het paard vindt en temt. Hij zadelt het fiere ros, dat verheugd is buiten te komen, en overtuigt zich van zijne voortreffelijkheid. *Vs.* 3476—3821.

19a. Na vier maanden met de jonkvrouwen op het kasteel te hebben doorgebracht, vraagt F., of zij ook weten waar hij ergens eer en roem zoude mogen behalen. De eene jonkvrouw deelt hem mede, dat op zeven mijlen afstands eene stad belegerd wordt door een koning, die de vrouwe van het land wil dwingen zijne echtgenoot te worden. De belegerde stad heette Rikensteen, de koningin Galiene. *Vs.* 3822—3864; *ontbr. in den* Fergus.

20. Hierop wapent zich F., neemt afscheid van de jonkvrouwen, en verschijnt weldra op Pennevare te midden van het slaggewoel voor het belegerde Rikensteen. Den belegerden, die op het punt stonden van te wijken, geeft hij nieuwen moed door zijne krachtige hulp, en weldra moeten de belegeraars terugwijken. 's Avonds keert F. weder naar het kasteel, waar hij met alle zorg door de jonkvrouwen verpleegd wordt. Galiene doet ondertusschen door een knaap berichten inwinnen omtrent haren onbekenden helper; doch niemand weet wie hij is noch van waar hij komt. *Vs* 3865—4082.

21. Zoodra F. weder genezen is, keert hij naar Rikensteen terug, verslaat een ridder uit Cornuaelge en vijf anderen, en doet eindelijk den koning vluchten. Vijf honderd ridders schieten daarop toe; F. wordt omsingeld, en verweert zich met leeuwenmoed; doch zoude bezweken zijn zonder de hulp der belegerden, die Pennevare zonder ruiter door het veld zien rennen. Hij wordt ontzet, springt op zijn ros, en keert naar het kasteel terug, waar de jonkvrouwen hem zalven, om zijne wonden te heelen. Intusschen had koning Galarant raad gehouden met zijne lieden, die willen dat hij de stad bestormt. De bestorming heeft plaats, en Galiene wordt zeer in het nauw gebracht. Zij besluit daarop een onderhoud te vragen met Galarant, die zich tot haar begeeft. Daar zij blijft weigeren zijne echtgenoot te worden, stelt zij een kampstrijd voor, waarin één ridder van hare zijde in het krijt zoude treden tegen twee van 's konings kant: de strijd zoude binnen veertig dagen plaats hebben. Galarant belooft met zijnen neef Macedone, een dapper ridder van nog geen tweeëndertig jaren, den kamp tegen Galiene's ridder te bestaan, en keert terug naar zijne legerplaats, waar allen zich verheugen over het genomen besluit. *Vs.* 4033—4297.

22. Galiene zoekt te vergeefs eenen kampioen en wordt meer en meer radeloos. Eene harer jonkvrouwen, Lunette genoemd, stelt voor, eenen ridder aan Arturs hof te gaan zoeken; Galiene keurt dit goed, en Lunette begeeft zich op weg en komt bij den koning te Gincester aan. Artur betuigt zijn leedwezen, haar niet te kunnen helpen, daar alle ridders

der Tafelronde waren uitgetogen om eenen ridder op te sporen. Lunette blijft bij den koning, doch moet vertrekken, daar de veertig dagen weldra om zijn. Wanhopend, omdat zij geene hulp aan hare meesteres kan brengen, neemt zij de terugreis aan en komt door het bosch, waar de witte ridder zich vermeide in het gras. Hij klemt de jonkvrouw in zijne armen, die alle vertroosting weigert. F. dwingt Lunette eindelijk de oorzaak van haar verdriet mede te deelen, die hem verhaalt van Galarants geweld jegens Galiene, van hare vruchteloos reis naar Artur, en van Galiene's onzinnige liefde voor een onbekenden, armen ridder. F. verzekert Lunette, dat die onbekende geliefde hare meesteres zal beschermen, en met dezen schralen troost verlaat de jonkvrouw F., om vóór den dageraad te Rikensteen te zijn. *Vs.* 4298—4539.

23. Galiene, ontmoedigd door de treurige berichten van Lunette, vervalt in droevig gepeins over hare onbeantwoorde liefde. Lunette troost haar met het bericht van den onbekenden ridder, dat haar beminde als helper zoude opdagen. 's Morgens wapenen zich Galarant en Macedone en bespotten Galiene, wier kampioen nog niet in het krijt is verschenen. Galiene zoekt vergeefs troost bij hare ridders, die haar raden den koning tot echtgenoot te nemen; doch zij zoekt nog uitstel en begeeft zich naar hare kamer, waar zij in jammerklachten uitbarst en dreigt zich het leven te benemen. F. wapent zich intusschen, verschijnt voor Rikensteen en beantwoordt met spot de bedreigingen des konings tegen Galiene. De strijd begint; F. licht Macedone uit het zadel, die dood ter aarde valt, waarop Galarant in bittere klachten uitbarst, en daarna verwoed op F. aanvalt, die het bijna met den dood had bekocht. F. valt den koning weder aan en doodt diens paard. Galarant trekt zijn zwaard en brengt F. een hevigen slag op het hoofd toe. Daarop stijgt F. van zijn ros, en een hevige en langdurige strijd begint, waarin eindelijk Galarant het onderspit delft, die zich op genade overgeeft. F. schenkt hem vergiffenis, mits hij Galiene manschap doet en zich aan Artur gevangen geeft. Ook moet hij alle ridders groeten behalve Keye, die den spot met hem dreef. *Vs.* 4540—4841.

24. F. vertrekt weder tot groote smart van allen. Koning Galarant begeeft zich geheel gewapend tot Galiene en doet haar manschap, waarna hij vertrekt, om zijne wonden te doen genezen. — [Kort vóór deze gebeurtenissen is de roover van de zee aan Arturs hof gekomen, geeft zich gevangen en verhaalt hoe hij met zijne gezellen door F. was overwonnen, waarna Artur hem vergiffenis schenkt.] — *Vs.* 4842—4930.

25. Koning Galarant rijdt alleen naar London, waar hij zich als koning van Amarie bekend maakt en mededeelt hoe hij en Macedone door den Witten ridder zijn overwonnen. Artur beveelt dat men hem tot de koningin Genoevere zal voeren. *Vs.* 4931— 4978.

26. Galiene heeft ingezien, dat haar weenen niet mocht baten, en hare liefde voor F. verkoelt, daar een vrouwenhart niet van staal is. Zij roept hare ridders tot zich en verklaart hare begeerte een echtgenoot te willen kiezen.

Allen keuren dit goed, en Galiene besluit hierop naar Artur te gaan en van dezen een voogd over haar land te verzoeken. Zij reist met een grooten stoet rijk getooide mannen naar Cantorbie, waar alle ridders hare schoonheid bewonderen en alle edelvrouwen in ijverzucht ontsteken. Galiene spreekt haren wensch aan den koning uit, die, ware Genoevere dood, haar gaarne zelf tot echtgenoot zoude kiezen; doch nu niemand weet die harer waardig zoude zijn. Hij besluit daarop een groot tornooi te doen uitroepen voor Cardoel, en den overwinnaar Galiene tot echtgenoot te geven. Alom wordt de mare verkondigd, en van alle kanten komen ridders opdagen. *Vs.* 4979—5095.

27. F. heeft intusschen niets vernomen van het tornooi, dat plaats zal hebben, en vermaakt zich in zijn bosch. Een leelijke dwerg komt aanrijden, en F. vraagt hem waar een tornooi zal gehouden worden. De dwerg meent dat men den spot met hem drijft, doch antwoordt eindelijk, half daartoe gedwongen. Vernemende dat Galiene de prijs van den overwinnaar zijn zal, wapent F. zich en begeeft zich op weg. Hij vindt de bloem van schoone vrouwen, edelen en vorsten bijeen, die het tornooi kwamen bijwonen. Keye verzoekt en verkrijgt van Artur de vergunning, de eerste lans te mogen breken. F. verschijnt vermoeid in het krijt, doch zijn moed ontwaakt, toen hij weet dat hij eindelijk wraak zal kunnen nemen op Keye. Bij de eerste ontmoeting doet hij Keye het zadel ruimen, die met een gebroken dijbeen in een poel valt. Verscheiden ridders van beide zijden treden tegen elkander in het krijt; doch F. blinkt boven allen uit, en allen bazuinen den lof uit van den Witten ridder. 's Avonds zoekt elk zijne herberg op; maar F. ontwijkt alleen in het bosch, waar hij klaagt over het verlies van Galiene. Artur doet intusschen den onbekende opsporen, maar deze is nergens te vinden. Den volgenden morgen verschijnen allen weder in het strijdperk, en Perceval verkrijgt vergunning, de eerste lans te mogen breken. Ook hij wordt door F. uit het zadel gelicht, waarop de strijd algemeen wordt. 's Avonds verdwijnt F. weder even raadselachtig in het bosch. Dit duurt zoo elf dagen lang; elken dag delft een van Arturs ridders het onderspit; F. is steeds overwinnaar. *Vs.* 5096—5409.

[28 *in den* Fergus *ontbr. hier ter plaatse, doch verg.* 26 *het laatste gedeelte.*]

29. Den twaalfden dag roepen 's konings herauten nogmaals ten tornooi; ieder wil nu de hem aangedane schande wreken. Vooral Gawein schaamt zich over de herhaalde nederlaag van Arturs ridders en roept de bemiddeling van Genoevere in, om de eerste lans te mogen breken. Artur weigert dit: hij wil de nederlaag van zijnen geliefden neef, het puik der ridderschap, niet. Ondanks de smekingen aller vrouwen begeeft zich Gawein in het krijt. Maar niemand waagt het met hem te strijden. Gawein verzoekt den Witten ridder met hem eene lans te breken; maar F. wil liever zijn paard aanbieden, als teeken dat hij zich gewonnen geeft. Gawein nadert daarop F. en geeft zijne bevreemding te kennen; deze zegt niet tegen hem te willen strijden, en maakt zich bekend. Gawein voert hem

hem tot den koning, en de dappere ridder wordt door allen gevierd. Het tornooi is geëindigd; koning Artur begeeft zich naar Occenefort, waar hij hof houdt en F. steeds aan zijne zijde is. Artur stelt aan Galiene den overwinnaar als bruidegom voor, en Galiene verzucht toen zij ziet dat hij het is, die hare liefde weigerde; doch onderwerpt zich aan 's konings wil. *Vs.* 5410—5555.

30. Het jonge paar wordt door eenen bisschop in den echt verbonden; een schitterende bruiloft heeft plaats, die veertig dagen duurt. Daarop nemen Galiene en Ferguut afscheid, nadat hij beloofd heeft steeds gereed te zijn tot 's konings dienst. Gawein en andere ridders begeleiden de jonggehuwden naar Rikensteen, waar zij door Galiene onthaald worden. Ferguut spant er de kroon om het hoofd, en verheugde zich al zijn leven in het bezit van de schoone Galiene. *Vs.* 5556—5589.

Dit overzicht zal ons bij vergelijking duidelijk doen zien, hoezeer beide bewerkingen, de Fransche en Dietsche, na vs. 2590 uiteenloopen: thans moeten wij de oorzaken van dat verschil zoeken op te sporen.

IV.

Gelijk wij boven gezien hebben, zijn van den Franschen tekst twee Handschriften bekend, die hier en daar min of meer van elkander afwijken, maar toch in zooverre geheel met elkander overeenkomen, dat de loop van het verhaal overal dezelfde is, en nergens geheele episodes zijn weggelaten of ingelascht. Zooals bekend is, bestaan van den *Floire et Blanceflor* twee bewerkingen, eene oudere uit den bloeitijd der ridderpoëzie, welke hoofdzakelijk ten grondslag heeft gediend aan de vertaling van Diederic van Assenede [1]), eene jongere uit den tijd der sprekers, toen de riddergedichten, soms belangrijk omgewerkt, strekten tot vermaak aan de in macht en aanzien stijgende poorters [2]). Heeft ook eene dergelijke omwerking van den *Fergus* bestaan, en deze voor een deel den Dietschen vertaler als leiddraad gediend? Die vraag is moeilijk op te lossen. Er zijn ons slechts twee teksten eener zelfde redactie bekend, en een of ander gelukkig toeval zoude uit het stof der boekerijen zoodanige tweede bewerking aan het licht moeten brengen, om die vraag met zekerheid te doen beantwoorden. De bewering zoude zeker te gewaagd zijn, dat er geene zoodanige omwerking heeft bestaan; doch zoo wij uit den Dietschen tekst zelven de onwaarschijnlijkheid dier stelling aantoonen,

[1]) Zie Dr. MOLTZER, *Floris en Blanc.*, Inl. II—XVI.

[2]) Ald. XVII.

[3]) Dr. MARTIN in zijne *Einl.* VI schijnt het bestaan van andere bronnen aan te nemen, als hij zegt: „Welche andere quellen für die abweichungen des nl. textes benutzt worden sind, mag den untersuchungen des künftigen herausgebers überlassen bleiben."

dan meenen wij een vruchteloos onderzoek naar het bestaan van dien verjongden *Fergus* als geheel nutteloos te kunnen achterwege laten.

Maar ook al nemen wij voor een oogenblik het bestaan van twee verschillende dichtstukken over *Fergus* aan, moet het dan niet ten zeerste bevreemden, dat de Nederlandsche dichter het eerste gedeelte (tot vs. 2592) vertaald heeft naar de oudere en zooveel betere bewerking, terwijl hij aan het vervolg van zijn gedicht den omgewerkten *Fergus* ten grondslag legde, die in waarde bij de oudere redactie verre achterstond? Om zoo iets aan te nemen, moeten wij tot de ongerijmde gissing vervallen, dat hem voor het eerste gedeelte de betere tekst ten dienste stond, terwijl hij zich voor het tweede met de nieuwere redactie moest behelpen. Zoo zich eene andere en betere oplossing als vanzelf aan ons voordoet, zoude het eene dwaasheid zijn, zich in een zee van min of meer nevelachtige gissingen te verdiepen. En die oplossing is naar mijne meening deze:

De Nederlandsche *Ferguut* is het werk van twee vertalers, waarvan de eene vrij nauwkeurig den Franschen tekst vertaalde, doch zijn werk, om welke reden dan ook, moest staken. De onvoltooide arbeid werd daarop vervolgd door een met het Fransch weinig vertrouwden dichter, die zich vergenoegde met eene vaak zeer vrije bewerking, waarbij hij alleen de ruwe omtrekken van het verhaal teruggaf, zonder zich er om te bekreunen, dat hij meermalen den natuurlijken samenhang verminkte, en een aantal fijne trekken en schoonheden opofferde, die in den *Fergus* voorkomen.

Ten bewijze dezer stelling, vestigen wij de aandacht op eenige eigenaardigheden in taal, stijl en versbouw, die den lezer bij eene aandachtige beschouwing van ons gedicht moeten treffen. Komen in het eene gedeelte bijzondere zinswendingen of uitdrukkingen voor, die later òf hoogst zelden, òf in het geheel niet meer gevonden worden, dan ligt het vermoeden reeds voor de hand, dat twee verschillende personen het werk hebben verricht, van welke elk zijnen stempel op het door hem vervaardigde deel heeft gedrukt.

Zoo is in het eerste gedeelte een groot aantal assoneerende rijmen, die na vs. 2592 bijna geheel ontbreken, als: *toegeslegen—gedreven*, 209—10; *jegen hen—herbergen*, 723—24; *upheven—regen*, 727—28; *camerlinc—kint*, 749—50; *comt—veront*, 759—60; *sake—knape*, 863—64; *man—quam*, 869—70; *quam—man*, 923—24; *gelopen—gesproken*, 1025—26; *slapen—vroewaken*, 1355—56; *boven—ellebogen*, 1609—10; *ran—nam*, 1705—06; *vernaemt—waent*, 1773—74; *gram—man*, 1925—26; *leven—plegen*, 2103—04; *wostine—pelgrime*, 2479—80.

Wij aarzelen niet hier nog bij te voegen: *coninginne—hermine*, 67—68; (in den tekst: *coninginne fine*, doch *fine* met eene latere hand); *ran—quam*, 371—72 (in den tekst: *quam an*); *lach—gaf*, 967—68 (in den tekst:

lach bat af, welke laatste woorden in den zin geheel overtollig zijn). Tegenover die negentien voorbeelden uit het eerste gedeelte treft men in het tweede deel slechts tweemaal eene assonance aan, nl.: *stoten—ontbroken*, 3589—90; *slapen—maken*, 3999—4000. [1])

Bekend is het gebruik van het ww. wanen, in den zin van willen, verbonden met een ander ww., in beteekenis gelijkstaande met een gebiedende wijs [2]). Zoo vinden wij: *waent ontberen*, 2664; *waent niet dinken*, 2756; *waent mi horen*, 2793; *waent vollic opstaen*, 2852; *waent verslaen*, 2870; *waent u here battalgieren*, 4201; *waent mi verhogen*, 4355; *waent des omberen*, 4530; *waent u versien*, 4544; *waent vroedelijc leven*, 4926; *waent u gerecken*, 5011. Deze in ongeveer 3000 verzen elf malen voorkomende uitdrukking zoekt men in de eerste 2600 verzen te vergeefs.

Eene andere eigenaardigheid, die bijna uitsluitend in het tweede gedeelte voorkomt, is dat bij eene opvolging van twee of meer onderdeelen van een zin het voegwoord *ende* ontbreekt, hetzij waar dit gewoonlijk dient om beide onderdeelen aan elkander te verbinden, òf wel de plaats inneemt van het betrekkelijk vnw. *die*, en de afhankelijkheid van den tweeden bijzin tot den eersten uitdrukt. Zoo lezen wij: *si sat neder op ene banc*, wachte *den scilt ende dat gesate*, 3342; *Ferguut lieper toe ghereet*, sloech *hem thoeft af*, 3602; *si salfdene ende ghingen dwaen*, leidene *bi enen viere warme*, 3992; *si salfdene ende maecten hem een bat*,... worper *in rosen ende acolien*, 4186; (*si*) *hietse vore die porte varen*, bat *hem dat si behilden haer ere*, 4219; *metten scachte hine nam*, ute *sinen gereide hine stac*, 4740; (*Ferguut*) *scoet up den coninc*, warpen *onder hem op die erde*, wilden *dorsteken metten swerde*, 4802; *te hovewert so ginc hi riden*, sochte *den coninc*, 4896; *Ferguut stac Keien weder*, droech *hem thoeft ter erden neder*, 5229; *smorgens... stont op Artur die coninc*, ghinc *messe horen in die kerke*, 5314; *daer waren papen ende clerke*, daden *den dienst te Gods love*, 5316; *die coninc Artur voer te hove*, *ontbeet een lettel*, voer *te velde*, 5318; *Pertsevale stac Ferguut met crachte*, dorstac *hem corie ende halsberch*, 5354; (*Ferguut*) *gheraecten in die lumiere*, droech *hem dat hoeft ter erden sciere*, 5357.

In het eerste deel kunnen wij hier alleen twee plaatsen mede vergelijken, nl.: *al hancharich si opscoet*, dede *ane een hemde ende een sorcoet*, 2309; en: *met sinen swerde hi afdroech half den helm ende tbeckineel*, van *sinen scilde een groet deel*, 2396.

Opmerking verdient nog, dat, terwijl in het eerste gedeelte de zin gewoonlijk eindigt aan het einde van een vers, in het vervolg telkens zinnen voorkomen, die midden in een vers beginnen, als vs. 2636, 2650, 2962, 4146, 4172, 4372, 5060, 5484, 5538.

---

[1]) Van deze twee assoneerende rijmen vervalt er nog een, daar in vs. 3589 gelezen moet worden *stoken* in plaats van *stoten*. Zie *Tijdschrift* I, 132. J. V.

[2]) Vgl. o. a. HUYD. op STOKE II, bl. 557; *Lsp.* en *Segh.* Gloss. J. V.

De opsomming dezer kenschetsende eigenaardigheden zal, mijns inziens, voldoende zijn om het verschil in schrijftrant en stijl tusschen beide bewerkers klaar in het oog te doen vallen. Het zoude misschien niet moeilijk zijn nog andere bijzonderheden voor onze stelling aan te halen, doch zij zouden meer op zich zelf staan, terwijl de aangehaalde juist door het herhaald voorkomen overtuigend zijn. De vertaler van het eerste gedeelte was waarschijnlijk een hoofsch dichter, die voor een ridder of eene edelvrouw zijn werk ondernam en den Dietschen tekst vrij nauwkeurig naar den Franschen roman overzette. Het onvoltooide werk werd later voortgezet door een of anderen spreker, die een minder edelen kring tot hoorders had, en die wonderlijk omsprong met zijn origineel, dat hij hier en daar zeer vrij bewerkte. Hier en daar verraadt zich de „dorpere"dichter door eene platte uitdrukking, die een hoofsche „clerc" zich niet zoude veroorloofd hebben. B.v. als Galiene eindelijk ongeduldig wordt over het onvervuld blijven harer liefde voor Ferguut, die zich verre van haar houdt, zegt de dichter:

Ferguut mach wel so lange merren,
Dat sijn *rapen* selen *berren.*

Die *aangebrande rapen* hooren in de taal der boerde te huis, en mogen, althans voor een schrijver die niet bij voorkeur den voozen knol als beeldspraak neemt, vrij smakeloos genoemd worden. Ook de uitdrukking *den riesen spreken*, in den zin van *zich laten beetnemen*, die in het tweede gedeelte tweemaal voorkomt (vs. 4506, 5154), heeft al den schijn van eene uit de dagelijksche taal ontleende zegswijze, die bij uiting van droefheid en wanhoop minder gepast is. Bij den vertaler van het eerste gedeelte stuiten wij veeleer enkele malen op het gebruik van „Fransche uitdrukkingen, die zeker in Vlaanderen weinig bekend waren", als *aconiscieren*, meer bekend onder den vorm *acquentieren*, en vooral *dode chiere hebben* (vs. 720), in het Fransch: *avoir chiere morte*, een droevig gelaat toonen.

Terloops stip ik nog aan de vermaning aan de hoorders om stil te zwijgen, die in het tweede deel een paar malen voorkomt, nl. vs. 2793:

Nu swiget ende waent mi horen
Davonture van hier te voren,

en vs. 4891:

Nu swiget alle, hier seldi horen
Een lettelkijn van hier te voren.

Die aanmaning past meer in den mond van een spreker, die zich richt tot een gehoor van poorters, dan in dien van een hoofschen dichter, die zijn werk in een uitgelezen kring van ridders en edelvrouwen voordraagt. [1])

Opmerking verdient nog, dat de bewerker van het tweede deel hier en daar namen geeft aan personen, die in den *Fergus* niet genoemd zijn.

---

[1]) Ik betwijfel, of dit wel een zeer afdoende bewijsgrond kan genoemd worden, immers in alle epische gedichten vindt men regels als: Nu swighet ende maect een ghestille. J. V.

Zoo heet de ongenoemde reuzin in onze bewerking *Pantasale* (vs. 3368, 3411, 3500), en de reus, haar echtgenoot, *Lokefeer* (vs. 3607); het paard, dat Ferguut in het kasteel van den reus vindt, draagt den naam van *Pennevare* (vs. 3707, 3726, enz.). De ongenoemde koning, die Galiene belegerd houdt, wordt in onzen tekst *Galarant* genoemd (vs. 4193, 4244, 4779, 4940 enz.) en heerscht over *Amarie*, welke naam in den *Ferg.* ontbreekt; zijn neef *Artofilas* heet daarentegen in onze bewerking *Macedone* (vs. 4279, 4290, 4368, 4601 enz.). De kamermaagd van Galiene, die in den Franschen roman *Arondicle* (verg. den nog bekenden naam *Arundel*) genoemd wordt, heet in onzen tekst *Lunette* (vs. 4338, 4383 enz.).

Tot zoover was het Verwijs vergund, de inleiding op zijn Ferguut te bewerken, doch zijn toenemende zwakte vergunde hem niet, het weinige, dat hem nog te doen overbleef, er aan toe te voegen en alzoo de uitgave van zijn *Ferguut* geheel en al ten einde te brengen. Overeenkomstig het verlangen van mijn vriend heb ik de taak op mij genomen, ook dezen arbeid voor de pers gereed te maken; doch ik aarzel om het een en ander aan zijn werk toe te voegen, daar ik nooit met hem over den Ferguut van gedachten gewisseld heb, en het mij dus volkomen onbekend is, wat hij nog in de Inleiding had willen vermelden. Liever geef ik dus het werk van onzen onvergetelijken medearbeider, zooals het daar ligt, en des te eer doe ik dit, daar de voornaamste punten toch reeds door hem zijn ter sprake gebracht, en het hem nog vergund werd, althans dat gedeelte zoo goed als ten einde te brengen, waarin hij betoogt, dat de mnl. tekst van twee verschillende bewerkers afkomstig is, — ongetwijfeld het belangrijkste en nieuwste der geheele uitgave. Ook zonder de Inleiding zou eene nieuwe uitgave van den Ferguut, al ware het slechts een betrouwbare afdruk van den tekst naar het Hs., aan alle beoefenaars der mnl. letterkunde welkom zijn, doch nu Verwijs daaraan ook nog de uitkomsten van zijn nauwkeurig onderzoek heeft kunnen toevoegen, hebben wij zooveel te meer reden, om hem ook voor dezen arbeid dankbaar en erkentelijk te zijn.

Thans blijft mij niets anders te vermelden over, dan dat het glossarium, dat achter den tekst gevonden wordt, van mijne hand is. Het was de wensch van den overledene, dat een glossarium „in den trant van dat op den *Seghelijn van Jherusalem*" aan zijne Ferguut-uitgave zou worden oegevoegd, en het spreekt dus van zelf, dat ik getracht heb, ook uit piëteit jegens een overleden vriend en medearbeider, mij zoo goed mogelijk van deze taak te kwijten.

Amsterdam, Febr. 1882. J. VERDAM.

Die coninc Aertuer hadde hof
Gehouden, daer hi groten lof,
Eens sinxendages, hadde ontfaen,
Ter borch die hiet Caradigaen.
Daer waren ridders hovesch ende goet
Ende van ridderscepe vroet,
Die ic wel soude connen nomen,
Waendic dat mi soude vromen.
Bedi alsic hebbe horen saghen
Ende davonture ondervragen [1]),
Daer was mijn here Gawein,
Ende sijn geselle mijn her Ywein,
Pertsevale ende Lanceloet,
Her Keye ende Sagremoet [2]),
Ende menech ander hoge man,
Die ic genomen niet en can.
Maer [3]) na etene worpsi ten spele
Scaec ende worptafle in die zele;
Selc telde andren sine avonture,
Die heme worden was te sure.
Mijn her Gawein nam bi der hant
Sinen geselle, die hi noit vant,

---

1) *Ferg.* 1, 7:

Car si com j'ai oï comter
Et l'aventure raconter.

2) *Ferg.* 1, 15: Saigremors.

3) Aldus 't hs. Verg. *Ferg.* 1, 19:

Mais es grans sales sejornoient
Apres mangier et devisoient
De lor fais, de lor aventures,
Qui avenues erent dures
As pluissor d'aus par maintes fois.

Mijn her Yweine, bloede no loes,
Sint dat hine eerstwerf coes.
Twee gesellen noit eer
Ne minden mallijc andren meer;
Elc coes andren van hen beden:
Hem twee conste niemen versceden.
Si saten neder ende spraken
Beide gader van menegen saken,
Die hen beiden sach gescien [1]).
Die coninc es comen binnen dien
Ende viel neder tusschen hem tween.
Mallic spranc op sine been
Ende seiden: „Wel moetti comen sijn,
Here! wildi sitten een lettelkijn
Hier bi ons, so sit hier neder." —
„Neen ic", seit hi, „ic sie tweder
Scone ende claer, in wille niet dagen,
Bedi ic wille varen jaghen
Int foreest van Goriende [2])
Den witten hert, die noit en kende
Dat grote geloep van minen honden.
Hi saelt weten ane dien stonden:
Can icken te velde belopen,
Ic wane wel, hi saelt becopen.
Ic wille ghi minen wille doet."
Sprac der Gawein: „Het dunct mi goet,
Here, dat gi hebt geseit.
Alse ghi wilt, wi sijn bereit."
Die cnapen sprongen op ter vaert;
Elc sadelde sijns heren paert,

Vs. 28 II. — 36 I lett..

---

1) Vs. 25—31, verg. *Ferg.* 1, 29—2, 3:

Ainc Acchilles ne Patroclus
Nul jor ne s'entramerent plus
Con cil doi compaignon faisoient.
Andui les a les se seoient,
Si parloient d'unes et d'autres.

Hen beiden is hoogstwaarschijnlijk bedorven, tenzij er iets anders onder mocht schuilen, b. v. eene nog onbekende eigenaardigheid in het gebruik van *beide*. Men zoude kunnen lezen: *elc van beiden;* doch deze verandering zoude misschien alleen een uitvlucht zijn. *Hen* (*hem*) is misschien 3de nv. mv. en de eigenaardige constructie aldus te verklaren: quae *sibi* uterque accidere viderat. Doch misschien is het beter vooralsnog het oordeel op te schorten.

2) *Ferg.* 2, 19: *Gorriende*, in hs. A: *Gloriondе*.

Ende torsten hare somers sciere,
Ende worper op hare fortsiere [1]).
Dat harnasch was ghereet snellijc.
Die coninc spranc op hastelijc;
Hi was een scone man ende groet:
Noit was coninc sijn genoet,
Noch die bet sceen een edel man [2]).
Selve hi enen horen nam
Ende maecte heme uter stat wel houde,
Want hi wilde sijn te woude.
Hem volchden alle die baroene,
Dier daer menech was ende coene.
Mijn her Gawein, die wel geraect
Was ende van hoefscheden volmaect,
Hi voer neven der coninginne [3]),
Die enen mantel van hermine
Hadde omme hare dor dat sonneschijn [4]).
Die lijste die was sabelijn,
Die al omme den mantel hinc [5]).
Noit man sach so rikelijc dinc:
Hens niemen diet volprisen mochte
Jeghen die scepsterigge diet wrochte.
Dus quamse ridende ant foreest [6]).

Vs. 57 I sc. — 59 I.

---

1) *Ferg.* 2, 31:

Metent seles sor ces destriers,
Torsent chofres sor ces soumiers.

Over *torsen* zie Dr. De Vries in *Taalg.* IX, 172 vlgg.

2) *Ferg.* 2, 36:

En tot le mont n'ot plus bel home,
Ne mius sanblast enperéor.

3) In het Hs. *coninginne fine*, doch *fine* met eene latere hand. Door de bijvoeging van *fine* wordt het vers te lang. Wij hebben hier een onzuiver rijm (*assonance*), gelijk nu en dan meer voorkomt. Zie de aant. bij vs. 967.

4) *Ferg.* 3, 5:

Qui avoit un mantiel d'ermine
Afublé por le caut d'esté.

5) Lees: *ghinc*. *Ferg.* 3, 7:

S'estoit de sebelin orlé.

6) Vs. 75—84 zijn vrij slordig vertaald. Verg. *Ferg.* 3, 11 vlgg.:

Tant cevaucent qu'en une lande
Troverent le blanc cerf paissant
Dalès une montainne grant.
Quant li rois le vit, molt fu liés.

Die coninc was die alremeest
Meinde den hert ende sach op ende tale.
Doe riep hi mijn her Pertsevale
Ende sine jagers dat si quamen.
Mettien si den hert vernamen
Buten bossche op ene fonteine.
Die coninc riep mijn her Yweine,
Ende men ontcoppelde die honde.
Elc sette horen ten monde;
Si voeren sere daerwaert.
Die hert spranc op ende wert vervaert,
Ende vloe neven ere rivieren.
Doe liet die coninc verlaisieren [1]).
Die honde maecten groet geluut:
Doe hadden die jagers haer deduut.
Si jageden wel drie grote milen
Ende scoter naer met haren pylen.
Doe spranc hi in een water diep,
Dat daer neven den woude liep,
Ende barch hem in een lanc cruut.
Die honde maecten groet geluut;
Die ridders bliesen diere na quamen.
Alsi den hert int cruut vernamen,
Reden sire na metter vaert.
Die hert spranc op ende wert vervaert;
Ten bossche waert hi hem onstal,
Ende liep in een groet dal [2]).

Vs. 81 I f. — 86 vervart. — 91 III. — 95 in I.

---

1) *Ferg.* 3, 24:

Si s'afica sor les estriers.
De la grant joie que il a
Tos ses venéors apiela:
Si lor a le blanc cerf mostré.
Maintenant furent descoplé
Li loiemier, et li cor sonent
Si que les fores en resonnent.
Li chien crient a grant baudor.
Grant joie en font li venéor
Et li rois après esperonne.

2) Vs. 93—102 zijn weder zeer slordig vertaald. *Ferg.* 3, 33 vlgg.:

Li cers vint la corant tot droit,
Si se fiert en l'iaue bruiant.
Mais de tant li vait malement,
C'uns grans pons fu iluec trovés.

Die jagers wordens alle gram.
Elc doe enen hont nam,
Ende sijn na den hert ghedoken.
Die bracken hebben echt verroken,
Ende maecten een groet gedalsch.
Die jagers waren herde gemalsch;
Mallijc blies met sinen horne.
Het was herde goet te horne
Van dien honden dat geloep [1]);
Maer die hert hem allen ontsloep,
Ende verre die honde hi leet.
Doe swoer die coninc enen eet,
Dat hine sal laten die jacht
Dore bosch, dor hage, dach no nacht.
Tes hi gevaen sal hebben den hert,
Wien soet te pinen wert.
Doe waren die ridders alle blide,
Ende hi riep ane ene zide
Altegader sine man.
Enen groten cop hi nam
In sine hant van roden goude,
Ende seide, dat hine hebben soude,
Die den witten hert mochte vaen.
Doe ginc elc met sporen slaen
Na den hert, soe hi best mochte.
Die hert vloe sere, want hi dochte [2])

Vs. 124 seiden.

Si est li rois outre passés
Et mesires Gavains après.
Li autre, qui furent emgrès,
Passerent le pont qui ains ains;
Et li cers s'estoit ja enpains
Fors de l'iaue en une valée
Long d'els plus d'une arbalestée.

1) Vs. 103—11, verg. *Ferg.* 4, 7 vlgg.:

Li venéor les chiens aroutent,
Cornent et puis avant les boutent.
Li chien sentent la sauvechine
Del cerf qui cort par la gaudine,
Si s'esbaudissent durement
Et si crient molt fierement:
Molt vos pléust a escoter.

2) *Ferg.* 4, 21:

Ains s'enfuit par le val molt fort
Com cil qui redoute mort.

Die vrese sere van der doet.
Deen blies, dander scoet.
Hi liep al gapende in dat wout;
Heme volchde menech ridder stout;
Die honde daden hem groten pant.
Hi liep neder doe al te hant
In enen broec: hem ginc daer dorsten,
Van hitten was hi bina teborsten [1]).

Doe quam Pertsevale ter vaert
Ridende op een hoge paert,
Dat hi den roden ridder nam.
Den hert jagende hi vernam [2]).
Sinen spiet heft hi verdregen,
Ende waenden wel hebben geslegen;
Maer hine wilde noch sterven niet.
In een dal hi zeere vliet,
Ne waer mijn her Pertseval
Volchde heme al over al:
Die hert voren; een deel hem lust
Te lopene: hi was gherust [3]).
Des was die coninc erre dan:
Hi was moede, ende sine man
Wilden weder te samen gaen:
Den hert en constense niet gevaen.
Die coninc hefse wel gehort;
Een lettelkijn reet hi bet-vort,
Ende seit, hi nemmeer bi karitaten
Goet doet die den hert sal laten [4]).

Vs. 138 I h. — 147 I d. — 155 dat hi nemmermeer.

---

1) *Ferg.* 5, 1 vlgg.:

En un ramier s'est enbuissiés:
Illuec pantoisse et se demaine.
A bien peu ne li faut l'alainne.

2) *Ferg.* 5, 7:

El ramier garde, si coissi
Le cerf ki s'i estoit muchié.

3) *Ferg.* 5, 14:

Ains siut le cerf derière au dos,
Et cil s'en fuit les grans galos,
Qu'il estoit auques refroidiés:
Mais molt estoit ja travilliés.

4) Vs. 150—156, *Ferg.* 5, 21 vlgg.:

Lors parolent tuit del remaindre
Et de laissier tote le chace.

Doe reden si mee dan haren telt
Na den hert die vor hem helt
Ende seerre liep dan si consten gehogen.
Si hilden heme over bedrogen
Alle die gene diere waren:
Die hert was hem allen ontfaren
Welna groter milen twee.
Ic wane, sine hadden nemmermee
Ghevaen, si hadden verloren;
Die coninc hadde geweest versworen,
Maer dore mijn her Pertsevale [1]),
Die hem volget berch ende dale.
Die hert ontliep hem uten woude,
Wilde Pertsevale of en woude.
Int wout van Gladone [2]) hi hem dede,
Ende Pertsevale algader mede.
Hi liep op den foreeste sciere
Drie grote milen, so dede hi viere,
Ende maecte hem in een vremt lant,
Daermen Gode niet en kant:
Dat lant heet Indegale [3]).
Een bracke liep met Pertsevale,
Diet spoer van den hert hilt.
Doe sach Pertsevael waer hi hilt

Vs. 159 sere.

---

1) *Ferg.* 5, 34:

Li rois les ot, si les manace
Et dist, que s'amor mais n'ara
Cil qui la chace laissera.

Jamais jor en tote lor vie
Del blanc cerf n'eussent baillie,
Anchois fust parjurés li rois:
Ne fust Percevals li Galois.

2) Bij *A*, evenals in onzen tekst, *Gladon;* bij *P:* „la forest de *Glascou*", *Ferg.* 6, 7: verg. Var.

3) *Ferg.* 6, 14 vlgg.:

Et Percevals lance levée
Le siut adies amont aval,
Tant qu' est venus en *Ingeval,*
Une terre d'avoir molt riche.
Mais cil del païs sont molt niche,
Que ja n'enterront en mostier.
Pas ne leur calt de Diu proier:
Tant sont niches et bestiaus.

Bij *A*, evenals in onzen tekst, wordt het land *Indegaus* genoemd.

Int ende van ere holre straten.
Doe riep Pertsevael utermaten
Lude, ende vertroeste sinen hont.
Die tonge hinc hem uter mont,
Hi was herde moede ende slanc;
Nochtan verlichte hi hem ende spranc,
Ende tande den hert in sijn vleesch [1]).
Pertsevale hads sinen eesch,
Ende riep: „En laetten di niet ontgaen,
Ic comdi] bescudden saen."
Doe spranc in een marasch te handen
Die hert, ende die hont metten tanden
Dwanckene ende maecten moede:
Thoeft was hem al roet van bloede.
Het ginc den hert al uten spele;
Hi doec ende ontede sijn kele:
Nu mach hi drinken, dorst hem sere.
Maer hem liep des waters mere
Dan heme lief was in sine kele.
Hi spranc ute, hi hads te vele,
Ende waende wel sinen wech gaen;
Maer die bracke greepen saen.
Doe spranc hi weder wel sciere
Herde diep in die riviere,
Ende voer in gront ende verdranc.
Doe quam hi boven eer iet lanc.
Die bracke dede hem groten pant,
Hi swam na ende tracken ant lant [2]).

---

1) Vs. 180—191 geheel afwijkend van *Ferg.* 6, 22 vlgg.:

Illueques ataint Perchevals
Le cerf sans point de compaignie
Fors del brachet, qui souvent crie
De cou que sivoient le cerf.
Si près en ert que par le nerf
Dou garet l'avoit ja saissi.
Li cers en un marès sailli.

2) Vs. 203—208 bij *Ferg.* 7, 9 vlgg.:

Li cers se plonge au font del gort.
Tant a béu de l'iaue froide
Qu'il ot le ventre gros et roide,
Que li cuers ne le puet soufrir
Anchois li creve sans mentir.
Puis vait deseur l'iaue flotant.
Es vos le brachet l'anoant.
Si l'a tant sachié et bouté
Que a la rive l'a mené.

Doe quam Pertchevael toegeslegen,
Ende vint den hert ant lant gedreven:
Hem wonderde dat hi was doet.
Van sinen orsse dat hi scoet
Ende blies driewerf, ende dede verstaen
Dat hi den hert hadde gevaen.
Hi wiste meer ane dat geblas
Dan enech ridder diere was [1]).
Die coninc kende sinen horen,
Hi riep ende noepede dors met sporen:
„Die hert es gevaen, ic hort wale:
Nu toe ende helpwi Pertsevale!
Hi heft den witten hert verslegen,
Pertsevael, alse een coene degen."
Doe reden si vort ende sagen staen
Te voet, ende hadde den hert ondaen;
Met sire sleppen drogede hi sinen hont [2]).
Doe quam die coninc daer hi stont
Ende groetene alse sinen vrient.
Hi seide: „Gi hebt mi wel gedient."
Pertsevael groetene weder
Ende seide: „Here, beet neder
Ende rust u, wi moeten hier bliven.
Wie soude ons nu henen driven?
Mi duncke dat wel bi der nacht si [3])."
„Ghi segt waer, dat duncke mi",
Sprac die coninc; hi beette saen.
Doe gincmen pawelioene slaen.
Die mane scheen scone ende claer.
Al den nacht bleven si daer,

Vs. 213 III werf. — 216 Dat. — 232 wi.

---

1) *Ferg.* 7, 23:

De corner de prise se painne;
C'ases mius ensaigniés en fu
Que nus des compaignons Artu.

2) *Ferg.* 8, 2:

Si a son brachet essuié.
Di cief li frote a sa main nue.

3) *Ferg.* 8, 8:

S'il vos plaist, si vos reposes.
Par le foi que jou doi mon mestre,
Ci vos couvient anuit mais estre.
Li nuis aproche, cou m'est vis.

Ende aten: daer was spisen gnoech
Ende alles dies si hadden ghevoech.
Achter etene si slapen gingen.
Doe dede die coninc den cop bringen
Ende gaffene mijn her Pertsevale,
Ende seide: „Vrient, ic ans u wale.
Ghi hebt den witten hert gevaen,
Van allen hebdi den prijs ontfaen."
Mijn her Pertsevael wart op
Ende gaf mijn her Gaweine den cop.
Dat was hem allen wel bequame,
Dat hi ontfinc den groten name [1].
Dien nacht rusten si met gemake.
Tierst dat die dachgrake
Was, wart op die goede man
Ende dede sine cleder an.
Alse hi gereet was wildi dwaen.
Men brochte hem dat water saen
In enen guldinen beckine [2])
Ende ene dwale purperine.
Hi dwoech, ende hiet al opdoen
Sine tenten ende sine pawelioen.
Doe warpmén omme die somers sciere
Ende loet pauwelioene ende fortsiere [3]).
Den hert en heeftmen niet vergeten:
Die coninc hi hadt wel geweten,
Een knape op enen zomere hine leide [4]).

Vs. 239 d' daer. — 257 In II guldine. (II *is zeker verschreven voor* I).

---

1) *Ferg.* 8, 24:

Et si end a de tos le pris
Et molt en croist sa renommée
Por cho qu'erranment a dounée
La choupe a monsignor Gavain:
Ne l'en tinrent pas a vilain.

2) *Ferg.* 8, 34:

Et cil qui li dut aporter
L'aporte en *un* bacin dore.

Verg. *Taalg.* IX, 179.

3) *Ferg.* 9, 5:

Et lors véissies en la lande
Ces trés descendre et trebucer.
Si les torsent cil escuer.

4) *Ferg.* 9, 10:

Li rois Artus, qui molt l'ot chier,
L' en fait porter sor un soumier.

Daer en was nemmer geen beide:
Si saten op alle ter vaert,
Ende reden alle te Cardoelwaert.
In een dal si gereden quamen.
Enen casteel si vernamen,
Daer woende een dorpere van Pelande,
Die op die zee van Ingelande[1])
Op ene roetsche hadde gemaect
Sine husinge ende al omme gestaect
Met groten ende met langen bomen:
Hine wilde daer hebben niemens comen.
Ene hoge torre stont ane deen ende:
Hine ontsiet assaut no miswende.
Wel was die dorpere gheaisiert,
Die den torre gebatalgiert[2])
So wel hadde op die hoge zee.
Dertich milen ende mee
So mach hi omtrent hem sien.
Dier in es darf nieman ontsien.
Van hem en willic niet vertrecken.
Al tlant was sijn, hi moest berecken;
Men mochtet niemen els geven:
Het was hem van sinen ver bleven[3]).
Die dorpere hiet Somilet.
Een wijf haddi, die vele bet
Was geboren dan hare man:
Doer sgoets wille sine ghewan[4]).
Drie sonen haddi bi sinen wive,
Die scone waren van haren live

Vs. 282 XXX m. — 287 mochte tlant niemen; *doch het vers is te lang.*

---

1) Lees: *Irlande.* — *Ferg.* 9, 17: près de la mer d'*Irlande.*

2) *Ferg.* 9, 23:

De terre estoit li murs fais haus
Et crenelés et *batilliés.*

3) *Ferg.* 9, 33:

il avoit a justicier
Tot le pais et en baillie,
Et si l'avoit *d'anchiserie,*
Que nus tolir ne li pooit.

De zin van vs. 288 is: „Het was hem *als erfgoed* gebleven." Zie *Taalg.* IX, 192.

4) *Ferg.* 10, 1:

Por sa mervillouse richece
Prist feme de molt grant noblece.

Ende van leden wel geraect:
Nature hadse volmaect.
Die dorpere hietse pinen gaen
Al den dach ende vroech opstaen.
Die twee dedi driven vee
Verre van husen op die zee.
Die derde ginc in die ploech.
Van calfvellen hi anedroech
Enen roc cort toten knie,
Ende twee hoselen gebonden ant die.
Ter pinen was hi wel gewone,
Hi scheen qualic eens rijcs mans sone.
Die coninc leet bi den castele;
Sere besach hi die tornele.
Dat hordijs, die hoge zale
Die bequam hem herde wale.
Hine voer niet sere, waer den telt
Quam hi gereden ane een velt,
Daer des dorpers sone dreef die ploech.
Die knape versachse, niet sere hi loech;
Herde sere was hi vervaert,
Vlien en wiste hi waerwaert.
Hi waende sine wech wilden voeren:
Een let en dorsti niet verroeren.
Hi stont ende sweette alse een das
Tes die rote leden was.
Achter die ploech die knape lach [1]).
Van verren dat hi comen sach
Enen zomere met gemake,

Vs. 312 I v. — 313 di pl.

---

1) Vs. 314—21, verg. *Ferg.* 10, 32:

Quant il virent le roi passant,
Lui et tote sa conpaignie,
Mius vausissent estre a Pavie
Que illuec estre a icelle hore.
Ne set kascuns u il s'en core
Au bois pour garantir son cors,
Car il cuidoient bien alors,
Que les gens prendre les déussent.
S'il osaissent, il s'en méussent.
Mais il ne s'osent remuer
Ne un sol pas avant aler.
Atant la route trespassa.

Die was gehort ane enen stake [1]).
Een knape dreefne met ere roeden,
Dat heme die lanken gingen bloeden;
Hine consten niet vort gedriven:
Bedi moesti achterbliven.
Alse dit des dorpers sone vernam,
Sine ploech liet hi ende quam
Ten knape wart so hi seerst mochte.
Sine grote colve dat hi brochte;
Sijn hant in sknapen togel hi sleet.
„Vrient", seit hi, „dat di God al leet
Moete verden, segt mi, wie si sijn
Die heren die hier leden sijn." —
„Hets die coninc ende sine vrient,
Die hem dicke hebben gedient.
Si hebben heme verwonnen tlant,
Soe dat hi keyser es te hant [2])." —
„Nu sech mi noch, lieve caren,
Die daer naest den coninc varen
Wie sijn si? bestaen si hem iet?" —
„Ja si, vrient, en twifels niet,
Het sijn die van der Tafelronden:
Menige avonture hebsi vonden.
Het sijn die gene van sconinx rade
Lude, stille, vroe ende spade." —
„Het mach wel sijn, bi mire trouwen,
Ic wane den coninc dan noch scouwen.
Ic hebbe horen tellen soe vele
Van heme dogeden in menegen spele,
Ende van den ridders die hi heeft:
Hets wel bestaet dat hi leeft.
Te hove waert willic mi maken,
Ic hope ic salre wel geraken.
Soudicken soeken op den Rijn,
Ic sal van siere meysnieden sijn

---

1) *Ferg.* 11, 11:

Après la route un grant soumier,
Qui portoit vaisseles d'argent,
Aloit uns escuiers cacant.
Por cho après la route aloit,
Que li soumiers d'un pié clocoit.

2) *Ferg.* 12, 1:

Si que del regne est enperère.

Ende van sinen nausten rade;
Ic sal van hem jagen die quade." —
„Ghi hebt recht", sprac die seriant,
„Te hove werdi saen bekant."
Hi nam orlof ende keerde saen,
Te sire ploech quam hi gegaen,
Sine perde hi ontspien,
Ten castele liep hi mettien.
Soe vele liep hi, dat hem tsweet
Pisselinge over die ogen leet.
Hi liep so sere in dat gras,
Welna hi teborsten was [1]),
Utermaten sere hi ran.
Mettien hi ten castele quam [2]);
Sinen vader hi daer vint,
Hine groeten niet een twint.
Sijn ploechyser hi brochte;
Ter erden waerp hijt, hine rochte
Nemmer te gane metter ploech.
Sijn vader sagene, sere hi loech.
Hi seide: „Wat hefstu vernomen?
Waer bi bestu so tilec comen?
Du hebst tilec werc gelaten:
Qualec hebstu verdient dijn hate [3])." —
„Here", sprac die cnape, „bi God,
Mi dunct gi hout met mi u spod.
Geeft mi wapene, laet mi varen
Te hove, in wils niet ontbaren."
Die dorpre horet ende [4]) wert erre daer af,
Hi begreep enen groten staf.
Ic wane hi hadde hem tebroken thoeft;
Maer sijn moeder quam, des geloeft,
Ende greep den dorpere in haer arme.

Vs. 382 haten.

---

1) *Ferg.* 13, 7:

> Tant a couru que tos dégoute
> De la suor: car molt a caut,
> A poi que li cuers ne li faut.

2) In het Hs. *quam an*, doch *an* met eene latere hand. Ook hier kan het toevoegsel gemist worden: *ran* en *quam* zijn assoneerende rijmen. Zie de aant. bij vs. 967.

3) D. i. *ate*, spijs, voedsel, met de Vlaamsche aspiratie. Zie Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 86—88.

4) De woorden *horet ende* zijn zeker een inlapsel van een afschrijver, daar het vers te lang is.

Si seide: „Lieve here, wacharme!
Gi doet quaet te minen trouwen,
Dat gi uwen sone wilt blouwen."
Die dorpre versprac sinen sone.
„Ja!" seit hi, quaet hoeren sone,
Wildi wesen ridders genoet?
Gaet ende hoet u queckenoet.
Oft gi metter ploech niet wilt gaen,
So draget mes met berien saen [1])." —
„Here", sprac die vrouwe, „gi hebt onrecht.
Ghine saghet noit bi mi liggen knecht,
Ghi scelt mi hoere ende quade schite.
Van hoerdome willic wesen quite.
Hens man gheen diet mi optien
Wilde, ic en sout hem doen lien,
Dat logene ware ende sceren:
Stappans stede wildix mi weren [2]).
Oec secgic u van uwen zone,
Al hebdine ter pinen gewone,
Ne wondere u niet dat hi gedachte
Ten wapinen heft: in mijn geslachte
Es noch menech riddere goet.
Here, mi dunct dat gi wel doet,
Latine te hove varen,
Want gi moges wel ontbaren.
Hier bliven twee sine broederkine;
Hi es dontste, geeft hem wapine,
Latene varen dienen te hove,
Hi mach noch wel te groten love
Comen ende prijs ontfaen:

Vs. 415 Latene. — 417 sire.

---

1) Vs. 396—400, verg. *Ferg.* 14, 6:

Fius a putain, dont vos cou vient
D'armes requerre et demander?
Bues et vaches deves garder
Comme vostre autre frère font.

2) *Ferg.* 14, 16:

De putage çuic estre cuite,
Il n'a home dusqu'a la mer,
Se de ce me voloit prover,
Que ne m'en fesisse desfendre
Or endroites sans plus atendre.

Hi es een scone man [1]) ende wel gedaen."
Die dorpre sijn wijf wel verstoet,
Ende peinsde wel in sinen moet
Dat hi hare hadde messeit.
Het was heme utermaten leit
Ende riep: „Vrouwe, vergeeft mi nu,
Dat ic messeide jegen u." —
„Here, ic vergeeft u gerne:
Al dat ghi seit nemic in scerne." —
„Vrouwe", seit hi, „dat lone u God!
Ic seide als een die was sod,
Al uwen wille willic doen."
Hi sach vore hem staen een garsoen,
Hi hiet heme dat hi vollec brochte
Sine wapine, die in dagedochte
Hadden gelegen menich jaer.
Die garsoen liep vollec daer;
Die wapine brachte hi algader,
Si behageden wel sknapen vader.
Die halsberch was roet als een bloet
Van rostecheden, maer herde goet,
Ende vast haddi die maelgie [2]).
In al tlant van Cornuaelgie
En soude men vinden enen smet,
Die enen soude maken bet.
Die helm was van finen stale
Getempert ende vergult wale [3]).

Vs. 445 niet vinden.

---

1) De woorden *een* en *man* zijn zonder twijfel inlapsels van een afschrijver, die het vers te lang maken. Lees:

Hi es scone ende wel gedaen.

Ferg. 14, 45: Cist est biaus: bien sanble vasal.

2) Vs. 441—43, verg. *Ferg.* 15, 27:

Li haubers estoit si vermaus
Tout autresi con li solaus,
Quant il lieve vers Ethiope.
Mais ce n'iert mie de sinople
Ne de bresil, bien le sachiés:
Ains estoit un poi ruilliés
Et s'ot la maille bonne et fort
Pour garantir homme de mort.

3) *Ferg.* 15, 37:

Li hiaumes fu lais ensement,
Trestos ruilliés molt durement
Si comme li haubers estoit.

Verg. Dr. De Vries, *Taalzuiv.* blz. 34.

Alse die knape die wapine sach,
En sach hi nie so bliden dach.
Hi wilde wel hebben orlof
Van sire moeder, ende hi int hof
Ware gewapint op sijn pert:
Hi waende onthouden sijn ter vert [1]).
Die dorpre en wilde nemmer beiden.
In die zale dede hi spreiden
Een utermaten swarte cleet.
Die wapine warp hire up ghereet.
Een witte bronie daer mede was;
Die knape dedese an, na das
Twee cousen [2]), ende den halsberch groet
Wel dapperlike hine anescoet.
Den helm so letste hi wel schiere.
Een swert gordi, ende een ors diere
Brochtemen vor den jongelinc.
Ic wane grave no coninc
Noit beter met ogen saghen,
Om enen ridder gewapint te dragen
Ofte twe, alst was te doene.
Het was dapper ende coene.
Daer jegen hem cume een vogel hilde
Te vliegene, daert lopen wilde.
Die knape gaf enen lach
Daer hi den wrene comen sach;
Hi greepene, int ghereide hi spranc:
Den stegereep wistijs cleinen danc [3]).
Ene scorgie nam hi in sine hant,
— Men wiste van sporen niet int lant —

Vs. 460 ende na. — 477 *en* 479 gorgie.

---

1) *Ferg.* 16, 3:

Et quant li valles venir voit
Les armes que icil aporte,
Si vausist ja estre a la porte
Armés sor le ceval son pere,
S'éust pris congiet a sa mere.

2) *Ferg.* 16, 13:

Deseur unes *braies* de blanc,
Que li vallès avoit cauchiés,
A les cauches de fer lachiés.

3) *Ferg.* 17, 5:

Et sault en la siele erraument
Et si qu'a estrier ne s'i prent.

Die scorgie was ten inde geknocht [1]).
Een ouden scilt heftmen hem brocht
Ende een spere, die in den roec
Gehangen hadde seven jaer ende oec ... [2])
Doe vragedi omme sijn gavelot.
Ghi moget wel weten, hi was sot [3]).
Men brocht hem vollec, hi hiet langen,
Ane sijn aertsoen heft hijt gehangen.
Om sijn bijl hiet hi oec lopen.
Men halet heme, ende hi ginc knopen
Ane daertsoen van sinen gereide.
Doene was daer engene beide:
Hi was gereet, hi wilde varen.
Die moeder dreef groet mesbaren,
Si helsdene ende custene sere;
Die knape bevalse onsen Here.
Hi nam orlof an sinen vader,
Hi weende ende die mesniede algader [4]).
Sijn moeder so mesliet haer sere
Ende seide, sine sagen nemmermere.

Vs. 493 Hi.

---

1) *Ferg.* 17, 8:

Onques n'i chaucha esperon.
Une corgie *a nels en son*
Portent tos jors cil del païs.

A nels en son, d. i. met knoopen aan het boveneinde. Verg. Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 78 vlgg.

2) Na dit vers ontbreekt zeker een of twee paar rijmregels. Verg. *Ferg.* 17, 12:

Es un garcon qui li aporte
Lance enfumée et vies escu.
Et il l'a a son col pendu
Et si prent la lance el puing destre:
Son escu prent a la senestre.
Si demande sis gavellos.

3) *Ferg.* 17, 18:

Savoir poés qu'il estoit sos;
Car s'il fust sages, sans doutance
Il ne demandast que sa lance.

Zonder de bijvoeging der twee laatste regels is het op zich zelf staande vers in onze vertaling vrij onverstaanbaar.

4) Verg. *Ferg.* 17, 32:

Et li varles a pris congié
A la mainnie et a son pere.

Zoo men niet moet lezen, in overeenstemming met het origineel:

Ende *ane* die mesniede algader,

versta men onder *Hi* Ferguuts vader, die weende, daar F. zich in een geheel andere stemming bevond. Zie vs. 502.

Sone deedse, si seide waer die vrouwe [1]).
Om haren sone hadsi rouwe;
Maer hare sone peinsde al el:
Wat si weenden, hi hads spel.
Harde saen was hi te dale
Alle trappen van der zale.
Tors maectem dapperlijc daer of,
Den castęel ruemdi ende dat hof,
Ende voer danen hi was comen.
Mettien so heft hi vernomen
Die trache daer si waren leden.
So vele heft hi na hen gereden,
Dat hi van den weghe miste meest,
Ende reet in een groet foreest.
Den wech verloes hi buten woude,
Hine wiste welc hi varen soude [2]).
Hi sach al omme, ende hem bedochte
Welken wech hi riden mochte.
Hi sach waer quamen verlaisiert
Viere dieve, die helme gelachiert [3]).
Si riepen: „Ribaut, pautenier!
Die leede duvel droech u hier.
Ghi selt ons laten den goeden wrene
Ende al u wapin groet ende clene;
Daertoe selen wi nemen u lijf.
Wat daedi hier, onsalech keytijf?"
  Alse die knape die dieve versiet,
Hine duchtese alle niet een riet;
Een twint was hi niet vervaert.
Die een quam sere te hemwaert
Ende riep: „Her joncman, beet neder!

Vs. 499 dedse. — 513 en 514 *in omgekeerde volgorde.* — 523 Ende daertoe.

---

1) *Ferg.* 17, 34:

Mais grant dol demaine sa mere,
Que nel cuide jamais véoir.
Non fist ele, sacies de voir,
Onques puis en tote sa vie.

2) *Ferg.* 18, 15:

La chariere la li forcha.
Si ne sot laquel voie aler.

3) *Ferg.* 18, 23:

Deriers lui garde, venir voit
Quatre larrons tos eslaissiés,
Tos armés, les hiaumes laciés.

Ghi moet ons laten pert ende cleder:
In wille niet dat gijt vort mere [1]."
Die knape sprac: „Lieve here,
Te Cardoelwaert waer varic daer best?
Wiset mi, want ic hebbe den wech gemest,
Welc ic best te hove gherake.
Herde gerne ic den coninc sprake:
Ic wille mi met hem aconiscieren,
Ende varen met hem in rivieren.
Ic wille dat hi houde den raet mijn [2]."
„Dat moet in duvels name sijn",
Sprac die dief, „her drieten sone,
U vorders sijns qualic gewone
Te varne in sconinx sout:
Si connen vele bet sciden hout
Ende ploege driven ende laden mes.
Sijt wel seker ende gewes,
Ic sal u stappans doet slaen:
Ghi waert bet in u ploech gegaen [3]."
Die knape vererret ende wert gram.
Met beiden handen dat hi nam
Sinen schacht ende sloegen op thoeft.
Hi wart herde sere verdoeft
Ende viel ende gaf enen quac:
Sinen dieschinkel hi brac [4].
Alse dander drie dit versagen,

1) *Ferg.* 18, 35:

Ales tost jus de cel ceval:
Que ne le *menres* plus avant.

2) Vs. 537—39, *Ferg.* 19, 5:

Car a lui me vel *acointier*,
Et si le vaurai consillier
Con cels de la Réonde Table.

Verg. Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 1.

3) Vs. 542—48 geheel afwijkend bij *Ferg.* 19, 10:

Ja certes ne verres demain
Nou le vespre, mon ensient.
Je sai bien que vostre parent
Furent trestot mort descomfès
De consillier en son palès
Le roi Artu et sa mainnie.
Vostre voie est molt acorchie:
Ja n'istres mès de cest sentier.

4) *Ferg.* 19, 23:

Au chair qu'il fist en travers,
Li brise la cuise a un fes.

En wilden sijt langere niet verdragen.
Die knape en conste hem niet wachten [1]),
Si quamen toe ende staken bachten
Op den rugge met haren speren;
Maer en mochte heme al niet deren,
Hi versat cume van haren steken [2]):
Dies dochtem allen haer herte breken.
Alse dus gesteken was die knape,
Was hi sere tonghemake,
Ende gegreep sijn gaveloet.
Sere swanc hijt ende scoet
Den enen dief dore den lichame.
Den andren tween waest onbequame,
Si vloen sere, si sagen wel,
Dat die knape hadde leelic spel:
Daer en was gheen achtersien [3]).
Die knape es ommeghekeert mettien
Ten andren tween die daer lagen,
Want hine conste vlien no jagen [4]).
Hi sloech hem af die hoefde beide
Ende hincse ane sijn gereide.
Herde sere reet hi emmer toe,
Tes hi quam in sinen woch doe.
Sine dachvarde hilt hi wale,
Ende reet so lange berge ende dale
Dat hi quam te Cardoel in Galen.
Achter etene in der zalen
Speelde Artuer die coninc,
Ende met hem menech jongelinc,

Vs. 568 II. — 573 II. — 578 woech.

1) In het Hs. *wachten bat*, doch *bat* met eene latere hand, en in vs. 558 in plaats van *bachten*, dat door den zin gevorderd wordt, mede met eene latere hand: *na dat*.

2) *Ferg.* 19, 29:

Et font tot ensanble ferir
Le vallet qui ne sot guenchir
Detriers le dos de lor espiés.
Mais onques nesun de ses piés
Des estriers por els n'a méu.

3) *Ferg.* 20, 6:

Quant li autre doi ico voient,
El varlet de rien ne se croient,
Bien voient, n'est pas lor amis.

4) *Ferg.* 20, 10:

Mais cil ne les sot *encaucer*.

Lees in plaats van *vlien: slaen*, en verg. vs. 3252.

Die pine gehadt hadden vele [1]).
Die knape quam tote in die zele
Gereden daer hi den coninc sach.
Hi groetene ende bat hem goeden dach.
Die ridders loegen ende maecten spot,
Omme dat so verre reet die sot.
Die coninc groetene hoveschelike
Weder ende vriendelike,
Ende seide: „Vrient, God moet di horen,
Uut wat lande bestu geboren?
Waer wiltu? sech mi dine mesquame
Ende dinen gerechten name." —
„Here", sprac die knape, „ic hete Ferguut,
Om uwen wille quamic uut.
Vader ende moeder maectic erre,
Dat ic u volchde dus verre.
Here, nu wetti mine gesciente.
Onthout mi op grote verdiente:
Ic wille u geven goeden raet,
Die u niet en sal sijn quaet."
Mijn her Keye mocht niet geswigen,
Hine wilde niet achter laten bliven
Sine gewoente no sine tale.
Hi sprac: „Knape, gi scijnt wale,
Soe ic best ane u versien can,
Eens coninx taleman [2]).
Die u hier sende moet wel varen,
Bedi wi sijn sonder raet te waren.
Hets waer datmen gescreven siet:
Dien God wille helpen en gebrect niet [3]).
Behout u God onse Here u leven,
Wel goeden raet seldi ons geven.
Hoe wel gelijcti enen ridder vroet,
Ende ten wapinen scijndi goet.
Ic en sach noit in enegher stat
Enen ridder ghemaect bat:

Vs. 585 gehadt *ontbr.*

1) *Ferg.* 20, 24: Qui molt orent painnes *éues*.

2) *Ferg.* 21, 18: Bien sanbles consilliers a roi.

3) *Ferg.* 21, 24: Voirs est que Dius n'oblie mie
Cels qui bien le servent tos jors.

Van allen leden sidi volmaect
Ende van vroescepen geraect.
Die helm staet u so scone:
Ic wane gi sijt eens coninx sone.
In sach noit prince die bet hilt
Den scacht noch die bet droech den scilt.
Deus, hoe wel sit u dat swert!
Die riddere heft hem harde onwert,
Die jegen u comt, waert een gygant:
Ghi sloeget hem thoeft af al te hant.
Die sot seide waer hier vormale,
Dat hier soude comen in die zale
Een ridder, die varen soude
Ter swerter roken in den woude,
Daer Merlijn woende menech jaer.
Die riddere hi soude winnen daer
Dat hoeftlaken ende dien horen,
Die menegen man doen hebben toren.
Si hangen an den hals ere liebaerdinnen [1]);
Noit man constse gewinnen.
Hi soude driewerf blasen den horen:
Dan sout die swerte ridder horen.
Daer soude hi hem wijch moeten geven.
Behout u God een [2]) jaer u leven,
Gi selt sien waer die roke staet.
Here, onthoutene, hets mijn raet,
Updat dat hi wille morgen vroe
Heme maken ter roken toe [3]).
Her knape, ghi sult den horen halen,
Ende bringene ons doet ofte in qualen,
Den fellen ridder, swart alse een cleet,
Die menigen gedaen heft leet.

Vs. 626 droch. — 640 contse.

---

1) *Ferg.* 22, 9:

Qui pent *au col* del lion simple.

Het vers is te lang, zoodat men zou vermoeden dat *den hals* een inlapsel van den afschrijver was; doch het is een trouwe vertaling van het oorspronkelijke.

2) In het Hs. verkeerdelijk X, d. i. tien. Zie *Taalg.* IX, 179.

3) *Ferg.* 22, 14:

Se li rois mon consel créoit,
Par tel couvent vous retenroit,
Que demain a l'aube esclairie
Tos sols sans autre compaignie
En la Nonquetren en ires.

Ghi seles ontfaen groten lof,
Ende sult wel comen sijn in elc hof."
Mijn her Gawein was na verwoet,
Hi siet wel dat hi niet en vroet [1]),
Ende die knape sprac: „Her Keye,
Semmi die goede Meye,
Hets waer ende hets dicke geseit:
Die mont sprect dat int herte leit.
Ghi hebt int herte nidechede:
Ghi wart teborsten op die stede,
Gine hadt den cnape gereden op [2]).
Al te naghingel es u scop:
Van spraken gelijcti enen putier."
Her Keye onstac als een vier,
Nochtan dorste hijs togen niet,
Want hi mijn her Gaweine ontsiet.
Keye seide: „Ic en seit om gene sake,
Maer dat ic speelde metten knape."
Die knape verstont harde wale
Keyes sceren ende sine tale.
Herde gram was die jongelinc.
Hi swoer: „Ne waer die coninc,
Her meester metten gevlochten hare!
Gi sout uwes lijfs sijn in vare:
Ic soude uwes scops wel sijn gewroken [3]).
Mettien heft die coninc gesproken:

---

1) *Ferg.* 22, 25:

A poi de deul n'est forsenés
Mesire Gavains, quant il oit
Que Kex vilainement parloit
Au vallet qui a peu de sen,
Et dist: „Dans Ke", etc.

Lees in vs. 657: *Die knape, ende hi sprac*, daar het Gawein is die spreekt, zooals het oorspronkelijke ten duidelijkste aanwijst. Verg. ook vs. 666 vlgg.

2) *Ferg.* 22, 33:

Ja fuissies crevés a estrous,
Se vos ne fuissies delivrés.

3) *Ferg.* 23, 17:

Foi que doi saint Mangon,
S'on ne me tenist a bricun,
Dans vasal as cevols treciés,
Durement le comperissies
Le mal dit qu'aves fait sor moi.

In vs. 675 wordt Keye aangesproken, van wien ook elders (*Ferg.* 1, 16) gezegd wordt: *Kex qui ot les cevels sors.*

„Neen, vrient, het waer quaet gedaen,
Wildine hier vore ons allen slaen.
Maect ons hier af een gestille:
Hi saelt u betren tuwen wille.
Segt mi, dat u God verde van lede!
Waer naemdi die hoefde bede,
Die ghi achter u hebt geknocht?" —
„Here, ic loeft, ic beens bedocht [1]).
Viere dieve quamen naesten ane mi
In een foreest niet verre hier bi
Ende wilden hebben mijn part.
Si waenden mi hebben vervaert.
Si staken mi met haren speren,
Ende doen begonstic mi weren.
Here, dese twee sloegic te doet,
Ende dandere ontfloen dore die noet.
Dus ben ic hier comen vore u.
Suldi mi onthouden nu?
Ic wille u raetsman sijn twaren,
Ende morgen vroe so willic varen
Halen den wimpele ende dien horen [2])." —
„Vrient", seide die coninc, „du waers verloren,
Ende du en waerst die eerste niet.
Hen was noit man die danen sciet,
Noch die den ridder conste ontgaen:
Up dat en willic di niet ontfaen." —
„Here", sprac die cnape, „wete God,
U riddere hout met mi sijn spot.
Soe hulpe mi God uut alre noet,
Ic salre varen, in blive doet." —
„Ja, vrient, ic sal di onthouden [3]);

---

1) *Ferg.* 23, 33:

Sire, mentir ne vos en quier.

Verg. Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 115.

2) *Ferg.* 24, 18:

Dites moi, serai retenus,
Sire rois, por vos consillier
Par couvens que véisse venger
Vos chevaliers, qui que s'en plaigne,
Demain en la Noire Montaigne:
Si arai le guimple et le cor.

3) *Ferg.* 24, 35:

„Ains m'en irai demain au jor,
Se vous me voles retenir."
„Amis, or soit a ton plaisir."

Onse Here moete di behouden."
Harde blide was die knape,
Datmen onthilt, ende te gemake.
Orlof hi den coninc bat,
Hi wilde herbergen varen in die stat.
Die coninc gafne hem blidelike,
Want hi waende sekerlike
Dat hi geherbercht ware,
Ende seide: „Vrient, alse du wils, vare."
Die knape keerde uten hove sciere,
Hine hadde gene dode chiere [1]).
Hi reet blide achter die port
Up ende neder, weder ende vort.
Daer en sprac niemen jegen hen
No en seide: „Comt herbergen",
No hi en bat niemen sijn huus,
Ende voer stille alse een muus
Achter straten, sijn spere upheven.
Doe viel een herde groet regen
Ende maecten nat al toter huut.
Hi voer emmer alse een bruut [2]);
Van watre hi algader seep.
Tachterst hi sinen scacht gegreep
Ende stacken onder enen ouden boem.
Die regen nam sijns goeden goem [3]).
Van vake heldi thoeft mettien.
Ene joncfrouwe heften versien,
Met vake sachsine bevaen,
Ende es vollec tote hem gegaen
Ende groeten ende vragede watti sochte,
Waer omme hi daer den regen vlochte.
„Joncvrouwe, hadde mi yeman geleent
Sijn huus, in ware dus niet bereent.
Herbercht mi, joncfrouwe scone,
Tameer, dat u God lone."

Vs. 714 di stat.

---

1) *Ferg.* 25, 16:

N'avoit pas chiere d'ome morne.

2) *Ferg.* 25, 28:

Par les rues lance levée
Va et vient a loi *d'ome nice.*

3) *Ferg.* 25, 30:

A la fin sa lance fice
Desous un *solier*, si s'apuie
Illuec au vent et a la pluie.

Al lachende sprac die joncfrouwe:
„Here", sprac soe, „bi mire trouwe,
Te herbergene mi niet en besteet [1]).
Dore uwen wille eist mi leet.
Dit huus es sconinx camerlinc,
Het es mijn vader, ic ben sijn kint.
Up ene vorworde blijft hier tamere:
Ic ans u wel, willet mijn here.
Hi sal van hove comen saen,
Eest heme leet, gi sult wech gaen;
Want waert minen vader leet,
In mochte u houden niet, Godweet." —
„Joncfrouwe, in bidde nemmer twaren.
Ic sal gerne henen varen,
Eest heme leet alse hi comt.
In wille niet dat hijs u veront [2])."
Ferguut beette neder saen
Ende quam in dat huus gegaen,
Daermen heme dede ere groet.
Die joncfrouwe in die camere scoet,
Enen mantel si halen ginc,
Dien si omme den knape hinc,
Alse hi uut hadde sine wapine al.
Twee knapen daden in den stal
Sijn ors ende daden hem af tgereide.
Doe versagen si die hovede beide,
Die ane daertsoen gehangen waren.
Sere begonsten si hen vervaren;
Tote Fergute sijn si comen
Ende vrageden, waer hi hadde genomen
Die hovede die hingen ant gereide.
Ferguut hem algader seide,
Hoe hi den dieven tleven nam,
Ende hoe hi in den woude quam.
Die joncfrouwe ende die knapen bede
Seiden dat hi stoutheid dede.
  Ferguut was wel te gemake:
Heme en lette geene sake.

---

1) *Ferg.* 26, 13:

Sire, a moi n'apartient noient
D'osteler gent, ce poise moi.

2) *Ferg.* 26, 31:

Ja mal gré ne vos en saura.

Hi sat bi enen groten viere
Ende hadde omme heme den mantel diere.
Si hadden onder hem tween groet spel.
Hi bequam der joncfrouwen wel.
Haer dochte, datsi nie hadde bekant
Scoenre ridder in enech lant,
Haddire hem gehouden naer [1].
Ene witte broec, ru alse een haer,
Haddi ane ende twee quade scoen,
Die heme sijn vader hiet anedoen.
Nie sint dat hi van huus sciet,
En waren si verporret niet [2].
Dus hebben si onder hem tween geseten
Tote gereet was dat eten.
Van ere fonteinen hietmen bringen
Water dien tween jongelingen.
Si dwoegen ende gingen sitten
Neder op een pellen witten [3].
Voer heme stont ene tafle gerecht,
Daer op een nap die sere lecht;
Want in den cop stont menech steen,
Die bi nachte claerre scheen.
Men brochte heme wijn ende clareit
Ende die gerechten wel bereit,
Dier es hem so menech comen,
Dat icse u niet en wille nomen.
Ten etene saten si soe vele,
Tes die camerlinc in die zele
Es comen, die van hove quam.

Vs. 791 II. — 805 clarheit.

---

1) *Ferg.* 28, 3:

Et s'il se séust atorner
A la maniere d'Engleterre,
On ne séust en nule terre
Nul plus bel chevalier, ce cuit.

2) *Ferg.* 28, 17:

Uns rivelins avoit cauciés,
Blance braie, cote velue,
Con il aloit a la karue.
Ainc ses garnimens ne mua
Puis que ses pere l'adouba.

3) *Ferg.* 28, 30:

Au mengier sont andoi asis
Les a les sor un pale bis.

Sine dochter hi vernam
Etende mettien jonchere.
Het wonderde heme herde sere,
Want sine waes gewone niet.
Tierst dattem die joncfrouwe siet,
In hareansichte wart si roet.
Vollec si jegen hem opscoet [1]),
Ende Ferguut heftene versien
Ende wart oec op mettien.
Die hoge man ende die vroede
Hietse beide sitten met goede.
Si gingen beide sitten weder;
Die camerlinc viel met hen neder:
Hi was een harde hovesch man.
Den knape hi vragen began,
Of hi die herberge wan met crachte.
„Here, neen ic, in hads gedachte;
In dede noit man no wive quaet
Noch dusgedane overdaet.
Op ene vorwerde quamic hare:
Waert dat u bequame ware,
Alse gi quaemt, so mochtic bliven,
Men soude mi niet verdriven;
Maer es dat sake dat u es leet,
Ic rume u herberge gereet:
Dus hiet mi bliven dese joncfrouwe." —
„Vrient", sprac die here, „op mijn trouwe,
Mine herberge ontseggic u niet,
Ic wille, men doe dat gi gebiet.
Ic weets hare danc in minen sinne,
Datsi u herberchde hier inne.
Ic wille datsi u eere daer si mach.
Waerdi die knape, die ic sach
Heden voer den coninc?" —
„Ja ic, here", sprac die jongelinc,
„Een ridder hilt daer met mi sijn scheren:
Moetic leven, het sal hem deren.

Vs. 815 was. — 823 neder. — 824 weder.

---

1) *Ferg.* 29, 18:

La pucele vis alumé,
Qui séoit dejoste Fergus,
Contre son pere sali sus.

Ende segt, dat ict hem ontbiede,
Dat hijs sal hebben sine miede,
Ende datse hem sdorpers sone sal geven,
Dat hine bescopte, moet hi leven [1]."
Dus sprac die cnape te sinen waert.
Die taflen dedemen op ter vaert.
Si waren blide ende loegen.
Men brochte hem water ende si dwoegen.
Doe brochtemen hem den goeden wijn,
Ende elc dranc een lettelkijn.
Daerna soe brochtemen hem dat cruut.
Die joncfrouwe naems ende Ferguut,
Die here nam oec, ende mettien
Gingen si sitten onder hen drien,
Ende spraken omme menegerhande sake.
Die camerlinc vragede den knape,
Hoe hi te hove was geraect,
Ofte hi noch riddere ware gemaect.
Die knape swoer: „Semmi toge mijn!
Here, ic wane wel ridder sijn [2].
Mi wapende die dorpre man,
Alsic te hove dienen quam.
Sijn ors gaf mi Somilet:
En es geen beter tote Market [3].
Hi gaf mi helm, swert ende scilt:
In wane noit coninc beteren hilt.
Here, dus quamic hier gevaren;
Ic wane ridder sijn te waren.
Hen es ridder in sconinx sale,
Ware hi gewapent even wale
Ende ic ware op grauweele,
In gaver niet omme een canele,

Vs. 864 vragde. — 869 dorpe.

---

1) *Ferg.* 30, 25:

Et je vel bien que li dies,
Se il vous plaist, de moie part,
Que del fil au vilain se gart.

2) *Ferg.* 31, 10:

Chevaliers sui je, par ma teste!

3) *Ferg.* 31, 13:

Si me donna son bon cheval:
N'a millor jusqu'en Ingeval.

Haddic mijn strael ende mijn gysarme [1]."
Die goede man greepen in sinen arme,
Hi hoerde wel dat hi dom van sinne
Was ende sprac: „Lieve minne,
Wildi horen na minen raet,
Hine sal u niet sijn quaet,
Ende gine comt nemmer in die stat,
U en saels wesen te bat."
  Ferguut sprac ten camerlinc
Ende seide: „Wildi enege dinc
Te miwart, die ic doen mach,
Dat willic doen nacht ende dach.
Of ghi iet wilt, segt uwen wille,
Ic sal u horen ende swigen stille." —
„Ghi hebt recht, het sal u vromen,
Daer sal u alle doget af comen.
Morgen seldi sijn ridder nuwe.
Men sal u nemen die cledere uwe
Ende geven u andre, die beter sijn
Ende scoenre ten trouwen mijn.
Dan selen wi vore den coninc gaen:
In uwen hals sal hi u slaen
Ende gorden u tswert met sinen handen [2])
Dan suldi ridder sijn te handen.
Dus es die sede in dit lant.
Ic sal u selve metter hant
Spannen u sporen ane uwen voet
Morgen vore menegen ridder goet.
Sijt goedertieren ende wijs:
God meerre uwen prijs!"
  Harde serich was Ferguut,
Datmen hem sine cleder uut
Doen soude, die hi van huus brochte;

---

1) *Ferg.* 31, 19:

S'estoie armés sor mon destrier,
En vostre cort n'a chevalier
Que je doutaisse une *cenele*,
S'avoie pendue a ma siele
Ma hace et mes sis gavelos.

Over *canele* zie Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 98.

2) *Ferg.* 32, 18:

Car il méismes de sa main
Vos caindra al les vostre espée,
Et si vos donra l'acolée.

Droeve was hijs in sijn gedochte.
Ferguut sprac te sinen wert:
„Trouwen, mi waers liever ontbert
Dan gijt mi heden daet geloven,
Datmen mi sal mine cleder roven.
Het sal mi seker leet sijn,
Neemt men die cleder mijn,
Die mi mijn vader andedede,
Ic waenre speelt die duvel mede.
Mi maecte ridder alsic hier quam
Somilet die dorper man.
Her wert, hoert mi al lettelkijn:
Nu salic tweewaerf ridder sijn." —
„Ghine selt niet te minen trouwen!
Nieman en mach riddere touwen,
Hine si ridder, dat secgic u,
Ende ghi hebt mi geloeft nu
Dat ghi doen sout dat ic wilde.
Ic ben die u vortan hilde
Over gherecht loghenere,
En dadi niet dat ic beghere,
Trocti achter van deser dinc." —
„Neen ic, here", sprac die jongelinc,
„In maecht laten, hets te spade,
Ic wille volgen uwen rade."
Die here riep te heme twee knapen,
Datsi heme lichten: hi wilde gaen slapen.
Doe stonden si op ende quamen
In ene camere, daer si vernamen
Gescreven menegerhande dier.
Doe sprac die wert: „Ferguut, blijft hier
Ende slapet met gemake."
Hi leerde hem menegerhande sake
Binnen der nacht, dien jonchere,
Die hem quamen te groter ere [1]).

Vs. 919 *en* 20 *zijn van eene latere hand.* — 924 dorp. — 934 doedi.

---

1) Vs. 941—48 zijn zeer slordig vertaald, en vooral vs. 946—48 geheel misplaatst, doch kunnen wegens het rijm kwalijk vroeger ingeschoven worden. Dat onze tekst niet bedorven is, leert ons het origineel, waar de misplaatste verzen voorafgaan. Zie *Ferg.* 33 21:

Le chanbrelens molt s'entremet
Que aucun bien li puist aprendre.
Par le main destre le va prendre,
Si l'a mené en une chambre.

Daer lach een bedde pellorijn
Ende twee linlaken sidijn,
Daermen op leide dien knape.
Wel saen waert hi in slape.
Die camerlinc wilde slapen gaen,
Sire dochter riep hi saen
Ende hiet, datsi hem cleder sochte,
Ende sise dien knape brochte
Morgen alse hi opsteet.
„Here", seitsoe, „si sijn gereet."
Si gingen alle slapen doe
Al den nacht tote smorgens vroe.
Die camerlinc stont op betide
Ende hiet halen dat gesmide,
Ende dede sadelen hare twee perde.
Die joncfrouwe liep in hare werde [1])
In ene camere tenen fortsiere
Ende traker ute die cleder diere.
Si liep daer die knape lach [2])
Ende wecten: si hem die cleder gaf.
Hi namse ende hefse anegedaen.
Gecleet ende gescoit was hi saen.
Vollijc hi buter cameren ginc.
Wel behages den camerlinc.
Men brochte hem vollic haer rossiden,
Want si te hove wilden riden.
Ferguut en voerde te hovewert

Vs. 973 heme.

Onques encore, ce me sainble,
N'oï de plus riche parler.
Car si con j'ai oï conter,
Paint i ot et solel et lune,
Et des estoiles n'i a une
Qu'en la cambre ne véissies.

De verandering van *leerde* in *leende*, door Dr. De Vries, *Taalg.* IX 177 voorgesteld, is dan ook onnoodig.

1) *Ferg.* 34, 17:

Et sa fille estoit ja levée,
Tote garnie et aprestée
De co que commandé li ot.

2) In het Hs. staat na *lach* met eene latere hand: *bat af*, dat in den zin niet past. Wel is *lach* en *gaf* een onzuiver rijm, doch verg. de aantt. bij vs. 67 en 371.

Verg. *Ferg.* 34, 20:

A la canbre plus tost que pot
Vint li sires et la pucele.

Van sinen harnasche meer dan sijn pert [1])
Negeen ander hi en rochte
Dan dors dat hi van lande brochte.
An der joncfrouwe nam hi orlof.
Si maecten hem beide in dat hof.
Die coninc was van messen comen.
Een scaecbert haddi genomen
Ende soude scaec hebben gaen spelen.
Alsi quamen in der zelen,
Soe beeten si wel saen
Ende gingen vore den coninc staen.
Die ridders besagen sere
Ferguut dien jonchere,
Ende seiden datsi noit en sagen
Scoenre man van sinen daghen.
Ferguut groette den coninc.
Een mantel hem ane den hals hinc.
Wel vollec hine afdede:
Sijn weert leerde hem die hovesschede.
Doe bleef hi in den roc van sindale
Al bloet: hi stont hem herde wale.
Voer den coninc stont hi ververt.
Die here quam gegaen, sijn wert,
Die heme in sijn ore seide,
Dat hi viele op sijn knien beide [2])
Ende bade den coninc, of hi woude,
Dat hine ridder maken soude.
Die knape wel sinen wert verstoet
Ende viel neder op sconinx voet,
Ende bat herde oetmoedelike
Arture den coninc rike,
— Hi was van verren te hem gesant —
Dat hine ridder make te hant.
Die coninc heft den knape versien

Vs. 976 dan I pert. — 988 Fergut.

---

1) *Ferg.* 35, 2:

Se li amainne *son* destrier.
Celui ne vaut il pas cangier:
Car il ert bien a son talent.

2) *Ferg.* 35, 35:

Ne séust pas qu'il déust faire,
Se ses ostes ne li desist,
C'as piés le roi se poroffrist.

Ende hieten opstaen mettien.
Die knape seide: „Lieve here,
Van u en scedic nemmermere,
Ghi en geft mi ridders abijt." —
„Ic geeft u; segt mi wie gi sijt,
Lieve knape, ic wilt weten." —
„Ja, here, hebdijs nu vergeten?
Ic ben die knape, wetekeye [1]!
Daer met scopte mijn her Keye.
Also betre mi God mine saken,
Ic waent heme noch te sure maken." —
„Vrient", sprac die coninc, „laet gewerden:
Dat willic tusschen u beverden.
Heft hi jegen u iet messeit,
Hi wilt u betren, hets hem leit."
  Doe quam mijn her Gawein gelopen
Ende heft ten coninc gesproken,
Want hi den knape wel verstoet.
„Here", seit hi, „en es niet goet,
Dat mijn her Keye die ridder vremde
Versprect: hem sals berouwen in dende [2]).
Also dede hi: mijn her Pertsevale
Verjagede hi met sire tale [3]);
Maer ghi moetet hem nu vergeven.
Doet desen knape wapine geven:
Ghine mogeter hem niet ontsecgen.
Wat latine vore u voete leggen?"
Mijn her Gawein seide: „Her coninc,
Ic bade gerne den jongelinc,
Dat hi mi tenen geselle ontfinge:
Gerne namic sine wandelinge [4])."

---

1) Zie Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 166.

2) *Ferg.* 36, 37:

Mesire Kes est costumiers
De mesdire a tos chevaliers.

3) *Ferg.* 37, 7:

Souviegne vos de Perceval,
Que vos toli mesire Kois.
Par ses dis et par ses destrois
Le vos toli: bien le saves.

4) *Ferg.* 37, 16:

S'il ne li devoit anuier,
Je li vauroie molt prier,
Que entre moi et lui fuisson
Des ore en avant compaignon
Par grant amisté sans gabois.

Die coninc sprac: „Hets mi bequame."
Ferguut antwerde: „Uwen name
En wetic niet, maer goedertiere
Sidi ende van goeder maniere.
Ic en ontsecge niet u bede,
Ic wille u dienen talre stede;
Maer ic name eer die wapine [1]).
Gherne waric in die wostine.
Ic ghere den horen ende die wimpele,
Die houdet die liebart simpele.
Den swarten ridder sal ic wijch geven,
Ochte hi sal mi nemen tleven.
Magic verwinnen die battaelgie,
Hier comic weder sonder faelgie.
Dan willic mi tote u betrouwen.
Betren dan gi en wanic niet scouwen."
Alse mijn her Gawein heft verstaen,
Dat Ferguut niet en wilde achtergaen,
Hine sal proeven die avonture,
Die menegen ridder es worden tsure,
In sijn herte eist hem leet [2]),
Ende al den andren, God weet.
Si spraken alle ute ere mont
Ende vloecten Keyen ter stont.
Ferguut en acht niet om haer seer,
Maer den coninc haesti te meer,
Dat hi hem ridders wapine gave.
Die coninc sach wel dat dore have
Noch dore bede hi niet en dade.
Hi dede heme bringen ridders gewade.
Halsberch, cousen, helm van stale
Dede Ferguut ane: het stont hem wale.
Mijn her Gawein brochte hem sijn pert,

1) *Ferg.* 37, 29:

Mais ge vauroie anchois avoir
Garnimens tels com il convient.

2) *Ferg.* 38, 5:

Quant mesire Gavains entent,
Que Fergus ne lairoit noient
Que il n'en alast a droiture
En la dolerouse aventure,
Molt par en a le cuer dolent.

Ferguut besaget diet sere begert [1].
Pertsevale brocht hem een swert,
Dat heme gegeven hadde sijn wert.
Pertsevale was dorpere niet,
Hi gaeft den coninc ende hiet
Dat hijt den knape gorden soude.
Die coninc gordet hem wel houde.
Die camerlinc maecte hem vore
Ende spien hem sinen rechteren spore.
Mijn her Lanceloet die ridder goet
Spien hem den luchteren ane den voet.
Men sach in sconinx hof nemmere
Enen vremden ridder doen meere ere:
Het was recht, ic vermete mi das,
Dat hi die beste ridder was,
Die noit quam in sconinx hof.
Hi ontfinc prijs ende lof,

---

1) Vs. 1071—74 zijn in onzen tekst deerlijk bedorven. Van een *paard* kan in vs. 1073 geen sprake zijn, daar dit eerst in vs. 1097 vlgg. den jongen ridder gebracht wordt. Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 177 vlgg., stelde dan ook voor vs. 1073—74 aldus te lezen:

Mijn her Gawein brochte hem sijn *spere*,
Ferguut besaget *met groten gere*;

doch daar Ferguut sijn speer eerst in vs. 1110 vlgg. uit de handen van een ridder ontvangt, wil hij daar *enen scacht* veranderen in *sinen scacht*. Met deze veranderingen is evenwel de zaak nog niet gezond, en wij willen trachten met behulp van den Franschen tekst, die Dr. De Vries nog niet ten dienste stond, de bedorven verzen te herstellen. In den *Ferg.* 38, 36 vlgg., lezen wij:

Unes chauces de fer trelices
A chanchiés premierement.
Apres co le bon heuberc prent,
Si l'a ens en son dos vestu.
U cief li mist l'elme agu
Mesire Gavains li cortois.

Vs. 1071—72 beantwoorden aan de vier eerste verzen van het origineel, waar van geen helm wordt gesproken. Of de uitdrukking: *enen helm aendoen* juist is, valt zeer te betwijfelen. Vs. 1073—74 moeten met de twee laatste verzen overeenkomen. Wij wagen de volgende gissing:

Halsberch *ende twee* cousen van stale
Dede Ferguut ane: het stont hem wale.
Mijn her Gawein *enen helm* hem brochte,
Fergute hine op thovet cnochte.

Wel is waar zijn dan een aantal veranderingen noodig, doch dan beantwoordt het geheel volkomen aan het oorspronkelijke. In vs. 463 komt de uitdrukking voor: *den helm letsen* (fr. *lacer*). Daarbij was de *scacht* of *speer* het laatste dat de gewapende ridder, reeds te paard gezeten, uit de handen van den schildknaap ontving. Verg. over de volgorde der wapening vs. 459—489, en vooral vs. 2322—32.

Die stoute ridder Ferguut.
Enen willicker nemen uut,
Mijn her Gawein, die noit en vant
Sijn genoet in enech lant.
Hine mochte niewer sijn verwonnen:
Bedi willic hem sprijs onnen.
Ferguut was herde wel gereet.
Een groet ors brochtmen hem gheleet,
Dat snel was alse een vogelijn;
Maer hi hadde liever dat sijn.
Een sciltknape herde wise
Brochte heme geleet sijn ors van prise [1]).
Bi den breidele hijt gegreep.
Doe hilt hem sinen stegereep
Mijn her Ywein, een ridder coene.
Hi waerp hem vollec in dartsoene.
Enen vasten scilt, enen dieren,
Haeldemen hem van quartieren [2]).
Ane sinen hals dat hine hinc.
Een ridder heme doe halen ginc
Enen scacht, starc ende groet:
In sijn hant dat hine scoet [3]).
  Ferguut was utermaten blide.
Wel behagedem sijn gesmide
Ende dat ors daer hi op sat:
Hine was noit te gemake bat.
In sinen stegereep hi hem hief:
Waest den orsse leet of lief,

---

1) *Ferg.* 39, 31:

Amené li ont l'auferrant
Des estables, un bon destrier;
Mais onques ne daigna changier
Celui que il ot amené,
Qui estoit au pié del degré.
Uns escuiers va tost aval,
Se li amainne son ceval.

2) *Ferg.* 40, 4:

Un grant escu fort de quartier
Li aportent, et il le prent.

3) *Ferg.* 40, 7:

Es puins li ont la lance mise,
Bien forte et roide a sa devise.

Het moest knielen op den vloer [1]).
„God", sprac die coninc ende swoer,
„Moet scenden Keyen, datti liep oppe
Desen ridder met sinen scoppe,
Bedi hi heeften mi verdreven;
Waer dore hem, hi waer met mi bleven."
Die sot sat daer bi den viere
Ende riep ten coninc lude sciere:
„En meslaet u niet, here,
Want een ridder noit eere
Sagedi eeren meer geschien.
In corten stonden suldi sien
Den ridder van der swarter roken
Sinen scilt ane sinen hals tebroken,
Ende bringen u thoeftcleet ende den horen,
Ende vallen u ten voeten voren" . . . . . [2])
Alse Keye dien sot versteet,
Welna hi van torne spleet.
En haddement niet vertelt in quaden,
Hi hadde den sot int vier gebraden.
Vore den coninc es hi gegaen
Ende loech, of hijt niet hadde verstaen.
  Ferguut ten coninc orlof nam
Ende ane alle sine man.
Te minen her Gawein es hi comen
Ende heft orlof ane hem genomen.
Mijn her Gawein in goeder trouwen
Bevalne sere onser Vrouwen.
Ferguut voer volleke daer of
Ende ruemde sconinx hof.
Ferguut reet met groter vaert,
— Van fierheden scheen hi liebaert [3]) —

---

1) *Ferg.* 40, 12:

Il s'afice sor les estriers
Par si mervillousse fierté
Si que por poi n'a craventé
Le bon ceval sor choi séoit.

2) Hier ontbreken ongetwijfeld enkele verzen, die Keyes toorn in de volgende regels moeten verklaren, en die ook in den *Ferg.* 40, 31 voorkomen:

Mais sachies bien, li senescals,
A grant viute et a grans mals
Li erent torné li mesdit,
Qu'au damoisiel a tort a dit.

3) *Ferg.* 41, 18:

De fierté resanble lion.

Al den dach toter vespertijt.
Sere vernoide hem die tijt.
Een water dat hi liden soude.
Doe sach hi neven enen woude
Enen casteel vast ende groet:
Een groet water daer omme scoet.
Hi quam gereden aen dien casteel,
Die scone was: men hieten Ydeel [1]).
Ene lange brucge hi voer hem vant
Ende enen ridder, die op sine hant
Hilt enen edelen valke diere,
Ende meide hem op die riviere.
Met hem ginc ene joncfrouwe scone:
Hen was so scone onder den trone.
Volmaect hadse die nature:
Noit man sach sulke figure.
Ic wille u seggen die waerheit
Van der joncfrouwen scoenheit.
Hen sal u lieden niet vernoien:
Die niet wille horen, lope met coyen [2]).
Die joncfrouwe hiet Galiene.
Die voere al tlant dore van Aliene,
Hine vonde gene so wel gereit.
In hare was alle hovesscheit.
Si mochte te rechte sijn keyserinne.
Het ware wel recht dat haer die minne
Een deel in dat herte quame,
Ende si te minnen vername.
Waric Venus, die geeft die minne,
Ic ware algeel in haren sinne:
Sine mochte niet sijn bet dan in hare.
Si heeft grauwc ogen ende clare [3]),
Brune wintbrauwen, gheoget reine,

Vs. 1162 rivire. — 1167—68 *en* 1169—70 *in het Hs. in omgekeerde volgorde.*

1) *Ferg.* 41, 33:

Qui estoit apielés *Lidel*,

doch bij *A: Idel.*

2) *Ferg.* 42, 11:

Ne fac pas ensi con cil font
Qui vont mentant c'a tot le mont
En anuie, co sachies bien.

3) *Ferg.* 42, 32:

Et a les iols *vers* et rians
Et les sorchius un poi brunes,
Non pas trop grans, mais petites.

In vs. 1183 leze men: *gheboget.* Zie *Taal- en Ltb.* I, 154.

Niet te groet, te maten cleine.
Tforhoeft upheven ende slecht,
Haer ansichte lanc ende recht,
Wit alse een snee, te poente roet:
Een mochter hem in besien ter noet [1]).
Die lippen roet, den mont nauwe,
Vele soeter dan enech dauwe.
Haer tande clene, wit, nagestaen [2]);
Haer adem roec als galigaen.
Over die scouderen was si smal
Ende wel gescepen overal.
Haer aerme lanc, cleine witte hande:
Scoenre wijf noit man bekande.
Hens niemen diese volprisen mochte,
Want nature al haer gedochte
Dede ane hare doe si was geboren,
Daer si hondert ane verloren.
Galiene ginc met haren oem,
Si nam sijns goeden goem.
Ferguut hi groete seere
Die joncfrouwe ende dien here,
Ende bat herberge dien nacht.
Die goede man was wel bedacht
Ende seide: „Vrient, willecome moeti sijn.
Ghi selt wel te ghemake sijn;
Men sal u wel doen u ghevoech,
U paert sal orscorens hebben gnoech."
Ferguut den here wel verstoet.
Doe beitte hi ende maecte hem te voet.
Galiene vollijc gegreep
Ende hilt heme sinen stegereep.
Ferguut waest leet in sijn gedochte,
Want nature noit en wrochte
Scoenre wijf dan Galienen.
Sijn wert wijsdem datti altenen
Vrouwen ende joncfrouwen ere dade,
Ende hi volchde sinen rade [3]).

1) *Ferg.* 43, 7:

En li se péust on mirer
Conme en un miroir sans redot.

2) *Ferg.* 43, 14:

Les dens petis, pers paringal.

3) *Ferg.* 44, 20:

Mais a Fergus forment en poise
Por cho qu'il li voloit porter

Die joncfrouwe nam hi bi der hant,
Ende si heme weder; doe quam een serian
Ende dede hem sine wapine uut.
In een bliaut bleef Fergunt
Al bloet staende van sindale:
Hi was gescepen herde wale.
Die joncfrouwe wel sere besach
Dien ridder, dien si wale mach.
Wel bequam hare sijn gelaet.
Die minne versiet wel ende verstaet
Dat tijt ware datsi in haer qùame,
Ende si te minnen vername.
Si sette een scicht in haren boge,
Ende scoet der joncfrouwen dore doghe
In therte so diep, hem conste verdriven
Noit meester; het moeste met haer bliven.
In wil niet dats mi yemen veronste
Dat ic seide, dat Minne conste
Scichte schieten of quarele [1]).
Al ware een man in enen castele
Dorewapent met ysere ofte met stale,
Si dorescoten met haren strale [2]).
Die Minne es soe ghetrahijnt,
Hare scichte sijn soe ghefenijnt,
Wien si scietet, wijf of man,
Dat hijs genesen niet en can.
Dit scicht die scone binnen heeft;
Si salt dragen den dach datsi leeft.

Vs. 1240 in III c. — 1247 heft. — 1248 left.

Grant reverence et honnerer,
Si com nature li mostroit.
Qu'autre doctrine n'en avoit
Fors itant con li ensigna
Li cambrelens qui l'herberga.

1) *Ferg.* 45, 27:

Et se de co nus me reprent,
Que j'aie mesdit ne mesfait
Por co que di que Amors trait
D'arbaleste ne d'arc manier,
J'en prouverai aucun cuider
Que on le devra créanter.

2) *Ferg.* 45, 37:

Contre ses cols ne puet garir
Nus hom, tant soit *en forte tor.*

Zie *Taalg.* IX, 179.

Galiene sere versucht.
Si decket sere, want si vrucht
Dats haer oem mach werden in inne,
Datsi ten ridderwaert draget minne.
Enen bonten mantel ter vaert
Brochtmen hem ende dede op sijn paert [1].
Men hevet gewreven ende geconreit,
Die crebbe vol evenen vore hem geleit.
Dors ginc eten sere ende vast.
Nu peinsde die waert omme sinen gast,
Ende Ferguut doet dat hi gheert,
Want sinen orsse niet en deert.
In die zale sijn si gegaen.
Galiene was ghevaen
Met minnen, die sere ontsiet
Haren oem, maer hine merkes niet.
Enen pellen ginc men daer spreden,
Daer si op saten onder hen beden,
Ferguut ende die joncfrouwe [2],
Diene minde met goeder trouwe.
Sine dorste hem gewagen niet,
Want si die onnere ontsiet.
Die riddere hare noit wort en seide:
Dus satense ende swegen beide,
Datmen ene grote mile
Mochte hebben gegaen die wile.
Si en dorste no hi en conste mede [3]:
Daer omme die tale bleef tier stede.
Men hietse dwaen ende gaen eten;
Si dwoegen ende sijn geseten.
Men brochte hem spisen gnoech
Ende van wine haer gevoech.
Si aten ende men hiet opdoen.
Doe quam gelopen een garsoen

Vs. 1259 ghert.

1) *Ferg.* 46, 23:

L'autres des escuiers a pris
En sa main le ceval de pris.
Droit a une estable l'enmainne.

2) *Ferg.* 47, 5:

Asis se sont desor lor lis
Fergus et la pucele ensamble.

3) *Ferg.* 47, 15:

Cil ne sot, ne cele n'osa.

Ende dede op dat ammelaken.
Van wilden dieren ende van draken
So was die tafle gehouwen.
Ic wane men in der Dunouwen
Tafle en vonde so wel gewrocht:
Diese makede was wel bedocht.
Men deetse op ende die scragen [1]).
Die wert ginc Ferguut vragen,
Wanen hi quame, wat hi sochte.
Ferguut seit heme, die niet en roehte
Te liegene, hoe hi te hove quam,
Ende hoe hi sine wapine nam,
Ende hoe hem her Keye liep oppe
In die zale met sinen scoppe.
Daerna teldi hem te waren,
Hoe hi ter roken wilde varen,
Den wimpel halen ende den horen.
„Comt mi die swarte ridder te voren,
Ic segt u wel alsonder faelgie,
Ic sal hem leveren battaelgie.
Magicken verwinnen ende matten,
Ic sal sijn hoeft diere scatten."
  Die goede man wel verstoet
Dat Ferguut hadde stouten moet.
Het was heme utermaten leet,
Dat hi die aventure anegeet,
Ende seide: „Lieve jongelinc,
Niet lief en hadde u die coninc,
Die u sende in dese avonture,
Die menegen man es worden sure.
Nieman en mach danen comen.
Die ridder heft menegen tlijf genomen:
So sal hi u, gi selter sterven.
Hi sal een hoeft meer moeten kerven.
Ic rade u wel dat gijs ontbert,
Ende ghi ter roken niet en vaert.
Laetse den duvel volen gaen!
Ghi hebt ene sotheit onderstaen:
Die swarte ridder es so fel,

1) Vs. 1281—89, bij *Ferg.* 47, 25 alleen:

Quant ont ases sis au mengier,
Qui molt fu biaus et convenables,
Li vallet ostèrent les tables
Qui totes erent d'ebenus.

Hi nemt u thoeft, dat wetic wel.
Si hebben hier gesocht den horen,
Diere haer leven omme verloren.
Hens ridder in die werelt gheen
Die name heeft jegen hem twee sleen [1])."
Ferguut verstont wel sinen wert.
Hi was blide ende onververt,
Ende sprac: „Lieve here, en segt nemmeer,
Ic en weter ghenen andren keer.
Groet wint gesit met clenen regene:
Die hem vervaert berghe hem in devene [2]).
Ic sal der liebardinnen simple
Den horen nemen ende den wimple.
Lieve her wert, en raet mi niet,
Dat ic minen scilt, die gi siet,
Aldus geel te hove drage [3]):
Men maecte van mi ene sage;
Mijn her Key hilt met mi sijn spod:
Hi hadde rechte, also help mi God!
Mijn lijf omme den horen verdwijnt [4])."
Alse die wert hort dat hi hem pijnt
Om niet, dat hi den ridder bat,
Hi sprac: „Vrient, ic en seit niet opdat,
Dat u soude wesen quaet.
Nu doet dat u in therte staet.
Ghi sijt in avonturen groet:
God moet u bringen uter noet!"
  Alsi dus saten ende spraken,
So ghincmen die bedden maken.
Een knape quam ende hiet opstaen
Die heren ende slapen gaen.

Vs. 1337 Adus.

---

1) *Ferg.* 48, 31:

Al monde n'a nul chevalier
Qui contre lui s'ost mais drecier.

2) *Ferg.* 48, 37:

Grans vens ciet mais a poi de pluie.
Qui ara paor, si s'en fuie!

3) *Ferg.* 49, 4:

Sire ostes, ne me loes mie
Que j'en porc ma targe flourie
Si entire con le vées.

4) *Ferg.* 49, 10:

Mius vel morir que je n'i aille.

Fergunt stont op, dien sere vaect
Vollec hi hem te bedde maect.
Doe gingensi alle gader slapen.
Die joncfrouwe lach in vroewaken [1],
Die te Ferragute hadde haer gepeins.
Si keerde hare hier ende gheins,
Sine wiste watsi seggen mochte;
Si verscoet dicke ende versochte [2].
„O wi Fergute, wel soete amijs!
Dat ic nu doge hoe lettel wettijs.
Amijs, wat seggic? sottinne,
Ic en sagen noit dan heden hier inne.
Arger ben ic dan een dief,
Dat ic den genen wille hebben lief,
Die ic noit en sach meer dan heden
Noch en sprac in eneger steden.
Morgen so sal hi orlof
Betide nemen ende rumen thof.
Dan sal hi nemmer van mi weten,
Saen sal hi mijns vergeten.
In weet hoes hem gedinken mochte.
Dade hi altenen in sijn gedochte,
Daer hi quame, alle joncfrouwen,
Het ware heme quaet te minen trouwen [3].
Hi vaert tilec wech metten dage.
Hoe sal hi geweten mine clage,
Hoe wel dat icken minnen mach:
Hi sal mi geven den doetslach.
Wisti dat ic in selken vare
In allen stonden dore hem ware,
Hine dade nemmer die dorperheide,
Dat hi mi sine minne ontseide.
Secgict hem niet, hine weet nommer:
Wi seggict hem, ic segge mi commer

Vs. 1377 tielec.

---

1) *Ferg.* 49, 23:

Mais la pucele o le vis cler
Ne pot reposer cele nuit.

2) *Ferg.* 49, 29:

Souvent tresaut, souvent soupire.

3) *Ferg.* 50, 10:

Car il ne puet estre ne doit,
Qu'il face en tos les lius amie
U il prendre herbergerie.

Waer soudic nemen die gedachte?
Ic soude onneren mijn geslachte [1]).
Ic lage mi liever in die doetkiste
Dan hijt van minen monde wiste.
Wat doe ic dan? ic sal wech vlien;
Om enen andren sal ic spien;
In willen sien in al mijn leven.
Mijn vader wille mi emmer geven
Enen hogen prinche, enen coninc,
Vele scoenre dan desen jongelinc.
Ay scoenre, wat hebbic geseit?
So sconen ware mi onghereit,
Want niewer sijn ghenoet es [2]).
Wiste hi doch hoet met mi es,
Ende icken lachterde so sere,
Hine minde mi nemmere;
Want hine mint mi groet no clene [3]).
Gisteren so sat hi bi mi allene:
Hine sprac te mi waert noit en twint;
Dat haddi, haddi mi ghemint.
Ic wane hijs niet togen en can.
Wat soudic minnen selken man?
Morgen vroe, alst sal graken,
Sal hi hem betide wech maken:
Hier en blijft niet, sine scoenheit
So sal mi sijn onghereit.
Sine scoenheit, wat bestaetsi mi?
Waer omme spreke ic, ende twi
Sal icse heme nemen ende sine cracht?
Neen ic, bi der goeder nacht,
Mi ware leet sine mesquame:

Vs. 1412 sal hi mi.

---

1) *Ferg.* 50, 22:

Ja nel saura, se ne li di.
Jel die? or ai ge dit folage.
Dont honniroie mon lignage.

2) *Ferg.* 30, 33:

Plus biel? or ai ge dit folie.
Il n'a pas voir dusqu'a Pavie
Plus biel de lui ne mius adroit.

3) *Ferg.* 51, 2:

Amer? ne tant ne quant ne m'aimme.

Ic gave heme eer dan ic hem name [1]"
Dus leit die joncfrouwe in pinen.
Si versucht sere ende waent verdwinen.
Die minne dat spel haer leert.
Menechfout si hare opt bedde keert.
Dus gelt die Minne achter lande
Den ridder haer saut menegerhande.
Der joncfrouwe heft sijs oec gegeven [2]:
Sine werdes quite in al haer leven.
Het was hare utermaten leet,
Datter Ferguut niet af en weet.
Si hadde sochter die pine gehouden,
Hadde die ridder geweest vergouden:
Bedi hadsijs te meerren pant [3].
In haren rade datsi vant,
Datsi van den bedde wille opstaen
Ende tote Fergute gaen,
Die tote hare niet een twint
En peinst, no weet dat sine mint.
Si stac ane haer hemde sidijn
Ende ene pelse hermerijn.
Stillekine es si gegaen
Toter cameren ende heftse ondaen.
Al met ghemake ginc si vort [4]:

1) *Ferg.* 51, 13:

Demain quant de ci partira,
Sa biautés ne remainra mie:
Ancois li fera compaignie.
Et ce a moi qu'en apartient?
Joli vel tolir, se devient,
Sa biauté et son hardiment,
Non ferai ja, par saint Vincent!
N'en ai talent: ains l'acroistroie,
Se la poissance en avoie.

2) *Ferg.* 51, 30:

Fels sodées et tels loiers
Rent Amors a ses chevaliers
Qu'il a de privée mainnie.
La pucele en a bien païe.

3) *Ferg.* 51, 37:

Mais de tant li va malement,
Que ele est tot sole plaïe
Et sole en sofre la hascie.
De tant li fait il ases pis.

4) *Ferg.* 52, 16:

A l'uis de la chanbre erranment
Vint bielement tot pas sor pas.

Haer ware leet, haddement gehort.
Toten bedde datsi quam,
Ferguut si slapende vernam.
Si stont al pensende een lanc stic.
„Wacharme!" seitsi, „wat salic
Ten ridder secgen alse hi ontwaect?"
Welnaer hadsi haer weder gemaect
Ten bedde daer si lach te voren,
Maer die Minne riet [1]) hare in doren,
Dat sine wecte liselike,
Den ridder, ende seide hem hastelike
Algader hoet met haer stoet ende ware.
Galiene was in vare,
Dat sijt den ridder soude gewagen.
Die minne gincse weder jagen,
Ende riet hare datsi haren moet
Den ridder ondecte ende hoet haer stoet.
Hen es dorper negeen, so fine
Hem en soude ontfarmen haer pine [2]),
Die si dogede, die joncfrouwe.
Si wranc haer hande met groten rouwe,
Ende si versuchte ende weende sere,
Want het dochte hare grote onnere.
Op sine herte tintelde hare hant.
Ferguut ontwakede altehant,
Ende vant knielen Galienen
Vor hem ende sere wenen.
Ferguut gegreepse herde saen
Ende seide: „Joncfrouwe, gi sijt gevaen!
Segt mi, wat soekedi hier nu?"
Galiene sprac: „Ic come hier tu,
Lief, u minne heft mi ghevaen.
Ghine troest mi, si sal mi verslaen.
U minne doet mi groten toren.
Al mine herte hebbic verloren,
Die hier tote u quam gevaren;
Waer es soe, lief? wijstse mi, caren.

1) De dichter zal wel geschreven hebben: *ruent*, d. i. fluistert. Verg. *Ferg.* 52, 26: Amours li *dist.*

2) Eene in 't Mnl. zeer gewone constructie, waarvan de zin is: „Er is geen dorper, of, zóó schoon een meisje, hij zou zich ontfermen over haar leed." Zie Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 54.

Geeft mi mijn herte, soe doedi wel. [1])"
Ferguut sprac: „Houdi u spel?
Joncfrouwe, in sach u herte nie.
Sine quam hier niet; in segt, bedie
Haddicse, ic en gavese u niet;
Ic en sachse nie, joncfrouwe, vliet [2])!" —
„Ay! her ridder, en secges nemmeer.
Ghi hebt mijn herte, gi doet mi seer.
Ghi hebter qualijc omme gesien,
Dat gi mi wech hetet vlien:
Si es tuwen dienste lude ende stille [3]).
Ghi moget met mi doen uwen wille;
Ic en werde nemmer blide
Sonder u in enegen tide.
Om u ben ic in groter noet:
Ghi hebt mijn leven ende mijn doet."
Al lachende so sprac Ferguut:
„Joncfrouwe, omme ander dinc ben ic uut,
Dan omme dusdane saken, comen:
Ene battaelgie hebbic genomen,
Die ic emmer voldoen moet.
Joncfrouwe, gevalse mi goet,
Tote u salic weder keren.
Dan suldi mi te minnen leren:
Mine minne sal u sijn gereet
Ende al dat ic mach doen, Godweet!
Maer ic bidde dat gi mi verste geft,
Tes mi die ridder gesproken heft,
Dien men heet van der roken swert,
Hoe sere dat mi te pinen wert;
Want in weet ghene keyserinne,
Dier ic orlovede mine minne,

---

1) *Ferg.* 53, 15:

Mon cuer ai perdu, se ne truis
Qui me die qu'est devenus.
Rendes le moi, vostre merchi.

2) *Ferg.* 53, 21:

Je nel retenroie a nul fuer,
Se je l'avoie en ma baillie.
Mais sacies que je ne l'ai mie.

3) *Ferg.* 53, 26:

Por coi n'en aves garde prise,
Quant il est tos en vo service.

Vore dat ic hebbe verwonnen
Den ridder, wils mi God onnen."
  Alse dit die joncfrouwe versiet,
Hastelike si danen sciet.
Op hare bedde es si saen gegaen.
Si was met groten sere bevaen;
Si scaemde hare utermaten sere,
Dat si op minne ten jonchere
Ginc, diese haer ontseit heft.
Hare rouwet sere datsi left.
Si hilt hare selven over quaet,
Datsi noit dede die overdaet.
Ene wile seitsoe, si soude haer herten:
Soe soude si comen uter smerten [1]).
Ene anderwaerf in haren sinne
Seitsoe, dat haer noit wijf om minne
In haer geslachte tleven nam [2]):
Sine souts niet doen, al was si gram.
Doe seitsoe: „Morgen vroe alst daget
Soe willic oec varen ter jaget
Te minen vader sonder orlof [3]):
Ic wille der minnen comen of."
  Binnen dien dat dus gemict
Die joncfrouwe, quam die dach gescrict [4])
In die sale: het was claer daer uut.
Hastelike wart op Ferguut,
Hi wilde sine wapine anedoen.

---

1) *Ferg.* 55, 1:

Une eure dist que *s'ocirra*,
Si serra sa dolors finie.

2) *Ferg.* 55, 5:

Onques feme de son lingnage
Ne s'ocist onques por amor.

3) *Ferg.* 55, 7:

Après dist que demain au jor
Sans congié de cort partira,
Que ja ses oncles nel sara.
Si s'en ira en Lodian,
Que ja avoit passé un an
Que n'avoit esté chies son pere.

4) *Ferg.* 55, 18:

En cest pensé itant sejorne
Que l'aube *pert* et si ajorne.

Over *scricken*, komen, binnenschieten, zie Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 106.

Doe brochse voer hem een garsoen.
Hi was gewapint ghereet.
Men brochte sijn ors vor hem geleet;
Hi spranc vollijc in dat gesmide.
Sijn ors was utermaten blide.
Te sinen waert nam hi orlof
Ende seide, hi wilde rumen thof.
Ende daerna ane die joncfrouwe,
Die stont bevaen met groten rouwe.
Doe ruemdi die jegenode.
Tors liep wech, en deet niet node.
  Sijn wert wijsdem dien pat
Ter roken wert; sere hi hem bat,
Oft hi van den wige heft die ere,
Dat hi te heme weder kere.
Ferguut sprac: „Here, u gebot
Sal ic doen, wille mi helpen God.
Hebbic dien horen ende thoeftcleet,
Ic sal tote u comen gereet."
  Doe sciet Ferguut van sinen wert
Ende reet vaste ter roken wert.
Ane dende van enen groten woude
Ghemoetti liede: hi vragedem houde
Om den wech ter swerter roken.
Si hebben hastelijc gesproken:
„Here, gi sijt opten wech wel,
Gi selt vinden den ridder fel.
Wildi die avonture anegaen,
Ic wane hi u te doet sal slaen."
Ferguut was te hem selven wale,
Ende reet berge ende dale
Soe verre dat hi die roke sach.
Hen was niet hoge op dien dach.
Die roke was herde slecht,
Si stont in die wolken gerecht.

1) *Ferg.* 56, 21:

A tant chevauchié que il voit
Une montaigne qui paroit,
Qui jusqu'as nues avenoit
Et qui tot le ciel sostenoit.
N'il n'a el mont beste vivant,
Tant soit legiere ne rampant,
Qui en cel mont péust monter,
Se n'éust eles por voler.

Ens dier ter werelt so licht,
Dat soude upclimmen die roke slicht,
Hen ware dat hadde vlederike.
Die roke was swert ende eiselike;
Want wilen eer een gygant
Hi hieu hare ane den enen cant
Een padelkijn tote in den tsop,
Daer en mach geen perd op:
Een man mochter op gaen te voet.
Dies droefde Ferguut in sinen moet,
Hine weet wat doen met sinen wrene,
Hine canne gebinden ane die stene.
Tors dede heme groten toren:
Laet hijt staen, het es verloren.
Te woudewaert reet hi mettien,
Enen olivier heft hi versien:
Hier in die werelt en es so scone.
Daer waren die ridders ane gewone,
Alsi die avonture sochten [1],
Dat sire hare orsse ane knochten.
Ferguut ghincker tsine ane knopen,
Eer hi woude danen lopen.
Sinen scilt ende sinen scacht
Laet hire: hi es wel bedacht.
Haestelike clemt hi daer naer
Ter roken op, tswert al baer.
Sijn ors duchti meer sonder faelgie
Te verliesen dan die battaelgie.
Hi clam op met groter pine
Ende droech al an sine wapine,
Die hem harde sere weget.
Dicwile dat hi sneft ende treget,
So dat hi achterwaert gleet [2];
Ne maer ane die bramen wreet
Sloech hi sijn hant, diere vele sijn,
Die hangen op dat padelkijn.
Met groter pinen clam hi boven:

Vs. 1574 di r. — 1591 avonturen.

1) *Ferg.* 57, 18:

Qui *cele aventure* queroient.

2) *Ferg.* 57, 33:

Et souvent li failloit li piés,
Souvent chaoit a genillons.

Dicke viel hi over die ellenbogen.
Sere moede was die jonchere,
Hine hadde een let, en swoer hem sere [1]).
Een lettelkijn so sat hi neder,
Ende sach dicke vort ende weder:
Hi sach Ingelant ende Cornualgie.
Algader hout hijt over falgie,
Datmen heme heft te hove geseit,
Om dat hi daer niet en vant gereit
Den liebaert in midden den woch;
Maer hi salne soeken noch
Eer hine vint een stickelkijn [2]).
Hi was in een capelkijn
Van maerbelstenen al gehouwen:
Men mochte gene dierre scouwen.
Die porte was van yvore
Gewrocht herde wel ter core;
Die inganc was vergult roet [3]).
Daer voren stont een dorper groet.
Die dorpere was van metale
Ghemaect, ende hi hilt van stale
Enen hamer in sine hant.
En es so stout ridder int lant,
Soudi dien man anesien,
Ic wane dat hi soude vlien.
Hi scheen leven, ende wilde slaen
Den ghenen diere in wilde gaen;
Maer hine mach hem niet verporren.
Hi was gemaect dat niemen dorren
Soude comen der capellen voren,
Noch halen dien wimpel ende dien horen.
Het deden maken een gygant,
Die daer wilen woende int lant.
In die capelle es die liebaert
In allen stonden onvervaert;

Vs. 1612 let niet en. — 1624 diere.

---

1) *Ferg.* 58, 5:

Dont n'ot membre, ne li dolust.

2) *Ferg.* 58, 16:

Mais pieca ains que il le voie
L'ara il quis et recercié.

3) *Ferg.* 58, 25:

Et l'uissure fu sororée.

Want hine heft geen lijf,
No huut, no haer, maer hi es stijf,
Gehouwen van witten yvoren [1]).
Hi heft dat hoeftcleet ende dien horen
Vaste ane sinen hals gehangen.
So vele heft hi al ommegegangen,
Dat hi ter capellen quam an
Ende sach dien eyseliken man.
Ferguut een stic stille staet
Ende peinst datti sal nemen raet,
Ende vragen dien man, of hi iet weet
Dien horen ende dat hoetcleet.
Toten dorpere es hi comen
Ende seide: „Vrient, hefstu iet vernomen
Dien liebart, die hout den horen?
In cans niet vinden, hi doet mi toren."
Die dorpre staet stille ende rust:
Te spreken hem niet wel en lust.
Het wonderde Fergute sere,
Dat hi niet en sprac, die here.
Anderwerf sal hijs hem vragen.
„Vrient", seit hi, „dat di God moet dagen,
Wijst mi den horen ende thoeftcleet:
In caens vinden, dats mi leet."
Die dorpere echt niet en sprac.
Ferguut niet wel en lac [2])
Ende hi wert gram ende seide: „Her dief,
Ghine scijnt mi niet hebben lief;
Want ghine wilt jegen mi niet spreken."
Enen steen heft hi begrepen
Ende seide: „Her dief, sidi verdoeft?
Ic sal u werpen in u hoeft."
Maer hine dorste hem niet comen naer,
Want hi ontsach den hamer swaer,
Die hi in sine hant hilt.
Ferguut en hadde genen scilt,
Daer hi den slach mochte ontfaen,

---

1) *Ferg.* 59, 17:

ains est tot blanc,
D'ivoire entaillié gentement.

2 *Ferg.* 60, 8:

A poi que n'a le sens dervé
Fergus d'ire et de mautalent.

Het Mnl. is duister, misschien bedorven.

Ofne die dorpre wilde slaen.
Bedi ontriet hi hem [1]; nochtan
So warp hi den groten man
So sere, dat hi heme sinen aerm brac.
Die hamer gaf enen crac
Daer hi neder viel op derde.
Ferguut liep toe met sinen swerde,
Met beiden handen hine slaet;
Maer die dorpre al stille staet.
Doe scaemdi hem ende trac achter;
Het dochtem herde groet lachter,
Dat hi den man, die niet en left,
So menegen slach gegeven heft.
Hine wilde omme gene dinc,
Dat het wiste die coninc:
Mach hi, hi salt helen wel.
Doe tart hi vort in die capel
Ende sach den liebaert waer hi stoet,
Die ane sinen hals den horen goet
Hilt ende dat hoetcleet.
Dit en was Fergute niet leet:
Hine was noyt eer so blide
Als hi was op dien tide.
Ten liebaerde hi sere ran,
Horen ende hoeftcleet hi hem nam.
Uter capellen hi vollec ghinc,
Want hine sochte el gene dinc.
Drie waerf soe blies hi den horen:
Vijf milen verre mochtmen horen.
Men kinde int lant den horen wale.
Si spraken alle ene tale
Ende seiden: „Wie es die keytijf,
Die verliesen wil sijn lijf
Ende op die roke es comen?
Hi hadde dien horen bet genomen
Ende gegaen siere straten;
Want hi mach daer sijn leven laten.
Haddi gekint den horen wel
Ende den swarten ridder fel,
Die menegen ridder heft geleert
Sijn spel, hine waer niet gekeert."

---

1) *Ferg.* 60, 21:

Por ce *se dote.*

Alle dregen si Ferguut sere [1]).
Si ontrieden den swerten here,
Dat hine soude te doet slaen:
En consten noit man wederstaen.
Des en was Ferguut niet ververt.
Hi waende wel te hove wert
Sijn gevaren sonder gevecht,
Ende ginc neder die roke recht.
Den olivier heft hi saen vonden,
Daer sijn ors ane was gebonden.
Hi sprancker op ende hads gere,
Ende nam den scilt ende sijn spere
Ende riep: „Waer es die ridder bleven,
Die mi nemen soude mijn leven?
Hi come hier, al waerre vive!
In vlie heme niet, bi minen live."
Binnen dien dat hi dese word
Gesproken heft, heft hi verhord
Sulc een ghedrusch in dat woud,
Al ware alt wilt, jonc ende oud,
Van den foreeste in I zele [2]),
En mochte gerusschen niet so vele.
Onder dien boem hilt Ferguut,
Groet so hordi dat geluut.
Hi peinsde dat ware jacht [3]).

---

1) Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 187 vlgg., wil hier lezen: Alle dregen si *Ferguuts* sere (in het Hs. staat bloot de aanvangsletter *F*), en verklaart dit: Alle waren zeer *bezorgd*, zeer *bekommerd* over F. *Dregen* zou zijn een imperf. van een ww. *dri(h)en* of *drigen*, *dreech*, *dregen*, *gedregen*, got. *threihan*, *ϑλίβειν*, *comprimere*, *tribulare*, in den Statenb. *verdringen*, *verdrukken*, in overdrachtelijken zin *benauwen*, en als onz. ww. opgevat, *zich benauwd* of *beangstigd maken*, *bezorgd zijn*. Hoe uitstekend deze beteekenis in den zin ook zou passen, de verklaring wordt weersproken door het origineel, waar men leest, 61, 35:

Tuit *manecoient* durement
Fergus sans ce que ne li veulent
Nul mal.

2) Hoogstwaarschijnlijk zal men hier moeten lezen: *in rivele*, in bronswoede. Zie Dr. De Vries in den *Taal- en Ltb.* I, 155 vlgg., en verg. *Ferg.* 62, 21:

Et faisoit tel noisse et tel bruit,
Con se trestout li cerf *en ruit*
De la forest i asanblaissent,
Ja grinnor noisse ne menaissent.

3) *Ferg.* 62, 26:

car il cuida
Que venu fuissent chevalier
Iluec en la forest *cacier*.

Doe so heft hijs heme bedacht,
Ende hilt onder den olivier.
Doe sach hi blakende alse een vier
Den ridder: het sceen een viant,
Hine hadde niet wits dan den tant [1].
Het was al swert dat hi hadde ane,
Wel geleec hi Baerlebane [2].
Sijn ors was swert alse aterment.
Hi quam seerre dan vliecht die went,
Ende sach Ferguut onder den olivier,
Ende riep: „Her dief, vule pautenier!
Wie bestu die draechs minen horen?
Dat hoeft hevestu verloren!
Bestu ridder uut Almaengie
Ofte van den hove van Bertaengie?
Heeft die coninc di hier ghesant?
Hets jammer dat hi hout lant [3].
Twine ware hi selve hier comen
Ende hadde den horen genomen?
Hi sent hier emmer sine keitive,
Die hi wille roven van den live,
Alse hise nemmer en wille houden.
Hare miede hebbic hem saen vergouden.
Waer omme quam hier niet Gawein,
Lanceloet, Herec ofte Ywein,
Ofte Sagremort, die sere es vernaemt,
Ende Pertsevale, die goet wesen waent [4])
Ofte Artur selve, die galgenere?
Bringe twintich ridders met hem heere,
Ofte al sijn heer, eer hijt laet:
Hi es quaet dat hi mi so ontraet [5])!
Dore heme willic doen so vele:

Vs. 1754 Baerbelane. — 1756 sere.

---

1) *Ferg.* 62, 36:

Et n'ot de blanc fors que *le dent.*

2) Zie Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 10 vlgg.

3) *Ferg.* 63, 10:

Il n'est pas dignes d'estre rois.

4) Over het onzuivere rijm zie de aant. bij vs. 750.

5) *Ferg.* 63, 24:

U li mauvais rois, li laniers,
O lui amaint vint chevaliers .
U, se il voloit, s'ost trestote!
Molt es mauvais qui tant me doute.

Ic wille hem morgen in die zele
Senden bi enen quaden knecht
U hoeft op enen stoc gerecht;
Dat salic doen omme sinen lachter:
Ghi waert bat bleven achter."
  Ferguut horde den ridder swart,
Harde tornech dat hi wart;
Want het hem harde sere dert,
Dat hi den coninc so onwert
Heft ende algader sijn here.
Hine prijst hem niet wert ene pere,
Ensi dat hi wreket sconinx lachter [1].
Hi hiet den ridder trecken achter,
Sinen scilt hi embrachiert [2],
Ten ridderwaert hi verlaisiert.
Die swerte liet themwaert lopen:
Deen van hem tween maget wel becopen;
Elc deder toe sine macht [3].
Ferguut brinct gherecht den scacht
Ende stac den ridder in die borst vore;
Scilt ende halsberch stac hi hem dore,
Dat tyser hem bi der siden leet,
Newaer het hem niet en sneet.
Die swerte Ferguut weder stac,
Sinen scilt hi heme ontwee brac,
Ende sinen halsberch heft hi dorsneden.
Al dorentore so es leden
Die scacht een vademe, na minen waen;
Maer hine heft heme niet sere gedaen [4].
Doe sprac die ridder te Fergute:
„Ridder, wat sochti hier ute?
Men sal u hoeft te hove dragen,

Vs. 1793 hi hem brachiert. — 1800 hi *ontbr.*

---

1) *Ferg.* 64, 2:

Or ne se prisse deus boutons,
Se il ne puet le roi vengier.

2) Zie Dr. De Vries, *Taalzuiv.* 164.

3) *Ferg.* 65, 11:

S'i metent totes lor vertus.

4) *Ferg.* 64, 21:

Par deriere li est passée
La lance une aune mesurée;
Mais en car ne le tocha mie.

Ghine moget niet onstaen mire slagen [1]).
Uwe halsberch en hevet gene were:
Ic stekene dore met minen spere
Ene vademe bi uwer blotere siden.
Die lemle en wilde u niet sniden,
Si was hovesch, bi mire trouwe!"
  Ferguut horet ende hadde rouwe,
Ende seide: „Ridder, verstaet wel:
Met uwer tale, gine doet mi el,
En mogedi mi verwinnen niet [2]).
Wat windi daer ane, of ghi siet
Dore minen halsberch een gat?
Ic wanic u gerakede bat:
Ghi gevoelt mijn yser cout.
Die duvel hi was u wel hout,
Dat het u niet en hadde doet."
Elc doe van hem besiden schoet,
Hare scachte si vernamen,
Sere si weder te gader quamen.
Si saten vaste in haer gereide:
Si waren goede ridders beide,
Datsi daer ute niet en vielen.
Haer orsse moesten op derde knielen.
Ferguut stac den riddere wel:
Scilt no halsberch meer dan een vel
Sone halp den ridder niet;
Want dore den lichame sinen spiet
Hi welna ene elle stac.
Die scacht binnen den ridder brac [3]).
Die swerte en scheen twint ververt,
Ende sat als een diet niet en dert
Dat die scacht binnen hem hilt;
Ende hi stac Ferguut op den scilt
Soe sere, dat hine cloef te hant,
Den groten scacht, tote in die hant,

---

1) Vs. 1810—12, bij *Ferg.* 64, 26:

Vasal, vos ne pories garir
A mes cols en nule maniere.

2) *Ferg.* 64, 37:

Cuidies vaincre par ranpronier?

3) *Ferg.* 65, 19:

Car l'alimelle de l'espié
Li a ens el cors enbatue,
Que d'autre part est fors issue,
Et la lance frainst et brissa.

Ende ontwee es hi gebroken [1]).
Ferguut versiet ende heft gesproken:
„Ridder, gi hadt wel te doede
Latens: u bloet es al groene.
Een niewe meester dat u liet,
En dinct mi, die adere niet.
Die adere en loept niet so vlugge,
Ghi bloet achter uwen rugge.
Ic wane, hi u liet te sinen spele.
Houdet op, en lates niet te vele [2]).
Her ridder, hout wel minen spere
In uwen lichame, het doet u dere.
U felheit sal u te na gaen,
Ic sal u thoeft afslaen."
Het was den ridder herde leit
Dat Ferguut so vele seit,
Ende wart up fier alse een liebaert.
Dapperlike trac hi tswaert
Ende es tote Fergute comen.
Ferguut heftene vernomen
Ende trac tswaert sonder faelgie.
Hedenmeer wert die batalie

Vs. 1863 wart u (*de* p *is in de pen gebleven*). — 1864 tswert.

---

1) *Ferg.* 65, 27:

Desor la targe painte a flor
Va ferir Fergus tot de plain.
La lanche dusques en la main
Li est pechoie et fendue.

2) *Ferg.* 65, 33:

Mestier avies or de saignier:
Jel voi molt bien a vostre sanc,
Qui pert deseur cel hauberc blanc.
Il sainne trop, gardes vos viaus!
Car li sainnieres est nouvials,
Si ne sot pas coissir la vaine.
Je criem que vos n'en aies painne
Et dolor de ceste sainnie.
Je cuic que vainne i a trenchie:
S'eussies mestier d'estancier.

erwijl in het origineel gespot wordt met de onervarenheid van den meester, die een verkeerde ader heeft getroffen, staat in onzen tekst juist het omgekeerde, en gaat de geheele bittere ironie verloren. Misschien zijn vs. 1852—53 bedorven en aldus te verbeteren:

Een niewe meester dat u liet;
Hine coes die *rechte* adere niet.
Die adere *si* loept *vele te* vlugge.

Tusschen hen tween sterc ende groet.
Hen waren noit ridders haer genoet,
Het schenen beide twee liebarde.
Elc sloech andren metten swarde
Van haren helmen grote stucken,
Dat si op hare aertsoene bucken.
Noit smet bet slach hilt,
Dan si twee, op een anebilt.
Van haren slagen waren si milde,
In sticken liggen hare scilde.
Sine waren nemmermeer versceiden
In hare leven tusschen hem beiden,
— Elc hadde andren doet geslegen —
Maer die ridder heft verdreghen
Sijn swert ende sloecht intween [1].
Op sine herte wies een steen.
Hi suchte sere, hine weet wat doen,
Hi wilde wel sijn te Lyoen.
Hi siet wel, hine mach niet ontflien;
Om genade moet hi spien,
Ofte hi souden slaen te doet.
Hi beette neder dore die noet,
Ende knielde ende weende sere,
Ende bat genade den jonchere.
  Ferguut sach den ridder te voet.
Hi pensde in sinen moet:
„Dodestu desen groten man,
Du salter lettel winnen an.
Sterft hi, dat es scade;
Ende hi bidt di genade,
Hets beter dat hi noch leve
Ende hem in vangenessen geve
Den coninc, ende hi heme geve den horen,
Die hem dicke gedaen heft toren,
Ende secge, dat icken daer sende.

Vs. 1869 II. — 1872 Ende elc. — 1876 II.

---

1) *Ferg.* 66, 30:

Ja d'els deus ne fust la mellée
Desevrée en tot lor aé:
Ains fuissent andoi afolé,
Se ne par fust une aventure,
Qui au chevalier avint dure.

Sloegicken doet, ic dade sende [1])."
Hi nicte neder al te hant
Ende gegrepen bi der hant,
Ende deden sciere opstaen.
Hi seide: „Wildi u gevaen
Geven den coninc Arture,
Ende heme vertellen u avonture,
Dragen hem den wimpel ende den horen,
So mogedi wel verstoren
U lijf ende quite gaen [2]):
En doedijs niet, ic sal u slaen." —
„Riddere, gi moget mi slaen te waren,
Hebt mijns genade, in darre varen;
Want in hebber vrient no mage.
Die coninc hevet grote clage
Dicwile van mi gehort:
Ic hebbe hem gewrocht grote mort.
Haddi mi in sire behout,
Hine gave mi omme geen gout:
Hi soude mi doen raetbraken.
Ic hebbe liever die doet van u te smaken
Dan daer te varne: hijs op mi gram.
Ic hebbe heme doet menegen man
Met minen swerde, dat hier leit
Tebroken; dodet mi gereit:
Also wel soudic daer sterven [3])." —
„Ghine sulter nemmer twint bederven,
En sijt en twint niet vervaert [4]).
Vaert coenlike te hovewaert,
Segt dat ic u daer hebbe gesent:
Metten coninc ben ic bekent.

Vs. 1907 sciere *ontbr., doch het vers is te kort.*

---

1) D. i. *zonde.* Verg. *Mask.* 1029:
Want wi oec wel ghescreven venden:
Die *sende* doet, wert knecht der *senden.*

2) *Ferg.* 66, 37:
Et si vos metes a estros
En sa merci que qu'il vos griet.

3) *Ferg.* 68, 18:
Se vos voles, si m'ocies:
Quar ensement m'ociroit il.

4) *Ferg.* 68, 20:
Biaus sire chevaliers, fait il,
Ja mar de co ares paor.

Draget heme den horen ende thoeftcleet,
Hine sal u niet wesen wreet.
Hi sal u vergeven sine gramheit,
Dat wetic wel; hets dicke geseit:
Een lettel versten es wert vele [1]).
Vaert te hem in sine zele,
Ende groeten mi alse minen here,
Ende alle die ridders wel sere
Sonder Keyen, die hilt sijn sceren
Met mi: levic, het sal hem deren!
Alse die swerte ridder verhoert,
Dat Ferguut te hove was gehoert [2]),
Peinsdi, hi soude varen woch,
Bedi hi wilde leven noch.
„Here", seit hi, „dat gi wilt, ic loeft:
In wille niet verliesen mijn hoeft.
Gheft mi den horen ende thoeftcleet,
Ic vare daer, hoe dat mi vergeet,
Ende geve mi op alse verwonnen
In sine vangenesse. God moet mi onnen,
Dat ic mijn lijf behouden moet."
Enen eet hijs Ferguut doet,
Dat hi sal houden sijn gelof,
Ende varen gewapent in dat hof
Op sijn ors, als hi es ter stede.
Ferguut hi gaf heme alle bede,
Den horen ende thoeftcleet van siden.
Doe hieten Ferguut danen riden,
Ende bat den ridder, so hi eerst mochte
Genesen, dat hi den coninc sochte [3]).
Ferguut reet in een woeste lant,
Geene ander avonture hi vant.

Vs. 1940 ziele. — 1946 was vort.

---

1) *Ferg.* 68, 28:

Enseurquetot cent mars d'argent
Vaut uns tos sols jors de respit.

2) *Ferg.* 69, 2:

Et qu'il estoit si bien de cort.

In het Hs. staat verkeerdelijk *vort*, dat geen zin geeft. De verbetering is van Dr. Jonckbloet.

3) *Ferg.* 69, 22:

Si departent par tel chovent,
Que cil en iroit erranment
A la cort, quand serra garis.

Doe seidi dat hi keren soude;
Te sinen wert hi varen woude:
Hi hads hem gebeden so vele,
Als hi van hem sciet in die zele.
Ten castele es hi savons comen,
Ende heft den goeden man vernomen.
Onder die porte hine vant,
Enen valke haddi op sine hant.
Te heme quam ridende Ferguut;
In die zale hordi groet geluut.
Daer weenden ridders ende vrouwen
Om Galienen der joncfrouwen,
Ende die goede man hads toren,
Dat hi sine nichte hadde verloren.
Ferguut sach wel an sinen wert,
Dat hem enege sake dert,
Ende seide: „Her wert, met Jhesu Criste
Moetti sijn, hoe gerne ic wiste
Waer omme gi dus droeve staet.
Segdijt mi niet, dat es mi quaet.” —
„Lieve vrient”, sprac die wert,
„Ene sake mi int herte dert,
Ic vruchte si mi nemmermeer comt uut.
Al mijn bliscap ende mijn deduut
Es wech, die ic hadde te voren:
Mine nichte hebbic verloren.
Die wile dat ic u geleedde,
Galiene hare doe ghereedde
Ende sciet sonder orlof van mi,
In weet waeromme no twi.
Om hare ben ic sere vervaert,
Want si allene vaert.
Waendicse vinden in Ingelant,
In Hombardien of in Scollant [1]),
Ic dader te hant na varen
Sonder enech langher sparen;

Vs. 1994 gheredde. — 2000 Lombardien. — 2001 te hant *ontbr.*

---

1) *Ferg.* 70, 33:

Ne sai u je l'alaisse querre
En Illandé u en Engleterre,
En Eschoce u en *Lodien.*

Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 180, verbeterde de lezing van het Hs. *Lombardien* in *Hombardien*, d. i. *Humbria*, thans *Northumberland.* Schreef toch misschien onze dichter in 't wilde weg *Lombardien*, door de *l* van *Lodien*, d. i. *Lothian*, in de war gebracht?

Ic daetse eer soeken twaelf maent.
In hads mi nemmermeer bewaent,
Dat si van mi soude sijn gevlouwen.
Ic waende men niet in der Dunouwen
No in al die werelt groet
Hadde gevonden haer genoet
Van hovescheden no van sinne.
In can gewerden niet in inne,
Oftic hare iet hadde mesdaen.
Waeromme es si van mi gegaen?
Her ridder, blijft heden met mi,
Mi dinke het bi der nacht si,
Ende latewi dese sprake.
Ghi dinct mi al tongemake,
Uwe wapine wegen u te sere [1]):
Hets tijt te herbergen hedenmere.
Ghi saecht den ridder, wetecree!
U halsberch es al ontwee.
Mi dinke gi hebt gehadt toren:
Uwen scilt hebdi wel half verloren.
Ic bids u, here, en helet mi niet,
Segt mi hoe gi van hem schiet."
  Ferguut peinsde om die joncfrouwe.
Te sire herten haddi rouwe,
Ende sprac: „Her wert, dat u God lone!
Waer es Galiene die scone,
Die nieman en mach volprisen?" —
„Ic en canre u niet gewisen;
Heden morghen si henen schiet.
Waerwaert si es dan wetic niet:
Bedi ben icker af in vare;
Maer segt mi van ure niemare." —
„Ay! lieve her wert", sprac Ferguut,
„Om wat saken es si uut?
Hebdi hare iet messeit?
Datsi wech es, dats mi leit."
Aldus hebsi beide gestaen,
Datmen twee milen hadde gegaen.
Ferguut en hoert niet sinen wert:

Vs. 2004 bewaert. — 2017 u *ontbr.*

---

1) *Ferg.* 71, 9:

Travillies estes et dolens,
Je croi, de vos armes porter.

Galiene heme sere dert.
Die een vraget den andren om batalgie,
Minne dwinct den anderen sonder falgie.
Die wert vraget omme den ridder wreet;
Ferguut wat doen en weet,
Om dat hi heft sijn lief verloren.
Die minne doet heme groten toren,
Die minne leert hem van haren spele,
Om Galienen peinst hi vele.
Die minne heftene so verwonnen,
Hine salse niet verdriven connen.
Wel starc so sijn der minnen crachte,
Dat si dus eens mans gedachte
In corten stonden so ondergaen.
Die minne heft Ferguut gevaen;
Si saelt heme wriven an sijn cleet,
Dat hi der joncfrouwe was wreet,
Ende hi hare sine minne ontseide,
Die hare hant op sine herte leide
Ende wilde volgen sinen rade.
Nu rouwet hem, maer hets te spade;
Want hi sal dogen groet torment,
Eer hise nemmer weder vent.
Hine weet waer si es no in wat lande.
Wiste hijt, hi volchde hare te hande:
Dan liet hi om enghene noet,
Al waendire om bliven doet.
So dwinct hem der minnen cracht,
Hine weet welc es, so dach, so nacht,
Ofte avont of ter dagerake.
Sijn wert versietene tongemake,
Ende vraget vollic den jonchere,
Waeromme dat hi droevet so sere.
„Lieve her wert, en es geen wonder,
In waens nemmer wesen sonder.
Grote onnere sal mi bedagen:
Hets recht, in darfs niet clagen,
Te rechte staet mi droeve te sine.
Ic wildic hadde meerre pine!
Die dorper seit waer, hi es vroet:
Die werpet onder sinen voet
Dat hi mach houden in sijn hande,

Vs. 2068 om *ontbr.* — 2071 der dagerake.

Hets recht dat hire of hebbe scande [1]).
Hets mi harde qualic comen:
Dat ic wel mochte hebben genomen
In mine hant, dat lietic liden:
Nu en gecrigict nemmer in minen tiden,
In hebber nemmer hope an.
Bi trouwen, hi seit waer die man:
Een heft al sulc dat hi ghert,
Ende bejaget dat hem dert [2]).
Wacharme! hoe wel hebbic vonden
Dese pine bi minen sonden.
Hebbic? bi quader avonturen [3])!
Bi Gode! en quam noit bi natueren
Iet els in mi dan dorperhede;
Noch so houdic wel dien zede.
Nature trect meer dan hondert stiere.
Waeromme doe ic mi so fiere?
Ic wille sijn der minnen smet [4])!
Trouwen, mijn vader Somilet,
Also lange alse hi leide sijn leven,
En wildi des werkes plegen,
Ende die sone wils hem onderdoen [5])?

Vs. 2090 Ende heft sulk al.

1) *Ferg.* 73, 6:

Li vilains dist trestot sans glose
Cil qui jete a ses pies le cose,
Que il puet a ses mains tenir,
Nel déust on mais consentir
Qu'il habitast entre autre gent.

2) *Ferg.* 73, 15:

J'ai oï dire en reprouvier,
Que tels hom a quanque il veut,
Qui porchace dont il se deut.

3) *Ferg.* 73, 18:

E las, que j'ai bien porchacié
Ceste dolour par mon pecié!
Pechié? mais par male aventure.

Hebbic is eene elliptische vraag, evenals *pechié* in het origineel. De zin is: Heb ik deze pijn wel door mijn zonden gekregen?

4) *Ferg.* 73, 28:

Qui sui ge donc? a moi qu'en monte?
D'amors d'uiseuse m'entremet.

D'uiseuse, d. i. *d'oiseuse*, is eene elliptische adverbale uitdrukking, in den zin van *op een overtollige wijze*, *te vergeefs*. F. zegt: ik heb geen reden mij met liefde in te laten. Waarschijnlijk schreef de dichter *met*, in plaats van *smet*.

5) *Ferg.* 73, 28:

Et li fius s'en veut entremetre?

mach wel heten daes caproen,
Dat ic metten genen wille gaen
Die ter Minnen diensten staen;
Nu ben ic qualic in den woch.
Waeromme soudic minnen noch?
In weet, bi mire trouwen!
Ic ben wel werdich scoenre vrouwen [1])!
Alse scone, waer salsi vonden sijn
Alse Galiene, mijn minnekijn,
Die ic bi mire scout verloes?
Twine verwoedic? ic ben sinneloes.
Waeromme blivic in minen sinne,
Ende ic ontseide hare mine minne?
Hets recht dat ics hebbe lachter.
Waendicse vinden, mi wars te sachter,
In enech lant onder den trone,
Ic voere staphants na die scone.
In vindse, ic soecse eer emmermee [2]);
Al waer soe in midden in die zee,
Ofte in een wout onder vele draken,
Ic souder mi, mochticker toe geraken,
Die scoenste soeken die mach leven.
Nochtan moete mi God doen sneven
Ende mi geven groet ongeval,
In soecse eer mijn leven al,
Dach ende nacht, berch ende dale [3]).
Ic en sal eer horen hare tale,
Nemmermeer gecrigic spel;
No en hore avonture fel
Vermonden in enech lant,
In vaerse proeven al te hant,

Vs. 2126 mochtic toe g.

---

1) *Ferg.* 73, 29:

Dius, quel eschar, qui me vel metre
El renc de cels qui nuit et jor
Por saudées servent Amor!
Et je por coi ne m'i metroie?
Car je mius ore en vaudroie.

2) *Ferg.* 74, 8:

Jamais nul jor ne fineroie
De si que l'aroie trovée.

3) *Ferg.* 74, 14:

Et nequedenc Dius me confonde,
Quant jamais nul jor finerai.

Om lof te hebben ende omme prijs.
Alse helpe mi sente Denijs!
Ic wilde staphans een ridder quame,
Ende hi mi dat leven name,
Ende trake mi uten buke dat herte,
Soe waric quite van der smerte."
Ferguut hilt als een droeve man;
Heme quam sulc dinc an [1]).
Grote pine ende grote avonture
Sal heme dicke werden tsure;
Menech aermoede sal hi dogen,
Eer hi die joncfrouwe siet met ogen.
Sine bliscap, die hi hadde gister morgen,
Sal hem gewisselt sijn al in sorgen.
Die minne doet hem groten pant.
Die scoenheit, die hi in haer vant,
Hare wetenthede, haer hovescheit groet
Hebben hem brocht in groter noet:
Hine weet oft nacht es of dach,
Hine weet wat hi doen mach.
Venus heften so verdoeft,
Op sijn aertsoen leidi sijn hoeft,
Datmen ene mile hadde gegaen.
Die goede man begrepen saen
Bi den halsberge ende seide: „Here,
Het dunct mi herde grote onnere,
Dat gi u selven dus verslaet.
Elken ridder qualic staet
Te drivene seer omme een wijf:
Men houtene over keytijf [2]).
Riddere, laet staen u carine;
Ende laetter mi omme hebben pine
Ende ongemac ende seer.
Varewi te herbergen hedenmeer.

Vs. 2165 sere.

---

1) *Ferg.* 74, 32:

Créue li est tele entente,
Tels painne et itels aventure,
Qui li serra pesans et dure.

2) *Ferg.* 75, 20:

N'apartient pas a chevalier,
Por pucele ne por moillier
Doie ja faire itel sanblant
Que on nel tiengne por enfant.

Ic leene u die herberge mijn.
Om u salic te blider sijn,
Ende blusschen minen toren
Van mire nichten, die ic hebbe verloren:
Het was mine bliscap altemale."
Ferguut verstont sinen wert wale,
Die hem sal goede herberge lenen
Ende hi wille laten staen sijn wenen;
Hi salne wel te gemake doen,
Gheven hem vissche ende venisoen;
Maer hine wilre bliven niet,
Bedi dat hi wale siet,
Dat Galiene es verloren:
Sine es niet daersi was te voren.
„Ay Galiene, scone wijf!
Her wert, ghi hebt mi al mijn lijf
Pine gegeven ende seer [1]).
Ic en herberge nemmermeer
In dorpe, in steden no in port,
Vore diesmale dat ic hebbe gehort
Waerwart datsi gevaren si,
U nichte; omme niet so biddi mi
Te blivene te minen trouwen.
Alle die sijn toter Dunouwen
Sine daden mi niet bliven.
Mijn seer mach niemen verdriven.
Geeft mi orlof, ic wille varen."
Die wert siet wel, hine wils ontbaren,
No hine magen niet gehouden [2]).
„Vrient", seit hi, „God moet u behouden,
Ghine wilt niet bliven, dats mi leet."
Ferguut vollec danen reet,
Scilt ane hals, speer in die hant.
Die nacht ginc hem ane in hant.
Ferguut heft sinen wech genomen;
In een foreest es hi comen

Vs. 2179 *en* 2180 *in omgekeerde volgorde.* — 2191 datsie.

---

1) *Ferg.* 76, 9:

Tristor en trestot mon aé
M'a or mes ostel deveé.

2) *Ferg.* 76, 24:

L'ostes voit bien, n'est a son cois
De retenir le damoisel.

Peinsende ende in groten vare.
Die mane so scheen herde clare.
Ic wane middernacht was leden,
Alse Ferguut quam ghereden
In enen mersch, daert scone was,
Binnen den woude in dat gras
Ene tente daer geslegen stoet,
Daer binnen lach een ridder goet,
Hoverdech, stout ende groet:
Hine conste noit vinden sijn genoet,
Noch man diere jegen wilde staen.
Al tlant was heme onderdaen [1]).
  Ferguut reet ter tenten wert,
Als die avonturen geert.
Vore die tente hi staende vant
Enen eyseliken seriant,
Vier voete lanc; thoeft haddi groet,
Sijn ogen blakeden roet;
Geformeert was hi alse ene catte [2]);
Sijn neselocken wijt ende platte,
Die lippen swart, die tande wit,
Tote ane doren den mont gesplit.
Verronselt was hem al sijn lijf,
Swart alse pec, baeshudich, stijf.
Hi was ru alse een camore,
Den bult haddi achter ende vore [3]).
Enen stoc hilt hi in sijn hant.
Hi kende Ferguut te hant [4])
Ende riep: „Her ridder, rijt bet sachter.
Ic riede u bet te trecken achter

---

1) *Ferg.* 77, 10:

Ne onques ne trova son per
Qui d'armes le péust mater
Si estoit de la lande sire.

2) *Ferg.* 77, 19:

Le nes rafronchié comme chat.

3) *Ferg.* 77, 22:

Hirecies est, s'ot noir le poil,
Et s'ert bochus comme *chamoil.*

Over *baeshudich*, d. i. *dikhuidig* zie *Taalg.* IX, 187 vg., Burguy, Gloss. 35. Doch misschien moet men lezen *haerhudich*, de juiste vertaling van *hirecies* (*hérissé*).

4) Juister in *Ferg.* 77, 25:

De si lonc com il venir voit,
Se li dist.

Misschien te lezen: Hi *sach* Ferguut *comen* te hant.

Dan hier te comen, ic segt u wel.
Hier slaept een ridder stout ende fel,
Ontwaket hi, gi sijt ontdaen:
Hi sal u thoeft afslaen.
Ghi hadt hier den tol gelaten,
Wiste hijt, rijdt uwer straten [1]."
Ferguut hoerde wel den naen,
Ende liet stappans sijn peinsen staen.
Hi reet ten pawelioene wert.
Die naen hief sinen stoc ter vert,
Met beiden handen sloech hi den wreen,
Dat hi viel over sine been.
Ferguut wart gram, doe hi dat sach,
Dat sijn ors hadde sulken slach.
Mach hi leven, hi salt copen [2].
Sijn ors ginc hi met sporen nopen,
Ende reet den naen ter neder.
Hi folleerdene lange ende weder,
Ende stacken so ende heft teblouwen,
Dat heme mach sijn leven rouwen [3].
Dat bloet woet hem ten oren uut,
So dat die ridder hoerde tgeluut [4].
Hi wart op, gram ende verbeten:
„Wie es die man, die heft beseten
Ende teblouwen minen garsoen,
Daer ic sliep in mijn pawelioen?"
  Van haesten en wapende hi hem niet.
Hemde ende broec hi anetiet,

Vs. 2261 *en* 2262 *in omgekeerde volgorde.* — 2261 Ende heft t.

---

1) *Ferg.* 77, 31:

S'or fust mesires esvillees,
Ja paissies molt chier trevage.

2) *Ferg.* 78, 7:

S'or nel venge, ja ert creves.

3) *Ferg.* 78, 11:

Si l'a tant feru et bouté
Et as pies del cheval *folé*,
Que por un poi qu'il ne l'a mort.

4) Het is zeker wat heel sterk, dat de ridder zou ontwaken van het gutsen van het bloed uit de ooren van den dwerg. *Ferg.* 78, 14 stelt de zaak beter voor:

Mais *il braie et crie molt fort*
Li sans li salt parmi l'orelle.
Et li chevaliers s'en esvelle
De la grant noisse esfréement.

Ende enen mantel van sindale [1])
Hinc hi ane hem; een swert van stale
So heft hi in sine hant genomen,
Ende es buter tenten comen,
Tote daer sijn naen leit onder voet.
Hi droevede sere in sinen moet,
Dat hi Ferguut gewapent siet,
— Wart hi vervart, dan wondert mi niet! —
Ende hadde vrese van der doet.
Hens niemen, stonde hi also bloet
Vore enen die gewapent ware,
Hine soude sijns lives sijn in vare;
Nochtan en scheen hi niet in dien,
Of hi den ridder iet hadde ontsien,
Die vore heme gewapint staet.
Sine scerden hi te hemwaert gaet [2]),
Ende riep: „Her ridder, hets mesdaen,
Dat gi so handelt minen naen
Ende vore mine ogen also sleet
Ic segt u wel, hets mi leet,
Her ridder, ic drage tuwaert nijt.
Waric gewapent als gi sijt,
Die naen soude gewroken sijn,
Dat u werden soude in schijn.
Ghi sout vertollen tuwer scande:
Ghi moest hier laten u hoeft te pande [3])."
Ferguut antworde heme al te hant:
„Her ridder, hier es gerechte int lant:
Oftic u iet hebbe mesdaen,
Beclages u, dats wel gedaen [4]).
Al tgoet dat mi van u es comen,
Wijstment, het si mi genomen.

Vs. 2283 slaet. — 2284 leet verstaet.

---

1) *Ferg.* 78, 24:

un bliaut de drap *de Frise.*

2) *Ferg.* 79, 3:

Son grant pas a vers lui alé.

3) *Ferg.* 79, 9:

Se fuisse armés comme vos estes,
Li nains vos fust ja cier vendus,
Qui si est estrains et batus.

4) *Ferg.* 79, 13:

Il a en cest païs voier:
Se je vos as mesfait de rien,
Clames vos ent, si feres bien.

Hebdi wapine int pawelioen,
Die salic u ane laten doen.
Wapent u wel na uwen wille,
Ic sal uwes hier beiden al stille;
Ende daer na, oft u wille si,
So comt vechten jegen mi:
Ic saels u leveren uwen niet.
Godsat hebbe hi die u ontsiet [1])!"
In die tente lach ene maget fiere,
Scone, hovesch ende goedertiere,
Dies ridders lief, ende wart in wake
Van dier nosen; sere tongemake
Al hancharich si opschoet [2]),
Dede ane een hemde ende een sorcoet,
Ende enen mantel van sindale
Nam si om hare, die stont haer wale.
Uter tenten si sere liep.
Die ridder sachse, lude hi riep:
„Joncfrouwe, keert vollec weder,
Haelt mine wapine ende mine cleder:
Ic moet vechten bi mire trouwen.
Een ridder heft minen naen teblouwen.
Therte binnen sal mi breken,
En canicken niet gewreken."
Die joncfrouwe was wel geleert;
Hastelike si wederkeert
Ende langede heme sine wapijn te male,
Halsberch, cousen, helm van stale.
Hi wapende hem ende gorde tswert.
Een groet ors, dat haddi wert,
Brochte hem die joncfrouwe sonder beide.

Vs. 2309 hantharich.

---

1) *Ferg.* 79, 29:

Et puis après, se il vos siet,
Se vos voles combatre a moi,
Honnis soi ge, se ne l'otroi!

2) *Ferg.* 79, 35:

De la noise s'est esperie
Et salt sus tote *eschevelée*
Ausi comme feme dervée.
Nue s'en ist del pavillon
Fors d'un mantiel de siglaton.

Dr. De Vries leest *hanthavich* voor het in 't Hs. staande *hantharich*. Zie *Taalg.* IX, 181 vlg. (Doch de lezing *hancharich* (*Tijdschrift* I, 134) geeft het fr. *eschevelée* weder en verdient daarom de voorkeur).

Hi waerp hem vollec int gereide:
Die joncfrouwe hilt den stegereep.
Enen vasten scilt hi greep,
Ane den hals hine vollike warp.
Die joncfrouwe scoet hem den scacht scarp [1]).
Hi maecte hem uten pawelioene
Alse een liebaert stout ende coene.
Alse die duvel quam hi gevaren.
Lude riep hi: „Wacht u te waren!
Her ridder, die sloecht minen naen,
Het sal u hier ane u leven gaen."
Ane hem so dwanc hi sinen scilt,
Den scacht hi wel te steke hilt.
Sijn ors liep seerre dan een wint.
Ferguut ontsachne niet een twint,
Met sporen noepte hi sinen wreen,
Die niet vele arger en scheen [2]).
Van groter herten waren die perde [3]).
Die ridders schenen twee lieberde;
So sere si te gadere quamen,
Die orssen bogen die hamen [4]).
Ferguut stacken metten scachte
Op sinen scilt met sulker crachte,
Dat hi vloech uten gereide:
Sine stegereepe bogen hem beide [5]),
Die helm hem saen op derde lach.
  Alsen Ferguut ter neder sach,
Sprac hi: „Ridder, so helpe mi God!
Ghi beroemet u alse een sod.
Gi seit eer, het soude mi rouwen,
Dat ic den naen hadde teblouwen,

Vs. 2341 sere.

---

1) *Ferg.* 80, 27:

Puis prent a son col son escu
Et un fort espiel esmolu.

2) *Ferg.* 81, 3:

Le cevals saut qui n'est pas lens.

3) *Ferg.* 81, 6:

De grant cuer furent li ceval.

4) *Ferg.* 81, 8:

Si s'entrefierent de ravine,
Si que li uns l'autre souvine.

5) *Ferg.* 81, 13:

Grant cop li donne sor l'escu
Haut por abatre enmi le pis.
Ansdels les estriers a gerpis.

Haddi u wapine genomen.
Mi dinke, het es u wers comen
Dant hier te voren was [1]):
Ghi ligt ende spartelt in dat gras.
Hets waer dat ic hebbe horen sagen:
Sulc man waent wel bejagen
Prijs ende lof ende groet ere,
Die bejaget grote onnere.
Dus eist met u, dinke mi.
Die u claget, gonneert si hi!
Wert op, her ridder, uten sande!
Hadde u perd gehadt tande [2]),
Het hadde u leelicheit gedaen.
Ic wane u leerde Barlebaen
Eens jaers te ridene te sinen spele
Diet u so leerde, God geve hem quele!
Die ridder scaemde hem ende wart op,
Dat Ferguut met heme hilt scop.
Uter sceiden trac hi tswert,
Ende quam te sinen orsse wert.
Hastelike hi doe opscoet.
Ferguut een twint hem niet verboet;
Maer hi hilt vore hem al stille,
Tes hi gerust was te sinen wille [3]).

Vs. 2263 ict.

---

1) Vs. 2356—61, bij *Ferg.* 81, 19:

Dans chevalier, vos fustes nice,
Qui vos vantastes ains que droit,
Que vostres nains vengies serroit,
Si avies vos garnimens pris.
Mais ce m'est vis que ore est pis
Que il n'en estoit de devant.

2) Naar aanleiding van den Franschen tekst verbeterde ik *perd* in *ers*, aars, achterste en *het* in *hi:* zie *Taal- en Ltb.* I, 60. De afschrijver zou voor *ers* gelezen hebben *ors*, en een latere veranderde dit in *perd.* Doch het geval heeft zich anders toegedragen.

In *Ferg.* 81, 32, lezen wij naar den goeden tekst van *P:*

Leves tost sus: trop estes lens.
Se vos *derieres* éust dens,
Je cuit, il vos éust mal mis;

doch in het door onzen dichter gevolgde Hs. *A*, staat ook reeds:

Se *vostres chevals* éust dens,

en de onzin werd door onzen dichter gevolgd. Toch moet men *ers* lezen, en zich de verknoeide lezing in 't Fransch aldus verklaren: *vos derieres* werd *vos destriers* en dit weder tot *chevals.*

3) *Ferg.* 82, 9:

Ains est en bone pais remes
Tant que cil fu sus remontes.

Te gader quamen si daer naer
Elc op andren, swert al baer.
Elc was van groten slagen milde.
In sticken lagen hare scilde,
Van den slagen verdoende twout [1]).
Mallic andren wel vergout
Sijn gelof ende sijn payment:
Die een wel anders slage kent.
  Die ridders waren beide goede,
Dapper, starc, stout van moede.
Elc den andren oec ontsach.
Ferguut liet lopen enen slach [2]),
Op den helm hi den ridder sloech.
Met sinen swerde hi afdroech
Half den helm ende tbeckineel,
Van sinen scilde een groet deel [3]).
En hadde dat zwert niet utegedregen,
Hi hadden mits in tween geslegen.
Ferguut versachne ende heft gesproken:
„Ridder, gi hebt u wel gewroken [4]),
Dat ic mesvoerde uwen naene!
U lief staet ghinder in die mane.
Sidi moenc of wildi die crune?
Ghi dunct mi staende alse Fortune,
Die voren es ru ende achter bloet.

Vs. 2400 in II. — 2405 di crune.

---

1) *Ferg.* 82, 16:

Resonner puet le bois fellis.

2) *Ferg.* 82, 22:

Mais un cop a Fergus jeté
De l'espée non pas en vain.

3) *Ferg.* 82, 31:

Car li brans d'acier est trenchans,
Et poil et cuir en va rasans
Par de devers le hateriel.
De l'escu li trence un cantiel.

4) Vs. 2402—10, bij *Ferg.* 83, 1:

Chevalier, vel la vostre amie!
Foi que doi cele clere lune,
Orendroit resanbles Fortune,
Qui ens el front est chavelue,
El hateriel deriere nue.
Jo avoie tos jors apris,
Que on fust chaut devers le vis,
Et vos l'estes par de deriere.

Ridder, het dunct mi onrecht groet:
Ghi sout met rechte sijn calu voren,
Ende ghi hebt uwen croec verloren."
Die ridder sprac: „Hets sede int lant.
Gheonneert moete sijn u hant
Ende tswert, dat mi dus sere sneet:
Noit en haddic wijch so wreet.
Mine dede noit man selken pant."
Ferguut antworde alte hant:
„Van den wolve eist die maniere [1]):
Alse twee manne, die beide sijn fiere,
Enen wijch vechten, deen moets daer achter
Hebben ende bejagen lachter;
Maer also en eist niet hier,
Want gi sijt noch stout ende fier.
Hets recht dat niemen verwonnen lie,
No bloetheit toge vore sine amie."
Die ridder hevet groten toren,
Want hi sine macht al heft verloren.
Sine wonde bloet, si doet hem leet;
Hijs sere vervaert, wat doen hine weet.
Waendi vinden ghenade
Ane Fergute, hise gerne bade;
Nochtan sal hi sien of hi mach
Vinden genade ende verdrach [2]).
Tote Ferguut es hi comen,
Sijn swert heft hi genomen
Ende hevet heme opgegeven.
„Ridder, genade, laet mi leven!
Ic wille u dienen al mijn leven
Sonder enech weder begheven;
Ic wille u dienen ende sijn u man.
Ic lie verwonnen, ic en can
Nemmer jegen u gestaen:
Wildi, gi moget mi doet slaen."

---

1) Ook hier weder is het onzinnige *wolve* een gevolg van de bedorven lezing in Hs. *A*, waar men leest:

Tels est la costume del *leu*,

d. i. van den *wolf* (*leu* = *lou*, loup). De ware lezing staat bij *P* (83, 16):

Tels est la costume del *jeu*,

en zoo leze men ook in onzen tekst:

Van den *spele* eist die maniere.

2) *Ferg.* 83, 30:

Nequedent il l'asaiera,
Se merchi trover i pora.

Ferguut nam dat swert diere,
Ende seide den ridder schiere:
„Wildi u lijf ontdragen,
Morgen, alset sal dagen,
Maect u ten coninc Arture
Ende telt heme u avonture.
Geeft hem u op alse gevaen,
Ende voert met u den naen
Ende u amie, die joncfrouwe."
Die ridder sprac: „Op mine trouwe,
Tierst het daget, ic u gelove
Dat ic varen sal te hove,
Ende mijn lief ende mijn garsoen:
Ic wille u boetscap doen."
Ferguut sprac: „En lates niet."
Doe reet hi danen: die wijch sciet,
Ende die ridder hilt al stille
Sere tongemake te sinen onwille.
Die dach quam, die nacht leet.
Ferguut vollike danen reet:
In gepense heften Venus bracht.
Hine vergat niet sinen scacht,
Daer hi met stac den ridder coene.
Hi reet den dach dore toter noene
Int foreest dwers ende lanx,
Dat hi en ontbeet aets no dranx:
Hem en lustes oec groot no clene,
So sere dwinctene Galiene.
Hine weet oec waer hi vaert;
Waer dat wille gaet sijn paert;
Ten togle hi nie ware en nam [1]),
Ende es comen op enen dam
Neven een water sterc ende groet,
Daer menich man es bleven doet.
Op dien dam so hadde gesticht
Een scakere enen torre slicht
Neven den watere an die wostine [2]).

Vs. 2471 Hi.

1) *Ferg.* 84, 26:

Et laist aler que part qu'il veut
Son cheval, le regne laschie.

2) *Ferg.* 84, 31:

Sor la chaucie ot une tors,
Que avoit fait un robéors.

Warent seriante of pelgrime,
Ridders die avonture sochten,
Hi nam hem al datsi brochten.
Wie daer leet of wie hem werde,
Sloech hi thoeft af metten swerde.
Vele quaets haddi gedaen int lant,
Overal was hi becant:
Daer en dorste niemen gaen no riden.
Maer Ferguut moester nu liden,
Ende van den dieve hi niet en weet.
Die strate hi so lange reet,
Enen casteel hi vore hem sach,
Daer over ene brucge lach,
Die ginc tote over die riviere.
Ferguut die quam daer sciere,
Die altoes peinst om ene sake.
Hi waent wel liden met gemake:
Also hi waent en saelt gaen niet [1];
Want die dief heften bespiet,
Die altoes hadde in sijn gedochte
Hoe hi die liede roven mochte.
Uten castele hi verlaisiert [2];
Met luder stemme hi craihiert:
„Her ridder, ghi dunct mi al dol;
Want hier geltmen den tol,
Alsmen in den lande wille varen.
Ghi wilten ontfoeren twaren [3];
Maer en sal also niet sijn,
Soe helpe mi sente Martijn!
Ghi sulten mi ontfoeren cume,
Ic sal u leren die costume,
Eer gi heden van mi scheet,
Ic wille dat gi nederbeet,
Ende u ors over den tol mi geft."
Alse Ferguut dit gehort heft,

---

1) *Ferg.* 85, 13:

Fergus i vient tos trespensés.
Et bien cuidoit outre passer
Delivrement sans demorer;
Mais n'ira pas si com il cuide.

2) *Ferg.* 85, 20:

S'en ist del castel galopant.

3) *Ferg.* 85, 25:

Vos le me cuidies enbler.

Sprac hi: „Vrient, wildi minen wreen
Over uwen tol? eest u leen?
Van uwen rechte ic niet en weet.
Nemdi mijn ors, hets mi leet.
En magic mi niet berechten?
Eer ict verliese, ic sal eer vechten [1].
Verlorict, en ware mi niet goet;
Want ic mach qualic te voet."
Elc den andren sere naect;
Maer Ferguut heften tierst geraect.
Met so groter cracht hine stac,
Dat hi heme sinen aerm brac,
Daer hi den scilt mede droech.
Die dief versaecht, niet sere hi loech,
Alse hi sinen aerm sach verkeert:
Hine hadde niet sulke steke geleert [2].
Die dief sach wel sonder waen,
Moesti noch sulken slach ontfaen,
„Alse hi nu sloech, ic bleve doet [3],
Of gevaen, of in groter noet."
Dier slage en begeert hi mere,
Ten castele wert vloe hi sere.
  Ferguut reet naer den dief.
Heme en sal niet wesen lief,
Ontgaet hi hem binnen den stene.
Hi riep: „Ridder, minen wrene
Bringic u, beit een lettelkijn.
Mijns tols willic quite sijn;
U recht en willic u niet ontdragen,
Want gi sout over mi clagen.

Vs. 2529 verkert.

---

1) *Ferg.* 85, 35:

Calengié me vos mon cheval?
Si dites que c'est vostre droit?
Maudehé ait qui le savoit
Et qui por vos l'i amena!
Par m'ame, ancois le conperra
Li quels que soit, u jo u vos.

2) *Ferg.* 86, 10:

Quant li lerres se sent blechié
Et voit son braic frait et mal mis,
(Qu'il n'avoit pas tels cols apris) *etc.*

3) Eene in 't Mnl. zeer gewone constructie, waarbij de zin met de woorden van den spreker in den 1sten pers. sluit, terwijl de voorafgaande woorden in den 3den pers. staan. De verandering van *moesti* in *moestic* is dan ook onnoodig.

Dief ende valsch soudi mi scelden,
Wildic u niet uwen tol gelden.
Ic gevene u gerne: beit doch
Een lettel, ic ware gerne woch,
Want ic hebbe noch vele te gane."
Die dief was niet gereet tontfane
Van dien tolle dat payment.
Hi wilde wel sijn te Ghent,
Ende hi daer niet comen en ware:
Hi was sijns lijfs in groten vare.
Den casteel hi voer hem siet,
Maer hine comter binnen niet.
Hem sal berouwen eer hire in vaert,
Dat hi wilde hebben Ferguuts paert.
Ferguut so sere na hem rijdt,
Dat hi hem achter ontwee snijdt
Aertsoen ende ors met sinen swerde [1]).
Die dief viel neder op die erde.
Ferguut hastelike versach,
Dat hi neder ter erden lach
Averecht op sinen scilt.
Mettien hi sijn scheren hilt,
Ende riep lude te sinen scoppe:
„Ridder, willic u helpen oppe?
Ic sie u thoeft ter erden helden.
Suldi minen [2]) tol quite scelden?"
Die dief riep ontfarmeliken:
„Hebt mijns genade om Gode den riken!
Alse minen here ic u sal
Gerne dienen mijn leven al."
Ferguut sprac: „Ic sla u af thoeft,
En si dat gi mi geloeft

Vs. 2558 pert. — 2560 hi *ontbr.*

---

1) In den *Ferg.* 87, 8, geheel afwijkend:

Et tant le suit et a chacié,
Que li cevals clopa d'un pié,
Sor coi li leres se séoit.
Jus est chaus les un fangoi.

Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 170 vlgg., wil in vs. 2561 *tors* lezen in plaats van *ors*. *Tors* zoude dan beteekenen *achterriem* of *staartriem*.

2) Lees: *mi den*, en verg. Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 183. — *Ferg.* 87, 22:

Se je estoie aséurés,
Que je fuisse cuites clamés
Del trevage que je vos doi.

Ende sekert in mine hant,
Dat gi nemmermee in dit lant
Roeven en sult manne no wive:
Aldus mogedi bliven te live;
Ende gi u gevangen gheeft
Den coninc Aertuer, die mi heeft
Van naesten wapine gegeven [1].
Wildi dit doen, so mogedi leven."
Die dief sprac, dat hi sijn gelof
Soude doen ende varen int hof.
Ferguut sprac: „In bidde nemmeer."
Daer en leet man noit eer,
Hine was geroevet van den goede
Of van den live; nu en hebs hoede:
Si mogen varen sekerlike
Alle die willen in dat rike [2].
  Ferguut vollec danen voer [3];
Want sine herte hem sere swoer,
Dat hi sijn lief hadde verloren.
Hi hads pine ende groten toren.
In een foreest es hi geslegen,
Daer lettel liede te varen plegen
Si ontsagent alle ghemene,
Die van den lande groet ende clene.
Men plach daer vele quaets te doene.
Ferguut voer toter nedernoene
In dat foreest dwers ende lanx,
Want sijn ors ginc sijns danx
Waer dat wilde in allen steden.
Dus heft Ferguut den dach gereden
Ende den nacht toter dagrake,

Vs. 2582 heft.

---

1) *Ferg.* 88, 1:

Artu, qui *l'autre ier* m'adouba
Et ces garnimens me donna.

2) *Ferg.* 88, 12:

Fergus trespasse par le pont.
Onques mais hom n'i trespassa
Puis qu'illuec primes conversa
Li lere que il a maté.
Or a le paiage acuité.
Aler et venir aséur
I peut on mais tot sans péur.

3) De Mnl. bewerking wordt van hier af zeer vrij en wijkt veelal aanmerkelijk af van den Franschen tekst.

Met pinen ende met ongemake.
Hine vant avonture engene.
Dicke riepi: „Galiene!
In can u vinden, dats mi swaer."
Die honger ginc hem herde naer;
Hine hadde geten in drien dagen [1]).
Die scaerpe dorne ende hagen
Daden heme sijn ansichte bloeden.
Sijn ors begonste sere moeden,
Het ne was niet wel te sinen wille.
In een plein bleeft staende stille.
Aldus hilt doen Ferguut,
Soe dat hi hoerde een groet geluut,
Ende sach roec ende claerheit van viere [2]).
Ferguut maecte hem daerwert sciere.
Alse hi daer ghereden quam,
Hastelike hi vernam
Ene tafle wel bereit,
Daerop wijn ende claerheit
Ende spise van meniger maniere,
Alsoement wel conste visieren.
Ter taflen vijftien ridders saten,
Haer eerste gerechte datsi aten.
Ende Ferguut hi beette saen,
Hine sprac word no en hiesch dwaen,
Maer ginc sitten daert hem scoenst dochte.
Van al datmen ter taflen brochte
Daer af nam hi sijn gevoech,
Ende settet vor hem. Deen ridder loech
Toten andren vele sere,
Ende si spraken: „Wies dese here?
Ens niet die hoefste [3]) van den lande.
Het ware recht dat hijs hadde scande,

---

1) *Ferg.* 88, 27:

Car il avoit *deus* jors passé
Qui il n'avoit de pain gousté.

2) *Ferg.* 88, 33:

Les une roche en un pendant
Vit une fumée molt grant.
Lors pense et croit en son quidier
Qu'i soient venu carbonnier,
Qui ouvraissent en la forest.

3) Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 183, leest hier *hoefsce*, en verandert dit in *hoefscede*. Den vorm *hoefsce* als superlatief houdt hij voor ongehoord, doch ik zie geen bezwaar den superl. *hoefste* te behouden. De *Ferg.* wijkt aanmerkelijk af en geeft geen licht.

Ende dat hi sijn gelach betale,
Want hi heeft geten altemale
Van onser spisen dbeste deel.
Doewi hem gelden elc morseel,
Ende hangewine bi der kele:
Hets meer dan tijt, hi et te vele."
  Ferguut horde wel dat gedreech,
Hi at al stille ende dranc ende sweech,
Ende liet hen seggen dat si wouden
Tote hi sat was. Doe hiet hi vouden
Dat amelaken ende doen woch.
„Neen", sprac die meester, „het es noch
Gheen tijt wech te verne.
Mi dunct, gi waent tuwen scerne
Geten hebben onse spise.
Also helpe mi God van paradise!
Het sal u costen uwen crage.
Betaelt vollec u gelage:
Hier moet bliven u ors, u gereide.
Ontwapent u al sonder beide
Ende geeft ons al toter huut."
Haestelike sprac Ferguut:
„Ghi heren, houdi met mi u scheren?
Dusgedaenre tale waent ontberen;
Want in hebbe selver no gout.
Wat holpe dat gi vele scout?
Mine wapine gevic u niet."
  Alse dit die meester here siet,
Trac hi enen brant uten viere,
Ende sloech Ferguut schiere
In dansichte met dien brande.
Ferguut sprac: „God geve u scande,
Dat gi mi dus hebt gesmeten,
Ende ic met u hebbe gheten."
Ferguut begrepen bi den hare
Ende scoeten int vier, ende seide: „Vare!
Die duvel hi moet di geleiden.
Waeromme wilstu mi ontcleiden?"
  Doe scoten dandere veertien oppe,
Ende gaven heme slage ende cloppe
Met groten stocken van faseelen [1].

Vs. 2647 Ende F.

---

1) *Ferg.* 91, 37:
Maint cop i recut de baston
Et des asteles dou fouer.

Ferguut trac tswert ende ginc hem deelen [1]),
Ende sloeger vijf te seven slagen.
Den andren gincs qualic behagen,
Ende wapenden hem so si ierst mochten;
Want si Ferguuts slage dochten.
Si waren te gereke saen,
Ende gingen op Fergute slaen
Ende steken ende houwen.
Noit man en sach, bi mire trouwen,
Enen ridder so vele gedogen:
Van den slagen moeste hi bogen
Ende vallen over die knien.
  Ferguut wart op mettien,
Ende dwanc ane hem sinen scilt.
Dat swert hi vaste in die hant hilt;
Hi verhieft met groter cracht,
Ende sloech den enen, daer hi jegen vacht,
Boven op den helm van stale,
Ende doresloech hem altemale
Coifie, halsberch [2]) ende beckineel,
Ende van den hovede tbeeste deel,
Ende cloefden toten tanden toe.
Herde lude riep Ferguut doe:
„Dieve, gi blijft hier altemale,
Waric op tors, dat wetic wale:
Also suldi bi minen trouwen!
Ghi wanet mi hebben teblouwen
Ende genomen mine gewade,
Dat sal u vergaen te quade:
Ghi sult altegader bliven."
Doe ginc hise weder driven,
Deen hi sloech, dander hi stac;
Die derde scoet, die vierde trac,
Si sloegen hem sinen scilt in stucken
Ende sine wapine: hi moeste bucken,

---

1) Vs. 2682—2737, in den *Ferg.* 92, 4, alleen:
L'espée lor a bien offerte.
Car de ces quinze chevaliers
N'i a remes fors deus entiers,
Et il en a les treize ocis.
Li doi se sont a genos mis
Por merchi querre et demander.

2) Lees met Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 183, *helm* voor *halsberch*, in vs. 2702: *tmeeste* voor *tbeeste*, en in vs. 2705: *bleeft*.

Want hi was gewont seere,
Soe dat hine waende nemmermere
Van den dage sijn ontgaen.
Doe ginc hi houwen ende slaen
Met beiden handen in den tas,
So dat ginder niemen en was,
Hine ontsach Ferguuts slage.
Si worden verbloet ende trage
Ende sere te meskieve.
Ferguut vermeisterde die dieve,
Ende sloech heme af voete ende hande;
Some lietsire haer hoeft te pande.
Ferguut en dorsten si niet genaken.
Die dieve waenden hem wech maken,
Maer Ferguut was daer te snel
Ende liep na die ridders fel,
Ende achtergincse ane enen berch,
Ende sloech hem scilt ende halsberch.
Tote dertien nam hire haer leven.
Dander twee hebben hem opgegeven
Ende roepen op Ferguut genade.
„Neen", sprac hi, „hets te spade [1]).
Ic sal u thoeft afslaen,
Ensi dat gi u geeft gevaen
Den coninc van Bertaengen Arture,
Ende hem vertelt u avonture.
Segt, dat u daer sent Ferguut.
Groetse mi al overluut
Die ridders die te hove behoren,
Sonder Keyen: als te voren,
Magic leven, het sal hem deren,
Dat hi met mi hilt sijn scheren.

---

1) Vs. 2738—59, bij *Ferg.* 92, 10, alleen:

Mais il ne le puent trover
Qu'il nes ochie sans atendre,
S'au roi Artu ne se vont rendre
Et se metent en sa merchi.
Cil li ont juré et plevi
Que molt volentiers i iroient
Et de par lui salueroient
Le roi et trestout son barnage,
Et que jamais en lor éage
Ne feroient nul larecin.
Atant se metent au chemin.

Sine quade tale sal hem comen
Meer te scaden dan te vromen."
Die ridders antworden Ferguut saen:
„Here, wi willen dit anegaen,
Ende gheven ons gevangen
Arture den coninc: hi mach ons hangen
Ofte braden ofte verdrinken."
Ferguut sprac: „Dan waent niet dinken.
Hine doet u nemmer el dan ere."
Doe sciedsi van den jonchere
Ende makeden dapperlijc och.
Ferguut keerde weder sinen woch,
Tes hi weder te sinen orse quam.
Haestelijc hijt bi den breidel nam,
Ende waerp hem int gereide.
Hi reet vollec wech sonder beide [1]),
Peinsende omme Galienen minne,
Ende wart staphants uten sinne,
Dat was grote jammerhede.
Ic waenre speelt die duvel mede,
Dattie minne es van so groter crachte,
Datsi eens mans gedachte
In soe corter stont onderdoet.
Wel gokelt si onder den hoet:
Bedi en cans niemen gehoeden.
Die gene die meest wanen vroeden
Doetsi dolen alremeest;
Si sent in hem haren geest,
Ende doetse anebeden haren god.
Van den vroeden maecse sot,
Ende van den sotten vroet.
Enen doetse quaet, enen andren goet.

---

1) Vs. 2760—64 geheel afwijkend bij *Ferg.* 92, 22:
La nuis ert auques aproicié
Et li solaus ert a declin.
Joste un bruel sous l'onbre d'un pin
Si est Fergus jus descendus.
Ilueques s'est arestéus,
Si est desous le pin couciés.
Un petit si est soumilliés,
Car travilliés fu del errer
Et de ses garnimens porter.

Van vs. 2765—2812 komt niets in den *Ferg.* voor, terwijl vs. 3390—3466 van den fr. tekst in de vertaling geheel ontbreken (*Ferg.* 92, 31—94, 32).

Over al es hare gewelt;
Si loept seerre dan dien telt,
Hare en mach nieman ontriden;
Wien si wille doet si gliden.
Dus voer Ferguut al omtrent:
Die minne doet hem groet torment,
Hine weet welc et es, dach of nacht,
Ende heft verloren al sine cracht,
Sine vroetscap ende sine virtuut.
Aldus dolende reet Ferguut
Al moederene in dat wout:
Die minne pijnten menechfout.
Nu swiget, ende waent mi horen
Davonture van hier te voren,
Hoedane wijs die ridder swart,
Also saen alse hi genesen wart
Van sinen wonden, ende hem dochte
Dat hi te hove varen mochte,
Sine wapine hiesch hi [1]) altemale.
Men brochse vore hem in die zale.
Gewapint was hi gereet.
Sijn ors brochtmen hem geleet;
Hi waerp hem in die artsoene.
Sonder knapen ende garsoene
Makedi hem te hove wert,
Dapperlike ende onververt.
Alle sine dachvarde willic helen,
Want ic en weetse binnen velen;
Newaer te Cardoel es hi comen,
Daer hi den coninc heft vernomen,
Die sijn hof hilt met groten love.
Hi maect hem vollec te hove.
Daer haddemen dat eten leden.
Voer den coninc es hi gereden,
Helm op thoeft, scilt an den hals.
Hine maecte geen groet gedalsch [2]),

Vs. 2782 sere.

1) *Hi* is hier overtollig, daar het subject reeds in vs. 2795 voorkomt. De slordigheid is evenwel misschien reeds van den dichter, die door den tusschenzin in de war was gebracht.

2) *Ferg.* 95, 1:

Contremont puie les degrés
Del palais molt redoutammant:
Car mesfait se sont durement.

Maer hi viel op sconinx voet.
Hi sprac: „Artur, coninc goet,
Doet mi horen overluut.
Een ridder, die heet Ferguut,
Heft mi met wapinen verwonnen.
Onder die scijnte van der sonnen
So wanic wel dat niemans leven
Sijn gelijc es, no diemen geven
Met rechte mach lof ende prijs
Vore heme: God van paradijs
Moeten bescermen van ongevalle!
Here, hi groet u ridders alle
Sonder den drossate Keye.
Dien radic wel bi sente Meye,
Bede bi dage ende bi nachte
Dat hi hem van Fergute wachte.
Dien dreecht hi utermaten sere;
Want hi seide hem groet onnere
Vore alle die ridders van den lande,
Eer hi Ferguut wel kande.
Here her coninc, siet hier den horen,
Die menegen man gedaen heft toren,
Ende dat hoetcleet van ziden
Sent hi u; noit tenegen tiden
Sone constot noit man up mi gewinnen.
Ic wille dat alle u ridders kinnen:
Menich man hevet becocht.
Die davonture hebben anesocht,
Dien hebbic alle tlijf genomen.
Here, nu ben ic tote u comen
Ende levere mi in u prisoen.
Met mi mogedi uwen wille doen;
Ghi moget mi hangen of radebraken
Ende bitterlike doet doen smaken."
Doe antwoorde hem die coninc saen [1]):
„Ridder, waent vollic opstaen,
Ende doet u wapine uut.
Omdat u hier sende Ferguut,
Vergevic u minen evelen moet.
Die vangenesse suldi hebben goet.
Ic levere u der coninginnen,

Vs. 2841 conste.

1) Vs. 2851—60, in den *Ferg.* 3516—57 (bl. 96—97), doch geheel afwijkend.

Mire vrouwen, si wille u kinnen.
Ic hope si sal u doen groet ere."
Dies dankesi alle den coninc sere.
Over ene corte wile saen [1])
Soe quam die ridder ende die naen,
Ende met hem sine joncfrouwe,
Die in hare herte hadde rouwe,
Om dat haer lief verwonnen was.
Si beetten neder in dat gras
Ende gingen vore den coninc schiere,
Die ridder ende die maget fiere,
Ende die eyselike naen.
Die ridder sprac: „Here, waent verstaen,
Laet mi u mine tale vertrecken,
In sal u niet die waerheit decken.
Ic hebbe gehouden een trepas
Des es lange stont, als een dwaes,
Daer engheen man liden mochte,
Ic en nam hem dat hi brochte.
Dit heeft geduert menich jaer.
Here, ander dages, dat was waer,
Daer ic lach in mijn pawelioen
Bi minen lieve, — mijn garsoen
Stont vore de dore, het was nacht,
Hine was niet wel bedacht —
Daer quam een ridder ghevaren.
Mijn naen verspraken twaren
Ende sloech sijn ors met enen stake.
Die ridder naems staphans wrake
Ende foleerde minen naen.
Doe wapendic mi herde saen,
Ende waende minen naen wreken.
Eer ic wiste word, wasic gesteken
Uten aertsoene op die erde.

Vs. 2872 Hine.

---

1) Vs. 2861—2907 veel minder uitgebreid in den *Ferg.* 3558—77, waar van he geheele verhaal van den ridder slechts het volgende voorkomt (97, 22 vlgg.):

Li chevaliers dist s'aventure,.....
Comment Fergus l'avoit vencu,
Et comment ot son nain batu
Et laidengié devant son tré.
Puis a dit qu'il ot afié
A celui qui conquis l'avoit,
Que au roi Artu se rendroit.

Ic vacht so lange metten swerde,
Dat ic lien moeste gelove.
Hi heft mi hier gesent te hove,
Ende mine joncfrouwe ende minen naen.
Hets die beste ridder na minen waen,
Die noit enech ors bescreet;
Mine dede noit man so leet.
Ferguut es die name sijn.
Here, alle die ridders die hier sijn
Hiet hi mi harde sere groeten,
Sonder Keye: hi moet hem boeten,
Dat hi hem seide leelichede.
Her coninc, siet mi hier ter stede
Daer ic u geve mi op gevaen,
Ende mine joncfrouwe ende minen naen
Ghi moget met ons uwen wille doen."
  Aertuer sprac: „Bi sente Symoen,
Ghi sult wel te gemake sijn:
Nu gaet u rusten een lettelkijn.
Die vangenesse en suldi niet hebben quaet.
Ic vergeve u alle misdaet."
  Daer na over ene mile [1]),
Over ene lange wile [2]),
So quam van den torre die here,
Die menegen man hadde gedaen onnere.
Hi viel neder op sconinx voete
Ende seide: „Here, ic geve u boete.
Ic hebbe herde vele quaets gedaen,
Menegen man hebbic helpen slaen,
Dat mi liever ontboren ware.
Here, mi heft gesent hare

---

1) Vs. 2913—97, in den *Ferg.* 3583—88, alleen in zeer algemeene bewoordingen:

Avant garde, si voit venir
Les autres les elmes laciés.
Estrangement s'est mervilliés
Li rois et trestote sa gent;
Car il cuide bien vraiement
Qu'a cort les envoie Fergus.

2) Dr. De Vries (*Taalg.* IX, 184) wil voor *lange* lezen *onlange* (verg. vs. 2861: *over ene corte wile*). Waarschijnlijk zijn echter beide regels bedorven door een afschrijver, die in vs. 2913 bij vergissing *mile* schreef in plaats van *wile*, en er toen een tweeden rijmregel van eigen vinding bijlapte. Misschien schreef de dichter:

Daer na over ene *wile*,
Datmen gegaen mochte ene mile.

Vg. vs. 1273—74, 2040, 2159.

Een ridder dapper ende starke.
Ic wane niet dat in Denemarke
Enech ridder so goet si binnen velen:
Ferguut heet hi, in wils niet helen.
Hi hiet mi groeten al gemene
Sonder Keyen allene:
Hi heft geseit dat hem mescomt.
Ic wanet hem nemmer in dende vromt.
In u vangenesse gevic mi nu;
Hebt mijns genade, ic bids u:
Oft u wille es, laet mi leven." —
„Vrient", sprac die coninc, „al vergeven
Gaet ende doet u te gemake:
Ic scelde u quite van der sake."

Die twee ridders van den woude
Sijn comen tote Cardoel houde,
Daer si den coninc blide vonden.
Si groetten bede an dien stonden,
Ende spraken beide uut ere mont:
„Her coninc, herde lange stont
Hebwi geweest met quaden lieden
In een foreest, daer wi verrieden
Alle die gene die wi sagen.
Bi ons wi te roven plagen
Beide ridders ende knapen
Ende moencke ende papen,
Ende al dat wi geraken mochten.
Wi hadden vele hagedochten,
Daer wi onse diefte in borgen.
Wine souden mogen tote morgen
Onse quaetheit niet getellen.
Wi waren tote vijftien gesellen,
Die altoes te gader waren.
Here, tachterst quam gevaren
Een ridder al moederene.
Wi wilden hebben groet ende clene,
Ors, halsberch ende acottoen.
Die ridder sprac: hine wiste wat doen,
Haddi sine wapine verloren:
Hine gaver ons niet. Wi haddens toren,
Ende sloegen op heme dapperleke.
Hi werde hem genendeleke.
Dicke was hi in groter noet;
Tote dertien sloech hire doet.

Wine mochten ons niet langer houden.
Hi liet ons leven, op dat wi souden
Ons gheven in u ghenade,
Ende vort te levene bi rade,
Laten onse quaetheit te male.
Here coninc, dat verstaet wale,
Dat hi die beste es die leeft,
Die ons hier gesent heeft
In u gevangenesse, eist u bequame.
Ferguut es sijn name.
Hi hiet ons ridders ende vrouwen
Alle groeten met goeder trouwen;
Maer Keyen hiet hi van hem scuwen.
Dien soude hi herde gerne bluwen:
Hi heft geseit sijn ongevoech."
Keye horde toe; niet sere hi loech.
Hi seide: hine gaver niet omme twee peren
Maer het mach hem noch wel deren.
Doe riep die coninc enen seriant,
Dat hi die ridders altehant
Leedde in ene kemenade
Ter coninginnen, ende si hen dade
Al die eere die si mochte;
Want ander vangenesse hi en rochte.
Doe stont op mijn her Gawein
Ende sijn geselle mijn her Ywein,
Perchevale ende Sagrimort,
Lancelot ende sijn neve Bohoert,
Ende daer toe ander ridders vele,
Die daer waren in die sele.
Si spraken alle ene tale:
„Wel lieve here, het sate wale [1]),
Dat ghi sendet in allen lande,
Ofmen dien ridder ieweren kande,
Datmen te hove dade comen.
Keye heeften ons genomen
Ende met sinen scoppe verjaget."
Die coninc sprac: „Besiet, wie draget
Beide lettren ende brieve.
Ic wilne sien ende doen hem lieve,
Want hi heves verdient wel."
Ghinder waren boden snel,

---

1) Vs. 2998—3017, in den *Ferg.* 3589—3623, doch geheel afwijkend.

Ende maecten hem wech dapperlike.
Si doreronnen menech rike,
Maer sine horden van Fergute niet,
(Dies hebben si menich verdriet)
Ende hebben hem weder te hove gemaect,
Ende seiden: si hadden gesaect
Menigen bosch, menich heet.
Die coninc sprac: „Dat es mi leet,
Datmen van hem niet en hort.”
  Nu willic u tellen vort [1]),
Hoe dat Ferguut die keytijf
In dat foreest torment sijn lijf
Om Galienen dere joncfrouwen.
Hine waent [2]) niet datmen mocht scouwen
Armeren man in enech steden
Dan Ferguut es van allen leden.
Die minne dede hem grote pine,
Hine at el niet dan rachine,
Die hi uter erden groef:
Niet wel en haddi sijn behoef.
Sijn ors wart mager ende slanc [3])
Ende wart van den live cranc:
Niet wel en hadt sinen wille;
Dicke wile stont al stille.
Ferguut hilter hem up altenen,
Hi sloecht sere metten benen.
Het bloedde sere van den sporen.
Al sinen sin haddi verloren
Om Galienen, dats waer.
  Dus so doelde hi twee jaer [4]),
Dat hi en quam uten woude.
Tachterst, alst wesen soude,
So sach hi ene fonteine springen.
Van bliscapen began hi singen.
Dat water began hem wel bagen:
Hine hadde gedronken in twaelf dagen.

---

1) Vs. 3018—37, in den *Ferg.* 3624—54, maar geheel verschillend.
2) Lees: *In wane.*
3) In den *Ferg.* 99, 33, alleen:
  Tos est alés et desnorris,
  Et ses chevals tot autretel,
  Qu'il ont eu maint mal ostel.
Van de volgende onzinnige verzen (3031—35) komt in het oorspronkelijke niets voor.
4) Vs. 3038—83, in den *Ferg.* 3654—3716, maar sterk afwijkend.

Wat wonder waest, al dorste hem sere?
Doe ginc hi drinken, die jonchere.
Om die fonteine stont caneele [1]).
Harde diere was die gravele,
Die in die fonteine lach.
Ic wane noit man en sach
Binnen der helt geene so diere,
No so rijclic, no so fiere.
Si was gheminëert omtrent.
Harde rikelic was tpaviment,
Daer ute sprongen die aderkine.
Daer lagen torpase ende robine,
Fine mirauden ende sophire,
Ende menegerhande stene diere,
Die in hem hebben grote cracht.
Het was ginder dach ende nacht
In allen steden even claer.
Oec segic u al over waer [2])
Wat crachte die fonteine hadde inne.
Al ware ieman uten sinne,
Ende hi van dier fonteinen name,
Hi verlore al sine mesquame
Ende hadde weder sine gedochte.
Van wat evele hi daer brochte,
Waert in hovede, waert in bene,
Hi worde gans, claer ende rene,
Ende quite van alre pine,
Dronke hi van dien fonteinekine.
  Ferguut waert al genesen.
Hi sprac: „Here God, wat mach dit wesen?
Dese fonteine soe doet wonder.

Vs. 3059 heme.

---

1) Vs. 3047—61, *Ferg.* 100, 23:
Fergus esgarde l'iaue biele,
Qui sort sor molt haute gravele,
Qui ert de pieres presiouses
Molt gentes et molt vertuousses
Et bieles de mainte maniere.
El mont n'a presiouse piere,
Qui ne fust sor la fonteniele.

2) Vs. 3062—72, in den *Ferg.* 100, 10, alleen:
ja nus hom tant ne serra
Malades ne mésaiaisiés,
S'il en boit, qui ne soit haitiés.

Ic hebbe tote nu geweest sere onder
Ende geleeft met ongemake;
Nu ben ic quite van alre zake."
Hi dede sijn ors ter selver stont
Drinken, ende het wart gesont
Ende in hogen ende blide.
Het ne was niet spade, mar betide;
Die sonne was op, het was claer dach.
Ene capelle hi voer hem sach [1])
Al gewrocht van maerbelstene,
Daer vore sat een nane clene,
Ende hi riep tote Fergute:
„Ridder, wat soekes du hier ute?
Wies wiltu di onderwinden?
Waenstu hier Galienen vinden?
Dune best niet vroet, maer du best sot.
Also mote mi helpen God,
Du mochts ewelijc hier wenen,
Eer du hier vondes Galienen;
Want sine es niet in dit foreest."
Ferguut sprac: „Die heilegeest
Hi moet di hoeden, lieve nane.
Waer kennestu die welgedane,
Die du nomes so properlike?" —
„Ferguut, trouwen, in andren rike,
Eer ghi noit geboren waert.
Ic rade wel dat gi wech vaert,
Ende soecse daer si es.

---

1) In onzen tekst, waar met onnoodigen omhaal allerlei onzin wordt verhaald b. v. de laatste twee verzen (3082 en 83), ontbreekt juist de noodzakelijke beschrijving der kapel en van den dwerg (*Ferg.* 100, 30):

Sor la rive ot une capiele
Faite del tans anchienor.
Un nains le garde nuit et jor,
Qui devinoit tot sans mentir
Co qui estoit a avenir
A cels qui illuec trespassoient
Et de la fontainne bevoient.
Mais s'aucuns illueques passast
Qui n'en béust ne ne goistaist
De la fontenele corant,
Ne li desist ne tant ne quant,
Ja tant nel séust arainier.

Vs. 3084—3160, veel uitgebreider in den *Ferg.* 2717—3877.

Sijt oec seker ende gewes:
Ghi moet eer hebben den witten scilt.
Het ne was noit man die beteren hilt.
Die scilt es van witten yvore,
Geplaneert wel ter core,
Van dieren stenen vol geset.
Ic wille wel dat gijt wet:
Die scilt heft selke cracht,
Dat het ter donkere middernacht
Drie milen omtrent verlichtet tlant:
Sijns gelike men noit en vant.
So wiene omme den hals draget [1]),
Lettel no vele hi hem verwaget.
Diene draget mach niet verwonnen wesen,
Ware hi doetwont, hi worde genesen.
Soe wie den witten scilt draget,
Ute sinen gereide dat hi draget
Wat ridder dat heme comt te voren.
Die scilt heft menegen man gedaen toren,
Het en consten noit gewinnen man.
Nu verstaet wat hi doen can:
Men mach die stat verhongeren niet,
Daer hi in es: hare es wel gesciet,
Noch sone mach niet sijn gewonnen.
Het nes man die soude connen
Die doget volprisen van dien scilde.
Den nodeghen so maect hi milde,
Ende den bloden maect hi stout.
Die den scilt draget, hine wert niet out:
Hi es in den point van veertich jaren
Talre stont; oec secgic te waren:
Hine mach sijn licht verliesen niet.
Die den scilt heft, hem es wel gesciet;
Hi es savons ende betide
Tallen stonden vroe ende blide;
Hi es gheëert over al
Ende met vrouwen liefgetal.
Ic en souden u niet volprisen mogen.
Varet wel ende sijt in hogen!

Vs. 3123 conste.

---

1) Lees: *dreget*, en in vs. 3116: *verweget*. Zie *Taalg.* IX, 184.

Van den scilde latic u staen. [1])"
In die capelle stont die naen,
Ende loec die dore ende scoet slot vort.
Ferguut sprac: „Lieve naen, nu hort [2]),
Segt mi waer ic den scilt mach vinden;
Want ic wille mi geninden,
Ic salne gerne soeken gaen.
Sprect jegen mi, wel lieve naen,
Ontdoe die dore ende laet mi in."
Het en diet Fergute meer no min,
Want die naen en antword niet.
Alse Ferguut dit versiet,
Was hi sere tongemake;

1) Ook hier gaat de vertaler weder alleronhandigst te werk. In den *Ferg.* 104, 16 vlgg. komt eene korte, maar zeer klare beschrijving van de eigenschappen van het witte schild, in plaats van de verwarde en omslachtige opsomming in onzen tekst:

Li escus est si vertuous,
Que cil qui l'aura en baillie
Ja par armes ne perdra vie
Ne n'iert abatus de ceval
Por nul home vivant carnal.
Encor a il autre nature,
Que ja la nuis n'iert si oscure
Qu'il n'ait clarté entor la tor,
Autant par nuit comme par jor,
U li escus est en repos.
Sacies que se trestoute l'os
D'Engleterre estoit asanblée,
S'éussent vostre mort jurée,
Mais tant d'avantage éussies.
Que dedens cele tor fuissies,
Si éussies levé le pont,
N'avries garde de tot le mont,
Perueuc qu'éussies a manger.

Daarop volgt vs. 3837—66, het onmisbare bericht, hoe, doch niet waar het schild bewaakt werd; en de dwerg eindigt met de volgende woorden (105, 22):

Ains que departe la bataille
Aras le bel escu sans faille.
Or fai do mius que tu poras:
Car autre noviele n'oras
Par moi de t'amie la gente.

Van dit alles maakt zich onze vertaler af door den nietsbeteekenenden onzin in vs. 3142—43.

2) Vs. 3146—60, *Ferg.* 105, 32:

Au nain dist, qu'il li laist entrer:
Car encor veut a lui parler.
Molt est dolens qu'il est repus.

Over den naen bat hi wrake,
Om dat hi spreken niet en wilde
Noch waerheit seggen van den scilde,
Waerwart dat hine vinden mochte.
Dies droevedi sere in sijn gedochte.
Van der capellen keerdi houde [1])
Ende maket hem vollic in den woude.
Hi reet toter hoger vespertijt.
Hi riep: „Naen, vermalendijt
Moetti wesen tallen stonden!
Waeromme en hebdi niet ontbonden,
Waer die scilt es of in wat staden?
Die rike God moet mi beraden
Ende moet mi te wege sinden,
Daer ic den witten scilt mach vinden.
Hets mijn solaes ende mijn delijt,
Ic salne soeken al minen tijt
Beide bi nachte ende bi dage,
In steden, in bossche ende in hage.
Soe bringe mi God uter noet,
Ic en hebbe den scilt, ic blive doet!"
Den scilt heft hi so lange gesocht,
Datten davonture heft brocht
Up enen aerm van der zee.
„Bi Gode", seit hi, „nu en wetic mee
Waer dat ic vinden mach den scilt."
Doen sach hi een scip dat stille hilt [2]),
Daer tien rovers in waren.
Ferguut sprac: „Wel moetti varen!
Ic bids u, set mi ant lant." —
„Wi selent doen", sprac een seriant,
„Tert hare int scip ende laet ons zeilen."
Die dieve waenden wel deilen
Ane dat ors dat Ferguut brochte,
Ende Ferguut tart in so hi ierst mochte,
Ende trac sijn ors in metten bande.
Si staken tscip van den lande
Ende seilden wech met groter crachte.
Ferguut en peinsde no en dachte,
Dat si iet meenden el dan goet.
Si seiden althant: „Ridder, nu doet

1) Vs. 3161—81 is slechts uit de verte te vergelijken met *Ferg.* 3878—3919.
2) Vs. 3182—3274, in den *Ferg.* 3920—4032, doch met belangrijke afwijkingen.

U wapine uut, gi moetse ons geven,
Ofte wi selen u nemen u leven.
Wi selen u worpen over bort."
Ferguut sprac: „Ghi heren, hort [1]),
Also helpe mi sente Alene,
Ic en hebbe groet no clene
Ander goet dan gi hier siet:
Mine wapine ghevic u niet.
Ic en hebbe ander cleder ane;
Also gereet ware mi die mane
Alse een penninc, selp mi God!" —
„Wat segestu? bestu een sot?
Wat sagen eist dattu ons cals?
Geonneert moete sijn dijn hals!"
Stappans so heft hi verdreghen
Enen rieme, ende daer met geslegen
Den ridder enen groten slach.
Ferguut sprac: „Wel quaden dach
Moete di geven onse Here!
Waerbi slaestu mi so sere?
Also hulpe mi God uut mire noet,
Du selest copen, in blive doet."
Ferguut grepen bi den toppe,
Ende gaf hem enen slach daeroppe,
Dat heme verkeerden beide sijn ogen.
Die dief en was niet wel in hogen,
Hi viel neder in onmacht.
Doe sprongen si op met alre cracht;
Beide met riemen ende met staven
Grote slage si Fergute gaven,
Dat hi moeste knielen op derde.
Doe sloech Ferguut die hant ten swerde
Ende ginc houwen ende schinken:
Die dieve en consten hem niet ontwinken.
Hi sloech hem af voete ende handen,
Som cloefdise toten tanden.
Hi sloeger doet tote sessen.
Ferguut sprac: „In sal niet messen;

1) *Ferg.* 108, 23:

Biau notonnier, se Dius me voie,
Jo n'ai o moi point de monnoie,
Mais je vos donrai de bon gré
Le bliaut que j'ai endossé:
Car aquitier a vos me vel.

Ghine ontsprinct mi heden mee,
Ghine verdrinket in die zee."
Doe waren dander viere vervaert
Ende quamen te Ferguutwaert,
Ende staken op hem met piken.
Dat began Fergute qualic liken,
Want sijn halsberch hadde verloren
Menige maelgie: des haddi toren,
Ende hi sach sijns selfs bloet,
Dat hem ten maelgien dorewoet.
Hi was sere getravengiert.
Sinen scilt hi enbrachiert,
Hi hilt dat swert in sijn hant.
Den eersten, dien hi vore hem vant,
Hevet hi dat lijf gerovet,
Want hi sloech hem af sijn hovet.
Doe began den andren wanhagen.
Ferguut ghincse slaen ende jagen,
Ende sloechse alle doet tote enen.
Die selve begonste sere wenen [1]),
Ende bat genade omme onser Vrouwen.
Ferguut sprac: „Te minen trouwen,
Dief, ic sal u nemen tleven,
Het ne si dattu di wilt geven
In sconinx vangenesse van Lonnen."
Die dief sprac: „Ja ic, God moete mi onnen,
Dat icker saen geraken moete." —
„Nu segt heme, dat icken groete

Vs. 3260 moete *ontbr.*

---

1) Geheel verschillend in *Ferg.* 109, 31:

Al maistre s'en va acointier,
Qui ot fait ceste asanblée.
Mais ico pas ne li agrée:
Ains laist le governal aler,
Si est salis enmi la mer.
Mius velt morir c'on l'ocesist.
Fergus le governal saisist,
Si governe la nef corant.
Li vens grans saus le va chacant,
Qui hurte as cordes et as trés.
De l'autre part est arivés
Desous un castel Sarrasin:
Si est claimés Dunfremelin.
Illuec va Fergus au rival.

Ende alle die ridders die met hem varen,
Sonder Keyen: segt hem te waren,
Hebbicken lief, dats van verren:
Goede vrienscap sal lange merren.
Nu kere den roedere te hant,
Ende laet ons zeilen an dat lant,
Want uten watre waric gherne."
Die dief sprac: „Mine staets tonberne,
Ic doe gerne al dat gi mi heet."
Staphants was dat scip gereet,
Hi dedt zeilen an den aert.
Ferguut maecte hem uut ter vaert,
Ende hi waerp hem int gereide [1]),
Ende makede hem wech sonder beide.
Hi reet alomme een half jaer.
Int herte waest hem herde swaer:
Hine horde van den scilde niet.
Up ene heide dat hi siet
Van verren hoeden scapelkine.
Hi maecte hem toten herdekine
Ende sprac: „God moet u benedien,
Berecht mi dore die ere van Marien
Van al dies ic u sal vragen.
Horedi noit eer gewagen
Van den witten scilde iewerinc?" —
„Ja ic" seit hi, „in ware dinc,
Ic hebben sestich waerf gesien."
Ferguut viel over sine knien
Ende dankes onsen Here;
Want hine waenden nemmermere
Hebben vonden in al sijn leven.
Doe sprac hi: „Wistic di wat geven,

Vs. 3292 waende.

---

1) Vs. 3275—80 in den *Ferg.* 110, 12:

Deus mois aveuc une semainne
A chevauchié par la contrée,
C'onques n'en oï renonmée
Ne del escu ne de la tor,
Des ci qu'il avint a un jor,
Si con fortune l'a mené,
Qu'il vit et connut la clarté,
Que li nains li avoit promise.

Van de geheele, niet onaardige ontmoeting met den herder (vs. 3280—3329) komt in den *Ferg.* geen enkel woord voor, terwijl daar vs. 4045—71 zijn gewijd aan de beschrijving van het schild, die in onzen tekst ontbreekt.

Ic gaeft di te minen trouwen,
Ay vrient! mochtine mi doen scouwen;
Dat soudic di bidden gerne."
Die knecht sprac: „Segdijt in scherne?
Wat mescomt u? sidi verwoet?
Nuttet gincbere: hets u goet,
Of zedeware of gingebraes;
Want gi dinket mi al dwaes,
Ofte ghi hout met mi u spel.
Kinnedi den witten scilt wel,
Ghi sout eer erselen in die zee.
Vaert herbergen heden mee
Ende rust u, dats mijn raet."
Ferguut sprac: „Du doest quaet,
Lieve vrient; doet mi verstaen
Wat wege men daerwert sal gaen.
Ic hebben gesocht over lanc.
Wijst mi den woch, ic weets u danc:
Ic en mager niet leven sonder."
Die knecht sprac: „Here, die sonne es onder,
Ghine mochter niet bi dage comen,
Wat dat u mochte vromen:
Die scilt es henen milen vive.
Ic rade u noch bi minen live
Weder te keerne danen gi comt.
Ic duchtet u nemmer en vromt.
Wildi bestaen die avonture,
Die menegen man es worden tsure,
Ghi moges wel hebben toren.
Die menighe hefter sijn lijf verloren;
Het en conste noit man gewinnen.
Wildi den wech, ic doene u kinnen,
Maer hets mi van herten leet.
Vaert desen pat wel gereet,
Sone mogedi uten wege niet liden."
  Ferguut ginc volleke riden [1],
Ende reet al toter dageraken.
Doe began hi den torre naken,
Daer die witte scilt in was.
Hi sloech met sporen int gras [2],

1) Vs. 3330—3411, in den *Ferg.* 4072—4182, maar geheel afwijkend.
2) *Ferg.* 111, 10: Grans galos, la regne lasquie
Est venus droit a la chaucie
Par u on a la tor aloit.

(Blide was hi ende onververt)
Ende sloech ten castele wert.
Een water omme den casteel scoet.
Daer sach hi ene resinne groet,
Die altoes sat op die brucge.
Herde crom was haer die rucghe,
Si was wel achtien voete lanc,
Ende si sat neder op ene banc,
Wachte den scilt ende dat gesate [1]).
Si was leelec utermaten,
Haer lijf was swart alse een cauwen;
Haer hingen oec die oghebrauwen
Enen halven voet over die ogen [2]).
In soude u niet geseggben mogen
Die sceppenesse van der vrouwen:
Men mochte geene leliker scouwen.
Si hadde twee oren alse een bracke,
Die hare hingen in den nacke.
Uten monde wiesen hare tande
Alse een beer; nieman en kande
Vreeseliker wijf engheene.
Si wachte den scilt al in ene,
Ende hadden gewacht menech jaer.
Daer ne quam noit eer man vorewaer,
Sone roefden van den live.
Si hilt ene seisene stive
Voer haer liggende op haer knien.
Alsoe Ferguut heeft versien,
Rechte si hare op ende wart gram.
Met beden handen dat si nam
Verbolgenlike dat seisenkijn.
Ic en wane niet ten trouwen mijn,
Datse een pert wel mochte vertrecken.
Pantasale moeste hare recken [3]),
Datsi die brucghe dede wagen [4]).

1) Aldus te lezen in plaats van *gesaten*, gelijk het Hs. heeft. Zie Dr. De Vries, *Taalz.* 65.

2) Vs. 3344—55, *Ferg.* 111, 16:

S'ot les grenons lons et treciés.
Entre deus eols ot bien deus piés,
Les dens agus et sors et les.

3) De naam der reuzin wordt in den *Ferg.* nergens genoemd.

4) *Ferg.* 111, 29:

Quant le vit vers li aprochier,
Ele s'afice sor le pont,
Si qu'a bien pres que il ne font
Desous ses piés tot a un fes.

Fergute begonste qualec behagen,
Ende riep lude: „Vrouwe scone,
Dat u God onse Here lone!
Halet mi den scilt dien ic ghere."
Die vrouwe sprac: „Her galgenere,
Ic salne u geven, wetecree!
Gine ontsprinct mi heden mee,
Ende ghine sult mi niet onducken:
Al u lijf salic slaen in stucken.
Die duvel dede u hier geraken;
Ic sal u slijfs onblide maken."
Ferguut liet lopen met sire crachte [1]),
Ende stac dier vrouwen met sinen scachte
Wat dat hi geleesten mochte.
Het sceen ofte sijs niet en rochte,
Ende sine achtes niet een caf;
Maer si hief doe haren staf [2]),
Ende waende Ferguut hebben geslegen
Mids ontwee, ende heft gedregen
Een groet stic uten pilare.
Die seisene brac, Ferguut hadde vare;
Hadsi niet geraect den steen,
Si hadde Ferguut gheslegen ontween.
Die ridder was sere vervaert.
Dapperlike trac hi tswaert,
Ende sloech der vrouwen op thovet,
Ende wanese wel hebben geclovet.
Het en derde hare lettel no vele.
Si ontdede hare kele,

---

1) In den *Ferg.* 111, 34 staat juist dat Ferguut van het paard moest stijgen:

Mais a cheval n'i puet entrer.
Si estrois ert fais a l'entrer
Que uns seus hom aler i puet.
Quant Fergus voit qu'il li estuet
A la vielle conbatre a pié,
Durement a le cuer irié
Et maltalentiu et dolent.
Neporquant del ceval descent.

2) *Ferg.* 113, 17:

ele a le fauc enbatue
En un piler de marbre bis,
Qui sor le pont estoit asis,
Si que ne le pot resacer.
Ains tire si que fait hocier
Le pilier et le pont ensanble.

In die scouderen sine beet
Dore sine wapine; al waest hem leet,
Averecht viel hi ter neder.
Varinge spranc hi op weder:
Met beiden handen hise sloech.
Metten swerde hi hare afdroech
Van den buke die rechterhant,
Dat si nederviel int sant.
Ferguut wart doe herde blide,
Ende gaf hare enen slach met nide,
Dat hise geraecte wel ter core,
Ende sloechse toten tanden dore.
Daer bleef Pantasale doet.
Ferguut van sinen orsse doe scoet [1]),
Ende warp hem op derde schiere.
Hi sach vore hem dien torre diere,
Daer in hinc die witte scilt.
Dat vreseleke serpent, datne hilt,
Lach vore den torre ende sliep.
Ferguut toten scilde liep,
Hi namen ende helsden sere,
Ende dankes onsen Here,
Dat hi den scilt heft vercregen.
Ane sinen hals heft hine verdregen.
Hi sach vore hem liggen tserpent,
Dat vaste sliep; hi ginc omtrent
Ende besaget harde menderlike.
Hi seide: „God van hemelrike!
Wanen mach comen dusdaen dier?"
Ferguut was herde fier,
Ende nam staphans sijn swert,
Ende stac tserpent op den stert [2]).
Dat serpent vollijc opscoet
Verbolgelike; het was groet,

1) Vs. 3412—75, in den *Ferg.* 4183—4329 geheel verschillend en veel uitgebreider.

2) *Ferg.* 115, 31:

Del perron contreval descent.
Plus durement qu'il ne déust
De son pié marce sor le fust,
Desous cui li serpens soumelle.
Li fus l'a hurté a l'orelle
Et il saut sus delivrement.

Het was wel negen voete lanc [1]).
Ferguut den scacht an hem dwanc;
Hi ontsach tserpent te waren.
Vreselike ghinct gebaren,
Groet vier het uter kelen scoet.
Het hadde den ridder saen gehadt doet
Ende al te polvere verberrent,
(Het was wel sere vererrent)
En hadt gedaen des scilts cracht.
So lange hi jegen tserpent vacht,
Dat van vechtene Ferguut wert moede.
Al sijn lijf droep hem van bloede;
Hi waert onmachtich in al sine lede.
Hi ware bleven doet ter stede,
Waer die scilt dedene verbouden,
Ende dede heme sijn herte wel houden
Ende sine cracht al weder comen.
Dat serpent heftene genomen
Metten tanden in dat vel,
Dat en dochte Fergute geen spel;
Bedi het scordem altemale
Halsberch ende porpoint van sindale,
Ende wonden in die scoudere sere.
Hine gecreech noit eere
Op geene wile so grote noet.
Hi gaf hem menigen slach groet
Op dat hovet ende in die bene;
Het en derde heme groet no clene:
Hine conste sijn huut niet ontginnen.
Doe sach hijt in die kele binnen,
Daert blasende quam te hem wert.
Die ridder nam hant ende swert
Ende stact heme binnen der storten.
Hi staect int herte, het moeste storten
Ende viel doet op die erde.
Doe stac hijt metten voeten onwerde,
Ende dede sijn swerd in sinen scoe.
Uten torre keerde hi doe
Tote sinen orsse met ghemake:
Het was gebonden ane enen stake.
Bi den togle hijt gegreep

1) *Ferg.* 114, 17:

S'a bien *dis et huit* piés u plus.

Ende sette voet in stegereep,
Ende ruemde die jegenode.
Tors ginc lopen, en deet niet node [1]).
Dapperlike maecte hi hem woch.
In een foreest leede die woch,
Daer hi vele in moeste tsaken;
Hine conster niet wel uut geraken.
Twaelf dage moeste hire in merren.
Tachterst so sach hi van verren [2])
Enen herde vasten casteel.
Hi sprac: „God moets hebben deel,
Dat ic te wege ben geraket."
Alsi den castele naket,
Soe vant hi enen reese staende.
Hi groetene, want Ferguut waende
Wel sijn gevaren sire straten.
Die rese waert utermaten
Verbolgen alse hi den scilt sach.
Hi sprac: „Wel quaden dach [3])
Geve di sente Marien sone!
Trouwen, dune best niet gewone
Den scilt te dragene, hine es niet dijn.
Ic sie wel dattie vrouwe mijn
Verslegen es ende mijn serpent.
Ay Deus! hoe sere waren si verblent,
Dattu hem names dat lijf.

Vs. 3483 herden. — 3499 heme.

---

1) Vs. 3476—81, verg. *Ferg.* 118, 9:

Fergus s'en vait joie faisant,
D'eures en autres enbracant
L'escu: sel demainne ensement,
Con se aucuns fust en present
Qui a lui conbatre vausist.
Detens une forest se mist.
Tant a chevauchié contremont
Que *une aventure* li sort,
Qui li plot et atalenta.

Van dit geheele avontuur, in den *Ferg.* 4339—4439, komt in onzen tekst niets voor.

2) Vs. 3482—3607 in den *Ferg.* 4440—4623, maar geheel verschillend.

3) Van het geheele gesprek van den reus komen in den *Ferg.* 122, 18 vlgg., alleen de volgende verzen voor:

Chaitis, mal euré!
Metes l'escu jus orendroit:
Car certes vos n'i aves droit,
Et port tant que baillie l'aves,

Pantasale, scone wijf,
Nu sidi doet, dats ware dinc.
Also hulpe mi die hogeste coninc,
Dat ic sere ben tongemake.
En hopedix niet te hebben wrake,
Ic soude bersten mids ontwee;
Maer ic siene, wetecree!
Die mi dit leet heft gedaen,
Hine sal mi niet mogen ontgaen:
Ic wilne mids ontwee spliten.
Dorperlike moet ment mi verwiten,
Ofte ic ontsie dusgedaen een wicht.
Ic hebber tenen slage slicht
Dusgedane twaelf doet."
Die rese was herde groet,
Twee ende twintich voete was hi lanc.
Ic secge oec wel, hine was niet cranc.
Hi hadde wel tusschen den ogen
Enen halven voet; ic ne soude u moghen
Sijn sceppenesse niet bescriven,
Bedi latict achterbliven.
Eene wouteyke hi droech,
Daer hi grote slage met sloech.
Twee paerde souden hem wel recken,
Souden si dat boemkijn vertrecken,
Dat die rese hilt in sine hande:
Het was gebonden met yserinen bande.
Hi tart vort sine scerde
Ten ridderwert; pais no verde
En wildi houden, hi was so gram.
Den boem hi volleke nam
Ende hieffen op met groter cracht.
Ferguut behoeft dat hi hem wacht
Van des resen hameidekine;
Want geraect sine, ten trouwen mine,
Ic wane datsine sal quetsen,
Si salne doet in derde metsen.
Die ridder ontsach den groten here,
Hi quam metten orse sere
Wat dat hi geriden mochte.
Mettien scachte, die hi brochte
Stac hine op dat kanebeen.

Vs. 3510 Dorpenlike.

Lettel no vele het ne scheen
Datter die rese iet op micte.
Met grote scerden hi te hem scricte.
Ferguut wachter hem jeghen [1],
Ende brochte den scacht gedregen.
Die boem hem bi den hoefde leet [2];
Ors ende ghereide hi smeet
In tween sticken, dat het viel op tgras.
Ferguut sere vervaert was,
Want het dochte hem quaet spel;
Maer het quam Fergute wel,
Dat des resen eyke voer
Wel acht voete in den moer,
Dat hine niet mochte bringen uut.
Dapperlijc spranc op Ferguut
Ende dancte Gode van allen goede.
Hi liep den rese op met stouten moede
Ende sloeghen metten swerde in thovet.
Hi waenden wel hebben geclovet,
Maer die rose en mickes niet.
Ferguut sprac: „Wats mi gesciet?
Dits die duvel, hens geen man.
Wat magic doen? want ic en kan
Sijn hoeft ontginnen met minen swerde."
Die rese wranc doe wel herde
Den boem, die vast in derde stac daer.
Fergut hadde groten vaer,
Hi ontsach des resen ameide.
Hi ware doet alsonder beide,
Dat wiste hi wel, haddise eer gecregen.
Met beiden handen heft hi herdregen
Dat swert ende sloech hem af den arem.
Up die erde viel hi al warem.
Die rese erspranc ende wart ververt,
Ende makede hem te Fergute wert;
Want hi hevet groten toren,

Vs. 3545 *en* 3546 *in omgekeerde volgorde.*

---

1) Zie *Taalg.* IX, 184.

2) *Ferg.* 125, 23:

Li cols glace deseur la siele
Par deseur le col del ceval
Et col et teste contreval
En abat, et cil ciet a terre.

Dat hi sinen arem heft verloren.
Toten ridder es hi comen [1])
Ende heften bi den halse genomen.
Onder sinen aerm hine sloech.
Dapperlike hine wech droech
Ten watere wert, so hi eerst mochte;
Want hi micte in sijn gedochte,
Dat hi den ridder soude verdrinken,
Want hine conste hem niet ontwinken:
Hi moesten dragen, al waest hem swaer.
Alse Ferguut quam den watre naer,
Wilden die rese daer in stoken;
Maer Ferguut es heme ontbroken,
Alsoet avonture woude.
Hi riep op Gode menechfoude,
Dat hi sijn lijf moeste ondragen.
Die rese ghincken weder jagen,
Ende hadden harde gerne gelout;
Maer Ferguut hem niet en betrout,
Hine liet den rose hem niet nacomen;
Want haddine anderwerf genomen,
Die pelse mochter wel sijn bleven.
Ferguut heft echt tswert verheven,
Die luchter hant hi hem afsmeet.
Ferguut lieper toe ghereet,
Sloech hem thoeft af metten swerde;
Die buuc viel neder op die erde.
Ic en wane niet datten souden dragen
Vier sterke perde op enen wagen.
Lokefeer aldus doet bleef [2]).
Ferguut lettel rouwe dreef [3]).
Ten castele ginc hi vollike;
Daer vant hi ene zale rike,

Vs. 3589 stoten. Vg. *Tijdschr.* I, 132.

1) *Ferg.* 125, 21:
Vers Fergus cort d'ire enbrasés,
Sel saissist al senestre bras.
La roce en avale vias,
Si enporte le chevalier:
Car il le cuidoit bien noier
En une iaue rade et bruiant,
Qui ert sos le castiel corant.
Bien s'en cuide ensi delivrer,
S'il le puet dusqu'al pont porter.

2) De naam van den reus komt evenmin als die der reuzin in den *Ferg.* voor.

3) Vs. 3608—3750, in den *Ferg.* 4624—62, veel minder uitgebreid.

Twee joncfrouwen daer in saten,
Die blide waren utermaten,
Dat die rese dus bleef doet.
Doe sach hi in der ere scoet
Liggen den sone sagiants [1]).
Ferguut vragede altehants:
„Wies es dat kint dat daer leit?"
Si antworden hem gereit:
„Het es dies groets resen,
Dien ghi doet hebt." — „Het mach wel wesen",
Sprac Ferguut, „bi mire trouwen!
Het gelijct hem wel bi onser Vrouwen."
Maer Ferguut greept doe bi den voete,
Ende scoet van der brucgen onsoete
In een water dat daer liep.
Dat kint verdranc, het waser diep.
Toten joncfrouwen keerdi weder [2]),
Die zale liep hi op ende neder,
Vragede of daer iemen els in ware.
Die joncfrouwen spraken sonder vare:
„Here, gi moget u wel ontcleden,
Ghine vint hier niemen dan ons beden.
Wi hebben hier twee jaer
Gheweest al overwaer.
Noit en sagen wi hier wijf no man,
Sonder allene den tyran,
Dien gi versloeget niet lanc ere.
Nu dancken wi Gode onsen Here,
Dat hi ons hevet vertroest,
Ende u, dat gi ons hebt verloest,
Want wi waren sere tongemaken."
  Ferguut sprac: „Bi wat saken
Hebdi hier gesijn so lange?

Vs. 3637 niet *ontbr.*

---

1) Lees: *des gygants* of *sgygants*. Dat onze vertaler hier uit het gemeen znw. *jaiant*, géant, nogmaals een eigennaam voor den reus smeedde, is niet onmogelijk. Vg. *Troyen* 5776.

2) Van het geheele verhaal der jonkvrouwen (vs. 3627—73) komen in den *Ferg.* 126, 10 vlgg., alleen de volgende regels voor:

Amont el maistre pavement
Trove deus puceles séant,
Qui grant dol aloient faissant
Por deus chevaliers lors amis,
Que li jaians avoit ocis
Le soir devant a l'avesprer.

Waest bi uwen wille of bi bedwange?"
Die joncfrouwen spraken bede:
„En trouwen, here, bi groten lede,
Also wi u seggen mogen.
Wi quamen in dit foreest in hogen,
Lude singende ende blide:
En was niet spade, het was betide,
Met tween ridders van Maeschons.[1]
Wi haddense lief ende si ons,
Al dat wi hadden was gemene.
Het hadde geduert van kinde clene
Sonder eneghe dorperhede;
Verstaet wel, dan was niet mede:
Si waren hovesch ende avisiert[2].
Her ridder, wi hadden gevisiert
Te varne ter tafelronden,
Daer wi waenden hebben vonden
Vrouwen ende ridders van menegen landen.
Lasen! wi voeren tonser scanden.
Onsen telt quamen wi gereden,
Die rese quam na ons gescreden,
Die groet ende starc was utermaten.
Hi voerleide ons die straten,
Bede onse lieve hi versloech.
In desen casteel hi ons droech
Ende dede ons voestren sinen sone:
Aldus so siwi hier gewone.
Alles rouwen moetmen vergeten.
Ontwapent u, ridder, ende laet ons eten:
Wi selen u gheven gnoech."
Die ridder was blide ende loech[3],
Ende ontwapende hem sonder beide.
Die ene joncfrouwe die tafle leide,
Dandere brochte becken ende dwale
Ende hieten dwaen. „En sate niet wale,
Lieve joncfrouwe", sprac die jonchere,
„Gaefdi mi water, het ware onnere."
Hi naemt selve ende es geseten.

Vs. 3657 anisiert. — 3679 joncfrouwen.

1) Zie Dr. De Vries, *Taalz.* 167 en vs. 5172.
2) Zie Dr. De Vries, *Taalz.* 3.
3) Vs. 3674—3743 ontbreekt in den *Ferg.* geheel; doch het verhaal van het avondmaal komt, hoewel geheel afwijkend, voor vs. 4711—53.

Daer was wel gereet dat eten.
Men brochte hem van venisoene;
Hi at sere, hi hads te doene.
Die joncfrouwen bi hem saten,
Blidelike datsi aten
Alles dies si visieren mochten.
Ferguut began versochten,
Alst gheten was, omme sinen wrene.
Doe sprac der joncfrouwen ene:
„Here, gi dunct mi tongemake.
Wildi ons secgen die sake,
Daer wi u af berechten mogen?"
Hi sprac: „Joncfrouwe, bi minen ogen,
Om mijn ors eist dat ic droeve;
Want ics nu sere behoeve:
Te voet magic niet wel gaen."
Die joncfrouwe sprac: „Here, laet staen,
Sijt te ghemake ende blide.
Ic sal u wisen een rosside,
Sijns gelike gi noit en saget;
Maer het es een lettel verdaget:
Ghine selet niet vermeesteren connen.
Binnen Parijs of binnen Lonnen
En es engeen van sire maniere,
So fel, so edel, no so diere.
Het es geheten Pennevare [1]).
Ic segge u dat al over ware:
Het soude u dragen seven dage
Gewapint dore bosch ende dor hage,
Eer dat moede soude wesen.
Dat ors was des groets resen;
Hine hadt gheheven omme geen ghelt.
Het gaet u seerre sinen telt
Dan enech ander ors mach rinnen;
Maer en wilde noit man kinnen
Dan den rese sinen here.
Nochtan dat ors doet mere:
Het soude u over ene riviere
Twee ridders gewapint dragen schiere.
Dat ors en laet hem niet beslaen.
Het soude u emmermeer oec gaen

Vs. 3714 sere.

1) Ook de naam van het paard komt in den *Ferg.* niet voor.

Berch ende dal eer dat snave.
Die voete hevet goet ende gave,
Also hart of si van stale waren.
Noch secgic u van Pennevaren:
Savons eist also blide
Alst es daer ment rijt betide.
Het was gevoedt in Romenie.
Het sende ene joncfrouwe vrie
Den hertoge van Denemerke.
Op heme so want die rese sterke,
Daer hi heme dede scade groet.
Hi sloech hem menegen man te doet
Vore ene stat, heet Baviere,
Die herde rike es ende fiere."
  Ferguut was wel te gemake,
Alse hi hoerde der joncfrouwen sprake
Ende van den orse die doget seggen.
Hine wilt niet in versten lecgen,
Ende hi sprac: „Lieve joncfrouwen scone,
Wiset mi dors, dat u God lone!
Want ic sout herde gerne sien."
Die joncfrouwe nam Ferguut mettien
Ende leiddene in ene sisterne.
Daer vant hi hangende ene lanterne,
Daer een karbonkelsteen in lach.
In allen steden scheent daer dach:
Dat dede die cracht van den stene [1]).

---

1) Van het geheele verhaal der voortreffelijkheid van het paard des reuzen, vindt men in den *Ferg.* 127, 3 alleen het volgende:

L'une d'eles a conmandé
Qu'ele alast la porte fremer;
Il iroit es cambres garder,
Que nule chose n'i éust
Qui nuire u grever li péust.
Totes les cerce sus et jus.
En un celier il vet en sus:
Trove un ceval ens en l'estable,
De cui ne vos cuic faire fable.
En Engleterre n'ot tant biel,
Plus acorsé ne plus isnel,
Ne miust portast un chevalier.
Deus ans et demi el celier
L'ot li jaians molt bien norri.
Onques por honme n'en issi,
Por escuier ne por garcon,
Se por tot sol le jaiant non.

Ferguut versach den wrene [1])
Met tween ketenen vaste gebonden
Van finen selvere. In corten stonden
So tart hi ten orse wert.
Teerst datten versach dat pert,
Het rechte heme over die voete,
Ende sloech sine tande so onsoete
Na den ridder, hadten gheraect,
Het haddem lictekijn gemaect.
Het sloech in dat paviment [2])
Metten voeten al omtrent,
Dat vallen moesten die quarele.
Ferguut sprac: „Bi sente Danele,
Dit nes geen pert, hets Barlebaen!"
Hine dorste heme niet naerre gaen,
Hi deinsde, ende sach ene hameide,
Die hi begreep. Wel lude hi seide:
„Ic sal di meestren te minen wille."
Mettere hameiden liep hi stille
Ende sloecht met beiden handen in thovet.
Tors viel neder ende wart verdovet,
Ende lach stille alse een bruut.
Ay Deus! hoe lude sprac Ferguut:
„Dus sal men temmen dongemate [3])!"
Dat ors was saen ane die bate,
Het spranc op ende sach op Fergute.
Ic wane, hijt hadde in ene mute
Doen crupen, hadt geweest sijn wille.

Vs. 3768 Met erc. — 3776 het.

---

1) Vs. 3750—3814, in den *Ferg.* 4675—4710, doch veel minder uitgebreid, daar van vs. 3774 vlgg. in den *Ferg.* niets voorkomt.

2) *Ferg.* 127, 23:

Li chevaus commenche a froncer
Et a saillir et a grater,
Et des pies deriere a jetor,
Et fait *tentir le pavement.*

3) *Ferg.* 128, 13:

Fergus le vit, si prent a dire
Et *en son cuer molt fort a rire:*
„On doit avant felon donter
Qu'il ait pooir de reveler."

Misschien te lezen in vs. 3772:

Ay Deus! hoe *loech ende* sprac Ferguut

Het kendene saen, het stont al stille [1]).
Hi streket achter ende vore:
Hem behages wel ter core.
Hi sach daer hangen een dier gereide
Van finen yvore; op dors hijt leide.
Enen breidel vant hi van goude.
Ic en wane niet dat yemen soude
Alsulc een copen omme hondert pont.
Dat ors ontede dien mont,
Alset dien breidel horde clingen.
In sijn latijn begonste het singen;
Metten voeten ghinct baleren.
Ferguut ghinct achemeren,
Hi breidelet ende traect in die zale.
Dat gesmide stont hem wale.
Dat aersoen hi begreep,
Ende spranc op sonder stegreep.
Hi voer hem meyen in dat gras.
Hoe blide Pennevare was,
Alset quam op dat gerume!
Het gevoelde Fergute cume,
Die heme sat op sinen rugge:
Pennevare was herde vlugge,
Het ginc springen ende lopen.
Ferguut en dorst niet nopen
No slaen metten sporen,
Pennevare lichte heme voren.
Dertich voete vloech het verre.
Doe liet hijt lopen ende wart erre:
Dat ors liep seerre dan een hase,
Het deerde Ferguut in die blase.
Pennevare scheen dat vloech,
Daert hem over die erde boech.
Ferguut wart herde blide,
Alse hi so goet vant dat rosside.
Te siere herbergen keerdi saen,
Ende liet tors tsire crebben gaen.
Doe quamen hem die joncfrouwen voren [2]),

Vs. 3807 sere.

1) *Ferg.* 128, 10:

Mais il nel trova pas si baut
Con il avoit devant esté.
Si bien l'avoit il ja donté.

2) Vs. 3815—26 in den *Ferg.* 4754—63, doch geheel afwijkend.

Ende wilden heme afdoen die sporen,
Die hi hadde ane sine voete.
Hi scamets hem ende seide: „Soete,
Wart op: en ware geen gevoech."
Hi deetse selve af ende loech,
Ende dwoech sine hande in een beckijn.
Dus was hi ginder een stickelkijn,
Viere maent [1]) wel te gemake
Metten joncfrouwen; al hare sprake
Ende dat si daden sat hen wel;
Si hadden bliscap ende spel.
Die ridder hi begonste hem vragen [2]).
„Joncfrouwen, dat u God moet dagen
Wetti iewer enighe niemaren,
Daer ic soude moghen varen
Om te bejagen lof ende prijs?" —
„Here, so helpe mi sente Denijs",
Sprac deene joncfrouwe, „ic en weet gene;
Maer hier op seven milen clene
So es ene stat beleit,
Alsoe ment ons heft geseit.
Het heftse beleit een coninc
Om ene wonderlike dinc.
In die stat es ene joncfrouwe,
Si es van al den lande vrouwe,
Die de coninc soude nemen gerne.
Sine willen niet: haer staets tontberne,
Sone wille den coninc hebben niet.
Des doget die coninc groot verdriet,
Ende vermet hem, hi salse halen
Met crachte ende doense qualen.
Al hare lant doet hi te brande,
Hi doet hare lachter ende scande,
Hi heft hare doet menegen seriant,
Sider dat hi quam int lant.
Dustane wijs es die vrouwe beleit,
Ende doget pine ende aerbeit." —
„Mi dinke", sprac doe die jonchere,

---

1) Lees: *dage:* verg. *Ferg.* 129, 32:

Troi *jors* a el castiel esté.

2) Het bericht dat Galiene in Rikenstene belegerd werd (vs. 3827—64), hetwelk F. in onzen tekst van de jonkvrouwen ontvangt, wordt in den *Ferg.* reeds vroeger aan den ridder medegedeeld, en wel vóór het gevecht met den reus in het in onzen tekst ontbrekende avontuur (zie vs. 3476 aant.). Vg. *Ferg.* 4392—4428.

„Die coninc doet hem selven onnere.
Hine es niet hovesch in sijn gedachte,
Dat hise hebben wille met crachte.
Daert hare leet es, eist onspoet:
Met crachte en dade si nemmer goet.
Joncfrouwe, horedi noit nomen
Die coninginne?" — „Ja ic, hem somen.
Si es vrouwe van den Rikenstene [1]),
Geheten es soe Galiene;
Si es hovesch ende wel geraect,
Van allen leden es si volmaect."
Alse Fergunt dit verhort [2]),
Dat Galiene es in hare port
Beseten, die hi soeken vaert,
Dapperlike haeldi sijn paert
Ende wapinde hem al toten voeten [3]).
Die ene joncfrouwe begonsten groeten
Ende vragede hem, of hi iet woude,
Of waerwert dat hi varen soude.
Hi sprac: „Joncfrouwe, ic sal mi maken
Ten Rikenstene, maghicker geraken.
Ic soude gerne den coninc scouwen,
Die lelijchede doet der vrouwen.
Wijst mi den wech ten Rikenstene." —
„Ic doet gerne", sprac die ene,
„Al desen pat soe seldi varen.
Die rike God moet u bewaren!
Wi selen in desen casteel bliven.
Alst u wille es, mogedi ons verdriven,
Want gi sijt onse gerechte here.
God behoude u in u ere."
  Die ridder metten witten scilde
Nemmer hi daer letten wilde;
Op Pennevaren es hi geseten.
Die milen haddi saen gemeten,
Die ten Rikenstene lagen.

---

1) In hs. A van den *Ferg.*, dat door onzen vertaler gevolgd is, overal *Richeborc;* doch in P *Roceborc.*

2) Vs. 3865—3978 wijken geheel af van den *Ferg.* 4764—4991, zóó zelfs dat het verdere verhaal in onzen tekst allen samenhang mist en onverstaanbaar is.

3) *Ferg.* 130, 28:

Le *blanc hauberc* a endosé.

Deze bijzonderheid mocht niet vergeten zijn, daar F. hieraan den naam van *Witten ridder* te danken heeft.

Fergute begons wel behagen,
Alse hi sach die pawelgoene
Die daer waren, selc blaeu, selc groene,
Menich van meniger manieren.
Hi sach dakeren die banieren
Metten winde ende menich ponioen;
Menech halsberch ende accottoen,
Menige targie, menige corie.
Doe hilt al stille die vrie.
Hi sach daer oec menigen seriant,
Cousen gebonden, glavie in hant;
Menigen ridder coene ende stout,
— Die glavien waren alse een wout —
Hare helme gelachiert,
Ende in scaren gebatelgiert.
Si trocken alle ter stat wert.
Daer sach hi menech scone pert,
Wel verdect met coverturen.
Die van binnen waren ten muren,
Ende trocken vore haer barbekane [1]).
Daer ne was nieman, dat ic wane,
Hine hadde van der pelsen vrese,
Alsi nakede dier rese.
Daer waert een pongijs herde groet,
Daer menech seriant in bleef doet.
In beden siden hadden si scade.
Die van der stat worden te rade,
Ende wilden wederkeren achter,
Ofte si souden meerren lachter
Bejagen, wilden si langer bliven.
Die van buten gingense driven
Ende bodelen ende steken;
Si wilden hare scade wreken;
Si dadense te meskieve sere.
Alse dat sach Ferguut die jonchere,
Dwanc hi ane hem den witten scilt.
Den scacht hi vaste in sijn hant hilt,
Ende sloech in den tas met sporen.
So wat so hem quam te voren,
Het moeste rumen die artsoene,

Vs. 3900 in die h. — 3909 vort. — 3913 grot.

1) Zie Dr. De Vries, *Taalz.* 11.

Al en waest hem niet lief te doene.
So waer hi wilde, moeste hi varen,
Want hi sat op Pennevaren,
Die de porsse dede rumen.
Alle die orsse moesten tumen,
Die hem quamen int gemoet.
Pennevare was alte goet,
Alsoe was Ferguut diere op sat.
Hi voer aldore tote an die stat,
Ende dede die van binnen wederkeren.
Die ridder sprac: „Wel lieve heren,
Volget mi ende wrect u scade."
Si spraken alle: „Here, uwen rade
Willen wi volgen met alre machte."
Die daer hadden gesien die scachte
Dore die bodelinge waden,
In wane niet hine hadde ontraden.
Die ridder metten witten scilde
Hi was sire slage harde milde,
Hi sloech menegen swaren slach
Up die van buten op dien dach;
Menigen man nam hi sijn leven.
Die coninc ware beter achterbleven,
Dan dat hi die stat versochte.
Die witte ridder hine rochte
Van niemene gheen rentsoen:
Het moeste al sinen ende doen,
Wie dat heme quam te voren.
Die van buten si verloren.
Ferguut cloevetse tote in dartsoene.
Die van binnen waren coene,
Si daden achter die van buten;
Tote in hare tenten moesten si hem sluten.
Doe keerden weder die van binnen.
Die daer hadden [1] willen winnen
Orsse, wapine of diere gereiden,
Daer liepen die orsse achter heiden
Sonder breidel, sonder here,
Danc hebbe Ferguut die jonchere.

Ferguut geleidde die van binnen
Tote an die stat; sine consten kinnen
Noch sine wisten wanen hi quam.

---

1) Lees: *hadde.* Zie *Taalg.* IX, 185.

Alse die witte ridder vernam [1]),
Dat si alle waren in die stat,
Soe keerdi weder sinen pat
Int foreest toten joncfrouwen.
Hi dede menigen achterscouwen
Binnen der stat; si haddens wonder
Waer dat hi voer. Die sonne was onder.
Saen haddi den wech ghereden.
Dat foreest so es hi leden,
Ende es comen in die zale.
Die joncfrouwen ontfingen wale,
Si waren in hogen ende blide,
Ende ginghen opdoen dat rosside,
Wrevent ende gaven hem coren.
Die coverture hadt verloren,
Die heme lach op die crupiere.
Si daden hem ten ridder sciere
Ende holpen ontwapinen: hi was moede.
Wat wonder waest? Al met bloede
Soe was sijn ansichte bevaen.
Si salfdene ende ghingen dwaen,
Leidene bi enen viere warme.
Hoe vriendelike in haer arme
Tastensi Ferguuts wonden!
Si dancten Gode an dien stonden,
Dat hi gheen arch en hadde van der doet.
Si dadene eten, hi hads noet,
Ende leidene over een stic slapen,
Ende daden hem een bedde maken.
Galiene hadde enen seriant [2]),
Die herde vele ridders kant.
Si riepene ende vragede hem houde,
Of hi hare berechten soude
Van den ridder, dien si sach dragen
Den witten scilt; si sagen jagen.
„Hi stac den coninc [3]) van den wrene.
Ic wane, hi dede meer allene

1) Vs. 3972—4000, in den *Ferg.* 5017—50, maar met afwijkingen.

2) Vs. 4001—32, in den *Ferg.* 4986—5016.

3) Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 185, wil voor *coninc* lezen *menigen*, dat zeer zeker beteren zin geeft. Of de vertaler evenwel *menigen* schreef, is te betwijfelen, daar in den *Ferg.* 4945—85 verhaald wordt dat F. „un chevalier, *neveu le roi*" uit het zadel gelicht heeft en diens paard aan Galiene ten geschenke zendt. Dit speelde misschien onzen slordigen bewerker nog door den geest.

Dan alle die gene die daer waren.
Die rike God moetene bewaren!
Hi heft ons groet sorcoers gedaen;
Want ic hadde gesijn ghevaen,
Ende mine stat ware opgenomen,
Ware hi ons niet te hulpen comen.
Seldi mi secgen hoe hi heet?"
Die knape sprac: „Vrouwe, in weet.
Hine es niet van desen lande;
Maer vromeren ridder ic noit en kande,
No die meer pinen mochte gedogen.
En sachne heden man met ogen,
Hine hadde emmer den helm op thovet.
Van den live heft hi gherovet
Menigen ridder, menigen seriant.
Ghebenedijt so si sijn hant,
Die hare soe sere doet ontsien!
Ic sach menigen man vor hem vlien;
Waer hi quam, hi deet al sceiden.
Onse Here moetene geleiden!
Die joncfrouwe sprac: „Mi wondert sere,
Uut wat lande hi es, die jonchere,
Ende waeromme hi niet en quam naer.
Het was nacht, mi heves vaer."
Tierst dat die ridder was genesen [1],
Wapende hi hem; hi wilde wesen
Int here, daer hi naesten was,
Voer Rikenstene; hi reet dat gras.
Pennevare in corter wilen
Hadde gescreden die seven milen;
Het was althant ten Rikenstene.
Die van der stat groet ende clene,
Tierst dat si Ferguut vernamen,
Ter porten quamen si tsamen.
Si groettene alle montgemene
Ende seiden: binnen Rikenstene
Soudemen doen uwe gebode [2].
Ferguut antworde: „Heren, van Gode
Moettijs hebben groten danc.

---

1) Vs. 4033—77, verg. *Ferg.* 5051—72.

2) Streng grammatisch moet men lezen òf: *Salmen* doen *uwe* gebode, òf wel *Soudemen* doen *sine* gebode; doch men heeft hier weder een voorbeeld van het plotseling overgaan der *oratio indirecta* tot de *oratio directa*.

Nu vollijc op! wi beiden te lanc:
Si wapenen hen in there daer buten.
Ic horde die bosinen tuten,
Die banieren sijn ontploken."
Die van der stat hebben gesproken:
„Here, wi sijn ghereet algader,
Wi selen u volgen alse onsen vader."
Ferguut nam ene baniere
Van binnen, ende sloech met sporen sciere
In sconinx here wat hi mochte.
Die eerste ridder, die hem brochte
Den scilt, hi was uut Cornualgie.
Onlange duerde die battalgie.
Die witte ridder staken onsoete,
Soe dat den orsse alle die voete
Begaven, ende het viel te hope.
Pennevare van sinen lope
En faelgierde lettel no groet.
Tote viven stac hire doet,
Eer hi noit togel ophilt.
Wel was dat ors in sijn gewilt,
Alse was Ferguut diere op sat.
Doe spraken alle die van der stat:
„Dese witte scilt doet wonder.
Wi waren doet, warewi daer sonder.
Nu toe! helpewi hem crachtelike."
Doe sloegen si in, arme ende rike.
Daer wart een battalie fel,
Daer en was niemen, hine had sijn vel
Verwaermt, eer hijs uutginc.
Also dede selve die conine [1]):
Hi voerde sinen scilt in sticken.
Die witte ridder dedene nicken
Met enen slage tote up tghereide.
Daer en was ghene langer beide,
Die coninc moeste vlien dor noet.
Ferguut die hadden doet,
Sijn vlien conste hem niet besluten.
Doe versagene die van buten,
Meer dan vijf hondert tenen trane [2]),

Vs. 4077 utginc. — 4087 iane.

---

1) Van vs. 4078—4192 komt in den *Ferg.* niets voor.
2) Aldus te lezen in plaats van *iane.* Zie Dr. De Vries, *Taalr.* 92 en vs. 5864.

Ende scieden hem uter bane,
Daer si in vochten doe,
Ende reden Fergute toe,
Selc met speren, selc met swerde,
En halp niet dat hi hem werde.
Daer gaven si in dat ghelach
Den riddere meneghen slach,
Ende veldene op die erde.
Elc met piken of met swerde
Gingen houwen ende steken.
Si souden hem wel gerne wreken:
Hi hadde hen scaden vele gedaen.
Mochtsi, si souden gerne slaen.
Si ontsagene altemale.
Mochtsine doden, si wisten wale,
Die andere souden lettel duren,
Si soudense houden binnen muren,
Sine mochten hem niet verweren.
Waest wonder, dat si hem gheren?
Si welfden alle op hem ter vaert,
Elc noepte met sporen sijn paert.
Hi was in vresen van der doet,
Bedi hi hadde die porsse groet.
Hi moeste vallen op die knien.
Hine conste die swerde niet dorsien,
Die hem quamen op dat hoeft.
Sijn vaste helm was hem gecloeft,
Dat hi hinc ane wederside.
Ferguut wart op ende was onblide,
Ende hi enbrachierde sinen scilt;
Dat swert hi vaste in sijn hant hilt.
Al omtrent hem ginc hi houwen.
Die noit eer ridder mochte scouwen,
Mochte daer enen hebben vonden.
Hem bloeden sere sine wonden.
Hi hadde verloren die ventalgie,
Nochtan secgic u sonder falgie:
Wie dat hem quam binnen slage,
Hi moester bliven over sine gelage.
Bedi sloechsine alle van verren.
Die van der stat mogen merren
Te lange, eer si hem te helpen comen.

Vs. 4100 si *ontbr.*

Blijft hire, het sal hem lettel vromen.
Si daden luden enen horen;
Om den ridder hebben si toren,
Datsine niewerinc en saghen.
Doe sagen si van verren jagen
Pennevaren sijn rosside.
Doe reden si daerwert met nide.
Twee seriante haddent gevaen.
Die van der stat lieten naer slaen,
Ende bescudden Pennevaren.
Here God! hoe serech dat si waren
Om den ridder: het was wel recht.
Mettien quam gelopen een knecht,
Ende riep: „Gi heren, ghi doet wonder.
Die witte ridder hi gaet tonder.
Ic sachne lanc eer te voet
Sere te meskieve. Gi quaet doet,
Dat ghi hier hout met al ure crachte.
In die porsse, daer gi gene scachte
Ende die glavien siet gherecht,
Daer es die ridder: sere hi vecht."
 Alse dat horden die van binnen,
Some spraken si: „Nu salmen kinnen
Die ghenendech sal sijn ende stout.
Nu toe! en sparen wi jonc no out.
Varen wi bescudden den goeden man!"
Doe reden si alle gader an,
Ende scorden die porsse met crachte.
Daer waren glavien ende scachte,
Scilde ende helme ghefrotsiert.
So verre hebben ghepongiert
Die van binnen, dat sine sagen,
Den witten ridder, al omme hem jagen
Ridders, knapen uut menegen lande,
Al dorecloeft tote in die tande.
Alse Ferguut die van binnen vernam,
Ende dat heme die helpe quam,
Ende si heme brochten sijn rosside,
Soe wart hi utermaten blide;
Want hi wanet wel hebben verloren.
Hi sat op ende sloech met sporen,
Die starke porsse dedi dunnen
Waer so hi quam. In soude cunnen
Sine doget vertellen niewer naer,

Al pijndix mi, ic hadt te swaer.
Die van binnen waren harde blide,
Dat si dien ridder hadden uten stride.
Si hadden wel hare ere gedaen.
Ten Rikenstene keerden si saen;
Ne waer hi keerde houde
Tsinen castele in den woude,
Daer hi die joncfrouwen vant.
Si ontwapindene altehant.
Si weenden utermaten sere,
Alsi vonden den jonchere
Doreslegen in so meneger stat.
Si salfdene ende maecten hem een bat,
— Si waren vroet van eersatrien —
Worper in rosen ende acolien
Ende ander cruut, dat si daer vonden,
Omme te sachtene sine wonden;
In corter stont hadsine genesen.
Nu latic van den ridder wesen.
Int here die coninc Galarent [1])
Dede houden sijn parlement,
Ende sprac: „Gi heren, wat te rade?
Wi hebben gehadt grote scade.
Ic doge int herte groten toren:
Mijns volx hebbic vele verloren.
Gherne wrake ic mi, wistic hoe."
Die grote heren spraken daer toe:
„Here, waent u here battalgieren,
Ende laet ons die stat asselieren
Tallen ziden met alre crachte.
Wi selen u leveren met machte
Galienen der coninginnen,
Ende verslaen die van binnen,
So wat so wi gereken moghen."
Galarant hi waert in hoghen,
Dat heme sijn volc so wel geliet.
Staphants dat parlement sciet. [2])

Vs. 4181 joncfrouwe. — 4188 acoleien. — 4197 grote.

---

1) Vs. 4193—4210, verg. *Ferg.* 5017—30. Doch van de zending van 's konings neef Artofilas naar Galiene en zijne smadelijke voorstellen komt in onzen tekst niets voor (*Ferg.* 5031—5234).

2) Van vs. 4211—54 komt in den *Ferg.* niets voor.

Men dede roepen dat assaut.
Daer en bleef knecht no ribaut,
Sine trocken vore Rikenstene.
Saen verhoret Galiene,
Dattie van buten op haer quamen.
Si dede wapinen al te samen
Alle die in die stat waren,
Ende hietse vore die porte varen,
Bat hem dat si behilden haer ere,
Want si duchte den coninc sere.
Die van der stat in corter wilen,
Some met gysarmen, some met bilen,
Some met piken, some met pestelen,
Si traken alle ten cartelen.
Des coninx here met groten scaren
Quamen vore die stat gevaren.
Die van binnen scoten gedichte
Uutwert pile ende scichte.
Dat assaut wart daer stuer.
Die van buten tote ane den muer
Sijn gedrongen al met crachte,
Dat was dien van der stat onsachte.
Si sagen houwen ende steken
Ende hare porte met crachte breken,
Ende ledren rechten an haer muren.
Si worden alte na geburen:
Der ere partien mochts wel messchien.
Die van der stat worden indien,
Datsi die stat op souden geven,
Behouden goet ende leven.
Des wart Galiene geware,
Si was in herde groten vare.
Si riep int here enen seriant
Ende vragede: „Waer es Galarant,
U here? doeten tote mi comen."
Die coninc hadse saen genomen
In enen torre, daer si lach.
Soe was claer alse die dach.
Hi groetese ende vragede houde,
Of soene te manne nemen soude,
Of dat hise winnen moeste met crachte.
„Des en hebt gheene gedachte",
Sprac Galiene, „nu ten stonden:

Enen andren raet hebbic vonden. [1])
Her coninc, dorsti u gheninden
Met enegen ridder, die gi cont vinden
Van den meesten prise in u lant,
Her coninc, so sekeric u te hant
Te bringhene enen campioen,
Die u beiden sal onderdoen.
Waert so dat hi u mochte verwinnen,
Her coninc, ic wille u wel doen kinnen,
So moesti varen ure straten.
Altoe so moesti mi doen baten
Van al der scade, die gi mi doet.
Maer, coninc, gevallet u soe goet,
Dat ghi minen riddere verwont,
Ic wilde u ter selver stont
Mi upgheven ende mine stat.
Her coninc, merct wel dat,
Ghi moest u here achter doen trecken,
Ende wi souden ons berecken.
Minen kempe soudic bejaghen,
So dat ic binnen veertich [2]) daghen
U te rechte moeste staen."
Galarant sprac: „Ic loeft [3]) saen.
Doe ict niet, so moetic riesen.
Altehant so willic kiesen
Minen neve Macedone:
Hi es mire suster sone.
Met hem willic sterven ende leven:
Ic hope, hine sal mi niet begeven.
Dese wijch sal sijn vor Rikenstene." —
„Also sekerict", sprac Galiene.

---

1) Terwijl in den *Ferg.* 's konings neef met de zending naar G. belast is, doet onze bewerker den koning zelven tot haar gaan. Doch ook in den franschen tekst (142, 29) doet Galiene het voorstel tot een gevecht:

Donnast terme dusqu'a *huit jors*,
Et ele s'en terme donroit,
Que le chevalier troveroit
Qui conbatroit seul par son cors
As deus millors qui sont defors.

Vs. 4254—97, verg. *Ferg.* 5235—69.

2) In den *Ferg.* stelt G. slechts een termijn van *acht* dagen voor. Zie de aant. bij vs. 4254.

3) Verg. Dr. De Vries, *Taalz.* 116.

„So doe ic oec", sprac die coninc.
Daer en was geen ander dinc.
Hi dede sijn volc achtervaren.
Alle die gene, die met hem waren,
Waren blide ende te gemake,
Ende Macedone van der sake,
Dat hi met sinen oem soude vechten;
Want hi waende hem wel verrechten
Jeghen elken man, waer dat ware.
Hi was een riddere openbare,
Overdadich ende stout;
Van jaren en was hi niet out,
Hine hadde niet twee ende dertich jaer.
Galiene hevet nu wel swaer. [1]
Si dede soeken overal int lant:
Daer en was ridder no seriant,
Die vechten dorste vor die coninghinne.
Dies was si droeve in haren sinne,
Sine mochte drinken no eten.
„Here God!" sprac si, „dit moetti weten,
Eer ic werde sconinx wijf,
Ic sal mi selven eer nemen tlijf."
Galiene hadde ene joncfrouwe,
Die omme hare hadde groten rouwe,
Om datsi dreef so groet mesbaer.
Si sprac: „Vrouwe, het gaet mi naer,
Dat gi dus verslaet u lijf.
Ic wille u raden sonder blijf
Daer u goet af sal ghescien:
Ic hebbe u dicwile gesien
Artuer dien coninc ende sine maisniede;
Hi hout altoes vrome liede:
Daer es mijn her Gawein [2]),
Ende metten witten handen Ywein,
Pertsevale ende Sagremort,
Lanceloet ende sijn neve Bohort,
Agravein ende Gariec,
Mereagis ende Erec,

Vs. 4321 Gariet.

---

1) Vs. 4298—4336, verg. *Ferg.* 5270—5334.

2) De opsomming van de ridders der Tafelronde ontbreekt in den *Ferg.*, doch komt later gedeeltelijk voor (vs. 5360—68), dat in onzen tekst zou moeten zijn na vs. 4379.

Mijn her Keye ende Leyvale,
Ende Laquis van Portegale,
Ende Walewein, een ridder van prise,
Ende menech ander ridder wise,
Die te nomene waren te lanc.
Daer soudic varen, wistijs mi danc,
Bidden Aerture, den coninc rike,
Ende Genoeveren oetmoedelike,
Der coninginnen, dat si bade
Riddere, die ons soccoers dade
Ende die u holpe uter noet,
Want u dogen es te groet.
Dat es mi van herten leet,
Dat u so campelike steet."
Doe sprac Galiene ter joncfrouwen [1]):
„Lunette [2]), du hebs mi met trouwen
In allen stonden oit gedient.
Ter noet prijst [3]) elc sinen vrient.
Op enen muel werpt een ghereide,
Ende vaert te hove sonder beide.
Bidt Arture dat hem mijns ontfarme."
Si dwanc Lunetten in haer arme,
Ende bat hare dat si hulpe sochte,
Ende si haer haeste dat si mochte:
Die veertich dage begonnen naken [4]).
Lunette ghinc hare wech maken.
Tote Ghincestre es si comen [5]),
Daer si den coninc heft vernomen.
Si beette ende ghinc up in die zale,
Daer mense ontfinc herde wale.
Die coninc selve festerese sere.
Lunette sprac: „Lieve here,

---

1) Vs. 4337—82, verg. *Ferg.* 5335—5404.

2) De naam der jonkvrouw is in den *Ferg.* Arondele. Zie *Ferg.* 144, 27:

Que on apieloit *Arondele.*

3) Lees: *proeft.* Zie Dr. De Vries, *Taalg.* IX, 186.

4) *Ferg.* 145, 23:

Mais de ce tres bien se gardast,
Que plus d'*uit jors* ne demorast.

5) *Ferg.* 145, 31:

Tant a chevauchié et erré,
C'au cief de *trois jors* a trové
Le roi a *Cardoil*, u sejorne.

Dat u God lone, waent mi verhogen.
Es hier ridder, die soude moghen
Varen met mi toten Rikenstene?
Daer es mijn joncfrouwe Galiene
Beseten van enen coninc,
Here, omme gheen ander dinc,
Dan hise gerne name te wive.
Galiene swert bi haren live,
Wat si doet, sone nemes niet.
Here, so eser met ghesciet.
Si moet soeken campioen,
Die den coninc moet onderdoen,
Ende enen sire suster sone,
Diemen hetet Macedone,
Die goet ridder es van sire hant."
Die coninc Artur sprac thant:
„Joncfrouwe, gi dunct mi tongemake,
Dats mi leet; van derre sake
En salic u connen berechten.
Hiers niemen, die voer u dar vechten
No die davonture bestonden.
Die ridders van der Tafelronden,
Alle die beste die met mi waren,
Sijn enen ridder soeken gevaren,
Die si gerne te hove brochten.
Quame iemen weder, dien wi mochten
Verbidden, ic wilt gerne doen,
Dat hi hier worde u kempioen."
Dus bleef Lunette metten coninc [1])
So lange dattie tijt wech ginc:
Die veertich dage beghonsten naken [2]).
„Here", sprac Lunette, „ic moet mi maken
Te mire joncfrouwen sonder beide.
Wat holpt dat ic vele seide?
Met mi geen ridder wederkeert,
Mire vrouwen hebbic onteert,

1) Vs. 4383—4539, verg. *Ferg.* 5405—5584.

2) In plaats van langer, zonder nut, bij Arthur te blijven, vertrekt Arondele dadelijk na hare vruchtelooze boodschap. Zie *Ferg.* 147, 20:

Dont ot ele le cuer dolent,
Que la bataille estre devoit
Et que plus terme n'i avoit
Fors que sans plus *deus jors* entiers.

Hare lant wert hare al genomen.
Ic behiet hare, ic soude comen
Ende riddere bringen wel te tide,
Die hare soude helpen uten stride.
Nu sie ic wel waerwert het gheet."
Die coninc sprac: „Dat es mi leet.
Also motic sijn met Jhesu Christe
In goeden stickeu, ic ne wiste,
Dat mijn hof dus was versceden.
Die rike God moet u geleden
Ende betren uwen aerbeit!"
Lunette wenet ende screit,
Ende si dreef alte groet mesbaer.
Si sloech haer hande, si trac haer haer,
Om die doet si menechwaerf riep.
Tote haren mule dat si liep,
Met ere scorgien ghinc soese driven.
Sine wilde te hove niet langer bliven,
Si maecte haer wech met groter jacht,
Ende heft gereden dach ende nacht.
Om hare joncfrouwen si sere vreest.
Dus es si comen int foreest
Daer die witte ridder was.
Hi ginc hem meyen in dat gras.
Alse daventure soude gescien,
Lunette heft hi saen versien,
Die utermaten serich quam.
In sinen aerme hise nam
Ende dwancse ane hem vriendeliken.
Hi seide: „Joncfrouwe, omme Gode den riken,
Waeromme hebdi dit mesbaer?
Betet af ende comet naer.
Men sal u te gemake doen.
Ghine hebt knape no garsoen:
Hets nacht, waer wildi tameer?" —
„Ridder", seit soe, „ghi doet mi seer.
Al lustes u, ic en hebbe geen spel.
Laet mi varen, so doedi wel,
Want ic ben sere tongemaken."
Ferguut sprac: „Omme wat saken?
Sidi van iemen teblouwen?
Dat ware mi leet, bi mire trouwen.
Of heft u ieman messeit,
Waeromme ghi so sere screit?" —

„Ay, lieve vrient, wats mi gesciet [1]),
Al seidict u, en holpe mi niet:
Ic mochter mijn zeer met vernuwen."
Haren muel so ghincsi bluwen,
Dat heme mach rouwen dat hi leeft.
Ferguut begrepen heeft
Haren breidel in sijn hande.
Hi sprac: „Joncfrouwe, God geve mi scande,
In sal weten wat u mescomt,
Eer ghi heden van mi comt.
Ofte ghi selt hier houden stille
Tote morgen vroe, eist u wille,
So ontdect mi u mesquame."
Lunette sprac: „Here, uwen name
En wetic niet no wie gi sijt.
Laet mi varen, hets meer dan tijt:
In den hemel sie ic die sterren.
Ghi doet mi hier te lange merren:
Die sonne es gegaen onder."
Ferguut sprac: „Gi segt wonder.
Ghine comt van mi heden mere,
Ghine ondect mi van uwen sere,
Waeromme ghi u dus verslaet."
Lunette sprac: „Ridder, dat verstaet:
Dat emmer sijn moet, dat moet sijn.
Here, ic ben met ere joncfrouwe fijn,
Die in hare herte heft groten rouwe,
Dat jammer es bi mire trouwe,
Also ic u mach tellen.
Een coninc heftse doen quellen,
Sine wille niet volgen sinen rade.
Hi heft hare gedaen grote scade.
Wilde sine ontfaen over here
Ende nemen te manne, hi dade haer ere.

1) Van de aarzeling der joncvrouw om de oorzaak van haar leed aan F. mede te deelen, komt in den *Ferg.* niets voor. Zie 148, 6:

Au frain le prent, si le salue.
Cele fu trestote esperdue;
Neporquant son salu li rent
Molt bien et molt cortoissement.
Fergus li dist: „Ma doce amie,
Dont estes? ne me celes mie,
Par cele foi que moi deves."
„Sire, ja ne vos ert celée", etc.

Dat heft hi hare dicke doen bieden
Met hem ende met andren lieden;
Maer mijn joncfrouwe en wils niet horen:
Bedie heft soe scade ende toren,
Ende heft haere menegen man genomen.
Altoe eist nu op hare comen,
Hi heftse beseten in haer stade.
In tende wart mine joncfrouwe te rade
Bi hars selfs moetcore,
Si dede den coninc haer comen vore,
Ende seide: si soude riddere bringen,
Die daertoe soude den coninc dwingen.
Name wat ridder so hi mochte
Vinden in sijn lant ende brochte,
Hare riddere soudse bede onderdoen,
Dien coninc ende sinen campioen.
Ghevielt oec dat hijs niet en dade,
Den coninc soudsoe hare stade
Ende al haer lant op moeten geven.
Haer selven mach hi nemen tleven,
Waert sijn wille ende gedroeget sijn raet.
Gevielt oec den coninc quaet
Soe dat hi verwonnen ware,
Hine vochte nemmermeer op hare
Noch en dade scade in haer lant:
Hi dade sijn here keren te hant.
  Here, ic en can niewer riddere vinden,
Die heme des camps wille onderwinden
No davonture dar onderstaen.
Mijn joncfrouwe sal mi doet doen slaen.
Die veertich dage si sijn comen,
Up morgen es die camp genomen
Vor die porte van Rikenstene.
Ay! lieve joncfrouwe Galiene,
Wat sal morgen uwes gescien?
Ghine selt weten waerwert vlien;
Al u lant seldi verliesen.
Wel hebdi gesproken den riesen.
Ghi selt varen uten sinne,
Eer gi den coninc geloeft u minne.
Dusgedaen dinc hordic noit lesen.
Volmaket God, hoe mach dit wesen?
Mi heves wonder, so helpe mi God!
Datsi minnet enen sot,

Dien si noit maer enewaerf sach.
Mi wondert hoe dit wesen mach,
Dat sijs niet mach comen ave.
Hare en ghenoeget hertoge no grave
No coninc, dat si worde sijn wijf,
Sonder een arem keytijf,
Een blode knecht uut vremden lande.
Waer so hi es, God geve hem scande!
Sinen toename en wetic niet.
Ridder, nu wetti mijn verdriet,
Laet mi gaen, ic ware gerne woch."
  Die ridder sprac: „Joncfrouwe, noch
Biddic u dat gi comt naer.
Segt uwer joncfrouwen over waer,
Datse hare lief bescudden mach."
Lunette riep: „Owi! owach!
Dese ridder hout met mi sijn sceren.
Lieve vrient, waent des omberen:
Van allen spele es goet die mate.
Laet mi varen mire strate."
  Lunette begonste sere wenen,
Doe beval hise sente Allenen,
Ende keerde weder ende lietse gaen.
Lunette ginc haren muel slaen,
Ende lieten lopen dat hi mochte.
Tote Rikenstene hise brochte
Een lettel voer der dagerake.
Galiene lach noch in wake [1]),
Die int herte sere was gram.
Lunette tote hare quam,
Si viel neder op haer knien,
Ende seide: „Joncfrouwe, waent u versien
Wat ghi morgen moget doen.
Ic en can vinden kempioen
Engeenen, die over u wille vechten.
Over mi so doet rechten,
Doet mi braden in enen viere."
Galiene antworde sciere:
„So helpe mi God! hoe dat gaet,
Lunette, ic en doe u geen quaet;

Vs. 4519 ut. — 4547 willen. — 4549 brāden, *doch het streepje is van eene latere hand.*

---

1) Vs. 4540—94, verg. het veel breedvoeriger verhaal in *Ferg.* 5585—5692.

Want ic ben seker ende wel weet,
Dat u mijn vernoy es leet.
Ic wilde dat ic ware doet,
Want mine pine es te groet.
Ic en weet wat mi es gesciet,
In can mine herte bedwingen niet,
Ic peinse altoes omme ene dinc.
En es grave no coninc
Negeen die op die werelt leeft,
Daer mijn herte iet omme gheeft,
Dats mi utermaten leet.
Die ghene die mi in therte steet,
Ic en canne niet verdriven,
Hi moeter emmer in bliven.
Mi selven heves wonder groet,
Want ic wane dat hi es doet.
Al levedi, hine soude mi niet kinnen,
Nochtan so moeticken minnen;
Lunette, dats mi een swaer slach.
God hi gheve hem goeden dach
Ende gheve hem dat sijn herte gert.
Ic minnen die mi heft onwert.
Al mijns goets ben ic in sorgen.
Mijn lijf salic mi nemen morgen,
Eer ic nemmer doe sconinx raet.'
Lunette sprac: „Ghi segt quaet,
Lieve vrouwe, des en doet niet.
Een ridder mi u secghen hiet,
Niet verre henen in den woude,
Dat u u lief bescudden soude,
Ende gi niet waert tongemake."
Galiene sprac dese sprake:
„Lunette, dit mochte niet waer sijn.
Die ghene die heft die herte mijn,
Hine acht op mi lettel no vele.
Die ridder seit te sinen spele,
Om dat hem leet was u seer.
Laet ons opstaen hedenmeer
Ende seggewi onse orisoen.
Onse Here si onse campioen,
Hi moet ons betren onse quale.
Oft sijn wille es, hi maget doen wale."

Vs. 4561 left. — 4562 gheft.

Alse Galarant was opgestaen [1]),
Hiet hi omme sinen neve gaen,
Ende dede sine wapine bringen.
Van bliscepen begonste hi singen,
Dat comen was die termijn,
Dat Galiene sijn wijf soude sijn.
Macedone quam te sinen oem.
Die coninc nam sijns neven goem.
Hi dede hem an een acottoen;
Daer boven hiet hi hem andoen
Enen halsberch sambellijn,
Ende daernaer een curiekijn
Van enen velle van serpente.
Ic en wane niet dat te Bonivente
Negeen so goet was tenegen tiden.
Daer op dedi den roc van ziden,
Daer sine wapine in was gewrocht.
Enen helm van stale heftmen hem brocht,
Die hem die coninc op thoeft bant.
Doe wapinde hem Galarant,
Achemerde hem hoverdelike.
In wane niet dat in enech rike
Noit enech scoenre riddere bleef,
Noch die min baraets dreef.
Dus voersi bede vor Rikenstene.
Die coninc sprac: „Vrouwe Galiene,
Comt vort met uwen campione.
Wi sijn hier, hets welna none,
U ridder soude sijn te crite.
Wetkerst! ic en scelde u hedemeer quite,
Ic sal hebben borch ende lant,
Ende u selven", sprac Galarant,
„Het ware beter geven ten beginne,
Dan ic u nu met crachte winne.
Doet vollec die porte onsluten,
Want wi houden te lange daer buten,
Ende comt selve te genaden."
Galiene sprac: „Ic sals mi beraden.
Hens noch geene vespertijt.

1) Vs. 4595—4637, verg. *Ferg.* 5693—5722; doch van vs. 4595—4619 alleen de volgende verzen:

Li rois vint a la tor premiers.
Aveuc li cevauce ses nies
Tot abrieves sor l'auferrant.

Noch mach mijn ridder comen int crijt
Ende houden mi in mine eere."
Galiene weende herde sere,
Sine wiste watsi doen mochte.
Ane hare liede si raet sochte [1]).
Si sprac: „Gi heren, in weet wat doen,
In hebbe ghenen kempioen,
Wat magic doen? geeft mi raet."
Si spraken: „Vrouwe, na dat staet,
Wi moeten u den coninc gheven,
Ofte hi dade ons nemen tleven.
Wi moetene over here ontfaen
Ende in sinen dienste staen.
Wi geloefdent bi onser trouwe:
So dadi selve, lieve vrouwe." —
„Ghi heren", sprac die coninginne,
Nadien dat hi moet comen hier inne,
Ende ghi heme manscap doen wilt,
Laet hem noch dragen sinen scilt
Een lettelkijn: en es niet te spade."
Si seiden: „Vrouwe, uwen rade
Willewi volgen met alre machte."
Galiene wart herde onsachte;
In hare camere dat si liep,
Ende sloet die dore ende riep:
„Wats mi gesciet, keytive!
Ic sal mi doden met enen knive,
Eer ic nemmer doe sconinx wille."
Dit horde Hi, al swijcht Hi stille [2]).
Die witte ridder int foreest [3])
Wapent hem vollic, want hi vreest
Dat hi comen mach te spade.

---

1) Vs. 4638—61 ontbreken in den *Ferg.*, doch verg. aldaar vroeger vs. 5279—5303.

2) Een zeer duistere regel, die misschien beantwoorden moet aan *Ferg.* 5738 vlgg. Galiene is wanhopend en wil zich van het leven berooven:

Puis met son cief a la fenestre
Por soi laissier aval coler.
Mais Dius ne' le vaut endurer
Que illuec une ame perdist.
Une vois ot qu'en haust li dit:
„Pucele, tu n'ies mie sage:
Esgarde avant vers le boschage!"

Galiene ziet daarop, als door hemelsch licht beschenen, den witten ridder uit het bosch komen. Zie *Ferg.* 5746 vgg.

3) Vs. 4663—70 ontbr. in den *Ferg.*

Wel so saten hem sine gewade.
Een lettelkijn heft hi ontbeten;
Op Pennevaren es hi geseten,
Die grote spronge spranc op tgras;
Vore Rikenstene hi snieme was.
Het was hoge op dien dach [1]).
Wel saen hi den coninc sach,
Die sine baniere hilt ontploken
Vore die porte, ende heft gesproken:
„Ontslut die porte, ondoet, ondoet!
Ende gheft mi op have ende goet,
Ofte ic hange u bi der kele.
Wat laetti mi roepen so vele?"
Fergunt heft wel verhoert
Sconinx tale, ende trac vort,
Ende seide: „Here, gi doet quaet.
Waer bi doedi dese overdaet?
Ofte u die vrouwe niet wilt minnen,
Moetdise emmer met crachte winnen?
Een deelkijn sidi hare te fel.
Laetse met goede, so doedi wel,
Ende keert weder in u lant."
Doe antworde Galarant,
Die wel fellike op hem siet
„Ridder, wat eist? mescomt u iet?
Vaer vollec henen ure verde,
Ofte ic dorsteke u met minen swerde."
Doe quam vort her Macedone
Ende sprac: „Wat eist, her driten sone?
Waer af wildi u onderdoen?
Of ghi wilt sijn hare campioen,
So comt vort ende laet ons vechten.
Fergunt sprac: „Ic saelt berechten.
Ic hope te stilne u baraet,
Eer gi heden van mi gaet.
Laet ons vechten onsen niet.
Godsat hebbe hi, die u twint ontsiet!"
Harde blide wart Galiene,
Ende alle die van der stat ghemene,
Alsi den ridder hoerden spreken,
Dat hi wilde haren lachter wreken.
Si baden Gode van hemelrike

1) Vs. 4671—4841, verg. *Ferg.* 5770—6002.

Over dien ridder hoveschelike,
Ende onser Vrouwen sente Marien,
Dat sine moeste benedien,
Dat hi die ere moeste bejagen.
Galiene began sere vragen:
„Wie es die ridder, ofne iemen kent?"
Mallic so sach al omtrent,
Ende seiden: „Wine sagene nie;
Maer ane sine wapine dinket ons die,
Die ons naesten in hulpen stont.
Sijn name en es ons niet wel cont."
Ferguut trac doe bet achter.
Macedoene die seide hem lachter,
Dat soude hi wreken, wiste hi hoe.
Alle drie so porreden si doe
Wat hare orsse lopen mochten.
Die banieren, die si brochten,
Braken si ontwee tote in die hant.
Macedone ende Galerant
Hebben den ridder so gesteken,
Dat ute sinen halsberge moeste breken
Acht hondert maelgien ofte meer.
Ferguut versat, het dedem seer;
Maer hi es int gereide bleven.
Welna hadsi hem genomen tleven [1]).
Si verspraken sere den jongelinc,
Macedone ende die coninc.
Si riepen dicke: „Galgenere,
Die lede duvel bracht u here!
Dusgedaen spel sidi ongewone."
Ferguut reet op Macedone
Sere tornich ende gram;
Metten scachte hine nam,
Ute sinen gereide hine stac,
Soe dat hem die herte brac.
Macedone viel op die erde [2]).

Vs. 4725 in di h.

1) Vs. 4725—32, verg. *Ferg.* 159, 22:
Et li doi serré et rangié
Le fierent andoi sor l'escu.
Mais ne l'ont crollé ne méu
Nient plus con se fust uns castiaus.

2) *Ferg.* 159, 36:
Eranment cil chiet en l'araine
Tos mors et sans ame: or est pis.

Die coninc vinc te sinen swerde.
Alse hi sinen neve sach doet,
Int herte haddi rouwe groet [1]), . . .
Alsi Macedone doet saghen.
Galarant begonste clagen
Ende sprac: „So helpe mi sente Thomaes,
Neve, ghi waert mijn solaes,
Ghi waert mijn scilt ende mijn spere!
Nu sidi doet al sonder were.
En magic u niet gewreken,
Mine herte sal mi ontwee breken."
Tote Ferguut es die coninc comen [2])
Ende heften bi den halse genomen.
Met crachte velde hine int gereide,
Ende sloegene sere sonder beide
In die limire van den helme.
Ferguut hi wert in dwelme
Ende tongemake van den slage.
Galarant ghincken jaghen,
Hine lieten rusten lettel no vele:
Het ghinc Fergute uten spele.
  Sinen scilt hi embrachiert,
Ten coninc wert hi verlachiert,
Die witte ridder, alse een deghen.
Den coninc waendi hebben dorslegen;
Waer die slach droech udewert
Ende geraecte sconinx pert,
Ende sloech heme af dat hoeft.
Den coninc haddi dorecloeft:
Daer ware bleven sijn beste let,
Hadde hine geraect een lettel bet.
Die coninc viel ter erden neder,
Dapperlike spranc hi op weder,
Ende dwanc dat swert in sijn hant.
Een vrome coninc was Galarant,

Vs. 4765 ontbrachiert.

---

1) Na dit vers zijn blijkbaar een paar verzen uitgevallen, die door Dr. De Vries (*Taalg.* IX, 186) aldus worden aangevuld:

Entie van buten in den here
Dreven jammer ende sere,
Alsi *enz.*

2) In den *Ferg.* maakt de koning het den ridder geen oogenblik te bang, en behoudt deze steeds de overhand, zoodat de koning spoedig om genade smeekt (zie vs. 5913 vlgg.).

Overdadich ende fier.
Hi sprac: „Ridder, gi blives hier:
Noch en ben ic niet verwonnen.
Ghine selt mi niet ontspringen connen,
Dat wanic wel, bi sente Daneele."
Hi, die was van fellen spele,
Doresloech hem helm ende beckineel
Ende van den hoefde een groet morseel.
Ferguut was te meskieve.
Hi sprac: „Gine hebt mi niet lieve,
Her coninc, ghine wilt mi niet queken.
Ic salt u gelden, magic u [1]) gereken."
Ferguut hadde stouten moet;
Hi beette stoutelike te voet
Ende liet Pennevaren gaen.
Up dien coninc ginc hi slaen
Met beiden handen watti mochte.
Elc galt andren dat hi cochte.
Galarant sloech ende Ferguut weder,
So lange dat die sonne ginc neder.
Van den avonde en waest niet verre.
Doe wart Ferguut herde erre,
Dat hem die dach so ontginc,
Ende scoet up den coninc,
Warpen onder hem op die erde,
Wilden dorsteken metten swerde,
Dat ware jammer ende scade.
Doe bat Galarant genade
Ende seide: „Ridder, op groet oetmoet
Laet mi leven, oft u dunct goet.
Ic lie verwonnen, ic ben moede.
Ic werde u man van minen goede,
Ende sal u te dienste staen." —
„Here coninc, wildi dan gaen
Ter coninginnen van Rikenstene?
Ic wane si heet Galiene;
Doet haer manscap van uwen goede,
So mogedi leven sonder hoede,
Ende sijt vort van haren rade,
Ende bewert hare scade.
Her coninc, ic segge u oec te waren:
Boven al desen moeti varen

1) Waarschijnlijk te lezen: *magicx.* Zie Dr. De Vries, *Taalz.* 69.

In sconinx vangenesse van Lonnen.
Segt hem, dat u heft verwonnen
Een ridder, ende draget den witten scilt,
Daer her Keye sijn spot met hilt.
Groetse mi alle die gi daer siet;
Maer Keyen die en groetic niet.
Segt heme, dat hi hem wachte van mi.
Her coninc here, aldus, wildi,
Latic u leven ende anders niet."
Galarant sprac: „Ridder, so siet:
Ic sal varen te mire vrouwen,
Worden hare man bi mire trouwen,
Ende vort varen tote Arture,
Ende tellen hem mine avonture,
Also gi mi hebt bevolen,
— Uwe boetscap en sal niet sijn verholen —
Alsoe ghi mi gewapent siet."
Die ridder doe van hem schiet
Ende bevalne sente Allenen,
Ende seide: „Groet mi Galienen.
Hets avont, ic moet wech varen."
Hi spranc stappans op Pennevaren [1]),
Ende liet lopen alremeest
Ten castele wert int foreest.
Hi reet sere dien manpat.
Alse dat sagen die van der stat,
Waren si sere tongemake.
Si spraken alle ene sprake:
„Ay Deus! wie sach dit noit gescien,
Dat dese ridder dus van ons wilt vlien,
Die ons dit soccoers heft gedaen?
Wi waren allen geweest ghevaen,
Of men hadde ons genomen tleven,
Ware hi een lettel achterbleven.
Die rike God moetene geleiden!"
Die coninc en wilde hem niet ontcleiden.
Also gewapint alse hi was
Dapperlike ghinc hi in dat gras,
Tes hi quam ten Rikenstene.
Jegen hem quam Galiene
Ende alle die liede van der port.
Galarant sprac: „Ghi heren, hort:

1) Vs. 4842—90, verg. het veel uitgebreider en afwijkende verhaal in *Ferg.* 6003—6115.

Joncfrouwe, ic come u te genaden.
Dat ic u hebbe gedaen te scaden
Dies willic u in boeten staen.
Oec moetti mi te manne ontfaen:
Van u moetic houden mijn goet.
Vergeeft mi uwen evelen moet,
Des biddic u omme Gode den riken."
Galiene sprac oetmoedeliken:
„Her coninc, ic wilt gherne doen.
Wel moet varen mijn campioen,
Hi heft mi brocht uut mire sorgen.
Ic waende wel noch heden morgen
Verloren hebben al mijn lant." —
„Joncfrouwe, hort", sprac Galarant,
„Die ridder hiet mi dat ic u groette
Van sinent halven, ende ic u boete
Altegader mine mesdaet:
Dus biddic dat gi mi ontfaet,
Bedi ic ware te hove gerne."
Galiene sprac: „Mi en staets tontberne:
Ic ontfa u nu ter stont."
Si custene ane sinen mont.
Die coninc nam orlof ane here,
Schiere keerde weder sijn here;
Hi deet opbreken altehant
Ende keren weder in sijn lant.
Hi dede genesen sine wonden.
Ten Rikenstene haddijt quaet vonden.
Nu swiget alle, hier seldi horen [1])
Een lettelkijn van hier te voren.
Die rovere van der hoger zee,
Die sine lede hadde gehadt ontwee,
Het was tijt, hine wilde nemmer miden,
Te hovewert so ginc hi riden,
Sochte den coninc, tote hine vant
TOccenefert [2]) in Ingelant.
Daer waren vrouwen, ridderen vele.
Hi beette ende ginc in die sele,
Ende ginc vore den coninc staen.

Vs. 4873 ut.

1) Vs. 4891—4126 ontbr. in den *Ferg.*

2) Aldus te lezen in plaats van: *Tote Senefort*, zooals het Hs. heeft. Zie *Taalg.* IX, 181.

Hi seide: „Here, ic geve mi gevaen:
In u vancnesse legt mi.
Here, ic sal u seggen twi.
Wi waren tote tien gesellen,
Vele quaets moehtmen van ons tellen,
Ende waren rovers optie zee
Wel seventien jaer ofte mee.
Vele quaeds hadden wi gedaen;
In dinde moestewijs afstaen.
Wi souden enen ridder oversetten;
In die zee wilden wi niet letten,
Maer wilden hem nemen sine gewade
Waer het verginc ons te quade:
Tote negen sloech hire doet.
Ic bat genade dore die noet.
Hi hiet mi dat ic tote u quame.
Ferguut es sijn gherechte name.
Alle u ridders hiet hi mi groeten,
Sonder Keien: hi moet hem boeten:
Hi heft gheseit dat hem es leet.
Her coninc here, ic ben ghereet
Te doene wat ghi visiert." —
„Vrient, ic wille gi u aisiert
Dore sridders wille, want u si vergeven,
Ende vort waent vroedelijc leven."
 Die rike coninc Galarant [1])
Hine wilde ridder no seriant,
Hi nam sine wapine ende sijn pert,
Ende voer allene te hove wert.
Noit en beette Galarant [2]),
Te Lonnen hi dèn coninc vant.
Tote vore Arture es hi gereden.
Hi seide: „Here, in hovescheden
Moetti verstaen dat ic hier doe,
Dat ic dus come, ic secge u hoe.
Here, ic hadde lief ene joncfrouwe:

Vs. 4931 *en* 4932 *in omgekeerde volgorde.*

---

1) Vs. 4927—87, verg. *Ferg.* 6116—24 en 6155—88, waar evenwel het verhaal in een geheel ander verband voorkomt. *Ferg.* 6125—54 en 6188—6285 ontbr. geheel in onzen tekst.

2) *Ferg.* 166, 21:

Li rois sans plus de demorée
S'en va tot droit en Corbelande
Et la voie a Cardoil demande.

Sine wilde mijns niet, ic hads rouwe.
Ic voer op hare ende hare lant.
Here, ic hete Galarant
Ende ben coninc van Amarie.
In dende seide die maget vrie,
Si soude soeken campioen,
Die mi souden onderdoen
Ende enen mire suster sone,
Die geheten was Macedone.
Hare ridder heft ons beden verwonnen.
Mijn neve es doet, ic en soude connen
Die waerheit cort niet ertrecken.
Here, hort na mi, ic en wilt niet decken.
Ic geloefde heme al moeder ene,
Doe ic schiet van Rikenstene,
Te comene in u prisoen.
Met mi mogedi uwen wille doen:
Ghi moghet mi hangen ofte blenden,
Ofte in uwen kerker senden.
U gebot willic doen ghereet.
Anders ic sinen name niet en weet,
Die mi hier ghesent heeft:
Ic waent die beste es die leeft,
Die ridder metten witten scilde;
Van sinen slagen es hi milde.
Hi hiet mi groeten altemale
Die ridders van uwer zale,
Sonder Keien den drossate.
Van hem moet hi hebben bate,
Dat hi sijn scheren met hem hilt.
Here, besiet wat gi doen wilt:
Ic ben ghereet tuwen gebode."
Artur antworde: „Here, bi Lode!
Ic vergheve u minen moet.
Mire vrouwen gi die bate doet."
Hi riep ridders ende seriante,
Dat si aisierden Galarante
Ende leidene ter coninginnen
Genoeveren: si wilden kinnen,
Si hadde vele van hem horen sagen:
Bedi moeste hi met hare dagen [1]."

---

1) Vs. 4978—5089, verg. *Ferg.* 6310—50. In den *Ferg.* is evenwel vóór de komst van G. reeds tot het tornooi besloten, terwijl zij er volgens onzen bewerker de aanleiding toe is.

Nu keric weder te Galienen,
Die heft gelaten staen haer wenen.
Soe siet wel dat het niet en wout:
Hen es geen dinc, hen vercout.
Ferguut mach wel so lange merren,
Dat sijn rapen selen berren.
Wijfs herte en es niet van stale.
Galiene riep in hare zale
Haer ridders, si was blide ende in hogen.
Si sprac: „Ghi heren, ic en sal mogen
Mijn lant niet houden sonder voget.
Beraet mi, of gi iewer moget
In enegen lande ridder vinden,
Daer ic mi dorste toe gheninden,
Dat ickene te manne name.
Die gijt mi riet, wert mi bequame.
Al haddi niet al sijn gevoech
Van goede, ic hebs genoech,
Ic maecten here van minen lande.
Die nemt dore goet, God geve hem scande,
Dat sine herte niet en mach,
Hi moet dicke hebben quaden dach."
Doe antworden si alle schiere:
„Joncfrouwe die hadde den ridder fiere,
Die u sorcoersde in u noet,
Al en ware sijn goet niet groet,
Hi es sterc ende onververt,
Sulc een ridder es elker vrouwen wert;
Maer wi en weten wanen hi quam,
Wiet es of waer hi inde nam."
Galiene sprac ende loech:
„Ic wildicken hadde, waert u gevoech.
Gi heren, nu waent u gerecken:
Ic wille morgen te hove trecken,
Bidden Arture op so grote doget,
Dat hi mi geve sulken voget,
Die orbore si in mijn lant."
Doe spraken die ridders al te hant:
„Ghi sijt listech ende vroet,
Joncfrouwe, dit dunct ons allen goet,
Dat ghi vaert spreken den coninc."
Sanderdages alse die zonne opginc
Ghinc Galiene hare gereden
Hare ridders liepen hen vercleden

Met dieren pelre van Rossien [1]),
Wel tweehondert van ere partien.
Si saten op ende voeren derwaert:
Dus hebsi bestaen de vaert.
Te Cantorbie sijn si comen,
Daer hebsi den coninc vernomen.
Daer daden ridders ende vrouwen
Alle grote ere dier joncfrouwen.
Die coninc selve was herde blide;
Want hine hadde in menigen tide
So scone ene joncfrouwe niet gesien.
Die ander vrouwen moesten vlien.
Genoevere hads selve groet verdriet,
Want jegen hare en was si niet.
Alle die ghene diese saghen
Begonsten mallijc anderen vragen:
„Wie es dese vrouwe? wie es haer name?
Hen sach noit man wijf so bequame.
Wel ware hi here dien soe mochte,
Ende dien si dade in hare gedochte.
Hi mochts een jaer te langer leven,
Dien si antworde wilde geven."
Dus spraken si alle montgemene.
Vore den coninc ginc Galiene.
Die van der zale swegen stille.
Si sprac: „Here, waert u wille,
Gaefdi mi man, ic wists u danc;
Want wi vrouwen wi sijn cranc,
Wine mogen striden no vechten
Noch ons lant berechten:
Bedi biddic, of gijt doen moget,
Dat gi mi gheeft sulken voget,
Die orbore es te minen rike."
Artuer antworde vriendelike:
„So hulpe mi God ute mire noet!
Joncfrouwe, ware Genoevere doet,
Ic name u te minen trouwen,
Mochtic u hebben. In can gescouwen
Riddere ghenen die u betaemt,
No dien gi te manne naemt;
Maer ic hebbe vonden enen raet,

1) Dr. De Vries (*Taalg.* IX, 197) verklaart *rossie* door lichtroode kleur. Doch de *peller van Rossien* is eene kostbare zijden stof, in *Rusland* geweven.

Docht u goet, en ware niet quaet.
Ic soude senden alte hande
Knechte, yraude in allen lande,
Ende doen enen tornoy crayeren,
Daer mine ridders souden tornieren
Jegen alle die van buten.
Minen scat willic onsluten,
Gheven elken sinen kies.
Ic wille hen gelden haer verlies,
Den ridders van mire meysnieden.
Joncfrouwe, vort willic doen gebieden
In allen maertsen overal,
Diet daer best doet, dat hi hebben sal
Die overdege coninginne,
Die menegen roeft van den sinne,
Ende vrouwe es van Rikenstene:
Geheten es si Galiene.
Ic sal oec roepen doen ter uren:
Dese tornoy sal een maent geduren
Buten Cardoel op dat sant.
Joncfrouwe, die ridder sal sijn becant,
Die desen tornoy sal winnen:
Met rechte salmen mogen minnen."
Galiene sprac: „Wel lieve here,
Ghi doet mi vrienscap ende groet ere;
Dat gi wilt doen, dats mi lieve."
Die coninc dede maken brieve [1]),
Ende deetse in allen lande dragen:
Alle die ere wilden bejagen,
Datsi tien tornoye quamen.
Te Cardoelwaert tract al te samen
Dat ridderscap groet ende clene.
Wel blide mach sijn Galiene [2]),

1) Vs. 5090—95, verg. *Ferg.* 6286—99.

2) Van het onzinnige verhaal, hoe F. onderricht wordt van het op handen zijnde tornooi (vs. 5096—5158) komt in den *Ferg.* niets voor. Op raad van den verslagen koning is het tornooi juist bepaald in de vlakte van Gedeorde, omdat hij meende dat F. zich in de buurt bevond. En (*Ferg.* 170, 34):

Se Fergus est en cest pais,
Il i venra, jel vos plevis.
N'iert en si lontainne contrée,
Quant il orra la renommée
Et le cri del tornoiement,
Qu'il n'i viengne delivrement.

Eindelijk nadert de tijd van het tornooi (*Ferg.* 172, 34):

Dat al die werelt omme haer pijnt.
Die ghene, die om hare verdwijnt
Ende vore alle vrouwen mint,
En wiste van dien tornoye twint.
In sijn wout was hi spelen gaen,
Ende hi sach comen enen naen
Op een herde scone ors gereden.
Hi was lelic van allen leden,
Enen scilt ane sinen hals hi droech.
Ferguut groettene ende loech,
Ende sprac: „Naen, waers die tornoy?"
Die naen sweech, het haddem boy,
Ende leet over, hi was gram.
Die ridder bi den togel nam
Dat ors ende hilt al stille,
Ende sprac: „Naen, oft es u wille,
Segt, waer suldi henen varen?"
Die naen sprac: „Houdi u scaren?
Met enen hertoge ben ic garsoen,
Lietti mi varen, ic en hads wat doen,
Dat ghi met mi hout u spel.
Waer dat ic vare, dat wetti wel,
Want en es batseleer engeen,
Hine si daer, die wert es twee sleen.
So soudi oec, waerdi niet sot."
Ferguut sprac: „So helpe mi God!
Lieve naen, ic en hebs niet vernomen."
Die naen sprac: „Te Cardoel es comen
Ene behagele coninginne,
Die te niemen wil dragen minne,
Hine hadde van dien tornoie dien lof.
Die coninc Artuer hi hout hof,
Ende doet craieren over al:
Wie daer den prijs hebben sal,
Die coninginne salmen hem geven.
Alle die ghene die nu leven
En sagen scoenre wijf noit ghene.
Die vrouwe hetet Galiene.

Tant est li tans avant alés,
Que li jors fu aterminés
Que li tornois estre devoit.
Et Fergus molt bien le savoit.
Ot avoit la renommée,
Qui par trestot estoit alée.

Mochticse sien, ic ware genesen.
Daer sal al die werelt wesen.
Artuers maisniede sal tornieren
Jegen alle die banieren,
Die van buten comen mogen.
Wel mach die ridder sijn in hogen,
Die cussen sal haer mondekijn.
Her ridder, of gi daer wilt sijn,
Ghi moet u haesten, wi varen voren."
Die naen sloech wech met sporen.
Ferguut hi keerde in sine kemenade,
Ende hiet heme bringen sine gewade,
Ende wapende hem al toten voeten.
Hi sprac: „Nu sal ic Keyen gemoeten."
Op Pennevaren ginc hi riden.
Sine wapine waren wit, van siden.
Dus voer hi wech al moederene.
Hoe dicke riep hi: „Galiene,
Salic u nu moeten verliesen?
Wel haddic gesproken den riesen!
Dat ic naesten niet en voer tote u
Ten Rikenstene, dats mi leet nu.
Hets dicke geseit, dats waer sprake:
Blode man quam noit te hoger sake."
  Die coninc Artuer heft vernomen [1],
Dat die ridders alle sijn comen.
Sinen standaert so dede hi dragen [2]
Te velde; daer was menech wagen
Van vrouwen ende menich scofaut.
Lude riep daer menech yraut:
„Ridders, hets tijt, *lacies! lacies!*"
Die vrouwen waren blide dies,
Want si die ridders gerne sagen.

Vs. 5136 al *ontbr.*

---

1) Vs. 5159—88, verg. *Ferg.* 6357—83.
2) *Ferg.* 173, 16:
Li rois o tote sa mainnie
Devers Gedeorde se tint.
De l'autre partie revint
Mervillose chevalerie.
Dedens la forest enermie
Se traient et ferment lor lices
A bones bares lancéices.
Molt biel s'aloient demenant.
De lijst der verschenen vrouwen en vorsten ontbreekt geheel in den *Ferg.*

Die op dat hogeste scafaut lagen,
Dat was Genoevere ende Galiene,
Artuer die coninc ende Philomene,
Des coninx wijf van Avalons,
Die oude grave van Mascons.
Daer was van Candie Aglentine,
Ende ute Grieken Alemandine.
Daer was Sibilie van Rome,
Ende sgraven wijf van Vendome.
Daer was Lidone uut Almanie,
Ysaude, des coninx wijf van Spanie,
Fausette die scone van Tudele.
Oec waser die Male Pucele
Ende Lunette van Brabais.
Dese waren blide ende hadden pais.
Over al mochtsi slaen haer ogen.
Hine hilt heme niet over bedrogen,
Die Galienen mochte sien.
Mijn her Keye es comen mettien,
Ende alle die van der Tafelronden
Hadden helm op hoeft gebonden.
  Mijn her Keie was herde fiere [1]),
Tote Arture reet hi sciere,
Hi sprac: „Here, wien so het coste,
Ic moet hebben die ierste joste,
Ende josteren vore dese vrouwen:
Si selent alle mogen scouwen.
Ic sie ginder enen walopperen.
Sijn ors willic prosenteren
Der coninginnen van Rikenstene."
Die vrouwen spraken montgemene:
„Her coninc, het dunct ons goet,
Dat mijn heer Key die joeste doet,
Want hi hefse tierst gebeden."
Mijn her Keye was wel gereden,
Hi wiste wel die costume.
Hi hurte vort tote op tgherume,
Ende greep in die hant den scacht.
Die van buten ane ene gracht
Bi den harnassche al stille hilden,

Vs. 5174 uute.

1) Vs. 5189—5240, verg. *Ferg.* 6384—6457; doch van den bitteren hoon van F. tegen den verslagen Keye (vs. 6432—53) komt in onzen tekst niets voor.

Wantsi die ridders kinnen wilden,
Die die joeste souden doen,
Alsi versagen den lyoen,
Kennetsi mijn her Keien wel.
Hi was goet ridder ende snel,
Ghenendech ende van stouten moede.
Ferguut was al moede
Stappans ten tornoye comen.
Tierst dat hi Keien horde nomen,
Dat heme die joste was gegeven,
So vervroudem sijn leven.
Hi sach wel Keien ende waer hi hilt.
Dapperlike nam hi den scilt,
Ende noepte Pennevaren.
Van allen den genen die daer waren
Sone wiste niemen wie hi was.
Mijn her Keye quam dore dat gras
Sere met sporen te hem wert,
Blide, in hogen ende onververt.
Mijn her Keie den ridder stac
Up sinen scilt, sijn scacht brac.
Ferguut stac Keien weder,
Droech hem thoeft ter erden neder
In ene beke die daer liep [1]),
Daer hi in lach ende lude oec riep:
„Helpt mi alle, oft ic verdrinke,
Want ic hebbe alte grote minke:
Mijn dieschinkel es tebroken."
Ferguut es nu wel gewroken,
Dat Keie met heme scheren hilt.
Men leide Keyen op enen scilt,
Ende droechene weder in die stat;
Hi seep van watre ende was nat.
Die tornoy slouch ende wert geraect [2]).
Die ridders waren sere mesmaect

Vs. 5211 her *ontbr.*

---

1) *Ferg.* 174, 33:

Fergus fiert Koi el pis devant,
Que lui et le cheval Norois
A abatu en un fangois.
Kes vole par derier la siele
El ruissel de la fonteniele
La teste avant com tumeor.

2) Vs. 5241—80, verg. *Ferg.* 6465—85. De opsomming der verschillende ridders ontbr. geheel in den *Ferg.*

In beden siden ende gefrotsiert.
Wel heft Lanceloet getorniert.
Mijn her Gawein ende Sagramort,
Pertsevale, Erec ende Bohort,
Lyonel ende Mereagis,
Ende her Ywain ende Laquis,
Dese dadent alle wel van binnen.
Van buten willic u doen kinnen
Diere prijs hadden, wie si waren.
Daer was die here van den Baren,
Die hertoge van Denemaerke,
Ende ute Poytau een ridder starke.
Wel deet daer die coninc van Spaengie,
Ende die coninc van Almaengie,
Ende die coninc van Romenie,
Ende menech ridder van herten vrie.
Van Angou ende ute Proventse
Waser daer vele ende van Valentse,
Die hier te noemene waren swaer.
Maer dierre best dede vorwaer,
Dat was die voerde den witten scilt:
Hi dede daer al dat hi wilt,
Menegen ridder warp hi ave.
Daer en was coninc no grave,
Hine moeste hem sekeren in die hánt.
Die witte ridder was saen becant.
Si prijsden alle diene sagen.
Die vrouwen die op tscafaut lagen
Mercten Fergute sere.
Si vrageden: „Wie es die jonchere?
Selken ridder machmen wel minnen:
Hi lijd alle dien van binnen."
Artuer sprac selve: „Bi sente Denijs,
Den witten ridder gevic den prijs.
Laet vollec u tornieren staen,
Wi willen te herbergen gaen.
Het es nacht, die dach es woch,
Morghen salmen tornieren noch."
Artur sciet ende sine mesniede [1],

1) Vs. 5281—88, in den *Ferg.* 6484—88:
Li rois Artus retraire fait
Ses barons de l'estor campel.
Cascuns s'en vait a son ostel.
Li autre en la forest s'en vont.

Ende daer na die ander liede.
Si trocken alle in die port,
Elc te herbergen weder ende vort.
Artuer die coninc hi geboet,
Datter niemen bleve, lettel no groet.
Die ridders voeren alle te hove,
Men ontfincse met groten love;
Sonder die aerme Fergunt [1]),
Hi bleef al moederene daer uut.
Herde sere was hi teblouwen,
Onder ene hage was hi gevlouwen,
Gode clagedi sine noet.
Hine at no dranc el niet dan broet.
Hoe dicke riep hi: „Galiene!
Wat wondere eist dat ic wene?
Bi mire scult hebbic u verloren,
Hets wel recht dat ic hebbe toren;
Want gi boet mi uwe minne.
Hets wonder, blivic in den sinne."
Alsemen te hove hadde geten [2]),
Sprac Artuer: „Ic wille weten
— Staet op, gi vrouwen, laet ons festeren! —
Den ridder die Keien dede canceleren,
Ende alle mine ridders heft verwonnen.
Hets recht dat wi hem sprijs onnen."
Si sochtene van ringe te ringe.
Daer waren graven ende coninge
Ende menech ridder uut vremden lande,
Daer en was nieman diene cande,
So waer hi voer ofte hoe hi hiet.
Artur ginc slapen; dat hof sciet.
Smorgens als die zonne opginc
Stont op Artur die coninc,
Ghinc messe horen in die kerke.
Daer waren papen ende clerke,
Daden den dienst te Gods love.

---

1) Vs. 5289—5300, alleen in den *Ferg.* 6478—83:
A la parfin lance sor fautre
S'est en la forest enbatus
Par autre liu que n'est venus,
Por ce qu'il se voloit celer
Et que nus nel péust trover.
Fergus s'en va a son recet.

2) Vs. 5301—94, verg. *Ferg.* 6493—6609, dat geheel afwijkend is.

Die coninc Artur voer te hove,
Ontbeet een lettel, voer te velde.
Daer volchdem menich ridder melde,
Scilt omme den hals, cousen gebonden.
Die ridders van der Tafelronden
Seiden, dat sijs hem mochten scamen,
Dat heme die van buten namen
Dier joncfrouwen Galienen.
Elc sprac: „Mochtic sien den genen,
Diet hier gisteren dede soe wel,
Ic soude verwarmen hem sijn vel."
Daer tamboreerde menech hiraut.
Genoevere trac op hare scofaut,
Ende Galiene ende dandre vrouwen.
Dien tornoy mochtsi wel scouwen.
Een goet ridder was Pertsevael,
Hi vant dat precioes Grael,
Dat noit eer man en mocht vinden.
Hi wille datne die vrouwen kinden.
Mijn her Pertsevale die coene
Sprac: „Hets welna nedernoene,
Lieve here, waert u bequame,
Ic dade deerste joste in Gods name." —
„Pertsevale, jaet!" sprac die coninc.
Hi horte stappans in den rinc,
Lettel hem sine wapine verwagen.
Teerst dattene die van buten sagen,
Spraken si: „Dese en es niet bois,
Dit es Pertsevale die Walois,
Die meneghe provetse heft gedaen."
Ende Ferguut versagen saen [1]),

Vs. 5320 milde.

---

1) Verg. *Ferg.* 178, 29:

Fergus molt bien s'en apercoit
Et bien entent et ot et voit,
C'est cil qui le branc li donna.
De lui garder ne s'oublia,
Qu'il ne li vaut pas honte faire.
D'autre part torne son viaire
Et fait sanblant qu'il n'en voit mie.
Et cil a halte vois li crie:
„Tornes vos cha, frans chevalier!
A moi vos convient acointier,
Qui vos estes, se vos voles.

Perchevals scilt heft hi vercoren.
Mallic sloech op andren met sporen,
Ende brochten gerecht die scachte.
Pertsevale stac Ferguut met crachte,
Dorstac hem corie ende halsberch.
Die witte ridder, alse een dwerch,
Bleef vaste sittende op sijn pert.
Pertsevalen stac hi ter vert,
Ende gheraecten in die lumiere,
Droech hem dat hoeft ter erden sciere,
Dat heme die been opwert vlogen.
Die van binnen over bedrogen [1]
Hilden hem ende sloegen toe.
Daer wart tornoy ende pongijs doe;
Want die van binnen voeren ane,
Ende Ferguut leidde den trane.
Hi was emmer in den tas,
Menegen veldi op dat gras,
Die verloes pert ende gereide.
Die vrouwen spraken sonder beide:
„Dese witte ridder doet groet wonder,
Hi doet al die van binnen tonder,
Hi verwinnet altemale,
Al ware hi yserijn of van stale;
Nochtan mochti moede sijn."

Vs. 5357 lumire.

Je cuic, vostre non me dires
Ancois que nos departissons."
Quant Fergus entent ces raissons,
Si a grant honte et grant anui.
Ja ne quesist jouster a lui
Car grant honnor fait li avoit;
Et s'il ariere guencissoit
Trestot ja serroient séur
Que il l'auroit fait por péur.
Por ce ne li vaut li guencir.

1) Van vs. 5360—94, in den *Ferg.* 179, 26, alleen:
Au rescorre ot grant capléis
Et d'espées grant feréis.
Mais Fergus mie ne se targe.
En la forest et grant et large
S'en est entrés celeement.
Atant li rois, il et sa gent,
S'en vait et cil d'autre partie
S'en vont a lor herbergerie.

Artur sprac: „Ten trouwen mijn,
Noit en sagic ridder met minen ogen,
Die meer pinen mochte dogen
No die dapperliker vacht."
Die tornoy duerde tote in die nacht.
Doe trac elc te sire herbergen.
Die witte ridder voer hem bergen
Neven een foreest int gras.
Alst geheten [1]) te hove was,
So spracmen vele in die zale
Om Keien ende omme Pertsevale,
Ende gingen den witten ridder prisen.
Die coninc sprac: „Wie sal mi wisen
Den ridder diet al verwonnen heeft?
Het es die vroemste een die leeft."
Die ridders spraken alle gemene:
„Here, wine weten groet no clene
Wie hi es of waer hi vaert."
Die coninc swoer: „Bi sente Alaert!
Sal hi Galienen gewinnen,
Wi selen noch bet moeten kinnen."
Artur ginc in sine kemenade [2]).
Die ridders scieden, het was spade.
Des derdes dages josteerde Boört,
Ende op den vierden Sagramort,
Op den vijften mijn her Laquis,
Op den sesten Mereagis.
Dien sevenden stac hi van den paerde
Heerecke, dien ridder metten baerde;
Den achten dach mijn her Yweine,
Op den negensten Agraveine,
Op den tiensten Gosengote,
Op den elfsten Lancelote.
Dese verloren ors ende gesmide.

Vs. 5380 *Achter* ridder *een* F, *de gewone verkorting voor* Ferguut.

---

1) D. i. *geëten* of *geten*, met de Vlaamsche aspiratie, het verl. deelw. van *eten*. Verg. vs. 3689. Zie Dr. De Vries, *Taalz.* 87.

2) Van vs. 5395—5409 alleen in den *Ferg.* 6609—14:

Trestote la semainne entiere
En tel guisse et en tel maniere
Vint Fergus au tornoiement.
Tot le loent communaument
Et dient que tot a conquis.
De tos a le los et le pris.

Up die werelt doe te tide
Waest die bloeme van kerstinhede.
Die coninc hads oec scande mede [1]),
Dat een ridder al verwan
Sine beste ridders; hi en can
Geweten wie die ridder si.
Dies twaelfstes dages so dede hi
Weder den tornoy crayeren.
Sine ridders wilden noch tornieren:
Die verwonnen es, wille emmermeer.
Mijn her Gawein hadde groet seer,
Hi scaemde hem utermaten sere,
Dat sine gesellen alle onnere
Ende lettel prijs hadden bejaget.
Artur die coninc hi versaget,
Dat mijn her Gawein was onblide,
Sijn neve; hi traken ane een side,
Ende vragede hem wat hem mesquame.
Hi sprac: „Oem, mi en es niet bequame,
Dat gi hier so lange sijt.
Trecwi te velde, het es tijt.
Doet vore u dragen u banieren:
Men soude met rechte nu tornieren."
Doe ginc hem Artur berecken,
Ende dede staphans te velde trekken.
Daer mochtmen hebben sien baleren,
Vedelen ende flaioteren
Vore die vrouwen menechfout.
Daer was oec menech ridder stout,
Scilt omme den hals, helm gebonden.
Tenen tornoie noit ten stonden
Wanic dat soe vele ridders waren.
Mijn her Gawein es gevaren
Tote Genoeveren der coninginnen.
Hi sprac: „Vrouwe, God moet u minnen,
Dese joeste dadic alte gerne.
Biddes minen oem, mine staets tonberne
Ic moetse sekerlike doen."

Vs. 5445 moets se.

1) Van vs. 4510—63 komt in den *Ferg.* niets voor, waar van vs. 6615—6714 de komst van Galiene aan Arturs hof verhaald wordt, die den koning vraagt haar den witten ridder als echtgenoot te geven. Gawein belooft zijn best te zullen doen om dezen aan het hof te brengen.

Artur die here van Carlioen
Sprac: „Gawein, neve, swijcht stille.
In ghevere u niet, hens niet mijn wille,
Dat gi dese joeste doet.
Mi ware liever half mijn goet
Genomen, dan enich ridder quame,
Die u velde van uwen name.
En hadde noit man van uwen plumen.
Moesti nu tghereide rumen,
Dat ware mi leet te minen trouwen."
Gawein antworde: „Oem, teblouwen
Sijn algader mine gesellen
Ende tongemake; ic moete quellen,
Oftic nemmer blive in die ere."
Alle die vrouwen baden sere
Mijn her Gawein, dat hijs onberde.
Der Gawein hads grote onwerde,
Dat si den ridder so ontrieden.
Hi hurte stappans uut dien lieden [1])
Ende bleef houdende al moederene.
Die van buten groet ende clene
Verkenden stappans die baniere
Ser Gaweins, die spraken schiere:
„Hier comt Gawein, die beste die left,
Die menighe avonture onstaen heft:
Sinen genoet man noit en vant."
Die witte ridder kendene te hant,
Alse hi sinen scilt versach.
Dus hilt Gawein stille alden dach.
Nieman en dorste jegen hem comen.
Den witten ridder heft hi vernomen
Ende dede vragen, waer omme hi hilde;
Of hi nemmer tornieren wilde,
Hi quame vort, hi daedt te lanc.
Ferguut sprac: „Mine liege mijn wanc,
Ic en wane niet jegen hem josteren.
Mijn ors willic hem prosenteren,
En wilt hi mi verlaten niet
Van derre joesten." Dit versiet
Mijn her Gawein, dies wonder heft,
Om wat saken hi hem gheft

Vs. 5468 schire.

1) Vs. 5465—5514, verg. *Ferg.* 6715—6824.

Sijn ors, eer hi die joeste doet.
Mijn her Gawein was herde vroet,
Ende stappede tote Ferguut te handen.
Hi sprac: „Ridder, mochtic u gelanden,
Jegen u josteerdic gerne.
Ic wane ghi dadet tuwen scerne,
Dat ghi mi u ors prosenteret.
Al mine gesellen gefolleret
So hebdi utermaten sere."
Ferguut antworde: „Lieve here,
Ic en wille vechten no striden,
No jeghen u sone willic riden;
Maer tuwen dienste willic staen."
Den helm so heeft hi afgedaen.
Doe kendene mijn her Gawein wel
Hi dreef bliscap ende spel,
Ende vuerde Ferguut toten coninc.
Hi sprac: „Oem, dits die jongelinc,
Die Keien sinen diescinkel brac,
Om dat hiné in u hof versprac.
Wel heft hire hem over gewroken."
Artur die coninc heft gesproken
„Ridder, wel moetti comen sijn."
Daer en was vrouwe no magedijn,
Sine festerdene alle sere.
Die coninc selve dede hem grot ere;
Hi hiet opwinden die banieren,
Ende seide, men soude nemmer tornieren.
Doe trac elc te sinen lande [1]).
Die witte ridder onbekande
Hadde verwonnen al dat daer was.
Doe rumeden si heiden ende gras,
Elc trac weder danen hi quam.
Artur die coninc sijn volc nam
Ende keerde weder in sijn port,
Diemen hiet Occenefort.
Daer hilt hof die coninc milde.
Ferguut metten witten scilde
Was altoes bi siere side.
Die coninc was vroe ende blide.
Hi dede vort comen Galienen,
Fausetten ende Philomenen

1) Vs. 5515—31 *ontbr.* in den *Ferg.*

Ysauden ende Aglentinnen,
Ende Genoeveren der coninginnen,
Ridders ende vrouwen die daer waren.
Artur sprac: „In wils ontbaren [1]),
Lieve minne Galiene;
Ghi sijt vrouwe van Rikenstene,
Ic sal u desen ridder gheven,
Die al mine ridders heft doen sneven,
Ende al den tornoy verwonnen
In beden siden. Ic soude u onnen
Dat gine naemt, waert u bequame;
Ferguut es sijn rechte name,
Die altoes voert den witten scilt,
Die de resinne ende tserpent hilt.
Menege provetse heeft hi gedaen."
Ridders ende vrouwen spraken saen:
„Here, het dunct ons allen goet,
Datmen dese brulocht doet."
Wel sere versuchte Galiene.
Si sach wel dat was die gene
Diese rovede van den sinne,
Ende ontseide haer sine minne.
Galiene hadde die scamte groet,
Si wert valu, bleec ende roet,
Alsi den ridder sach in dogen.
Galiene sprac: „Ic moet gedogen,
Her coninc, mi es lief u wille."
Ginder wart stappans een gestille [2]).
Een bisscop quam ende gincse trouwen,
Ferguut ende dier joncfrouwen.
Elc en haette andren niet sere.
Tere brulocht noit ere
En sagedi feeste no mere spel
Dan daer was, dat wanic wel.
Mijn her Gawein, sijn goede vrient,
Ter brulocht heft hi wel gedient,
Ende alle die beste van den hove.
Met feesten ende met groten love
Hiltse die coninc veertich dage [3])

1) Vs. 5532—55, verg. *Ferg.* 6825—6914, waar, in plaats van het onzinnige verhaal van onzen bewerker, de gelukkige vereeniging der beide gelieven geschilderd wordt.

2) Vs. 5556—89, verg. *Ferg.* 6915—75.

3) *Ferg.* 189, 8: *Quinze jors* tos plains, voire plus,
Durerent les noces Fergus.

Dor Ferguts wille; al tghelage
Ende al den cost so dede hi comen.
Galiene heft orlof genomen
Ane Genoeveren der coninginnen
Ende ane Arture met groter minnen.
Genoevere ende haer meisniede algader
Bevalense den hemelscen Vader.
Doe sprac tote Arture Ferguut:
„Here, ic moet volgen mire bruut.
Ic ben u riddere talre stont.
God si met u, blijft ghesont!
In wille niet dat gi mi spaert."
Artur sprac: „Ridder, nu vaert.
Wi moeten alle in dende scheiden,
Onse Here God moet u gheleiden!"
Mijn her Gawein ende Gosengoet,
Pertsevale ende Lanceloet,
Si voeren met toten Rikenstene.
Daer festerese Galiene.
Ferguut spien daer sine crone,
Ende hadde Galienen die scone
Met groter bliscap al sijn leven.

Die rike God hi moete gheven,
Oft sijn wille es, dat wi begeren,
Ende moet ons van vernoie weren;
Ende alle diet hebben horen lesen,
Moeten met Gode vercoren wesen;
Ende hemelrike verlene Hi mede
Hem die dit screef ende scriven dede.

Amen.

Here, hier hebdi van Ferragute
Van beghinne ten inde al ute
Ghecorrigeert van miere hant,
Over al soe waer ict vant
In rijm, in vers, in ward messcreven.
God van hemele moet u gheven
Lanc lijf, ghesonde ende ere.
Tuwen ghebode blijf ic vort mere.

GLOSSARIUM.[1]

A.

Achemeren, zw. ww. bedr., *sieren*, *tooien*. **Hem achemeren**, 4615, *zich uitrusten*, *wapenen*. Voor de afleiding en andere voorbeelden zie De Vries, *Mnl. Wdb.* 11; Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* 8.

Achtergaen, onr. st. ww. onz., *achterblijven*. Met eene ontkenning in den hoofdzin en een afh. zin met *ne*, 1058, *niet nalaten te*, *niet in gebreke blijven te*; — bedr. ww., 2733, *achterhalen*, *inhalen*. Zie Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* 27 vgl.

Achterscouwen, zw. ww. onz., 3976, *achteromkijken*, *naar iemand kijken*, *het oog op iemand vestigen*.

Achtersien, onr. st. ww. onz., *naar achteren zien*, *omzien*. In de uitdrukking: **daer en was geen achtersien**, *er was geen tijd om om te kijken*, zoo overhaast ging men op de vlucht, 571. Zoo ook Velth. II, 54, 76 en IV, 59, 40. Vgl. Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* 36.

Achtertrecken, zw. ww. onz., 935, *zich onttrekken* (aan een plicht), *weigeren te doen*. Zie Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* 45.

Achtervaren, st. ww. onz., 4287, *terugtrekken*, *achteruitgaan*, lat. *recedere*. Zie Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* 46.

Aensoeken, onr. zw. ww. bedr., 2844, *beproeven*, *ondernemen*. Meer gewoon is in dezen zin *besoeken*.

Aensteken, st. ww. bedr., 1437, *aantrekken*, *aandoen*. Zie De Vries, *Mnl. Wdb.* 96.

Aert, znw. m., 3273, *land*, *oever*, in tegenstelling van *water*. Zie De Vries, *Mnl. Wdb.* 118.

Afdragen, st. ww. bedr., 2396, 3404, *afslaan*, *afhouwen*, vooral van ledematen of gedeelten der wapenrusting, die door het zwaard worden weggenomen. Zie De Vries, *Mnl. Wdb.* 132.

---

[1]) De artikelen uit het *Mnl. Wdb.* van Verwijs en Verdam, waarnaar verwezen wordt, zullen, voor zoover zij nog niet in de eerste aflev. te vinden zijn, binnen eenige maanden verschijnen.

A f s m i t e n, st. ww. bedr., 3601, *afslaan*. Smiten heeft mnl. en ook later nog gewoonlijk de bet. van *slaan*. Vgl. Oudemans 5, 367; het znw. *smijter* (I Tim. 3, 3), d. i. *vechter*, *hij die* slaat, en het mnl. znw. kaecsmet, d. i. *kinnebakslag*. Verg. ook hd. *schmeiszen* en Weigand 2, 602 vgl.

A g e d o c h t e, znw. vr., hetzelfde als *hagedochte*, 436, *onderaardsch gewelf*, *krocht*, in de *Rekeningen der Buurkerk* (Werken v. h. Hist. Genootsch. te Utrecht) 29 en 92 *auedocht* geschreven (den *auedocht* te vermaken, de after koer staet; van die *auedocht* ende straet te maken after dat choer). De afleiding van het Lat. *aquaeductus* is niet boven bedenking verheven, vgl. Martin op *Reinaert* I, 541. Het eerste deel kan het germ. woord bevatten, dat met *aqua* identisch is, nl. ogerm. *ahva*, waarvan dan *age-* en *aue-* latere vormen zouden zijn. Doch voor *docht* zou er dan niet veel anders overblijven dan aan 't lat. *ductus* te denken (Vgl. *trechter* en *tractarius*, *dichten* en *dictare*, *pacht* en *pactum*, *nuchter* en *nocturnus*, *tricht* en *trajectum*, *trachten* en *tractare*).

A c o n i s c i e r e n, zw. ww. bedr. Hem met enen, 537, *kennis met iemand maken*; prov. *aconoysser*, lat. *accognoscere*; zie De Vries, *Mnl. Wdb.* 167. In beteekenis gelijkstaande met het verwante en meer gewone Hem acquentieren, aquitieren, *ald.* 169. In zuiver mnl. zeide men hem becondigen jegen enen (Oudemans 1, 460), of hem beconden jegen (*Troyen* 366).

A l, voegw. 3045, *indien*, *als*. Vgl. De Vries, *Mnl. Wdb.* 178. Vooral gewoon in de uitdrukking: *Wat wondere waest*, al; *waest wonder*, al. Zoo b.v. *Rein.* I, 2526. Zie Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* i. v. en vgl. *Ferg.* 5300: „hets wonder, blivic in den sinne", waar de voorwaardelijke partikel, zooals zoo vaak geschiedt, weggelaten is.

A l l e t t e l k ij n, bijw., 925, *een weinig*, *een beetje*, *eens*, *een oogenblik*. Zoo ook *Christ.* 1632. Dan selstu rusten *allettelkijn*; zoo ook 1606; *Ned. Proza* 194 Var.: Dattet getal der broederen *alluttelken* began te wassen.

A l t o e, bijw. 4264, *Bovendien*, *daarenboven*, *tevens*, *ook*. Uit *al* en *toe;* eng. *too*, hd. *dazu*. Vgl. *Melib.* 3366: Soe heeft hi scande ende scade *altoe*. *Lanc.* II, 14721: Hi dorsloech mijn gereide ende mijn part doer die scouderen *altoe*. — Vs. 4474 doet men beter *altoe* te verklaren als *tot zoover*, *zoover* (= al tote *dien dat*). — Ook wordt *altoe* door *ooc* versterkt, b.v. *Lanc.* II, 511; *Rijmb.* 21442; *Sp.* IV¹, 2, 72.

A m e l a k e n, znw. o. 1283, 2651, *Tafellaken*; nog heden in Zuid-Nederland aldus genoemd. Over de afleiding van *aem*, ons *aam*, in de algemeene beteekenis van *vaatwerk*, lat. *vasa*, zie *Ndl. Wdb.* 228.

A n d e r d a g e s, bijw., 2878, eig. *den vorigen dag*, en bij uitbr. ook *kort te voren*. Zie naesten.

A r c h, bnw., 2344, *Slecht*, *van weinig waarde*, lat. *vilis*. De comparatief is veel meer gewoon dan de positief van dit adj. In deze beteekenis b.v. komt de comp. voor *Lanc.* IV, 1306; *Sp.* I⁸, 61, 15.

A r c h, znw., *kwaad*, *dat men te vreezen heeft*, *gevaar*. Arch hebben van der doot, 3997, *in doodsgevaar verkeeren*, *doodelijke wonden bekomen hebben*. Vooral met eene ontkenning verbonden. Zoo b.v. ook *Wal.* 10111. Groot arch ontfaen hebben, (met eene ontk.) leest men *Wal.* 682.

Engeen arch hebben, *geen letsel bekomen hebben*, *niet gevaarlijk gewond zijn*, b.v. *Lanc.* II, 4065, 8180, 36928, *Wal.* 8212.

Averecht, bijw. 2565, 3401. *Onderste boven*, *achterover*. Vooral in verbinding met ww. van *werpen* en *vallen*. Van *ave*, ouden vorm van *af*, welke in 't mnl. ook gevonden wordt in het bnw. *aefgunstich* = *afgunstig*. Zie Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* 60.

Avisiert, bnw. 3657, *welopgevoed*, *hoofsch*, *ervaren in ridderlijke kunsten*. Zie De Vries, *Taalzuivering* 3. Eig. deelw. van *avisieren*, d. i. *onderwijzen*, *onderrichten* (in 't provenç. b.v.). **Hem avisieren**, *zich beraden*, *O Vl. Lied. en Ged.* (ed. Biblioph.) 519, 23. Met dit ww. is meer geknoeid: getuige de onzinnige lezing *Ainsteringe*, die men vindt voor *Avisieringe* het vermogen om uit te denken, vernuft, *O Vl. Lied. en Ged.* 250, 498.

B.

Baeshudich, bnw. 2230. Mijn twijfel aan de afleiding van De Vries (*Taalgids* 9, 187) uit lat. *bassus*, fr. *bas*, dat in 't mnl. *baes* zou kunnen luiden, doch tot heden nergens gevonden is, is nog sterker geworden door de vergelijking met den fr. tekst, waar men op de overeenkomstige plaats, vs. 2823—26 leest:

Le nes rafronchie comme chat,
Et les narines grans et lees,
Les levres sanblent carbonneẹs,
Hirecies est, s' ot noir le poil.

Hireciés, d. i. *hérissé* (v. lat. *ericius*), moet het woord zijn, dat door *baeshudich* wordt weergegeven. Ik stel voor te lezen **haerhudich**, d. i. *met eene haarhuid*, *eene harige huid bedekt*. De samenstelling is niets vreemder dan b.v. het in den *Rinclus* zoo dikwijls voorkomende *hantbloedig*, d. i. *met eene bloedige hand.*

Baleren, zw. ww. onz. 3789, 5433, *trappelen*, van paarden, evenals *Segh.* Gloss. „De laatste plaats uit den Ferg. versta men dus, dat de ridders met hunne van ongeduld trappelende en steigerende rossen zich aan de edelvrouwen vertoonden." (Verwijs).

Baraet, znw. o. Niet in den gewonen zin van *bedrog*, zooals Visscher voor het gemak meent, maar in den minder gewonen van (4699) *beweging*, *die iemand op het lijf heeft*, *wind*, *bluf*, *pocherij*, en van (4618) *pracht*, *praal*, dien men tentoonspreidt (= *drivet*). Zie *Mnl. Wdb.* BARAET 5).

Barbecane, znw. vr. 3909, *voormuur*, *buitenwerk eener vesting*, van fr. *barbacane*. Vgl. De Vries, *Mnl. Taalz.* 11.

Barlebaen, znw. m. 1754, 2372, 3763, ook *Wal.* 9741, benaming van een zwart en leelijk helsch spook, een soort van duivel naar het volksgeloof. Zie Van den Bergh, *Mythol.* 11 vgg., De Vries, *Taalz.* 10 vgg. In het oudeng. vindt men daarvoor den naam *barlibac*, dat aan ons *bullebak* doet denken.

Batalgieren, zw. ww. bedr. 4201, *in slagorde scharen*; 280, *in staat van tegenweer brengen*, *van verdedigingsmiddelen voorzien*, *versterken*.

Bedagen, zw. ww. onz. 2077, *overkómen*, *zich voor iemand vertoonen*, eig. gezegd van het aanbreken van den dag.

Beckineel, znw. onz. 2397, 4785, *metalen hoofddeksel onder den helm*, ook *coyfie* geheeten. In onze tegenwoordige taal is de bet. van het woord overgegaan op dat deel van het hoofd, dat het mnl. *beckineel* bedekte. Zie ook *Tijdschr.* 1, 255. — 2701, *hersenpan*, onze bet., zoo ook *Grimb.* I, 3679; *Lorr.* II, 3748; Kil.

Bereenen, zw. ww. onz. 742, voor bereinen, hetzelfde als *beregenen*. Ook in 't mnl. als in 't eng. (*rain*) komt *regen* in samengetrokken vorm voor, nl. *rein*. Zie een voorb. van dit *bereinen* bij Oudemans 1, 524, doch daar wordt het woord op het voorbeeld van Willems door *met drek bevuilen* (!) vertaald: zeker als lucus a non lucendo: *bereinen* = *verontreinigen*!

Bescoppen, zw. ww. bedr., 852, *voor den gek houden*, *bespotten*. Van *scop*, d. i. *scherts*, *spot*, 664, 677, 1296, 2376, waarvan ook scoppen, 1018, (intr.) *den gek steken met*. Het woord staat dus gelijk met *bescernen* van *sceren* = *spot* = *scop* (Oudem. 6, 201; 1, 574). Het woord *scop* beantwoordt aan onr. *scopa*, bespotten, ndd. *bescuppen*. Zie E. Müller, *Etym. Wtb.* 2², 344 en Kluge, *Etym. Wtb.* 25. Zou aan dit mnl. *scoppen* niet ontleend zijn het ofr. *escopir*, *escupir*, cràcher, waarmede men nog niet goed weg weet? De bet. *beschimpen*, *hoonen* kan overgaan in die van *bespuwen*, *rochelen*, hoewel ik moet toestemmen, dat de tegenovergestelde gang natuurlijker zou zijn.

Besluten, st. ww. onz. 4085, *baten*. De oorspr. bet., waaruit zich deze heeft ontwikkeld, is die van *afweren*, *afsluiten*, *verdedigen*, *beschermen*, evenals wij dit bij *bescieten* opmerken, dat insgelijks de bet. van *baten* aanneemt. De bijna gelijkluidende imperf. *bescoot* en *besloot* hebben dus dezelfde beteekenis.

Bestaden, zw. ww. bedr., *besteden;* ook in de uitdr. wel bestaet sijn, 354, eig. *goed besteed zijn*. „Hets wel bestaet, dat hi leeft" beteekent dus: *het leven is aan hem goed besteed*, *hij is het leven waard.*

Bidden (een huus), zie lenen.

Binden, st. ww. bedr. Den helm binden, 4613, 5188, 5437, *den helm vastgespen*. Vgl. letsen.

Binnen, voorz., in de uitdrukking binnen velen, 2808, 2925, met eene ontkenning verbonden, in beteekenis gelijkstaande met *niewernaer*, d. i. *op verre na niet*, *bij lange na niet*. Ook de voorstelling der beide uitdrukkingen is dezelfde. Bij *velen* zal men wel te denken hebben een znw., dat eene plaatselijke uitgebreidheid te kennen geeft, b.v. *milen*, en niet zal men *velen* moeten opvatten als den dat. plur. van het op *personen* slaande telwoord (*inter multos*); zoo ook binnen der helft, 3050, met eene ontkenning: *niet half zoo.* Over *niewernaer* zie *Taalk. Bijdr.* 2, 46—54 en Verwijs, *Stroph. Ged.* (v. Maerlant) 185 vg.

Blide dach, 450. Over de onnauwkeurige uitdrukking in deze en derg. verzen zie *Theoph.* bl. 151.

Bluwen, st. ww. bedr., oorspronkelijker vorm van *blouwen*, 394 (*te blouwen* 2255), 2980, *slaan*. Over de dubbele vervoeging van derg. ww., waartoe

ook *spuwen* en *beruwen* behooren, zie *Esopet* Gloss. op b e r u w e n, en *Taalk. Bijdr.* 1, 140.

B o d e l e n, zw. ww. bedr., eig. hetzelfde woord als ons *beulen*, en bij uitbreiding *kwellen*, *mishandelen*, *doorsteken*, 3921. Men leest het ook Velthem IV, 27, 56: *Bodelt* al man ende pard; 34, 44: Doe dochte hem, hi moeste sterven als sijn ors *gebodelt* was; 35, 53: Daer waren *gebodelt* scone beesten.

B o d e l i n g e, znw. m. Gewoonlijk in 't mv., 3945, *ingewanden*, *darmen*, in welken zin het ook voorkomt Velthem III, 10, 37. — Als eene soort worst, ons *beuling*, leest men het o. a. *Coren van Antwerpen* (ed. Biblioph.) 14, 76: Die *bodelinghe* ende die pensen.

B o i s, bnw., andere schrijfwijze voor *boos*, 5345, *Gering*, *min.*, een in 't mnl. vrij zeldzaam woord. Men vindt het in deze beteekenis ook *Duitsche Orde* 224: Mitten selven hevet hi verdient, dat men hem gheve dat *boeste*. — Ook *bosen* komt in den zin van *minder*, *slechter worden* voor, b.v. Hild. 256, 11: Wat doet die werlt van jaer tot jaer? si *boset* ende arghet.

B o y, bijw., slechts in de uitdrukking: h e t h e v e t m i b o y, 5108, *het verdriet mij*, *ik heb het land*, *ik acht iets beneden mij*. Zoo ook *Lsp.* II, 11, 26, *Lanc.* II, 37198, *Vierde Mart.* 601. Zie *Lsp.* Gloss. i. v. De oorsprong van het woord is niet met zekerheid bekend. — Ook met den 2den nv. der zaak: „Cranker voeren hadde hem *boy*", *Merlijn* 12404. De opmerking van den uitgever, die dezen regel „o n v e r s t a a n b a a r" noemt, is dus overbodig. — Ook in de uitdr. h e m b o y m a k e n, *zich ergeren*, *zich boos maken*, *Lanc.* III, 13836.

B r a d e n, st. ww. bedr., 1138, 2755, 4549. Van strafoefeningen van menschen thans niet meer gebruikelijk. Zoo ook *V. d. Levene o. H.* 79; *Overzee* 85; *Brab. Y*, VI, 5258.

B r o n i e, 459, niet *broek*, zooals Visscher beweert (een witte broek!), maar *borstharnas*, *cuiras*, mhd. *bronie*, mnd. *bronnie*, van het mfr. *brunie*, *bronie*, *broigne*, en dit van ohd. *brunna*, *brunja*, got. *brunjo*. Vgl. Lexer 1, 366; Diez 2, 239; Kluge, *Etym. Wtb.* 41 op B r ü n n e.

B r u u t, znw. m. 730, *onnoozele*, *domoor*. Van het fr. *brut.* Fr.: Va et vient a loi d'ome *nice* (d. i. *nescius*). — Ook 3771? In 't mnl. komt meermalen de uitdr. „als een bruut" voor in een zin, waarin aan *bruid* niet of nauwelijks kan worden gedacht. Doch op de laatste plaats is de bet. van vs. 730 ook niet bijzonder gepast.

C.

C h i e r e, znw. vr. D o d e c h i e r e 720, overgenomen uit het fr. *chère morte*, d. i. *triste visage*. Zie Inl. XXVIII. Het is hetzelfde woord als ons *sier* in *goede sier maken*, waarvoor de eigenlijke fr. uitdrukking is *faire bonne* (*mauvaise*) *chère à quelqu'un*, *iemand* een *vriendelijk* (*barsch*) *gezicht toonen*. Zie *Taalgids* 9, 164 vgg.

D.

D a c h g r a k e, znw. vr., 252 *dageraad;* d a g r a k e, 2607. Met *graken*, d. i.

grauwen, samenhangende, vgl. ons het *uchtendgrauwen*. In dienzelfden zin komt ook *grakinge* voor. Zie *T. en Letterb.* 3, 151. Met dit woord heeft de gewone mnl. vorm *dagerake* niets te maken. Dit woord kan met got. *riqis* samenhangen. Ons woord *dageraad*, dat manl. is, heeft weder een anderen oorsprong, mhd. *tagerât* (vr.), ags. *dăgrêd*, ohd. *tagarod*, *-rôt*, doch welken is niet zeker. Vgl. Lexer 2, 1393, Grein. 1, 184. Een ander minder gewoon woord voor *dageraet* in 't mnl. is *dachlime*, dat men vindt *Parth.* 3877: Eer die *dachlime* kenlijc opghinc. Het zal wel hetzelfde woord zijn als ags. *dăgrima*, morgenrood.

Daerof, bijw., 505, *van daar*, *weg*, hetzelfde als *woch* of *och*, waarvoor in 't mnl. ook meermalen *danof* gebruikt wordt. Zie Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* op af.

Daes, bnw., 2106, andere vorm voor *dwaas*; daes caproen, een *zotskap*. Zie vooral Cosijn in *T. en Lettb.* 2, 70 vgg.

Dagen, zw. ww. onz. 39, 4978, *toeven*, *vertoeven*, in de dubbele beteekenis van *uitstellen*, en *bij iemand* (mnl. met) *blijven*. Vgl. fr. *séjourner*; met den 3den nv., 1666, *iemand verschijnen*, *voor iemand opdagen*, *hem nabij zijn*, vgl. bedagen. Voor de eerste bet. zie Oudem. 2, 19. Vs. 1666 wordt door hem verklaard als „God moge u *oud doen worden*, en zoo ook ongeveer Visscher, doch deze verklaring schijnt mij te gezocht. Wel komt *dagen* (intr.) = *oud worden* voor, b.v. *Lanc.* II, 42834, doch daaruit kan men nog niet tot de bet. *oud doen worden* besluiten.

Dakeren, zw. ww. onz. 3894, *wapperen*. Zoo ook *Grimb. O.* I, 4681; II, 861, 5875, 5914; *Wal.* 9799 in een anderen zin, nl. *opdoemen*. Zie vooral De Jager, *Freq.* 2, 60. Het aldaar bl. 61 genoemde *ghedadert* zal wel *ghedakert* moeten zijn, zooals Van Helten vermoedt, doch te beschouwen zijn als het freq. van *daken*, d. i. *vesten*, een ww. dat b.v. meermalen bij Jan Ypermans voorkomt en ook nu nog in 't W.-Vlaamsch bestaat. Zie De Bo i. v.

Dapper, bnw., van een paard 470, *vlug*, *snel*. Zoo bet. ook het bijw. dapperlike, 462, 505, 2806, 3009, 3477, 3556, 3582, 3868, *op eene vlugge*, *snelle wijze*. Iemand kan in de middeleeuwen „*dapperlike* op de vlucht gaan."

Das, znw. m. Het bekende roofdier, 319, dat uit de Reinaertsage door den „persoon" van Grimbaert overbekend is, en dat in allerlei spreekwoordelijke gezegden gebruikt werd. Zoo 319: „*sweten als een* das", ook *L. o. H.* 2251. mhd. „stille swigende als ein *dahs*" (Benecke 1, 299*b*); sie sleich heim als ein *dahs*" (Lexer 1, 407); er was kündic als ein *tahs* (Ben. t. a. p.); hd. schlafen wie ein *dachs* (*ald.*).

Das, 2e nv. van 't aanw. vnw. *dat*, wisselvorm van *des* (ook *dis* komt voor), 460. Vooral in 't rijm gebruikelijk, zooals passim in 't mnl., b.v. *na das*, *dor das*, *vor das*, enz. Dat voorzetsels een gen. kunnen regeeren, van een pronomen alsook van enkele andere uitdr., die een tijdsbepaling te kennen geven, blijkt uit *vor dies*, *tes*, *tote diesmaels*, *vore diesmaels*, hd. *indessen*, *unterdessen*, *unterdies* enz. Zie diesmale. Deze eigenaardigheid schijnt zich te bepalen tot praeposities, die een *tijd* te kennen geven, doch vgl. mnl. *bedies*, dat een enkele maal voorkomt voor *bedi*. — Een punt, dat nog eens nader moet worden onderzocht.

Dat, voegw., zoowel voor ons *omdat*, als voor *opdat* en *zoodat*, dus als causale, finale en consecutieve conj. gebruikt. Voor *dat* = *omdat* kan men voorbeelden vinden *Theoph.* bl. 116 en Oudem. 2, 37; *dat* = *opdat* b.v. *Sp.* II[5], 45, 109; *Serv.* I, 712; *dat* = *zoodat* b.v. alhier 250, *Melib.* 2766; *Bloeml.* 3, 12, 124; Velth. 1, 35, 27.

Delen, (*deilen*), zw. ww. onz.; delen an iet, 3188, *zijn aandeel erlangen aan iets.* Vgl. *Mnl. Wdb.* op aendeel en aendelen. *Delen an* komt o. a. ook voor *Sp.* III[3], 9, 54: Dattu *deels an* minen rouwe, *deel neemt in mijn rouw*, en *Oude Keuren van Dordr.* 33, 98: So wat poorters een schip wijns copen of daer *aen deelen.*

Die, *dij*, onz. zie Geslacht.

Dieselve, vnw. 3254, het aanw. *die* met nadruk, *en juist deze*, *en deze nu*; lat. *is ipse.* Een enkele maal meer vindt men *dieselve*, den wettigen vader van het van zijn kracht beroofde en daarom door ons verstootene *dezelve.* Zoo b.v. *Rein.* II, 115: Ende hem Reinaert *die selve* (worst) nam. *L. v. J. c.* 142: Want *die selve* die sine nasten waren, nogdoe nit wale en geloefden ane hem.

Diesmale, bijw. Vore diesmale, *vóór den tijd dat*, *vóórdat.* Zie *Taalk. Bijdr.* 2, 65. Dezelfde uitdr. komt ook voor, behalve in de door De Vries t. a. p. bijgebrachte voorbeelden, *Merl.* 30513, 34061. Tote diesmaels, *ald.* 14013. Tote diesmale, *Limb. Sermoenen* 168*c*: *Tot dis male* dat hi heme selver met guder wilkore liet vaen ende doden; 83*a*: Dat hi nemmer en rast *tot dismale* dat hi můde wert; 194*c*: *Tottismale* dasse in meere hogheit geclommen is. Van diesmaels, *Teest.* 2933, *Merl.* 17987, *Hs. van* 1348 (zie Index Mnl. Wdb.) 46*a*: *van diesmaels* begonste Jhesus te predekene; van diesmale, *ald.* 300*a*: *Van dies male* dat Christus ghevanghen was; vgl. ald.: *Tote diesmale* dat Christus doot was.

Doen, onz. st. ww. bedr. Als hulpww., doet mi horen, 2819: *hoor mij.* Zie *Tijdschr.* 2, 28—33. Er zijn in 't mnl. stellig meer voorbeelden van dit gebruik, dan Franck gelooft, doch daarover wellicht later opzettelijk. — Doen geloven 917, *aan het verstand brengen*, *mededeelen.*

Dragen, st. ww. bedr. (3de pers. *dreget*, 3115) 1911, 1935, 3004, 3668, 5091, *brengen*, fr. *apporter*; ook *mener*, 520. Wij zeggen niet meer „brieven of andere lichte voorwerpen *dragen*", gelijk Visscher te recht opmerkt; 3120, 5230, 5358, *werpen*; 3388, *met geweld verwijderen*, *slaan*, *houwen.* Zeer gewoon is ook het comp. *afdragen* in deze laatste beteekenis. Zie De Vries, *Mnl. Wdb.* i. v.

Dregen, zw. ww. bedr. *dreigen.* Ware het fr. origineel niet bekend, wij zouden nu misschien in een gloss. schrijven: „*drigen*, *dreeg*, *gedregen*, slechts op ééne door eene emendatie van De Vries herstelde plaats in den *Ferg.*, vs. 1723, met de bet. *bezorgd*, *bekommerd zijn.* Doch het origineel, waar werkelijk staat *menacer*, heeft ons van dit ww. beroofd. Zie de noot op die plaats. Wij zullen *dregen* dus nu op te vatten hebben in den zin van *waarschuwen.*

Driten (— sone), 541, 4694. Een woord uit de platte volkstaal. *Drijten* = cacare, is bekend, en in dezen kring van denkbeelden hebben wij dus de bet. van *driten* te zoeken; *driten sone* is in 't lat. vertaald: „stercoris filius." Elders wordt eene vrouw eene *quade* scite genoemd (*Ferg.*

404; *Wal.* 9029; de eigenlijke bet., nl. *kamergang* vindt men *Belg. Mus.* 10, 281), en ook uit onze platte taal is het woord *stront* niet geheel in onbruik ter kenschetsing van zijn afkeer voor een persoon. Doch het merkwaardigst is in dit opzicht eene plaats uit een *Hs. v.* 1348 (zie Index Mnl. Wdb.), waar *Hebr.* 12, 8 aldus wordt weergegeven: Eist dat ghi sijt buter leringhen, dier alle die kindere deelachtech sijn ghemaect, so sidi — *hoerenstronten* ende niet kinder. Ook elders in 't mnl. vinden wij dit min kiesche woord, b.v. *Lanc.* III, 19744.

Duken, st. ww. onz. Na iet duken, 105, *duikende*, d. i. *bukkende en steelsgewijze naderen.* Vgl. 196.

Dwelm, znw. m. *Bedwelming*, *duizeligheid.* In dwelme werden, 4760. Vgl. mnl. *bedwellen* en *bedwelmen.*

E.

Een bij stofnamen. Zie *Taalk. Bijdr.* 1, 55, Grimm, Gramm. 4, 411. In den *Ferg.* komen voor: root als *een* bloet, 441; hi ontstac als *een* vier, 666; ru alse een haer, 790; wit alse een snee, 1187.

Eer — eer, bijw., 2520, *eer — dan.* Men merke op, dat op de aangehaalde plaats de zin die bij ons met *dan* begint, vorafgaat: „ik zal *eer* een kamp aannemen, *dan* dat ik mijn paard zou afgeven." *Eer — eer* vindt men b.v. ook *Franc.* 1264: Datti *eer* doen zoude *eer* gebieden. *Lanc.* III, 18400: Ic blive *eer* doet *eer* gevaen. *Sp.* IV[3], 29, 74 *eer* min *eer* meer. Zoo ook *MLoep* II, 2435 *eer* meer *eer* min, *Segh.* 9229 enz. — eer, 2357, *te voren*, *zoo even.* Vgl. ook lanc ere.

Eesch, znw. m., *eisch.* Ook in de uitdr. des sinen eesch hebben, 188, *in een bepaald geval hebben wat men verlangen kon*, *zijn zin krijgen in iets*, *het met genoegen zien.* Vgl. de uitdr. *sinen kies hebben*, *het maar voor het kiezen hebben*, en Stoke IX, 765: zouten zalm ende vleesch, daer of hadden si haren *eesch. Brab. Y.* V, 1962: Van vitalien al haer *ghevoech* . . . ende van andere (*zaken*) haren *heessche.*

Embrachieren, zw. ww. bedr. 1793, 3246, 4117, 4765. Dat scilt —, *het schild voor zich houden*, *zich met het schild dekken*, om een aanval af te wachten. Lat. *imbrachiare*, fr. *embrasser*, van *brachium*, arm. Zie *Taalz.* 164.

Ende, voegw. Dat dit voegwoord de kracht van allerlei relatieve voorn., bijw. en voegw. kan aannemen, is door mij in een artikel in de *Taalk. Bijdr.* 1, 120—136 bewezen. Slechts heb ik daar misschien niet genoeg doen uitkomen, dat deze kracht aan *ende* alleen eigen worden kan door de uitlating van een aanw. voornw. of b.v. van de relatieve partikel *dat.* Zoo in den *Ferg.* 452: *ende* = *ende dat* = *indien slechts*, *mits*, *op voorwaarde.* — Is niet ook zoo 3805: *ende waert erre* te verklaren als: *zoo dat het* (paard) *kwaad werd?* Het kan hier toch moeilijk van Ferguut zelven gezegd worden. — Over de in den Ferg. veelvuldig voorkomende weglating van *ende* bij een tweeden hoofdzin, waarbij dus het verband met den eersten onuitgedrukt blijft (*Asyndeton*), zie Inl. bl. XXVI vgl.

Ere, znw. vr. *eer*; die ere bejagen, 4711, *de overwinning*, *de zege behalen.* Vgl. „*de eer* van den dag, *l'honneur* du jour."

Ers. Ook deze schoone verbetering (van Verwijs, *T. en Lettb.* 1, 60) is helaas door den Franschen tekst weersproken, die werkelijk heeft *vostres chevals*, mnl. *ors* en niet *ers* (= *aars*). Zie de noot op vs. 2370.

Erselen, zw. ww. onz. 3305, *achteruitloopen* (*aarzelen*). De uitdr. erselen in die see bet. dus *zoover achteruitloopen als men kan*, *zich zoo ver mogelijk van de plek verwijderen.*

Erspringen, st. ww. onz., 3575 *opspringen*; zoo ook met *er* —, ertrecken, 4949, hetzelfde als het gewone mnl. *vertrecken*. Nu en dan vindt men dergelijke comp. met *er* —, waarvan ook wij er nog enkele hebben overgehouden, doch in het Limburgsch van de Middeleeuwen zijn zij zeer talrijk. Alleen in de *Limb. Sermoenen* (zie Index Mnl. Wdb.) vindt men de volgende: *erbeven*, *erbiden*, sig *erbieden*, *erblenden*, *erbliden*, *erdenken*, *ergaen*, *erhangen*, *erhitten*, *erhogen*, *erkennen*, *erkiesen*, *ercrigen*, *erlaten*, *erlaven*, *erledigen*, *erleggen*, *erlesen*, *erlichten*, *erliggen*, *erlosen*, *ermaken*, *ermanen*. *ermeeren*, *ernuwen*, *erpensen*, *erquecken*, *erscieten*, *erscinen*, *erslaen*, *ersoeten*, *ersterven*, *erstoren* (= vergoeden), *erstriden*, *ervaren* (= bang worden), *ervarmen*, *ervoeden*, *ervollen*, *ervrouwen*, *erwandelen*, *erwecken* en *erweckeren*, dus 42. Ook in den *Merl.* komen er verscheidene voor.

Evene, znw. vr. 1254, 1332, *haver*, lat. *avena*. fr. *avoine*. Eig. zou het woord *evéne* moeten luiden, doch de klemtoon heeft zich verplaatst, zooals dit bij woorden uit vreemde talen overgenomen, zoo dikwijls geschiedt. Verg. *markt* van *mercātus*, *keuken* van *coquīna*, *keten* van *catēna*, *vlegel*, lat. *flagellum* en Kluge, *Etym. Wtb.* op aalraupe en abt. De Duitschers noemen dit „Tonverrückung."

F.

Faseel, znw. m. Stocken van faseelen, 2681, *knuppels*; v. h. fr. *faisceau*, lat. *fascellus*. Vgl. Oudem. 2, 286 en vooral *Taalgids* 9, 272.

Flaioteren, zw. ww. onz., 5434, *fluiten*. Een verkleinwoord van *fluit* is het ofr. *flajol*, *flajel* (Burguy, Gloss. 164), waarvan het tweede verkleinw. is *flageolet*. Men is meer in overeenstemming met de fransche vormen, indien men *flaioleren* leest.

Folleren, foleren, zw. ww. bedr. 2254, 2887, 5494, *kwellen*, *mishandelen*, het mnl. *bodelen* (z. ald.); niet van *fol*, zooals Visscher beweert, maar van mlat. *fullare*, ofr. *afoler* (= maltraiter, blesser), fr. *fouler*. Het is het latere ndl. *folen*. Vgl. *Ned. Wdb.* op affolen.

Fortsier, znw. m., 54, 262, 965, *koffer*, *kist*. Het fr. heeft hier ook *chofre*. Vgl. fr. *coffre-fort*; *Parth.* 8026 en *Cron. v. Vlaend.* (ed. Biblioph.) 2, 131.

G.

Galigaen, znw. o. 1192, een welriekende wortel, hd. *galgant*, ohd. *galangan*, *galigan*, *galgan*, uit mlat. *galanga*. De naam is uit de Oostersche talen afkomstig. Zie Weigand 1, 601.

Gapen, zw. ww. onz., 131; Gapende, tegw. deelw., dienende ter vertaling van (fr. 138) *geule baée*, d. i. *met open bek*. Vgl. ook Matthijsz. 161 *gavens monts*, *terwijl de mond nog open is*. Over *baër* zie Burguy Gloss. 29

Gavelot, znw. o., 483, 565, *werpspiets*, v. ofr. *gavelot*, fr. *javelot*. Over de afleiding zie Scheler 261.

Geblas, znw. o., 215, *geblaas*. Over de verkorting van de vocaal in 't mnl. vóór sommige consonanten, vooral vóór *s*, handelt Franck in zijne Aant. op den *Alexander*.

Gedalsch, znw. o. 107, 2816, het mnl. woord voor *baraet*, in de boven opgegeven beteekenissen, *leven*, *rumoer*, *beweging*. Het woord komt ook voor *Grimb. O.* I, 4291: Dat *gedalsch* ende dat geclop van den peerden ende van den slagen en can ic u halfs niet gesaghen; en Gerl. Peters (zie Index Mnl. Wdb.) 225: Ic (God) gheve hillighe ende hoechtidelicke ledicheit in middes der *gedalschen*. Ook *Karlmeinet* 113, 60: Da wart eyn michel *gedalz* da de by voren waren so malz zo Parys in der goder stat. De oorsprong van het woord is nog onopgehelderd.

Ghedrusch, znw. o. 1741, andere schrijfwijze voor *ghedruusch*, evenals *gherusschen* (1744) voor *geruusschen*. *Ghedruschs* vindt men ook *Grimb. O.* II, 3031 var., doch de ware lezing is daar *druust*. *Ghedruys* staat 2037 var., 4316 var. (de tekst op beide pl. *druust*), zoodat blijkt dat met *gedrusch* en *gedruys* hetzelfde woord is bedoeld. Een zeer gewoon woord der latere middeleeuwen is *bedruusch*, met eene soortgelijke beteekenis als *druust*.

Gehogen, zw. ww. bedr. 159, andere schrijfwijze voor *geogen*, d. i. met het oog waarnemen. Vgl. ons *iets beoogen*, mnl. *verhogen* voor *verogen*, *Brand.* 526, 856, 1630, hd. *eräugnen* en got. *ataugjan*.

Gehoort, bnw. 1946. Hetzelfde als *gezien*, *in aanzien*, *goed aangeschreven staande*. Zie *Segh.* Gloss. i. v.

Gelach, znw. o., 4093, *strijd*, *gevecht*. Hetzelfde woord als ons *gelag*, d. i. *noodlot* (in *een hard gelag*, zie *Ned. Wdb.* i. v.). Ook het woord *urlac* (*oorlog*) vereenigt in 't ogerm. de beteekenissen van *oorlog* en *noodlot* (= datgene waaraan men zich niet onttrekken mag of kan). Dit woord *gelach* is eene bevestiging der betrekkelijk jonge verklaring van ons woord *oorlog*, welke o. a. ook in de degelijke, logisch doordachte grammatica van Terwey gevonden wordt.

Gelage, znw. vr., 2658, 4126, *gelag*, *hetgeen men schuldig is*, eene der vele ironieke uitdrukkingen voor *het verlies van het leven*, waaraan ook nu nog onze taal zoo rijk is. In denzelfden zin *gelach* 2641.

Gelanden, zw. ww. bedr. 5490. Een woord dat voor zoover mij bekend is, slechts hier voorkomt. De bet. moet dezelfde zijn als *gelangen* en de bedoeling van den zin: „Indien ik u daartoe kon *krijgen*, *overhalen*, dan zou ik gaarne een tweekamp met u strijden." Het is duidelijk, dat *gelanden* in oorsprong niets met *gelangen* te maken heeft, evenmin als ons *naar gelang* met het mnl. *naar gelande*, terwijl toch ook van deze uitdrukkingen de beteekenis dezelfde is. Zie vooral *Ned. Wdb.* op g e l a n g.

Gemalsch, bnw., ook *gemals* geschreven, 108, *vurig*, *opgewonden*, *in agitatie*, *ijverig in de weer*. Zoo ook *Sp.* IV[8], 42, 10. Zie de Aant. aldaar. In de bet. *stout*, *vermetel*, staat het *Parthonop.* 6913 en *Alex.* VIII, 921. Ook het bnw. *malsc* komt meermalen in soortgelijke beteekenissen voor. — *Gemalsch* is ook een znw., dat vooral in de uitdr. g e m a l s m a k e n gebruikt werd, zoo b.v. *Merlijn* 12366 van paarden gezegd, in de bet.

druk, *beweeglijk zijn*, *zich onstuimig bewegen*, en *M. en Vr. Heim.* 866 van een ader, die in den doodstrijd op en neer gaat.

Gene (die —), vnw., gebruikt als ons *die* (mv. zelfst. vnw.) met eene bep. verbonden, 347, die ghene van sconincs rade, *de heeren van het hof*, *die van den raad.* Ook *die* alleen werd zoo gebruikt, b.v. *die van binnen*, de belegerden.

Gereden, eig. deelw. van *riden*, in de uitdr. wel gereden sijn, 5202, *een goed ruiter zijn.* Vgl. *T. en Lettb.* 4, 189 en onze uitdr. *een* bereden *huzaar.*

Gereit (*gereet*), bnw., in de uitdr. wel gereit, als epitheton ornans gebruikt, 1173, in de bet. van wel geraect (65, 295, 3863), *met alle goede eigenschappen toegerust.* — 3206, *gemakkelijk te krijgen.*

Gereit (*gereet*), bijw., 836, 1928, 3602, 3618, *aanstonds*, *onmiddellijk*; ook met het bijw. *gereit* komt de uitdr. *wel gereit* voor, b.v. *Sp.* II[5], 2, 144.

Gerec, znw. o., *hetgeen men noodig heeft*, hetzelfde als *gerac.* In de uitdr. te gereke sijn, 2687, *gereed*, *vaardig*, *toegerust zijn.*

Gereken, zw. ww. bedr. 4207, 4790, *geraken*, *treffen.* Zie vooral De Vries, *Taalz.* 68 vg.

Gerecken, zw. ww. bedr., 5011, hem gerecken, *zich gereed maken*, *zich voorbereiden.* Vgl. Oudem. 2, 541. *Berecken* is gewoner in 't mnl.

Gerust. Zie rusten.

Gesate, znw. vr. 3348, *kasteel*, *slot.* Zie De Vries, *Taalz.* 65 en *Segh.* Gloss. op sate.

Gesciente, znw. vr. 601, *geschiedenis*, *lotgevallen.* Dit eenigszins vreemd gevormde woord komt o. a. ook voor *Fl. en Bl.* 3803. De door mij gemaakte opmerking aangaande dit woord, *Taalk. Bijdr.* 2, 239 noot, moet dus worden geschrapt.

Gesitten, st. ww. onz. 1331, *gaan zitten*, *gaan liggen*; het spreekwoord staat ook in den Fr. *Fergus*: *petite pluie abat grand vent*, en de bedoeling is: „een Davidje kan wel een Goliath ten onder brengen.

Geslacht. De woorden uit den Ferguut, waarbij het geslacht van het tegenwoordige verschilt zijn de volgende: *sonnenschijn*, onz. 69; *hert*, m. 42, 86, 117, 128; *casteel*, m. 270; *die* (dij), onz. 304; *scilt*, m. passim, *lichame*, m. 567; *mont*, vr. 1063, 2941; *armoede*, onz. 2147; *manpat*, m. 4845.

Getrahijnt, eig. deelw. van *trahinen*, ofr. *traïner*, 1243 als bnw. in den zin van *doorslepen*, *sluw*, *valsch*, van de minne. Zie vooral Bormans op *Christina*, bl. 56—58. Het ww. *trahinen* komt meer voor, b.v. *Vierde Mart.* 284; *Wal.* 9083; *Sp.* II[2], 7, 18; *Segh.* 7098, in den zin van *slepen*, *sleuren*, *kwellen*, *martelen.* De plaats uit den *Sp.* brengt ons het dichtst bij de bet. van *getrahijnt* in den Ferg., maar zij is niet geheel in orde.

Geven, st. ww. bedr., *van zich geven*, *uiten*: enen lach geven, 473; enen crac geven, 1686; soms met *doen* gelijkstaande: enen quac geven, 553, *een smak doen.* Zie *T. en Lettb.* 6, 17.

Gincbere. Zie gingebraes.

Gingebraes, znw. o., 3301, eene welriekende plant of wortel, welke ook *Sp.* III[1], 39, 37, in vereeniging met *seduware* en *gingebare* genoemd wordt. Op de plaats uit den Ferg. schijnen die wortels als nieskruid of

peper dienst te moeten doen, d. w. z., als de *helleborus* der ouden, Ferguut van een krankzinnig plan te moeten afbrengen, of van waanzin te moeten genezen. Hoewel op beide plaatsen gingebere en gingebraes met elkaar worden genoemd, zoo kan toch zeer goed de vorm *gingebraes* eene dittographie van *gingebare* of *gingebere* (3300) zijn. Over den oorsprong der benaming *gember* zie Dozy, *Oosterlingen* 40; Littré 2, 1873.

Goet, bnw., als znw. gebruikt in de uitdr. met goede, 822, 4686, hetzelfde als *te gemake*. Zie *Tijdschr.* 1, 138 vgl.; *Theoph.* bl. 30.

Graken. Zie dachgrake.

Gras, znw. o., 4036, 4669, 4858, 5224, in den zin van *een met gras begroeide plek*, *weide*; ook in ruimeren zin *het vlakke veld*, zooals ook in 't mhd. Zie Lexer 1, 1071. Hetzelfde als 5204 tgherume.

Grau, bnw. *Grijs*. Van oogen gezegd, 1182, *blauwgrijs*, *lichtblauw*, de vertaling van het fr. *iols vers*, d. i. *vairs*, van lat. *varius*. De „iols vers" worden ook aan Roelant toegeschreven, *Ch. de Rol.* XX. Ook in *Troyen* worden ergens de oogen *grau* genoemd.

Gravele, znw. vr. 3048, *zand*, *gruis*; hetzelfde beteekent grauwele, 879, nl. *het zand van het worstelperk*, lat. *arena* (De verklaring van Visscher „een graauwtjen, van een paard sprekende" is berucht geworden). De vorm *grauwele* komt, zoover mij bekend is, nergens anders voor.

Groene, bnw., *groen*, van bloed gezegd, 1850, welke kleur aan de werking van schrik en angst werd toegeschreven. Vgl. Lexer 1, 1098.

Gront, znw. m., in de uitdr. in gront varen, 205, *naar den grond gaan*, *zinken*. Bij *gront* werd meermalen, als thans nog in *te gronde*, het lidw. weggelaten. In denzelfden zin leest men *Cass.* 450: *in gront vliegen* (v. e. schip). Elders *te gronde gaen*, Hild. 117, 73; 221, 94 *tot den grond der zaken doordringen*. Ook komt *in gront gaen* voor in de fig. bet. van *te gronde gaan*, b.v. Heelu 1162.

H.

Hallen (hellen), *weerklinken*, aldus te lezen voor *vallen*, vs. 3761. Zie quareel.

Hame, znw. vr., meestal in 't mv. *hamen*, 2348, *de achterschenkels*. Vgl. *Tijdschr.* 1, 31.

Hant, znw. vr. *hand*; hant ende swaert nemen, 3464, hendiadys voor *zijn zwaard ter hand nemen*. — In de uitdr. in hant gaen, waarvoor 2204 aengaen in hant, *beginnen*, *aanvangen*; met den 3den nv. *overvallen*. Zie Oudem. 2, 334 en vgl. *aen hant comen*, ald. 3, 34 en ons *op handen zijn*.

Hantharich, de lezing van het Hs. vs. 2309; verbeterd (*Taalg.* 9, 182) in *hanthavich* (= *maintenant*), doch later overeenkomstig de lezing van den franschen tekst, in *hancharich*, *Tijdschr.* 1, 134.

Harnasch (zooals ons woord eigenlijk zou moeten worden geschreven), znw. o., 55, 5207, *bagage*, *tros*, *legertros*. Zie Oudem. 3, 42.

Hate, znw. m., andere schrijfwijze voor *ate*, 382, eene min juiste, latere vorm voor *aet*. Zie De Vries, *Mnl. Wdb.* op aet en *Taalz.* 86 vgl.

Hebben, onr. zw. ww., heeft in 't mnl. met een deelw. of een daarmede gelijkstaand woord verbonden, vaak de bet. van een praesens, en niet

van een verl. tijd. Zie *Theoph.* bl. 133. Zoo b.v. 1648: „hi *heft* dat hoeftcleet ane sinen hals *gehangen.*" *Gehangen* behoort niet bij *heeft*, maar is praedicaat van *hoeftcleet*"; wij zouden zeggen: hij *heeft hangen.* Zoo b.v. 411: „al *hebdine* ter pinen *gewone*", *al hebt gij een zoon*, die *aan arbeiden* gewend, gewoon is Vgl. 1924: ic *hebbe* heme *doet* meneghen man, waar de bet. meer aan de onze gelijk is, blijkens den datief *heme.*

Heilegeest, 3096, eene meer voorkomende samentrekking van *heilige geest.* Vgl. *lievrouw* voor *lieve vrouw* (o. a. in Van Beers' *Begga*), *idolatrie* voor *idololatrie*, enz.

Helt, andere vorm voor *helft.* Zie binnen en vgl. het 17de-eeuwsche *diezak* voor *diefzak*, *snoeshaan* voor *snoefsche haan*, enz.

Herdragen, st. ww. bedr., 3572, *het zwaard* (*tot een tweeden slag*) *opheffen.* Het woord komt slechts hier voor. Het gewone woord is in 't mnl. *tswaert* verdragen, vgl. Oudem. 6, 292.

Here, bijw. 1776, 4736, *hier*, *hierheen*, beide malen op *galgenere* rijmende. Men kan dus even goed lezen *galgenare*: *hare.*

Herten, zw. ww. bedr. 1523, *het hart doorboren* (Volgens Visscher = *harden*, sterken!). Hem herten, *zich dooden.* Men vindt het ook *Brab. Y.* VI, 7182; *Lanc.* II, 45695; *Vad. Mus.* 3, 388. Het is als het hd. *köpfen* als een verbum privativum te beschouwen, of anders met ons *nekken* en *kelen* te vergelijken.

Hoet, znw. m. In de uitdr. onder den hoet, 2772, *zoodat men het niet kan nagaan*, *in 't verborgen*, *geniep*, *geheim.* Zie *Theoph.* bl. 127.

Hooch, bnw., *hoog.* — Van een paard, 138 *trotsch*, *fier* (vgl. ons *hoog*, van menschen gezegd). — Van den tijd, *laat* (als de zon *hoog* aan den hemel staat), *hoog aan den dag*, 1570, 4671. Ook van den *laten avond*, 3163, *toter* hogher *vespertijt.* Vgl. ons *hoog tijd.*

Hooftcleet, znw. o. 1133, 1555, 1648, 1656, hetzelfde als hooftlaken, 637, en wimpel, 699, 1049, 1300, *sluier*, in *Troyen* e. e. ook hooftbant (*hobant*) geheeten. Zie *Segh.* Gloss. op hoeftcleet en wimpel en Oudem. 3, 125 en 161.

Hordijs, znw. o. 309, *borstwering*, *verschansing* (met palissaden). V. h. fr. *hordeis*, *hourdeis* (Burguy, Gloss. 202; vgl. Oudem. 3, 162). De wortel is germaansch: got. *haurds*, ndl. *horde*, *hor.*

Horen, zw. ww. bedr. In de uitdr. God moet di horen, 593, eig. *God moge uw gebed verhooren*, d. i. *Hij zij u genadig*, eene uitdr., waarvan men evenmin meer de eig. kracht gevoelde als van *God moet di dagen* (zie dagen), of *God moet u minnen*, *Ferg.* 5442.

Horten, zw. ww. bedr., 324. De regel is duister, en de bet. moeilijk vast te stellen. De opvatting: „die zich aan een paal gestooten had, en daardoor mank ging (que li soumiers d'un pié *clocoit*)", is moeilijk te verdedigen, daar het dan 1°. zou moeten zijn „hem hadde gehort", 2°. niet *gehort*, maar *gesteken* (of *gestooten*), en 3°. daar de mankheid in 't fr. veroorzaakt wordt door de onmenschelijkheid van den drijver. De regel is òf bedorven, òf de vertaler heeft maar wat opgeschreven om te rijmen. Dit *horten* komt Ferg. nog eens voor, nl. in *vorthurten*, 5204, „het toeschieten en tegen elkander stooten in een tornooi" (Visscher). Men vindt het ook *Parth.* 3392; Heelu 7968; *Grimb.* II, 3038, 3068, 3182.

Hosel, znw. m. 304; **twee hosélen**, *broek*, (*laarzen?*). Het woord *hoséle* komt elders niet voor, maar is ontleend aan 't mfr. *housel*, *housiaus* (Burguy 203). *Hosen* komt mnl. meer voor, b.v. *Keur. v. Brielle* 58, 18: Van elc pair *hosen*, 8 d., van elc pair schoenen, 2 d.; *N. W. Lett.* 6, 81: so wie die scoen jof *hosen* vercoopt; *Bel. v. Leid.* 350: *hosen* en wamboys; *D. Orde* 290: twee hemden ende twee nedercleder ende twee paer *hosen* ende enen roc; *Exc. Cron.* 225*b*: Sijnre hosen (*kousen*), opten welcken hi dragende was dye ordene des coninc Eduwaert van Engelant. De oorsprong van het woord, dat ook in 't Romaansch en Keltisch en in verschillende ogerm. talen voorkomt, is niet bekend. Zie Weigand 1, 826. Het woord *hosen* staat niet geheel vast in zijne bet. Nu eens bet. het *laarzen* (*K. v. Brielle*, *N. W. Lett.*); dan eens *kousen* (*Exc. Cron.*); dan weder schijnt *broek* de bedoeling te zijn (*D. Orde*, *Ferg.*: *hoséle*). En dit is verklaarbaar: men denke slechts aan de ook door Visscher aangehaalde fr. woorden *haut de chausse* en *bas de chausse*, die te zamen het geheele benedendeel van het lichaam bedekten.

Houden, st. ww. bedr. **Goet (leen) houden van**, 4867, *goed van iemand in leen ontvangen*. Wanneer men (zelf grondbezitter zijnde) zich tot den dienst van een of ander vorstelijk persoon verbond, droeg men zijne eigen goederen aan dien vorst op, en ontving ze dan weder in leen van hem terug. Zoo hier met Galarant (Visscher). Vgl. ons *houden van iemand* of *iets*, en *Segh.* Gloss. op houden. — 4316 *bij zich houden* of *hebben*, ons *er op na houden*, welke vreemde uitdr. in 't mnl. nog niet voorkwam, wel *er na houden*, b.v. *Troyen* 2896 Var.: Mennoen minde ende *hilter na* die overscone Polyxena. — **Hem houden te vliegene**, 470, *het uithouden te vliegen*, *het met vliegen winnen*. — **Hem houden naer iet**, 789, *zich in overeenstemming met iets gedragen*, van het uiterlijk, *de manieren hebben van*.

I.

Inslaen, st. onr. ww. onz., 4074, *er op in slaan*, *vooruitstormen*, evenals *slaen* zelf, in 't mnl. zeer gewoon in deze intrans. opvatting; vgl. b.v. *Flandr.* I, 179; Heelu 5099; *Segh.* 1923; *Merlijn* 14785, 16699, 18171.

J.

Jacht, **jaget**, znw. vr., 4409, *vaart*, *spoed*, *snelheid*; **ter jaget**, 1530, hetzelfde als *ter vaert*. *Jacht* bet. hier hetzelfde als *vlucht*, waarmede het anders in 't mnl. eene tegenstelling vormt: *jacht* is de *vaart* van den vervolger, *vlucht* die van den vervolgde. Zoo vindt men tallooze malen jagen ende vlien met elkander verbonden. Vgl. *Ferg.* 574, waar deze uitdr. ten onrechte was aangebracht, en 3252 jagen ende slaen, zooals ook 574 moet worden gelezen. Vgl. ook 1456.

Jaer, znw. o.; in de uitdr. **eens jaers**, 2373, *eertijds*, *eenmaal*, *in vroegeren tijd*; zoo ook *Pelgrim* 48*a*: Tschemincle, dat *eens jaers* conterfeite den ouden schoemakere, en 72*d*.: Azael *eens jaers* hadde ghepluymde voeten.

Jegen, voorz. *ten opzichte van*, *ter wille van*, *voor*, *jegens*; jegen enen opstaen, *voor iemand opstaan*, 818; ook *Rose* bl. 254, vs. 61. Zoo ook b.v. verdienen jegen, *zich verdienstelijk maken jegens*, *Limb.* V, 12 e. e.; — ook *met het oog op*, 74. Vgl. *Livre d. Mest.* 24: Berte, scuert desen pot *jeghen* (*tegen*) dese hoghe daghen.

C.

Camore, znw. m. 2231. Het woord, dat slechts hier voorkomt, zal wel door „reimnot" ontleend zijn aan het fr. *chamoil*, dat wij aan den voet der bladzijde lezen. Er zal wel geen ander dier mede bedoeld zijn, dan de *kameel*, en vs. 2232 bevestigt dit vermoeden.

Campelike, bijw., 4336, *hachelijk*, *gevaarlijk*. Zoo ook *Amand* I, 5700; *Sp.* II[6], 44, 23; IV[1], 40, 10; *Brab. Y.* VI, 8246; als adj. *Gest. Rom.* 109*a*: „een *campelike* scarpe strijt." Van *camp*, d. i. *gevecht*, eig. „zooals het dikwijls in een gevecht gaat."

Canebeen, znw. o. 3541, *borstbeen*. Dezen vorm (of *caenbeen*) vindt men ook Lanfr. 139*r*: Van brekinghe des *caenbeens* of de furculen der borsten; ook 136*v*: als die (?) *caenbeen* is tebroken; *Hs.* Yp. 136*b*: Voren so es tgeswilch (= *de luchtpijp*), dat es die kele entie roepere, daer die adem uutgaet ende intrect, ende dit es van den kinne toten *caenbene*; 140*b*: Van den *canebene* gewont. Dat men (enen mensce) slaet toten *canebene* ontwee. — Het woord is overgenomen uit Lat. *canna* (*gutturis*), de *luchtpijp*. — Doch wat is *canefbeen*? Het komt, zoover ik weet, slechts op ééne plaats voor, nl. *Mor.* 272: Die riddere hine was niet so cranc, hine stac u, dat u wel sceen, dat gi braect u *canefbeen*. De samenhang met *knevel*, dien Te Winkel aanneemt, is minstens twijfelachtig. Wel kan *canef* kaak beteekenen, blijkens ofri. *kenep*, *kanep*, *knep* (Richthofen 862), en er is dus, geloof ik, geen bezwaar, *canefbeen* als *kakebeen* (Te Winkel: *bakkebaardsbeen*, wat is dat?) te verklaren, doch aangaande den oorsprong van *knevel* schijnt men andere gedachten te koesteren (zie Grimm en Weigand i. v.), en in geen geval is *canefbeen* hetzelfde als *canebeen*. Het woord, waarvan *canefbeen* afkomt, nl. *caneve*, kaak, meen ik terug te vinden *Limb.* IV, 1069: hi geraectene boven doere, dat hise hem sneet al dore entie *cavene* met ontwee. Van den Bergh zegt: „vermoedelijk *ijzeren oorkleppen*", eene verklaring, die Oudemans moed geeft tot de vraag, of dit ook kan komen van 't ww. *caveeren*, d. i. *beschermen*, *afweren* (!). Doch was deze verklaring, die op niets steunt, juist, dan zoude eerst de *oorklep* (droeg men die?) genoemd zijn, en dan het *oor*. Ik voor mij geloof, dat men moet lezen *caneve*, het woord waarvan *canef* de verkorte vorm is; en als het woord *kanep* in 't ofri. *baard* kan beteekenen, kan *caneve* in 't mnl. zeer goed beteekenen *kaak* of *wang*. *Baard* zelf dient bij Barthol. ter vertaling van 't lat. *gena*. Vgl. Beckering Vinckers, *Elegie* 112 vg.

Caren, znw. 341, 1478, gewoonlijk care. Liefkoozende term. Van Lat. *carus*, vgl. fr. *mon cher*, en ons *mijn waarde*. Ook van een meisje *lieve*,

liefje. Ook komt *lieve*, *scone* care verbonden voor. Het bnw. *caer*, lief, duur, dierbaar, is in 't Mnl. zeer gewoon.

Carine, znw. vr., 2167, *rouw*, *droefheid*. Zie *Rein.* gloss. Deze bet. heeft zich uit de engere van *penitencie* ontwikkeld; wederkeerig hebben wij het begrip van *penitentie* ontwikkeld, tot dat van *ramp*, *ongeluk*, b.v.: 'T is een *penitencie*, met dien dooven man een gesprek te moeten voeren.

Caritate, znw. vr. *Christelijke liefde*, *de liefde*, *die men zijn naaste bewijzen moet*, fr. *charité*, lat. *caritas* (*fides*, *spes*, *caritas* in de Vulg.). Vooral in de zeer gewone uitdr. bi caritaten, 155, eene versterkende formule, *waarlijk*, *waarachtig*, *wis en zeker*. Zie *Esop.* Gloss. De voorbeelden in 't mnl. zijn talloos. De vertaling van Clignett: *bij al wat lief*, *dierbaar is*, is niet kwaad, hoewel eig. onjuist. Opmerkelijk is, dat *caritate* evenals *eleemosyna* de bet. aanneemt van *daad van christelijke liefde*, *van barmhartigheid*, *liefdegave*. Zie *Sp.* III^2, 8, 13; *Troyen* f. 49*b*: Gherne gaf sy *caritaten*, enz.

Cauwen, znw. m. 3345, anders *cauwe* of *cauw* geheeten, b.v. *Nat. Bl.* III, 60; 2715. Doch men zal wel *cauwe* moeten lezen.

Claerheit, znw. o., 2626, anorganische spelling voor *clareit*, 805, de bekende wijnsoort, eng. *claret*. Men vindt haar o. a. ook *Bouc. v. Sed.* 443.

Cleet, znw. o. *doodkleed*, in de uitdr. swart als een cleet, 651. Visscher verklaart: *als een priesterkleed.* — Enen iet aen sijn cleet wriven, 2057. Zie wriven. — Over den oorsprong van het woord, die niet met zekerheid bekend is, zie Grimm *Wtb.* 5, 1069; E. Müller, *Eng. Wtb.* 1^2, 248; Germania 4, 169 vgl.

Clieven, st. ww. bedr., 1845, *klooven*, *splijten.*

Coifie, znw. vr. 2701, het ijzeren, op het hoofd sluitende ijzeren kapje, dat onder den helm gedragen werd, ten einde de hersenen te beschutten. In den regel heet dit *beckineel*, of *staline* (*iserine*) *hoet*, of ook *salade* (zie *Keurb. v. Leiden* Gloss.); mlat. *cerbellaria.* Zie Huyd. op Stoke Dl. 2 bl. 140 vgl. De *hoet* en *coifie* worden wel eens te zamen genoemd, en dit zou het vermoeden wekken, dat er verschil tusschen bestaat, doch het kan ook zijn, dat den lateren dichters, zoo als dien van den Ferguut en den Limborch de juiste beteekenis der in gebruik zijnde woorden voor de verschillende deelen der wapenrusting niet zoo helder meer voor oogen stond. Vond men in den *Lancelot* of *Walewein* b.v. de beide woorden vereenigd, dan zou dit veel meer gewicht in de schaal leggen. Waar *coifie* en *beckineel* te zamen genoemd worden, denke men zich *beckeneel* in de bet. *hersenpan.* Zie dat woord.

Commer, znw. m. *last*, *moeite*, in de uitdr. hem commer seggen, 1386, *zich in ongelegenheid*, *in een lastig parket brengen*, *zich er in werken.* Over den oorsprong van het woord zie vooral E. Müller, *Eng. Wtb.* 1^2, 253 op comber.

Conreiden, zw. ww. bedr., 1255, een paert —, het *schoonmaken*, *roskammen*, zooals meermalen. — *Flor.* 1837 heeft Moltzer dit woord uit Hs. *B.* in den tekst gebracht, doch ten onrechte: de ware lezing is daar *corenen* = *voederen*, *coren* (*orscoren* vs. 1840) *geven aan.* Er is hier geen sprake van het schoonmaken der paarden, maar van het voorzien van het noodige Vgl. *Floire* 1213: Moult les fisent bien aasier Et de litière et de *mangier.*

Copen, onr. zw. ww. bedr., in ironieken zin van het geven en ontvangen van slagen, 4796; — 2251, 3218, (sc. diere) *bekoopen.*

Corie, znw. vr., 3897, *kolder van buffelleer*, die boven het harnas gedragen werd. Zie Burguy, Gloss. 98: „collet de cuir, pourpoint sans manches" en Huyd. op Stoke Dl. 2, bl. 138.

Coyen, znw. mv. vr., *koeien*; in de uitdr., met coyen lopen, 117, *de koeien weiden*, *koeherder worden.*

Crage, znw. m., 2657, *hals*, en dus *leven.* De eigenlijke bet. van *kraag* blijkt nog eenigermate in de uitdr. *een stuk* (eene bepaalde, niet al te kleine maat wijns) *in den kraag* (door den *hals*) *hebben.* De naam *kraag* is overgegaan op het kleedingstuk, dat den hals bedekt, zooals ook bij *lijfje*, *zieltje*, *corset* (*keurs*), enz. Het omgekeerde heeft plaats bij *bekkeneel* (z. ald.), *schoot* (eig. *geer in een kleedingstuk*, *pand*, lacinia vestis).

Croec (crooc), znw. m., 2410, *krul*, *haarlok*, *kuif.* Zie Oudem. 3, 560.

Cruut, znw. o., 859, *kruiderij*, *specerij*, *aromatische kruiden*, welke men in den mond nam en kauwde, vooreerst omdat men er veel van hield, doch zeker ook ten einde elkander onder het samenspreken niet te hinderen met onaangename geuren van wijn of spijzen. Zie vooral *Parthon.* 619—623 en *Fl. en Bl.* 2207. — 95, 98, *grasgewas.*

L.

Lac? 1670. Van deze plaats is niets te maken. *Ferguut* moet nom. zijn blijkens de herhaling van *hi* in den volgenden regel, en dan kan *lac* slechts praet. van *leken* zijn; doch de bet. van dit ww. komt hier volstrekt niet te pas. De bedoeling moet zijn: „Dit beviel F. volstrekt niet, was hem volstrekt niet naar den zin."

Lachieren, zw. ww. bedr. 518, 3903 (5165 lacies), *vastbinden*, *vastmaken*, vgl. *den helm binden* 5188, *den helm cnopen*, 1074 aant., en *letsen*, hetzelfde woord als *lachieren*; van fr. *lacs*, lat. *laqueus*, strik, lis, lus; fr. *-lacer*, in *en-*, *dé-*, *entrelacer.* — Niet te verwarren met *lâcher* (= *laisser*), dat het tegenovergestelde beteekent.

Lanc ere, bijw., 3637, 4145, *zoo even*, *nog niet lang geleden*, *onlangs.* Evenals *eer iet lanc*, ons *eerlang* gebruikt wordt van een toekomenden tijd, die weldra tegenwoordig zal zijn, die *niet ver* van het tegenwoordig oogenblik af ligt, zoo wordt *lanc ere* gebruikt van een verleden tijd, die nog niet lang geleden tegenwoordig was. Men zou verwachten *onlanghe ere*, maar men moet zich voorstellen, dat de uitdr. met *ere lanc* d. i. ons *eerlang* gelijkstaat, en dan is het eenige verschil, dat dit *eer lanc* van het verledene, en het onze alleen van de toekomst gezegd wordt. Zie over dit verschijnsel op naesten. Zoo vindt men ook *eer wilen* voor *wilen eer*, b. v. *Huge v. Bord.* (Volksb.) 25 en *Hs. v. Troyen* 249*a*: Dat lant hiet Ytalia van enen coninc, daert yerst na was gheheiten..., Hesperia hiet het *eer wilen.* — **Lange ende weder**, 2254, *lang en nog eens lang*, *een zeer langen tijd.* — Vs. 2490 nadert de bet. van *lange* tot die van ons *langs*, hd. *entlang*, bijw., waaruit dan later het voorz. *langs* is ontstaan.

Laten, st. ww. bedr., 156, *in den steek laten*, *laten loopen*, *laten varen*, het

tegenovergestelde van *achtervolgen*. Zie *Mnl. Wdb.* op *achtervolgen* en *achterlaten*. Zoo ook laten *sine wet* (*Amand* II, 3151; *Limb.* 9, 136; 12, 929; *Segh.* 8521). — laten verkort uit bloet laten (nl. *uiterinnen*) ter aderen, 1850 vgg. Zie *Mnl. Wdb.* op adere.

Latijn, znw. o., 3788, iedere (onverstaanbare) taal, waarin natuurmensch of dier zijne gewaarwordingen uit. Hier van een paard, elders van honden, van vogels, van de menschen op den toren van Babel, enz. Zie *Segh.* Gloss.

Leen, znw. o., *leengoed*, *feodaal bezit*. Ook van bronnen van inkomsten, die men heeft gepacht en dus op de wettige wijze van den landsheer heeft verkregen. Zoo vraagt Ferguut aan den reus, die bij een water een tol van de voorbijgangers heft: eist u leen? 2516, *hebt gij den tol gepacht en dus recht om hier iets te eischen?* Vgl. vs. '17: Van uwen *rechte* ic niet en weet.

Lelijc, bnw., *leelijk*, ook in de uitdr. lelijc spel hebben, 570. Zie spel.

Lemle, znw. vr. 1816 (ook *lemmel*, voorbeelden Oudem. 4, 84), *lemmer*, *kling* van een degen, zwaard. Van fr. *lamelle* (met verplaatsten klemtoon, zie evene), lat. *lamella*, verkleinwoord van *lamina*, fr. *lame*. Vgl. Burguy Gloss. 216. — Ook *lemmet* komt in dezen zin voor, en bovendien in de bet. van *lampepit*, *kaarsepit*, mnl. *lemelt*, *lement*, *lemijt* (Oudem. 4, 84), dat wel met lat. *lumen* zal samenhangen, evenals fr. *allumette*; de pit eener kaars heet nog in 't fr. *lumignon*.

Lenen, zw. ww. bedr. 2171, 2177, in de uitdr.: *Enen sine herberge* lenen, *iemand het gebruik van zijne woning toestaan*, *hem gastvrijheid verleenen*; thans wordt *leenen* meer bepaald van roerende goederen, van voorwerpen gezegd. Zoo zeide men ook enen sijn huus bidden, 725, *iemand om een onderkomen verzoeken.*

Letsen, 463, zw. ww. bedr., *vastbinden*, *vastmaken*, hetzelfde woord als *lachieren*, zie ald.

Lichten, zw. ww. wederk. Hem lichten, 3804, *zich oplichten*, *zweven*; met *vore*, *voortzweven*. Vgl. Müller, *Etym. Wtb.* 2², 30 op lift.

Liden, st. ww. bedr. en onz., 113, 320, 1153, 1801, 1806, 2416, 2483, 2488, 2496, 2813, 3329, 5109. *Voorbijgaan*, fr. *passer*. Ook in den zin van *overtreffen*, 5274, fr. *surpasser*. Zie meer voorbeelden Oudem. 4, 110.

Lief, znw. onz., ook waar het van eene vrouw wordt gebruikt, 2880, *liefje*, zooals nog heden. „De ridder en *zijn lief*"; zij houdt veel van *haar lief* (V. Dale). Vgl. *Limb.* XI, 776: „Men en sach noit *leliic lief*."

Liever (mi —), 1389, 2921, 5450, of mi eer (*Lorr.* Gloss.), eene uitdr. die eene samensmelting van twee zinnen bevat; *ik verkoos liever in de kist te liggen dan* enz., of waarin men *mi* als dat. ethicus kan opvatten. De uitdrukking is overbekend, en er is al veel over geschreven. Zoo b.v. *T. en Lettb.* X, 132—134, waar 16 voorbeelden van deze uitdr. worden opgegeven; *Lorr.* bl. 267 en 268, *Segh.* Gloss. op liever. Toch is waarlijk in den *Merlijn* weder op meer dan eene plaats de uitdr. niet begrepen, en zelfs eene andere, niet bestaande, daarvoor in de plaats geschoven. Vs. 31031 en 32833 heeft het Hs., zooals de uitgever zeer oprecht aan den voet der bladz. mededeelt: my liever, op beide plaatsen door den uitgever tot vry liever(!!) verknoeid. Omnia jam, enz.

Lijste, znw. vr., 70, *rand*, *breede zoom* of *strook* om een kleedingstuk, deken, enz. Zoo ook *Parthonop.* 650, 3950, 3957 en vgl. Kil. i. v.

Lit, let, znw. o., 318, 4773 (dat beste let = *het hoofd*), *lid*. In de uitdr. van allen leden, 3024, *volledig* (= *met vollen leden*, Oudem. 4, 54 vgl.), *in alle opzichten*, *geheel en al*. Zoo vindt men ook met allen leden, *Amand* II, 3559: So voughden sy hem *met allen leden* te bekennene Gods mogenthede, en in allen leden, *Teest* 954: Heren souden scemel wesen ende ghestadech *in allen leden*.

Louwen, zw. ww. bedr., 3595, *pakken*, *grijpen*. Zie *T.* en *Lettb.* 3, 143 vgg. en *Segh.* Gloss. op ghelauwen.

Loven, zw. ww. bedr. 686, 1949, 4276, *zich met iets kunnen vereenigen*, *het goedvinden*. Op de eerste plaats bet. *ic loeft* zooveel als: *ik zal overeenkomstig uw bevel handelen*. De bet. *beloven* schijnt mij niet de ware toe; vgl. *Taalz.* 116.

M.

Maer, 17, navolging van 't fr. *mais*, waar geen tegenstelling behoeft te worden uitgedrukt, maar een nieuwe plaats begint. Zoo vindt men in Hooft's Historiën zoo dikwijls op dezelfde wijze *maer* gebruikt, waar het lat. *at* zou bezigen. — Maer (waer) dore enen, 167, 1124, *ware het niet dat hij het belet had*, *indien iemand dit niet had verhinderd*, Eng. *but for*. — In denzelfden zin staat ook ne ware hi, 674. — Maer dat, 670, *behalve dat*, *alleen*. — Zie ook noit.

Maertse, znw. vr., 5075, *streek*, *landstreek*, v. h. fr. *marche*, *marce* (Burguy, Gloss. 234), en dit van 't germ. *mark* (got. *marka* enz.) Het woord komt meer voor; zoo o. a. *Vl. Rijmkr.* 9922; *Cout. v. Gent* 606.

Mallijc, mallic, vnw., 26, 34, 109, 4714 e. e., *elk*, *ieder*. Zie *Taalk. Bijdr.* 2, 222 vgg.

Manpat, znw. m. (niet onz., evenmin als *pat*), 4845 *voetpad*, *pad*. Het woord komt ook voor *Hs. v.* 1348, 32*a*: Ghereet ons heren wech ende maect recht sine *manpade* (*Lucas* 3, 4).

Matten, zw. ww. bedr. 1303, *mat maken*, *onderwerpen*. Wij kennen nog wel *afmatten*, doch zelfs in eig. zin, in het schaakspel, gebruiken wij *matten* niet meer. Het mnl. kende ook in denzelfden zin *matteren*.

Meye, znw. m., eigennaam. Sente Meye, 2830, die goede Meye, 658. Het fr. heeft *Saint Mangon*. Bedoeld zal zijn de Schotsche Heilige *Mungo*, over wien men zie *Inl.* bl. VI, noot 1).

Melde, bnw. *mild*, 5320 als epitheton ornans gebruikt, *royaal*, *edelmoedig*, *grootmoedig*. Zie voorbeelden bij Oudem. 4, 403.

Menderlike, bijw., 3425, *opgewekt*, *vroolijk*. Van een tot heden in 't mnl. niet gevonden *menden* (of *meinden*, gelijk men ook vindt *meinderlike seinden*, enz.) d. i. *zich verheugen*, mhd. *menden* of *mennen* (Benecke 2, 52; Lexer 1, 2098), ohd. *menden*, *mendjan* (Graff 2, 808 vgl.), os. *mendjan* (Heyne, *Hêl.* 262). Vgl. mnd. *mendeldach* (Lübben 3, 64). Het woord *menderlike* of *meinderlike* komt meer voor, zoo b.v. *Rose* bl. 255, vs. 134: Bedi ic waende wale ane hare sachte simple tale ende ane haer

meinderlic gelaet, dat verwandelt waer haer raet. En ook *mendelike* komt voor, nl. *Rose* 1351: Die wile dat si hadde binnen den adem, batsi den got van minnen met al haerre herte *mendelike*, dat Narcius van erterike nine moeste sceden sonder last van minnen. De Var. uit *C* heeft „neerenstelike" en die bet.: *met aandrang*, *vurig* schijnt hier de ware te zijn; uit de bet. *vroolijk*, *opgewekt* kan zich zeer goed die van *vurig* ontwikkelen. (Doch ook (*ge*)*nendelike* kan hier bedoeld zijn). — Ook mender (*meinder*) komt voor, als ook het daarvan afgeleide znw. menderheit (*meinderheit*), nl. *OVl. Lied. en Ged.* 204, 5: Simpel, *meinder*, scone ende goet, dus icse kennen leerde; 289, 1664: Sijt *meender*, ghetrauwe ende ghestade; 392, 171: So eist al blijscap ende vrie vruecht, miltheit, werdicheit ende duecht, *meinderheit*, scamelheit, dits de minne; en *Bouc. v. Sed.* 71: Van alte grote *menderhede* (*uitgelatenheid*) wachti; men wertre onwert mede; ook menderscap, d. i. *deelgenootschap*, *gezelschap*, lat. *societas*, zal wel van ditzelfde *mender* afkomen. Men vindt het *Bijbel v.* 1357, 90*a* (*Josua* 23, 12): Wacht u wel, dat gi geen vrientscap noch *menderscap* mit hem en hebt, en *O. R. v. Dordr.* 2, 73, 96: Van alsulken geselscappe, *menderscappe* ende herberghen, als si te stryen mit malcanderen hebben gehad. Dit *meinder* is van denzelfden stam als hd. *munter*, ons *monter*, dat vroeger *munder* luidde. Zie Lexer t. a. p.

Menech, zelfst. vnw., in tegenstelling met ons spraakgebruik praedicatief gebruikt, 64: „Baroene dier daer *menech* was", wij *menigeen*, *een groot getal*; vgl. *Franc* 6497: de zwalewe, die haer nest daer so *menech* hadden gevest; — bijv. vnw., 5032 in menigen tide, *in langen tijd*. Dichter bij onze beteekenis staan de uitdr. *te menegher ure*, *Limb*, XI, 375; *ten menegen male*, X, 1313.

Menen, meinen, zw. ww. bedr. 77, *het oog richten op*, *turen naar*. In den zin van *beoogen*, intendere, komt *meinen* meermalen voor bij Ruusbroek, verbonden met *minnen*. In de verwante bet. *het gemunt hebben op* komt *menen* nog voor in de 17de eeuw. Zie Oudem. 4, 306.

Met, voorz. Dat *met* meermalen in bet. overeenkomt met ons *bij*, is bekend. Een sterk voorbeeld daarvan vinden wij vs. 4460, waar *sijn met* gebezigd wordt in den zin van ons *bij iemand dienen*.

Meten, zw. ww. bedr., 3888, van een weg, *afleggen*. Zoo ook lat. *metiri*, hd. *messen*, *durchmessen*.

Metsen, zw. ww. bedr., 3536 in den zin van *begraven*, zooals ook *Wal.* 9903 *maetsen*. Vgl. *Sp.* IV[2], 76, 55. Het woord is in oorsprong hetzelfde als ons *metselen*, doch schijnt deze opvatting aangenomen te hebben door het *in den grond werken*, dat aan den arbeid der metselaars verbonden is. *Oorl. v. Albr.* 458 worden ook in één adem genoemd „delvers ende *maetseners*."

Meskief, znw. o., *ongeluk*, *ramp*, een zeer gewoon woord, van fr. *méchef*, *ongelukkig einde* (eig. een *mis-einde*, vgl. mnl. *meswende*), Burguy Gloss. 244; te meskieve, hetzelfde als het mnl. *tongemake*, 2725, 3923, 4166, 4787. Ook vindt men *te meskieve comen*, een slecht einde nemen, b.v. *Hs.* Yp. 43*a*: Apostemen die *comen* mochten *te meskieve*.

Meer dan, bijw.; met eene ontkenning, 1367, *behalve*, *buiten*, eig. hetzelfde als *anders* (op eenen anderen tijd) *dan*. Als wij zeggen „*ik heb* iemand

nooit meer gezien" beteekent ook dit *meer* hetzelfde als *bij eene andere gelegenheid*, *op een anderen tijd*.

Meest, bijw. 511, *geheel en al*, *zooveel mogelijk*. Vgl. b.v. *Limb*. 1, 111: Die herten vloen na haren zede ten woude wert, soe si *meest* mochten, *zoo veel*, *spoedig* of *ver mogelijk*. Vgl. *Ferg*. 4843: hi liet loopen alre *meest*.

Mineren, zw. ww. bedr. 3053, *uitgraven*, *met gewelven bouwen*. Het woord komt mnl. niet veel voor; vgl. *gemineren*, *Rose* 10455, en *mineren*, *Rein*. I, 704 en Gloss. — Op de laatste plaats is eene emendatie gemaakt door De Vries, welke door mij medegedeeld is *Tijdschr*. 1, 13; daartegen is van verschillende zijden het bezwaar ingebracht, dat het ww. *vasten* op die plaats ongepast is, daar iemand, die ophoudt met eten, daarom alleen nog niet gezegd kan worden te vasten. Nu zou men dit bezwaar wel kunnen wegnemen, door te lezen *rasten gaet numere*, doch het is ook mogelijk, dat in *mineren* eene aardigheid ligt, die wij nog niet goed verstaan.

Minke, znw. vr., 5234, *verminking*, *verwonding*. Het woord is in 't mnl. zeer gewoon; zie o. a. Oudem. 4, 408.

Miraude, znw. m., 3057, de gewone benaming van den smaragd in de middeleeuwen, ofr. *esmeraude*, *esmeralde*, fr. *emeraude*, een groen doorzichtig edelgesteente. De naam, die bij Dozy *Oosterlingen* niet voorkomt, is van Oosterschen oorsprong, Sanskr. *marakata*, *marakta*. Zie Vanicek, *Fremdw. im Griech. u Lat.* 51.

Moetcore, znw. vr., 4477, *vrije verkiezing*, *wil*. Vandaar het bijw. moetcuers, *vrijwillig*, lat. *sua sponte*, *Sp*. III[1], 15, 57. Het woord is één in bet. met *moedwil*, dat uit de oorspr. niet ongunstige beteekenis die van *willekeur*, *arbitraire handeling* heeft ontwikkeld. Ook *willekeur* en *arbitrair* hebben denzelfden weg bewandeld. Zie vooral *Taalgids* 9, 190.

Montgemene, bijw., 4043, 5014, 5198, *uit éénen mond*, *eenstemmig*. Hetzelfde wordt vs. 1063, 2941 uitgedrukt door uut ere mont, *uit eenen mond*. Eene andere beteekenis, nl. die van *met elkaar sprekende* (vgl. ons *handgemeen*) vindt men Oudem. 4, 464 (uit Vondel).

N.

Naergaen, zie nagingel.

Naesten, bijw. 4035, 4717, 5155, *laatst*, *onlangs*, hd. *nächstens*, dat evenwel van een toekomenden tijd gebruikt wordt. Voor dergelijke uitdr., die in de eene taal een verl., in de andere een toek. tijd aanduiden, vgl. mnl. *anderdages* (z. boven), got. *gistradagis*; over *drie weken*, dat in vele dial. in den zin van vóór *d. w.* gebruikt wordt; ohd. *êgester* = *overmorgen* enz. — Van naesten, 2583 in dezelfde beteekenis.

Nagestaen, bnw. 1191, hetzelfde als *na* (aan elkander) *staande*, *dicht bij elkaar staande*, van tanden gezegd. *Gestaen* was, zooals men weet, vroeger evengoed als deelw. in verbinding met *zijn* gebruikt, als *gelegen* en *gezeten* thans. Het woord komt slechts hier voor.

Nagingel, bnw., 664, *wat iemand te na gaat*, *te na komt*, *kwetst*; *kwetsend*, *beleedigend*, *onbeschoft*. Ohd. *nahgengil*. Zie *Taalg*. 9, 191 en vgl. *Segh*. Gloss. op naergaen, en *Ferg*. 4310, waer naergaen de bet. heeft van

aan he hart gaan. Meer met *nagingel* komt in bet. overeen naergaen, 2612, *kwellen.* Het woord komt slechts hier voor. Voor de vorming kan men vergelijken *nie(u)vingel*, Ruusbr. 4, 286 (waarvan *nievingelheit*, *ald.* 6, 97). Zie *Taalk. Bijdr.* 2, 91 en *Sp.* II[5], 36, 40 Aant.

Naken, zw. ww. onz., met den 3den nv., *nabij komen*, *naderen.* Ook in de uitdr. enen sere naken, 2523, *op iemand aandringen*; *iem. aantasten*, *te lijf gaan.* Vgl. onze uitdr. *iemand te na komen* en *dit is mijne eer te na* of *dit gaat mijne eer te na* (b.v. *Leeuwendalers* 509), d. i. *dit brengt mijne eer in gevaar*, *is een aanval op mijne eer.*

Nedernicken, zw. ww. bedr., 1905, *nederbukken*, *zich neerbuigen*, *bukken.* Zie ook *Lanc.* IV, 6233; *Grimb.* I, 4884 Var.

Nedernoene, znw. vr., 2602, 5338, *namiddag*, *het vallen van den avond*, ongeveer de tijd van 6 uren des avonds.

Nedervallen, st. ww. onz. 824, *zich neervlijen*, gaan zitten (*met* ald. = ons *bij*). Zoo ook *Parth.* 5637. Wij gebruiken dit alleen van iemand, die uitgeput is van vermoeienis. Op dezelfde wijze wordt hem nedervellen gebruikt voor *zich in eene stad nederzetten*, *Brab. Y.* VI, 2142 Var., vs. 74.

Nemen, st. ww. bedr., 4246 in den zin van *afzonderlijk nemen*, *ter zijde nemen*, tot een mondgesprek (*Soe* in vs. 4248 is Galiene). — 4740, *onder handen nemen*, *aànvallen.*

Niet, znw. m., 2303, 4701, *volop*, *zooveel iemand wil*, *hartelust.* Mnd. *niet*, ohd. *niot* = begeerte, verlangen. Zie *Lsp.* en *Rein.* Gloss. Vooral bij Zuster Hadewijch een vaak voorkomend woord.

Niewernaer, bijw., 4173. Zie binnen.

Nodich, bijw. 3130, *karig*, *schriel*, *zuinig*, *gierig.* Zoo ook *Rose* 1087, 1091, 1173, 2170, 5047, 5053, 7713, *Belg. Mus.* 6, 200; enz. Vandaar *nodicheit*, *Limb.* X, 816. Eig. *nood hebbende*, *behoeftig* en daardoor *niet kunnende gevende*, evenals *karig*, d. i. *zorg* (E. *care*, hd. *char* in *charwoche*) *hebbende.* Vgl. ook *scaers* in *Segh.* Gloss.

Noit maer, bijw. uitdr. 4513, eig. *nooit behalve* (*éénmaal*) d. i. *in het geheel slechts éénmaal. Nooit* wordt dus hier feitelijk versterking der beteekenis van *maer* = *slechts.* Zoo ook niet maer, *Sp.* I[8], 60, 52: Hine volgedi *niet maer* om dijn gelt.

Nommer, bijw., 1385, *nimmer*, *nooit*, een dialectvorm van *nemmer*, die vooral in *Christ.* gewoon is, vgl. vs. 1146, 1637, en *nommermeer*, 750, 965; *D.War.* 4, 163 (*Lutg.* II) 1615. De Hollandsche uitspraak van *immers* is nog heden *ommers.* Vgl. ommer, Oudem. 5, 44.

Nu toe, adhortatieve bijw. uitdr., 220, 4073, 4154, *kom aan*, *toe nu* (zeggen wij). Zoo meermalen in 't mnl. Zie *Rein.* Gloss.

O.

Och maken (Hem —), wederk. zw. ww., 2759, *zich weg maken*, *op weg begeven*, *verwijderen.* Zoo moet ook misschien 3477 gelezen worden, hoewel het niet strikt noodig is, daar de rijmwoorden *woch*: *woch* eene verschillende bet. hebben. Men weet, dat *och* slechts een WVlaamsche dialectvorm voor *woch* en niet een wisselvorm van *of* is. Zie *Taalk. Bijdr.* 1, 3 vgg.

Ommewerpen, st. ww. bedr. 261, schijnt hier gebruikt te zijn in de bet. van *optuigen*, *optoomen*. Men zou dan eig. een datief (*den somers*) verwachten. De gewone bet. van *een ors ommewerpen* is in 't mnl. *zijn paard snel omwenden*. De uitdr. kan men in alle ridderdichten vinden.

Onderdoen (Hem —), wederk. ww. st. onr., 2105, 4695, met den 2den nv., *onderstaan*, *zich vermeten*, synon. van *hem onderwinden*, iets *wagen*, *ondernemen*. Vgl. Oudem. 5, 82.

Ondergaen, onr. st. ww. bedr. 2055, *innemen*, *veroveren*, eig. *den pas afsnijden*, zie *Rein.* I, 397, 3103 en Gloss. ald.

Ondervragen, zw. ww. bedr. 10, *navragen*, *navraag doen bij de aventure* (d. i. de geschreven verhalen, vooral van riddergedichten). Zoo ook *Sp.* IV[1], 27, 82. De zin is: Ik heb de aventure hooren navragen en heb hooren zeggen; ik heb, wanneer men naar de hier te behandelen geschiedenis informeerde, hooren antwoorden, dat enz. (De Vries).

Ontbiten, st. ww. bedr., met den 2den nv., 2468, *proeven*, *zijn mond zetten aan*. Zoo ook *Theoph.* 1349; vgl. de Aant.

Ontducken, zw. ww. onz., 3377, *ontsnappen*, *ontkomen*. De door Verwijs gemaakte verandering van *durken* in *ducken* (*Lev. o. H.* 2245; *T. en Lettb.* 5, 105) is overbodig; zie daarover meer *Tijdschr.* 2, 200.

Ontginnen, st. ww. bedr. 3461, 3565, *eene opening in iets krijgen*, *een scherp werptuig in iets zetten*, fr. *entamer*. Zie *Tijdschr.* 1, 24 vgl. De daar door mij voorgestelde verandering van *ontgonnen* in *ontnemen* (*Rein.* I, 2252) neem ik als te stout terug (ook het rijmwoord moest daarom veranderd worden). Men zal *ontgonnen* daar dus op te vatten hebben in den zin van *eene bres schieten*, hetgeen ook wij wel van *geld* gebruiken.

Onthouden, st. ww. bedr., 454, 646, 696, 709, 712, *bij zich houden*, *gastvrij opnemen*, fr. *retenir*.

Ontraden, st. ww. bedr., eig. *ondraden*, 1683, 1724, 1778, 3946, 5463. Ook als wederk. ww. **Hem ontraden**, *vreezen*, ags. *ondraedan*, eng. *dread*, ohd. *intrâtan*, mhd. *entraten*. Zie E. Müller, *Etym. Wtb.* 1[2], 355 en de daar genoemde schrijvers.

Ontstelen (Hem -), st. ww. wederk. 101, *wegsluipen*, *zich steelsgewijze wegmaken* (vgl. 112 *hi ontsloep*). Zoo ook *Velth.* I, 48, 34; *Cron. v. Vlaend.* 1, 4. Als intr. ww. staat het b.v. *Rijmb.* 18719. Zie Oudem. 5, 342.

Ontwinken, zw. ww. onz. 3230, 3586, *ontkomen*, *ontsnappen*, vooral in de onbep. wijs in gebruik, **enen niet connen ontwinken**, hetzelfde als *ontwisscen*, hd. *entwischen*. Zie Oudem. 5, 362.

Oor, znw. o., in de uitdr. **van sinen** (dat beter ware weggebleven of geschrapt moet worden) **ore**, 288, *door overerving*. Zoo ook *Rincl.* 240. Zie vooral *Taalgids* 9, 192.

Op, voorz.; *op den foreeste*, 173, door, in het woud; *in*, *bij*, 300, **op** *die see*; 357 **op** *den Rijn*. — **op** *enes voete vallen*, 1004. Vgl. *Theoph.* bl. 130. — **op** *grote verdiente*, 602: *in de verwachting*, *dat ik u groote diensten bewijzen zal* (fr. 743: si vous sui ca venus servir). — **op dat**, 704, *op die voorwaarde*.

Opdoen, onr. st. ww. bedr. 1254, 3984, nl. **een paert**, *op stal doen*, *zetten*. Vgl. het fr. onder aan den voet der bladzijde. — 1281, 1283, 1289, schijnbaar onz., door weglating van het obj. *afels*: *de tafels wegnemen*,

opnemen, *opruimen*, als de maaltijd gedaan is, *afnemen* (ook schijnb. intrans. gebruikt). Het woord heeft dus precies de tegenovergestelde bet. van ons *opdoen*, waarbij het obj. *spijzen* verzwegen is. — Ook van tenten en andere voorwerpen, b.v. 259, *oppakken*, *pakken*, *gereed maken ter verzending of verplaatsing*.

Opheven, bnw. (eig. deelw. van *opheffen*), 1185, van het voorhoofd, *hoog*, *gewelfd*. Ook in anderen zin komt *opheven* als bnw. voor, nl. *trotsch* (= *hoog*), blijkens het znw. *ophevenheit*, trotschheid, bij Velth. VII, 20, 48.

Ophouden, st. ww. bedr., in de uitdr. togel ophouden, 4067, *aan den teugel trekken*, *de teugels inhouden*, om het paard te doen stilstaan. Fr.: *sacer la resne*. Zie *Rein.* I, 1166 (comisch gebruikt van Reinaert en Tibert, vgl. Martin t. a. pl. bl. 365); *Troyen* 6362. Zoo ook *den arm ophouden*, hem terugtrekken, *Segh.* 5260, 10138.

Oplopen, zie opriden.

Opnemen, st. ww. bedr. 4013, *innemen*, *overweldigen*, *bemachtigen*. Zoo ook *Rijmb.* 10346, 17498, 29032, 29985. In den zin van *gevangen nemen*, Velth. II, 46, 34; 42, 2; IV, 35, 44.

Opriden, st. ww. bedr., 663, *uitvaren* (cf. varen en rijden) *tegen iemand*, *hem hoonen*, *beleedigen*, nog heden in den zin *razen*, *tieren* bij het volk bekend. In eigenlijken zin *Troyen* (Hs.) *f.* 144*c*: Hi quam hem *opghereden* met tweedusent ridders vercoren. *Die dore* opriden, *onophoudelijk aan iemands deur komen*, *de bel niet met rust laten* (zouden wij zeggen), leest men *Limb.* VI, 2450. In denzelfden zin oplopen, 1295. Vgl. *Limb.* IV, 1026.

Opwerden, st. ww. onz., *snel opstaan*, *opschieten*, 247, 253, 820 (vgl. 818 *opscieten*), 1536, 1863, 2259, 2375, 3819, 4116. Zoo ook *Rein.* I, 1647. Zie Gloss. *ald.* op upwerden.

Opwinden, st. ww. bedr.; die baniere opwinden, 5513 *oprollen* (en in de daarvoor bestemde kokers doen). Het tegenovergestelde van *ontpluken*.

P.

Pant, znw. m., 1431, *verdriet*, *leed*. Zie Oudem. 5, 556.

Pellen, peller (pelre), znw. m., *kostbare zijden stof*, 800, 1265, 5023. Zie vooral *Taalgids* 9, 193—197, *T. en Lettb.* 2, 2 vgg. De pelres van Rossien zijn stoffen in Rusland vervaardigd. Aldus Verwijs, doch het nader bewijs, dat dit werkelijk zoo is, moet ik schuldig blijven. De Vries staat *Taalg.* 9, 197 eene andere meening voor. — Vanhier het bnw. pellorijn (*pellerijn*) 949, van *pellen*, zie ald. bl. 196.

Pelse, znw. vr., 3599, 3911, *huid*, eig. van sommige dieren, bij overdracht ook van menschen, en gebruikt in de bet. van *leven*. Vgl. *Rein.* I, 352.

Pesteel, znw. m., 4223, komt slechts hier voor. Denkelijk moet men lezen *posteel* en is het het ofr. (prov.) *postel*, verklw. van *postis*, eig. *deurpost*, *deurpaal*, en bij uitbr. *paal*, *knuppel*. Het zou dan een synon. zijn van *hameide* en zou kunnen beteekenen *een paal om storm te loopen tegen muren*, *poorten*, enz.

Pisselinge, bijw., 368, *met stralen*. — Een woord, dat wat de kleur be-

treft, behoort bij de *aangebrande rapen*, bij „*den riesen spreken*", enz. Zie Inl. bl. XXVII.

Planeren, zw. ww. bedr., 3108, *glad schaven*, *glad wrijven*, *polijsten* (eig. *effen*, *vlak maken*). — Zoo ook *Spiegel der Jongers* 71: Ghelijck een tafel reyn *gheplaneert*, daermen goet oft quaet in mach scriven. Van fr. *planier* (= *aplanir*, polir), Burguy Gloss. 289.

Plume, znw. vr. *pluim*, mv. 5453, *veêren*, in fig. opvatting. De bedoeling van den regel is: „Nooit had iemand van uwe veêren, kon iemand het tegen u uithouden, hadt gij uwen gelijke in den strijd."

Prijs, znw. m., synoniem van *eer*, 910, 1096, hd. *preis* (vgl. *ehrenpreis*, waarin beide woorden verbonden zijn). Evenals men zegt (910) „God meere uwen *prijs*" leest men elders: „God meerre uwe *ere*."

Q.

Quac, znw. m., 553, enen quac geven, *een slag doen*, *geducht neerkomen*, *een smak doen*, doch met het bijdenkbeeld van het geraas, waarmede het gepaard gaat, vgl. *een gil*, *scach*, *lach* enz. *geven*. Zie geven. Het woord komt, zoover mij bekend is, slechts hier voor. Vgl. ons ww. *kwakken* b.v. (iemand tegen een muur) en De Jager, *Freq.* 1, 341.

Quale, znw. vr. *pijn*, *smart*, *verdriet*, 4593; ook in de uitdr. in qualen, 650 *gewond*.

Qualen, zw. ww. onz., 3846, *pijn lijden*, hetzelfde als het meer gewone *quelen*. Zoo ook Hadew. 1, 228, 9: Omme hare *qualen*, dat es gesonde. *Grimb.* II, 3693 staat het onpers.: *mi qualet* = *ik heb pijn*, *verdriet*.

Quareel, znw. m., 3761, *tichelsteen*, *gebakken steen*, *kareel* (V. Dale). Van ofr. *carrel*, fr. *carreau*, verklw. van lat. *quadrum*, vierkant. Het ww. vallen kan in den aangeh. regel niet in orde zijn. Het fr. heeft 4680: „il fait *tentir* (= retentir, van *tintinnire*) le pavement." Men leze: hallen, dat meer in den vorm *hellen* voorkomt, doch dat ook hd. *hallen* (in *wiederhallen*) luidt, mhd. *hëllen*. *Hellen* in dezen zin komt ook voor *Troyen f.* 159*a* en *Troyen* 5237.

Quareel, znw. m., 1239 e. e., *pijl*, *werpschicht*, Eng. *quarrel*. Hetzelfde woord als het vorige, dat ook E. *quarrel* luidt. Zie E. Müller *Etym. Wtb.* 2², 255 en Diez 1, 336.

Quartier, znw. o.; een scilt van quartieren, 1108, fr. *escu de quartier*, een schild met (4) verschillende geslachtswapens, de wapens der adellijke familiën van vaders en moeders zijde, waarvan men afstamde. Vgl. Burguy 2, 237 en het fr. onder aan de bladz.

Queken, zw. ww. bedr. 4789, *opkweeken*, *opkwikken*, een van de vele ironieke termen, waarmede strijdende ridders gewoon waren elkander aan te spreken. Enen niet queken, is letterlijk *iemand niet verkwikken*, *geen buitengewone moeite doen om iemand op zijn gemak te zetten*, m. a. w. *hem ongenadig toetakelen*.

Que(c)kenoot, znw. o., 398, *levende have*, *vee*, in 't mnl. ook *cateile* genoemd, Lat. *capitale*, eng. *cattle*. Zie vooral *Taalgids* 3, 193—203.

Quele, znw. vr., 2374, hetzelfde als *quale*, doch met de vocaal van het praes. van *quelen*; *ongemak*, *verdriet*, *droefheid*. Zie Oudem. 3, 597.

R.

R a k e n, zw. ww. bedr., 5241, *staken*, hetzelfde als het mnl. *opnemen* (een camp, enz. Oudem. 5, 446). *Raken* is ook elders synon. van mnl. *staken*, zoo b. v. *Theoph.* 1518 en *Mask.* 975, in de mnl. bet. van *staken*, d. i. *ordineeren*, *inzetten*, *bepalen*. Er is dus geen bezwaar om aan te nemen, dat het ook in de bet. van o n s *staken* kon worden gebruikt.

R e c k e n (H e m —), zw. ww. wederk., 3368, 3523, *zich schrap zetten*, *zich inspannen*. Wij hebben nog de fig. opvatting van *inspannen* in de uitdr. *zich rekken en strekken* (eig. *om iets te bereiken*).

R e s e, znw. m. 3514, 25, 33, 43, 58 enz. *reus*; r e s i n n e, 3338; r o s e (= *reus*), 3561, 97; r e s e (= *reuzin*), 3912; hd. *riese*, mhd. *rise*, ohd. *riso*, onr. *risi*, os. *wrisi*, onl. *wrisil*. De verhouding der beide vocalen is dezelfde als tusschen *nese* en *nose*, ons *neus*; *crepel* en *cropel*, ons *kreupel*; *gene* en *gone* (ons *gunne*).

R i e s, znw. m. In de uitdr. d e n r i e s e n s p r e k e n, 4506, 5154, *dwaas*, *dom zijn*, eig. *een gesprek met een gek houden*, *bij een gek om raad gaan*, eene gemeenzame uitdr. Zie Inl. bl. XXVII. — Het ww. r i e s e n, *dwaas*, *gek zijn*, 4277. Nog heden is *ries* in sommige dial. bekend in den zin van *als uit eene ijlende koorts ontwaakt*, *wild in zijne bewegingen en manieren*. Het is hetzelfde woord als het ags. *hreóse* = *caducus*, *ruiturus* (Ettmüller 504), d. i. *op het invallen staande*, dat van het ww. *hreósan* afgeleid is, = *ruere*, *cadere*, *labi* (ald.; Grein 104). Ons *ries* bet. dus eig. iem. *die zich ergens in stort* (zonder te zien), *in een gevaar* b. v., en vandaar de bet. van *dol*, *zot*, *dwaas*, *iemand met een dollen kop*, zooals wij zeggen.

R o e s t e c h e d e, znw. vr. 442, *verroestheid*. Zie een soortgelijk verhaal van oude wapenen, die voor den dag worden gehaald voor een nieuw ridder, *Segh. v. Jherusalem* 832—1000.

R o s s i e. Zie p e l l e n.

R u s t e n (H e m —), zw. ww. wederk., 2382, *zich toerusten*, *zich uitrusten*, *zich in staat van tegenweer brengen*. Vgl. Oudem. 5, 923.

R u s t e n (H e m —), zw. ww. wederk., 231, *uitrusten*, waarvan het deelwoord g e r u s t, 148, *uitgerust*, *van de vermoeienis bekomen*. — Het intr. ww. *rusten* staat in denzelfden zin 251 e. e.

S.

S a g e, znw. vr., 3209, *vertelseltje*, *sprookje*. V a n e n e n e n e s a g e m a k e n, 1338, *iemand tot den held van een verhaal maken*, in ongunstigen zin, *een straatliedje op hem maken*, *iemands fouten of dwaasheden in een verhaal* (of *lied*) *belachelijk maken*, *parodieeren*. Vgl. Oudem. 6, 11. — S a g e n, het ww., 9, 2363, 4977, *zeggen*, *verhalen*, *vertellen*.

S a k e n, zw. ww. onz. 3014, 3479, *heen en weer trekken*, *rondtrekken*, *ronddolen*. De acc. is eene adverbiale plaatsbepaling als bij *varen* (hi voer montange ende hede), *riden* (hi reet menighen bosch) enz. Zie De Jager's Archief 2, 131 vgg., vooral 142 vgl.

Scaec, znw. 18, 983, *schaakbord*; vgl. *Tekstcr.* bl. 14 vg. Het ww. *werpen* in vs. 17 is slechts met *worptafle* te verbinden. De regel is onnauwkeurig uitgedrukt; het zou eig. moeten zijn: „Worpsi ter worptafle ende speelden ten scake." Onze uitdr. *schaak spelen* is ontstaan uit *te schake spelen*, en dus te vergelijken met de adv. *stuk* (voor *te sticken*) en *scheep* (voor *te schepe*).

Scafaut, scofaut, znw. o., 5163, '68, 5270, 5330, *tribune*, *verhevenheid*, eene bet., waaruit zich later die van ons *schavot* heeft ontwikkeld. Over de afleiding zie *Taalstudie* 2, 14.

Scaren, znw. o., minder gewone vorm voor sceren, *scherts*, *spot*, *jok.* Zie De Vries, *Mnl. Wdb.* 4.

Scatten, zw. ww. bedr. *waardeeren*, in de uitdr. diere scatten, 1304, *op hoogen prijs stellen*, *groote waarde hechten aan*, *als een belangrijk iets beschouwen.*

Scepsterigge, znw. vr., 74. Dit weidsche woord heeft slechts de nederige beteekenis van kleedermaakster. Zoo bet. een *scepper* hetzelfde als een *snijder*, hij die fatsoenen (*shapes*) en modellen knipt. Zie Oudem. 6, 146 en 147 en de daar aangeh. schrijvers.

Scerde, znw. vr. 3544, *schrede*, *stap.* Ook als acc. adverb. sine scerden 2280, 3527, *met groote stappen*, son grant pas (fr.) = *scherdelinge*, *voortschrijdende.* Vgl. Oudem. 6, 147.

Sciden, st. ww. bedr., 544 (de hoofdtijden *sceet*, *gesceden* komen niet voor), *klooven*, *splijten.* Zeer zeldzaam ww., doch waarvan het bestaan ook uit andere germ. talen blijkt. . Het is hetzelfde woord als mhd. schîten (Lexer 2, 759: spalten, hauen, diffidere, *klieben* oder *schîten*) en verwant met *schîden* (ald. 722; ons *scheiden*) en lat. *scindere*, dat ook van *hout* wordt gezegd. In de latere Middeleeuwen spelde men *schieden.* Zoo vindt men het bij Kil. (568: *Fland. Sicamb.* j. klieven, findere ligna), en bij Hild. 222, 212 vindt men het in de fig., aan *scheiden* grenzende, opvatting van *uitwijzen*, *beslissen.*

Scieten, st. ww. bedr., 2332 in den zin van *met haast aangeven* (langen, vs. 2323), *in de hand werpen*, *gooien* als het ware. — 2676, 3624, *werpen.* Zoo zegt men ook *dat anker scieten* voor *het anker werpen.* — Dat slot scieten, 3145, *het slot snel op de deur doen.* Vgl. Oudem. 6, 162.

Scilt, znw. m. (niet onz. in 't mnl.), vgl. quartier. Ook in de uitdr. den scilt bringen 4058, *zijn schild afgeven* ten teeken van onderwerping. — Het tegenovergestelde is enen sinen scilt laten dragen, 4652, *het hem laten behouden.*

Scinen, st. ww. onz., verbonden met een inf. zonder *te*, 1635, 1672. Zoo ook *Sp.* I[8], 66, 52: *schijnt* die medicine — bitter *sijn* ende *wesen* pine, e. e.

Scinken, zw. ww. bedr. (schijnb. onz., door weglating van 't obj.), in de uitdr. houwen ende scinken, 3229, waarin *schinken*, eig. hetzelfde als ons *schenken* (sc. *slagen*, *houwen* enz.), de bet. van *houwen*, *slaan* heeft aangenomen. Zie *Segh.* Gloss. op drinken, bl. 166, waar men twee voorbeelden van dit gebruik van *scinken* vindt en *Tijdschr.* 1, 12.

Scijnte, znw. vr., 2822, *schijn;* de uitdr. „onder die scijnte van der sonnen" staat gelijk met ons *onder de zon*, mnl. *onder den trone. Scijnte* leest men behalve hier ook *D. Lucid.* 95 en 144, en *Blisc. v. Maria* 1687.

S c i t e. Zie **d r i t e n (s o n e).**

S c o p. Zie **b e s c o p p e n.**

S c o r g i e, znw. vr., 477, 479, 4407, *zweep.* Zoo ook *Sp.* I[4], 17, 5; 18, 33 vgl., en *Lanc.* II, 4090 (waar ten onrechte *sorgye* staat), eng. *scourge*, fr. *escourgée*, eene afleiding van Lat. *excoriare*, de huid met zweepslagen afstroopen. Zie *Taalz.* 80 vgl., E. Müller 2[2], 347.

S c r i c k e n, zw. ww. onz., 3544, *stappen.* Vgl. *schrikkelbeenen.* — Dat het woord ook gelezen moet worden vs. 1534, kan ik niet gelooven. De Vries, *Taalz.* 106 wankelt tusschen beide lezingen, en verklaart zich ten slotte voor *scricken*, en zoo doet ook Verwijs aan den voet der bladzijde. Doch mij komt *scricken* voor, eene te concreete, te bepaald aangewezen beteekenis te hebben, dan dat het van het daglicht zou kunnen worden gebruikt. Weliswaar komt *stricken*, intens. van *striken*, niet voor, doch wel het znw. *stric* in den zin van *gang* (*D. Lucid.* 356 en 5924) en wij kunnen naast *striken* evengoed een ww. *stricken* aannemen, als naast *spliten* een ww. *splitten* (z. ald.) bestaan heeft, en naast *sliten* een ww. *slitten*, waarvan weder *slitsen* (evenals *splitsen*), vanwaar ons (*be*)*slissen.* Vgl. *Tijdschr.* 1, 245.

S c u w e n, zw. ww. onz., 2979 **v a n e n e n s c u w e n**, *zich van iemand verwijderd houden*, *hem uit den weg blijven.* Vgl. Oudem. 6, 246.

S e d e w a r e (*seduware*), znw. o., 3301. Vgl. **g i n g e b r a e s.** Eene bittere sterk gekruide Oostersche wortel, ook de plant zelf (*curcuma ceduaria*), hd. *zitwer*, mhd. *zitwar*, ohd. *zitawar*, mlat. *zedoarium*, *zeduarium* (Kil. 579 *sedoaria*), fr. *zédoaire*, uit het Oostersche woord *dschadwâr* gesproten. Vgl. Lexer 3, 1142; Weigand 2, 1184; Littré 4, 2561. Het is ons *zeverzaad*, dat van *sedeware* eene verbastering is, of *wormkruid.*

S e k e r e n, zw. ww. bedr., 4284, *plechtig beloven.* Vgl. *T. en Lettb.* 2, 18. — Zoo ook **s e k e r e n i n d i e h a n t**, *op de hand beloven*, *zich met handslag tot iets verbinden* (vgl. onze uitdr. *mijne hand er op*), 2577, 5267.

S e l p, uit *so help*(*e*) samengetrokken, 3207. Vgl. Oudem. 6, 69. Niet op deze wijze ontstaan is *semmi*, dat vroeger ook uit *so help mi* verklaard werd, 658, 867; dit is gevormd van de slechts in imprecaties gebruikelijke conj. *sem* of *sam*, die *zoo*, *zoo waar* beteekent, mhd. *sam* in *sammir*, *semmir*; zie Lexer 2, 591; Benecke 2[2], 44. Bij „*semmi* die goede Meye", is dus uitgelaten *helpe.* Ook met zaken verbonden, die geen hulp kunnen aanbrengen, eenvoudig als vloek, zooals b.v. in 't mhd. *baard* en *Ferg.* 867 het *oog.*

S e m m i. Zie **s e l p.**

S e n d e, znw. vr., 1904, eene meer voorkomende wisselvorm van *sonde.* Zie de aant. aan den voet der bladzijde.

S e r, 5468, samengetr. uit *des her*(*en*). Vgl. *Rein.* I, 2413 (l. *ser* voor *des*) en 2441. Oudem. 6, 77 vgl.

S e r e, bijw., *hard*, *snel*, 371 enz.; comp. **s e e r r e** (*sere*), 159, 1756, 2341; superl. *seerst*, 331, enz.

S i m p e l, bnw., 1050, 1333, overgenomen uit het fr. *simple*, b.v. 778: „Le cor et le guinple, qui pent au col del lion *simple*", waarvan ik de ware beteekenis niet ken.

S i n g e n, st. ww. onz., 3788 van een paard gezegd, *vroolijke geluiden maken*,

zijne blijdschap toonen door geluiden. Zoo ook van een haan, een hond, een uil, een kikvorsch, enz., Oudem. 6, 278, Lexer 2, 930.

Sipen, st. ww. onz. 731, 5240, *druipen.* Mhd. *sîfan*, ags. *sipan*, zie Lexer 2, 854 en 930. Vandaar ons *sijpelen* en misschien *zeep*, dat overeenstemt met lat. *sebum.* De plaatsnaam *Zijp* bij Arnhem komt overeen met mhd. *sîfe* = *beekje.*

Slaen, onr. st. ww. onz., 2597, 3336, *zich begeven*, *zich spoeden*; vooral van ruiters gezegd, zie *Tijdschr.* 1, 11. Vgl. ons „een weg inslaan"; — 5421, *een einde nemen*, *eindigen.* Deze niet gewone bet. van *slaen* is te verklaren uit de gewone van *reiken tot*, d. i. *tot een bepaald punt komen of gekomen zijn.* Dit laatste is de bet. vs. 5421: *was tot een geschikt*, *bepaald punt gekomen.* Ook *raken* is daarvan een synon. begrip. Zie raken.

Slan'c, bnw., 185, 3029, *mager*, *ingevallen.* Zoo ook mhd. *slanc*, hd. *schlank*, zie Lexer 2, 962.

Slee, znw. vr. 1326, 5120, *pruim*, vooral in de uitdr. twee sleen, *twee pruimen*, *een bagatel.* Zie *Segh.* Gloss. op sleen.

Sleppe (*slippe*), znw. 225, *pand van een kleed.* Zie *Segh.* Gloss. en vgl. de uitdr. slippe bieden, *zijn rokspanden laten zien*, *iemand den rug toekeeren*, *met de noorderzon vertrekken* (Kil. 596).

Smet, znw. m. 445, *smid*; ook *timmerman*, in 't alg. *handwerksman*, lat. *faber.* In de uitdr. der minnen smet, 2101, *kunstenaar in 't vak der min*, *een ervaren*, *volleerd minnaar.* De bedoeling van den regel is: „Ik wil een volleerd minnaar zijn! (Hoe verzin ik het!) Mijn vader heeft er nooit aan gedaan, en zou dan de zoon het zich willen onderwinden!"

Smiten, st. ww. bedr., 2673, *slaan*, vgl. 2673 (*sloech*) en afsmiten.

Sneven, st. ww. onz. 3de pers. *sneft*, 1604 (vgl. *snave*, 3de p. impf. conj. 3723). De klinkerverkorting van den 3den pers. praes. ind. vertoont zich bij vele mnl. ww.; zoo in den *Ferg.* in den regel *heft*, *geft*; zoo *wit* van *witen*, *bit* van *biten*, *smit* van *smiten*, *vermet* van *vermeten*, en zoo ook *ghi wet* van *weten*; zie *T. en Lettb.* 5, 38; *Nat. Bl.* IV, 101; *Teest.* 2155; *Rein.* I, 3431; *D. Doct.* II, 3451; *Rincl.* 1331; *Limb.* III, 1305. Uitvoeriger handelt over verschillende gevallen van vocaalverkorting Franck in zijne Aant. op den *Alexander.*

Spel, znw. o., *vreugde*, *genoegen*, *pleizier*, 502, 785, 4427 e. e.; spel houden, 1480, *schertsen*; uten spele gaen, 195 e. e. *uit zijn met grappen*, *ernst worden*; — *grap*, *kuur*, 2049. — Ook ironiek gebruikt voor een *strijd*, *gevecht* (gelijk bij ons volk nog *spul* gebruikt wordt in den zin van *moeite*, b.v. wat heeft men een *spul* gehad met dien dronken vent!), zie Tekstcr. 37. Ook *de wijze van te vechten*: Enen sijn spel leren, 1721, *iemand toonen hoe hij vechten kan.* — Leelijc spel hebben, 570, *een ongenadige manier van vechten hebben*, *er geducht op los houwen.* Quaet spel, 3551, *een gevaarlijke manier van vechten* (*geen gekheid*). Zoo ook *van quaden spele sijn*, *Flandr.* I, 838; vgl. *Troyen* 4832. — Fel spel, hetzelfde; van fellen spele sijn, 4784, hetzelfde als *lelijc spel hebben.* Zoo ook *Segh.* 1472.

Spien, zw. ww. onz., *uitzien*, *uitkijken naar*, 1392, 1888. Ons *spieden*, waarin de *d* anorganisch is als in *kastijden*, *bevrijden*, *wijden*, *vlieden*, *geschieden*,

belijden, het 19de-eeuwsche *zich vermeiden*, en misschien ook het mnl. *tiden* (= *tien*, doch vgl. *Taalk. Bijdr.* 2, 166 vgg.).

Splitten, zw. ww. bedr., 2228, *splijten*, waarvan het de intensiefvorm is. Zie *Taalk. Bijdr.* 2, 218 vgl. Aan de daar genoemde voorbeelden van dit woord kan nog worden toegevoegd *Rijmb.* 5338.

Staken, zw. ww. bedr., 274, *afzetten*, *afschutten*. Vgl. *T. en Lettb.* 6, 14.

Stappans (*staphans*, *staphants*), bijw., 409, 2139, e. e., *dadelijk*, *onmiddellijk*, *op staanden voet*. Ook in de uitdr. stappans stede, 547. Zoo ook *Belg. Mus.* 3, 213: Daer naer *stappansstede* sint so nam een wolf dat ander kynt.

Stoken, zw. ww. bedr., aldus te lezen 3589 voor *stoten*. Zie *Tijdschr.* 2, 132.

Storte, znw. vr., 3465., *strot*. Zie *Taalk. Bijdr.* 2, 234 vgl.

Stricken, misschien aldus te lezen voor *scricken*, vs. 1534. Zie scricken.

Suur, znw., *leed*, *droefheid*, zooals ook wij nog heden *het zoet* en *het zuur* tegen elkander over stellen, vgl. *Rijmb.* 13843: Doe moeste hi anegaen *dat sure*. Te sure (niet *te* = eng. *too*, en *sure*, adv., maar de praep. *te* met een datief, vgl. *te leede werden*, *te pinen werden*, *Ferg.* 1508) werden, *moeilijk vallen*, *een oorzaak van pijn*, *leed*, *smart voor iemand zijn*, 20, 1060. Ook het actief daarvan komt voor, enen iet te sure maken, 1020, *doen opbreken*.

Sweren, st. ww. onz. 1613, 2594, *pijn doen*. Zie *T. en Lettb.* 3, 223.

T.

Tafelronde znw. vr., 345, *het gezelschap der ridders van koning Artur*; 3659, *steekspel*, *tornooi*. Zie *Moriaen* Gloss., ook over het verschil tusschen een *tafelronde* en een *tornooi*.

Tameer, bijw., 744, 751, 4425, *heden*, *nu*. Zie *Segh.* Gloss. op hedenmere. Oudem. 6, 9.

Tanden, zw. ww. onz., 187, *zijne tanden zetten*. Het woord komt nergens elders voor, zoover mij bekend is, maar ook in 't mhd. vindt men het van *zan* afgeleide ww. *zanen*, in een soortgelijken zin, nl. dien van *kauwen*. Zie Lexer, 3, 1027. Aan een tijd van 't ww. *tanen* (*tenen*), tergen, als wanneer *tanden* voor *taenden* staan zou, valt niet te denken.

Targie (*targe*), znw. vr., 3897, *schild*. Van 't fr. *targe* (Burguy, Gloss. 357), en dit v. h. germ., onr. *targa* (= schild), ohd. *zarga* (= *wal*, *borstwering*). Zie Oudem. 6, 14.

Tas, znw. m., 2721, hetzelfde als *porsse*, *persse*, *ophooping van menschen*, *drom*, *dichte menigte.*, fr. *tas*, uit het germ. opgenomen. Fr. *tasser* = ndl. *tassen* in *optassen* = *ophoopen*, waarvan vooral het deelw. *opgetast* in gebruik is. Oudem. 6, 16.

Tasten, zw. ww. bedr., 3995 *voelen*, *onderzoeken*. Zoo bij Kil. *den pols* tasten. Van fr. *tâter* (= *taster*), lat. *taxitare* (Burguy, Gloss. 358).

Tebersten, st. ww. onz., 136, 370, 662, *vaneenbersten*, *opbarsten*. De bet. van *te-* in het mnl. is bekend genoeg: hier volge dus slechts een lijstje van de ww., welke in 't mnl. met het voorvoegsel *te* konden worden samengesteld: men zal zien hoe veel grooter dit is, dan datgene, wat in-

dertijd in *T. en Lettb.* (6, 92), door mij werd gegeven en hoeveel ook in dit opzicht onze kennis van het mnl. gewonnen heeft: *teblasen*, *tebreken*, *tebiten*, *tebaberen*, *tebarenteren*, *teblouwen*, *tebringen*, *tecesseren*, *tedrinken*, *tedrinten*, *tefalgieren*, *tegaen*, *tegangen*, *tegliden*, *tegraven*, *teclieven*, *tecliven*, *tecnagen*, *tecnoteren*, *tecnusen*, *tecomen*, *tecroken*, *teliverereren*, *telopen*, *temayeren*, *temaken*, *temangieren*, *tequetsen*, *terenden*, *teriten*, *tesceiden*, *tescoffieren*, *tescoren*, *teschouwen*, *tesenden*, *teslaen*, *tesliten*, *tesmelten*, *tesniden*, *tespliten*, *tespreiden*, *testeken*, *testoren*, *testoten* *testroyen*, *tetreden*, *tevallen*, *tevaren*, *tevlieten*, *tewriven*. Er zijn dus nu al 50 ww. met *te-* in 't mnl. aan te wijzen.

Teblouwen, st. ww. bedr., 2255, 2262, 2318, 2708, *geweldig slaan*, *ranselen*. Vgl. mhd. *zerbliuwen* (Lexer 3, 1062), hd. *zerbläuen*.

Temperen, zw. ww. bedr. 448, van metalen, *mengen*, *vervaardigen*, *goed samenstellen*, hd. *in die rechte mischung bringen*. Zie *Segh.* Gloss.

Tintelen, zw. ww. bedr., 1465 *zachtjes drukken*, *trillen*. Zie De Jager, *Freq.* 1, 761.

Top, znw. m. 3219, *de met haar bewassene kruin*, hd. *zopf*, ags. eng. *top*, vanwaar fr. *touffe* (de cheveux) en *toupet* (Scheler 442). Voorbeelden vindt men b.v. *Limb.* VI, 2365: U hoet (hoofd) al metten *toppe*; *Rein.* I, 946: Hi ghinc u harde na den oren die u die crune hevet bescoren. Gi hebt uwen *top* verloren.

Torneel, znw. m. 308, *torentje*, *toren van een kasteel*, ófr. *tourniele*, *tournelle* (Littré 4, 2278). — Zoo ook *Rose* 3817; *Brab. Y.* Dl. 2 bl. 556: „mueren, poirten ende *tornele*."

Tors, znw. m., 2561 (volgens de lezing van De Vries voor *ors*), *staartriem*, *achterriem*, de riem waardoor de zadel van achteren wordt vastgehouden. Hoewel van dit woord nog geene voorbeelden zijn gevonden, kan het op de door De Vries, *Taalgids* 9, 170—176, aangevoerde gronden zeer goed bestaan hebben.

Torsen, zw. ww. bedr., 53, *laden*, *opladen*, *bevrachten*, fr. *trousser*. Zie *Taalg.* t. a. p.

Touwen, zw. ww. bedr., 928 *maken*, got. *taujan*, hd. (sich) *zauen*; eng. *taw*, ohd. *zowjan*, mhd. *zouwen*. Ook *Flor.* 810: een graf *touwen*. Zie vooral E. Müller 2^2, 526. — Nog over in *leer touwen*, *leertouwer* (Ook in 't eng. is *taw* een woord geworden van de lederbereiding). Ook het 17de-eeuwsche *aftouwen* (natuurlijk niet in den zin van *afranselen*, van *touw*, Langendijk passim) is met dit *touwen* samengesteld. Zoo b.v. *Warenar* III, 5: „'k Heb daer een grofgraine kasjak leggen, — daer zal ik het je wel meê *aftouwen*", d. i. *klaar maken*, *klaar spelen*, hd. *fertig bringen*. Zie *Ned. Wdb.* 1, 1658. De beide verschillende ww. *aftouwen* zijn daar ten onrechte onder één hoofd gebracht.

Trache, znw. vr., 509, *spoor*, *voetspoor*, mnl. *voetspore* of *-sporre*, ofr. *trace*, *trache* van *tracher*, *tracier*, lat. *tractiare*; *trache* is dus = *tractus viae*.

Traen (trane), znw. m., 4087, 5364, *stoet*, *drom*, *troep*, fr. *train*, één in oorsprong met ons *trein*. Vgl. *paes* en *peis*, *falen* en *feilen*, *falie* en *veil* van lat. **vela*, en zie *Taalz.* 92.

Travengieren (eig. *travelgieren*), zw. ww. bedr., 3245, *kwellen*, *mishandelen*, *toetakelen*, *verwonden*, fr. *travailler*.

Tregen, zw. ww. onz. 1604, *in de war raken*, ook *met zijne voeten verward raken*, *niet voort kunnen*, eig. hetzelfde als *tragen* van *trege*, d. i. *traag*, mhd. *traege*, hd. *träge*. De bet. *moe worden*, mhd. *traegen* (Lexer 2, 1491) past hier even goed, en is misschien nog natuurlijker in dit verband (*snevet ende treget* op te vatten als een proteron husteron), doch werkelijk komt *tregen* in 't mnl. ook in den zin van *turbari*, *in de war raken*, *bedroefd worden* voor; zie b.v. *Sp.* I[1], 48, 33; I[5], 76, 59; *Wal.* 3938 (*miere herte* **treget** *iet* = iets *is naar* voor mij).

Trepas, znw. m. of liever *trepaes*, 2873, eig. *een nauw pad* (van *trépasser* = overliden), een *pas*, ook een *tol op zulk een nauw pad*. Zoo ook 't fr. *trépas* = passage dangereux et étroit, en = droit de passage, tribut, trépas (Burguy, Gloss. 281). Zie Oudem. 6, 113 op **trapas** en vgl. mnl. *overlijt* van *overliden*.

Tsaken, zie **saken**.

Tsop, een meer voorkomende, niet zuiver nederfrankische bijvorm van *top*. (Zie ald.). Zoo ook *Limb.* II, 273; *Lsp.* II, 5, 87 var.; II, 18, 64 var., ook **sop** geschreven, *Troyen* 3094 b.v., en in het samengest. *sopcasteel*, *Cron. v. Vlaend.* 2, 238: Boven up den mast stont eene mersse, dat men heet 't *sopcasteel*. Zoo ook 1, 92; 2, 238, e. e.

U.

Udewert, bijw., 4769, *naar buiten*; **udewert dragen**, eig. *zich naar buiten richten*, van een toegebrachten slag: *missen*, *uitschieten*, van een zwaard *scampelen* genoemd. De vorm *udewert* voor *uutwert* komt vooral in den *Lanc.* vele malen voor.

Uutdragen, st. ww. onz. 2399. Hetzelfde als *udewert dragen*, nl. *uitschieten*.

V.

Valu, bnw., 5552 *vaal*. Voor de omstandigheid, dat men in een derg. toestand drie kleuren noemt, vergelijke men *Troyen* 5751: Dat roode blie, dat haer stont wale, werd *swert*, *bleec ende vale*.

Ventalgie, znw. vr., 4123, *een klep aan den helm*, *die kon worden geopend om adem te halen*; *vizier*, mfr. *ventaille* (Burguy Gloss. 382). Zie Oudem. 6, 236.

Verbloet (*verbloot*), eig. deelw. van *verbloden*, of liever van *hem verbloden*, bang worden, zich bang maken; als bnw. *bloode*. Zoo ook *Lanc.* II, 39044: Dus worden si daer soe *verbloet*, dat si alle gingen vlien. — Niet te verwarren met *verbloet* van *verbloeden*, dat *uitgebloed* beteekent (*Parth.* 6507).

Verdagen, zw. ww. bedr. 3702. Van een paard. **Een ors dagen** bet. *het doen rusten*, vooral in de uitdr. *orsse maerscalken ende dagen*, *Troyen* 2931, 4308, *Renout* 340 (zie de Aant. bl. 56 ald., alwaar ten onrechte de trans. bet. van *dagen* ontkend wordt) *de hoeven nazien en de paarden doen uitrusten*. Zegt men dus van een paard, dat het **verdaget** is, dan bet. dit,

dat men het *te lang op stal heeft laten staan*. Het passief daarvan is *zich verstaan*.

Verden, zw. ww. bedr., 335, 683. De oorspr. vorm van het woord is vreden, mhd. *vriden* (Lexer 3, 511), d. i. eig. *tot vrede*, *rust brengen*. Daaruit ontwikkelde zich de bet. van *beschermen*, *redden*, *bevrijden*, zooals b.v. vs. 683 en Oudem. 7, 271. Doch op het gebruik en vooral op de constructie van het woord is zonder twijfel van invloed geweest het bijw. *verde* (d. i. *ver*) en het daarvan afgeleide ww. *verden* (= *verren*, zie *Lsp*. Gloss.). *Ferg*. 335 b.v. heeft *verden* veeleer de bet. van *verwijderen* (iets ten gevalle van iem.) dan van *bevrijden* van. Doch ook de begrippen zijn synoniem en de invloed van het eene woord op het andere is daardoor zooveel te eer mogelijk. Daarbij komt nog, dat het deelw. *gevert* (b.v. *Lorr*. I, 107) zoowel van *verren* als van *verden* komen kan.

Verdonen, zw. ww. onz., 2387, *dreunen*, *weergalmen*. Het woord dat ook mhd. bestaat, *verdonen*, Benecke 1, 383*a*, schijnt slechts hier voor te komen. *Donen* daarentegen = *dreunen* is vrij gewoon in 't mnl. Zie Oudem. 2, 111. *Verdonen* is geheel gevormd als *verdonderen*, waarmede het ook in bet. overeenkomt. Zie Velth. V, 34, 31; 49, 30.

Verdragen, st. ww. bedr. 141, 1882, 3111, (een wapen) *opheffen*, *om er een slag mede toe te brengen*. Vgl. herdragen; 3422 *beginnen te dragen*, *omhangen*. Vgl. *versien*, *verhoren*, *verruken* enz.

Verdwinen, st. ww. onz., 1341. De bedoeling van den regel schijnt te zijn: Mijn leven *valt weg*, *verzinkt in 't niet* bij (het bekomen van) den hoorn. *Verdwinen* bet. gewoonlijk in 't mnl. *langzaam wegsterven*, *uitteren*, zoo vs. 5098. Zie Oudem. 6, 303. Doch er is ook een trans. *verdwinen*, dat o. a. voorkomt *Vierde Mart*. 46 en *Esopet* XXXIV, 8 in den zin van *te niet doen gaan* (sterk ww., blijkens den imper. *verdwijn*, die anders *verdwine* zou luiden). In het Gloss. op *Esopet* is hierop niet gelet en *wert verdwenen* als een gewone tijd van een intrans. ww. beschouwd. [1])

Vererrenen, zw. ww. bedr., 3439; deelw. vererrent, *boos gemaakt*, d. i. *boos*, *kwaadaardig*. Hetzelfde als *vererret*, van *vererren*, boos maken of boos worden (vs. 549). De freq. vorm schijnt slechts hier voor te komen.

Vergelden, st. ww. bedr., 1770, 2388, *terugbetalen*, vooral in ironieken zin, van het teruggeven (met woeker) van ontvangen slagen; ook *betaald zetten*, 1430. De zin is: zij zou beter hare minnepijn verdragen hebben, indien de min den ridder zijne weigering had betaald gezet, (indien zij hem *ware betaald gezet*, door hem berouw te doen gevoelen van zijne ongalante handelwijze).

Verlachieren, verlaisieren, zw. ww. bedr. (schijnb. onz. door weglating van het obj. *den breidel*), 88, 517, 1794, 2501, 4766, (de teugels) *vieren*, *los laten*, *in galop komen aanrijden* of *wegrijden*. Van fr. *relâcher*, lat.

---

[1]) Het Gloss. op *Esopet* is ook in andere opzichten niet vrij van fouten. Hoe komt Te Winkel b.v. aan een nom. sing. *telger* ! ! (bl. 103), en hoe kan hij het *zwakke* ww. *swaren*, d. i. *zwaar*, *pijnlijk worden*, met het sterke *sweren* identificeeren ! ! (bl. 102). Wat *dus* bij *winnen* betreft, in plaats van een object, daarin heeft T. W. volkomen gelijk. Vgl. Eng. *I hope so* (= *it*), en ons *Mnl. Wdb*. op also.

laxare, fr. *lâcher* en *laisser*. Zie lacieren, dat vooral niet met dit ww. moet worden verward, en *T. en Lettb.* 5, 300 vgl.

Verlichten (Hem —), zw. ww. wederk., 186, *zich in de hoogte heffen*, *zich opbeuren* (in eig. zin).

Vermonden, zw. ww. bedr., 2135, *spreken van*, *vermelden*: ik zal, zegt F., nergens van eene nog zoo gevaarlijke onderneming horen spreken, of ik waag er mij aan. *Vermonden* is in 't mnl. zeer gewoon. Zie Oudem. 7, 421.

Vernemen, st. ww. bedr. Te minnen vernemen, 1178, 1232, *de liefde in zich voelen ontwaken*. Met een tegw. deelw. „Den hert jagende vernemen" 140, *het hert zien jagen*, *rennen*, zoo ook 813. Zie *Taalk. Bijdr.* 2, 73 vgg., vooral 77.

Veronnen, onr. zw. ww. bedr., 760, 1237, *kwalijk nemen*. Zoo ook *Rein.* I, 260, e. e.

Verporren, zw. ww. bedr., 794 *van zijn plaats brengen*; in 't pass. *van zijn plaats komen*, hier van schoenen (met de ontkenning) *niet uit geweest zijn*. — Hem verporren, 1637, *zich verroeren*.

Verruken, st. ww. bedr., 106, *beginnen te ruiken*, *iets in den neus krijgen*, de lucht van iets krijgen. Zoo is *enen versien*, iemand in de gaten krijgen. *Verruken* komt ook voor *Segh.* 7275, *Sp.* I[2], 45, 27; *Ziel ende L.* 282; *N. R. v. W. Lett.* 7[1], 135, 170.

Versitten, st. ww. onz. 561, 4730. Eig. *elders gaan zitten*, zooals nog heden, ook van ruiters gezegd, die door een geweldigen stoot van hun plaats bewogen worden, *een schok ontvangen*, *krijgen*. In soortgelijken zin, maar niet van een ruiter *Fl. en Bl.* 3309: Damirael verscoet hem ende *versat* (ontving een schok bij die tijding).

Verste, znw. vr., *uitstel*, hd. *frist*. In versten leggen, 3740, *uitstellen*. Dezelfde uitdr. leest men *Parthon.* 2574.

Verstoren, zw. ww. bedr., 1912, *herstellen*, lat. *restaurare*, fr. *restorer*. Sijn lijf verstoren, *zijn leven redden*. Zie *T. en Lettb.* 5, 131 en 137.

Vertroesten, zw. ww. bedr., 183, *aansporen*, *aanzetten*, van een hond; anders meestal van menschen gebruikt in den zin van *aanmoedigen*, doch ook in dien van *aanzetten tot iets kwaads*. Zie Oudem. 7, 563.

Verwarmen, zw. ww. bedr. In de uitdr. sijn vel verwarmen, 4077, *zich zelven in het zweet werken*. Ook enen sijn vel v., 5328, *iemand een zweetje bezorgen*, *hem in een strijd afmatten*. Gemeenzame uitdrukking.

Verwegen, st. ww. onz., 3116, 5343, *te zwaar vallen*, *lastig zijn*, *drukken*. Vgl. *Taalgids* 9, 184; Oudem. 7, 594.

Vlederic, znw. m., 1575, *vlerk* (de uit *vlederic* samengetrokken vorm), *vleugel*. Vgl. *vledermuis*.

Vlien, in de uitdr. vlien ende jagen, 574. Zie jaget.

Volen, verkorte vorm van *bevolen*, 1319, slechts in de uitdr. Gode volen en (den) duvel volen, *aan Gods* of *des duivels bescherming aanbevolen*. Zie b.v. Oudem. 7, 705; *Rose* 8855; *Lanc.* II, 30143; III, 22258; *Beatr.* 1024; *Brand.* 2052.

Voerleggen, zw. ww. bedr., *belemmeren*. Enen den wech voerleggen, 3666, *iemand den pas afsnijden*, *den aftocht beletten*, *den weg versperren*. Zoo ook *Sp.* I[6], 76, 52: „die hem dien wech *vorleiden* stille", waar de prozavert. heeft: „die Catelinam den wech *ondergingen*."

V o e r m a l e, bijw., 631, *te voren*, *voormaals*. Voor de vorming zie men op d i e s m a l e, waar men voorbeelden vindt, waarin *diesmaels* en *diesmale* met elkander afwisselen. Het woord schijnt slechts hier voor te komen.

V r o e w a k e, znw. vr., in de uitdr. i n v r o e w a k e n l i g g e n, 1356, *vroeg wakker zijn*, *niet kunnen slapen* (vgl. 2307 *in* w a k e *werden*; 4540 *in* w a k e *liggen*). Dit schilderachtige woord komt slechts hier voor. Voor den toestand tusschen *waken* en *slapen* hebben sommige onzer dial. nog heden het bij Van Dale niet opgeteekende *kranewaken*.

W.

W a e r, conj., 1124, 4769, 4914, *maar*. Voor *ne waer* of *ne ware*, met weglating der ontkenning.

W a l e, bijw., *wel*, *goed*, 212, 608, 878, 1072 enz., ook in de uitdr. w a l e t e h e m s e l v e n, 1567, *tevreden over zijn toestand*, *zijn lot*; *vroolijk*, *opgewekt*.

W a n d e l i n g e, znw. vr., 1040, *omgang*, *vriendschap*. Zie o. a. Oudem. 7, 848; *Limb.* I, 986; *Vr. e. Minne* XI, 245.

W a n e n, bij een inf., ter omschrijving van den imper., 2664, enz. Zie Inl. bl. XXVI; elders in den zin van *meenen*, *zich voorstellen*, *gelooven*, 876, 2889, 5481.

W a n c, znw. m. *twijfel*, ook in de uitdr. m i n e l i e g e m ij n w a n c, 5480, hetzelfde als m i n e l i e g e m ij n w a e n, *indien ik mij niet vergis*, *er zou heel wat moeten gebeuren*, *indien ik*. De tweede uitdr. is gewoner dan de eerste, men vindt haar *Parth.* 3301, 4384, *Rijmb.* 28387. Doch *waen* en *wanc* zijn in 't mnl. synoniem, men vindt b.v. evengoed *sonder waen* als *sonder wanc* in den zin van *zonder twijfel* (zie Oudem.), en ook *na minen wanc* in den zin van *na minen wane*, *Parth.* 6067.

W e l c, vnw. in de bepaalde opvatting van *wat van beide*; ook adverbiaal gebruikt in de bet. *waarheen*, *waarlangs*, doch steeds van *twee* wegen, richtingen enz., vgl. het eng. *which*; 513: hine wiste *welc* hi varen soude (lat. *utro*); 535: ic hebbe den wech gemest, *welc* ic best te hove gerake; ook ter inleiding eener tweeledige afh. vraag: 2787: hine weet *welc* et es dach of nacht (lat. *utrum*); 2070: *welc* es, so dach so nacht, vgl. *Franc.* 6383: *welc* dat Gode best became *van dien tween*; 6428: *welc* sijn wille ware mere; *Melib.* 684: *welc* goet ofte quaet si; 1514: *welc* gemac of raste ware; zoo ook 2114, 2945, 3455; *Lanc.* III, 7032.

W e l v e n, st. ww. onz., eig. *boogsgewijze* of *in kringen neerdalen*, *neerschieten*, eig. van een roofvogel, en vervolgens ook overdrachtelijk met eene bepaling met *op*, 4107, *op iemand neerdalen*, *hem tot mikpunt nemen*, *tot zijn prooi kiezen*. Geheel in denzelfden zin Velth. IV, 27, 10: Si selen *op* ons comen *welven* met enen vreseliken gemoete. — Voor een vreedzaam neerdalen wordt de uitdr. gebruikt *Amand* I, 2604: So mach gracie *up* ons *welven*.

W e r d e, znw. vr. 964, hetzelfde als *waerde*, een merkwaardig woord, dat voor zoover mij bekend is, slechts hier voorkomt. Het is niet eene verkorting van het mnl. *waerderebbe*, fr. *garde-robe*, eng. *wardrobe* (Oudemans, hoewel het woord wel van denzelfden stam is als dit *waerde-*),

noch „hetzelfde als het oude *oorde*" (Visscher), dat niet eens bestaan heeft (*oort* was het woord), maar hetzelfde woord als ohd. *warta* (Graff 2, 953), d. i. o. a. *statio*, *custodia*, mhd. *warte* (Lexer 3, 696), d. i. o. a. „*aufbewahrungsort*", hd. *warte*, eng. *ward* als persoon opgevat, fr. *garde*. De eig. bet. is dus *bewaking*, *veiligheid*, *zekerheid*, en vervolgens eene *plaats waar men òf zelf veilig is*, gelijk b.v. mhd. *warte* de bet. heeft van eene *schuilplaats voor wilde dieren* (Lexer 3, 697, Weigand 2, 1052), òf *eene plaats*, *waar men iets veilig bergen kan*. Het woord in den *Ferg.* kan dus het best weergegeven worden door *kabinet*, *kamer* (*bergplaats* zegt Visscher niet onjuist). Het woord *waerde* is in bet. en overgang van begrip te vergelijken met *behout*. Ook dit ontwikkelt uit de beteekenis *veiligheid* die van *eene plaats*, *waar iemand of iets veilig is*, b.v. eene *gevangenis* (Oudem. 1, 430).

Werden, st. ww. onz. In de uitdr. werden in dien, 4238, *te rade worden*, *van plan zijn*, *het plan vormen*; eig. *komen in de stemming om*. Zoo ook *Denkm.* 3, 169, 128. Zoo vindt men ook in dien sijn, *Ferg.* 2277, *Renout* 69 e. e.; in dien comen, *Lsp.* I, 45, 26. Ook *te rade werden* kwam al in 't mnl. voor, b.v. *Rijmb.* 10570. — In scijn werden, 2288, *blijken*, nl. tot iemands nadeel, hetzelfde als mnl. *scinen*, b.v. *Rein.* I, 424, of anscine werden, zie De Vries, *Mnl. Wdb.* 86.

Werpen, zie scaec.

Wers, bijw., *erger*, *slechter*, in de uitdr. Enen wers comen, 2360, *slechter met iemand staan*, *deteriore conditione esse*. *Wers* is in 't mnl. zeer gewoon en uit de oudgerm. talen overbekend; got. *vairs*, ohd. mhd. *wirs*, ags. *wyrs*, os. *virs*, enz. Zie verder E. Müller, *Et. Wtb.* 2[2], 660. In 't hd. en ndl. is het geheel verdwenen, terwijl het eng. (*worse*), zweedsch en deensch (*värre*) het behouden hebben.

Wetekeye, wetecree, tusschenw., 1017, 2019, 3375, 3506. Verbastering uit *wete Christus*, een pendant van het bij Velthem zoo geliefde *Godweet*, waarmede hij het vervolg van den *Sp. Hist.*, zijn eigen geschiedwerk en het vervolg van den *Merlijn* heeft doorspekt; zoo ook *Ferg.* 1062, 1504. — Ook wetkerst, 4624, dat den zuiverder vorm bevat. Zie *Taalz.* 165 vgl.

Weten, onr. st. ww. onz., in de uitdr. weten ane, 215, *verstand hebben van*, *bekend zijn met*, hetzelfde als het meer gewone *connen ane*. Zie Verwijs en Verdam, *Mnl. Wdb.* 68. — Wat *geweten* beteekent, vs. 264: „Die coninc hi hadt wel geweten, Een cnape op enen somere hine leide." is mij niet duidelijk. Het natuurlijkst komt mij voor, dat *een cnape* (voor *enen cnape*) hierbij behoort (om *hi* in *hine*), en dat de bedoeling moet zijn: *de koning had het aan een bediende opgedragen*, *een bediende met de zorg er voor belast*, doch ik betwijfel of *witen* (want dit zal wel het bedoelde ww. zijn) dit beteekenen kan. — Eene eigenaardige constructie neemt een zin aan, waarin *weten* met een vraagwoord verbonden voorkomt. Het vraagwoord volgt dan in den regel op het woord, waaraan het bij ons vooraf gaat, en het ww. volgt zonder *te* op den vervoegden tijd van *weten*. Zoo b.v. 3294: *Wistic di wat gheven* = wist ik wat u te geven; *Sp.* II[6], 42, 20: Wi en wisten ons werwert bekeren; *Troyen* (Hs.) *f.* 49*d*: En wist u vroeder man waer toghen; 278*a*: Die niet wel wat doen en weten; *Troyen* (Volksb.) 22*b*: Si en wisten hem waer bergen;

Mor. 3040: Noch en wistent waer gewinnen; *Limb.* I, 182: En haddic noit ghewonnen niet, si en hadden mi wat nemen weten; III, 1143: Hine wister wat seggen toe; *Rijmb.* 32906: Want si in ghere maniere waer wisten halen ander hout; Stoke VIII, 1104: Dat volc en wiste hem hoe ghelaten; ook IX, 64; *Wal.* 7301: Hine wiste hem waermede verweren. Zoo ook *Vl. Rijmk.* 872; *Parth.* 4176; *Brab. Y.* VI, 7060; *Sp.* I[7], 60, 47; 65, 21; 72, 14; *Teest.* 1323 enz.

Wi, tusschenw., 1386, *ach!* meestal door *o* voorafgegaan. Er moet dus na *wi* een! geplaatst worden. Met deze plaats kan men vergelijken *Rijmb.* 18248: *Wi!* ne dochte hem niet al dat, saghe hi Mardocheuse leven; waar *C.* heeft: *Ende* dat dochtem, enz.

Wile, znw. vr., 3457, *tijd*, *uur*, got. *hveila*; die wile, bijw. uitdr., 1274, *terwijl*, *onderwijl*, *in den tusschentijd*; ene wile — ene ander waerf, 1523, *nu eens — dan weder*; waarvoor mnl. ook *alse nu — alse nu.*

Willen, onr. zw. ww. onz., in de uitdr. wilde of en(ne) wilde (woude), 170, *hetzij hij wilde of niet.* Zie *T. en Lettb.* 5, 269.

Worptafel, znw. vr. 18, een spel, dat meestal *werptafel(e)* genoemd wordt, het meest met een *verkeerbord* of *triktrakbord* overeenkwam, en met dobbelsteenen gespeeld werd. Zie *Sp.* II[1], 89, 13 (per *aleae* lusum), *O. Keuren van Delft* II, 23; *Wal.* 2966, 5344. Vgl. *Hor. Belg.* 3, 170; *Beatr.* bl. 63; *Wal.* 2, 256. — Ook in den vorm *wortafel*, vanwaar het ww. *wortafelen.*

Wrene, **wreen**, znw. m., 474, 521, 1583, 2247, 2343, 2515, 2540, 3750, 4007, *hengst*, ags. *vrenna* (Grein 2, 742; Ettm. 153), ohd. *reinno*, *reino*, *wrenno*; os. *wrenjo*, mhd. *reine*, *rein* (Lexer 2, 389), mlat. *warannio.* Het woord wordt gebracht tot ags. *vräne* = *geil*, *lascivus*; waartoe ook eng. *wren* volgens sommigen behoort (zie E. Müller, *Et. Wtb.* 2[2], 663). Vgl. ook Grimm, *Gesch. d. Sprache* 30 en 31. Het is het ndl. *ruin* (voor *rein*, vgl. *fruiten*, *ruiter*, *fornuis*); vgl. *unrênno*, equus castratus, bij Ettm. vermeld uit *gl. Schm.*, doch nergens anders door mij gevonden.

Wreet, bnw., 1606, *scherp*, *ruw*, van doornen. De eigenlijke beteekenis van het woord is *verward*, *dooreengeward*, welke hier ook zou kunnen gelden. Mhd. wordt *reit* vooral gebruikt van *kroes haar.* Zie over den oorsprong van *wreed*, eng. *wroth*, ags. *vrâdh*, os. *wrêdh*, onr. *reidhr*, Müller, *Et. Wtb.* 2[2], 665; Lexer 2, 422 (van *rîden* = *winden*). — Ook nu heeft *wreed* behalve de gewone bet., die van *hard*, *ruw* voor het gevoel (Van Dale i. v.). — Enen wreet sijn, 1936, *iemand hardvochtig behandelen.*

Wriven, st. ww. bedr. 1255, 3985, *wrijven*, *roskammen.* Ook in de uitdr. Enen iet wriven an sijn cleet, 2057, *iemand iets onder den neus wrijven*, *inpeperen.* Zoo ook *Cass.* 1712: Ic sal u *wriven aen dat cleet*, tdregen, dat gi hebt gedaen, Praet 1356: Hi mochte di lichte weder deeren ende soud di *wriven in dijn cleet.* Ons ww. *aanwrijven* berust wat de bet. betreft op hetzelfde beeld, maar de beteekenis verschilt. Vgl. *Ned. Wdb.* 1, 491.

ERRATA.

Hier en daar zijn bij het afdrukken enkele letters weggevallen, zoals b.v. vs. 2106: ic. Enkele andere drukpersdelicten zal de lezer zelf gemakkelijk kunnen verbeteren. Ook leze men vs. 1849: *doene* voor *doede*.

FERGUUT,

NIEUWE UITGAVE VAN

Dr. EELCO VERWIJS.

UIT ZIJNE NALATENSCHAP UITGEGEVEN EN VAN

EEN GLOSSARIUM VOORZIEN

DOOR

Dr. J. VERDAM,

HOOGLEERAAR TE AMSTERDAM.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1882.

Dit werk bevat aflev. 30 en 33 der Bibliotheek van Middelnederlandsche Letterkunde.

STOOMDRUKKERIJ VAN J. B. WOLTERS.

